

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

1 Kings WILLIAM ST.
W. Strand, London.

✓ 3

comp. f. do.

Ex
libris Jacobi
Zenetti.
1822.

Congo. a. V. d. 1715.
HISTORICA
RELATIO,
^{DE} APOSTOLICIS
MISSIONIBUS
PATRUM
SOCIETATIS JESU

A PUD
CHIQUITOS, PARAQUARIAE POPULOS.

PRIMO
HISPANO IDIOMATE CONSCRIPTA

à
P. JOAN: PATRICIO FERNANDEZ,

DEIN AD TYPUM PROMOTA
A P. HIERONYMO HER RAN,

PROCURATORE GENERALI PROVINCIAE PARAQUARIAE,
UTROQUE SOCIETATIS JESU SACERDOTE,

ANNO M. DCCXXXVI.
HODIE IN LINGUAM LATINAM TRANSLATA

ALIO EJUSDEM SOCIETATIS JESU SACERDOTE.

CUM LICENTIA SUPERIORUM.

Auguste Vindelicorum,
Sumpibus Mathiae Wolff, Bibliopolie, M. DCCXXXIII.

ИСТОРИЯ

ДЕЯНИЯ
АПОСТОЛА ПАВЛА

DEDICATIO
H U J U S H I S T O R I A E.
Serenissimo Domino, Domino
FERDINANDO,
Asturiæ PRINCIPI
primitus inscripta.
Domine Clementissime!

Quamquam tenuitas munera
solicitum, quin & pavidum offertentis
animum reddere soleat: nihilo tamen
minus, qui tantæ Celsitudini offerre
quid presumunt, cuius respectu etiam maxima
fiant minima (ut in praesertiarum mihi quoque
contingit) tantum abest, ut in tales clientes vel me-
tus vel solicitude cadat, ut potius anxietas in con-
scientiam, solatio plenari, timarditas vero transeat
in amarilem reverentiam.

(2)

Sunt

DE D I C A T I O.

Sunt inter cœli sidera nonnulla, quæ nobis oppidò magna, alia autem, quæ primo aspectu exilia valdè, & minuta existimantur: quod idem perinde accum stellis fit etiam cum montibus, quorum aliqui ex stupenda altitudine sua, jure merito prægrandes, & ut ita dicam, Gigantes montium nuncupantur. At ubi Sol astrorum princeps in spectabile hoc cœli theatrum progreditur, & immensa insuper ætheris amplitudo & distantia in considerationem venit, mox cœlestes illæ faces, ut ut oculorum judicio magnæ, evanescunt in parvas veluti scintillas, quin propè in nihilum: Gigantei autem montes, quantumvis Maximi, gracilescunt in pumiliones, puta, in exiguos colliculos. Ea de causa sacræ Paginæ Solem duntaxat Magnum nominant, *Luminare majus*, ut adeò tantummodo ab illis cœlum dici possit magnum, qui nōrunt, totam terrauei globi molem, cœlo comparatam, minutulum punctum non excedere.

In confessu est citra omne dubium, quod natura parens, & multa, & grandia inæstimabilis pretii Cimelia, quod ars admirandorum operum specimen, quod scientiæ rara profundissimi ingenii inventa, quod poëeos ac eloquentiæ facultas præcara prorsus articia in se complectantur, & non se-

mel

DEDICATIO.

mel in lucem publicam proferant : quæ quidem omnia, secundùm se spectata , possunt Magna æstimari. Ut primùm verò ad pedes Serenissimorum Principum fuerint deposita , illicò patefit , illa non tantùm non esse grandia, sed exilitatis suæ causa, ne digna quidem esse , quæ regiis oculis respiciantur. Nempe omnis horum dignitas valorem perdet: Sapientiæ partus insipiens: poëtica commenta non-nisi hallucinationes , facundia ipsa indiserta, quin elinguis videbuntur. Usque adeò tenuantur in se vel maxima, si in comparationem veniant cum ad-huc majoribus, & summis.

Non absterrente tamen hac evidenti veritate præsumo. Magnum vocare præsens hoc donum, quod tibi, Serenissime Princeps! ad pedes humillimè depono. Et illud quidem munus aliud non est, quān compendiaria descriptio Apostolicorum labant̄, & insignium operum , quæ Missionarii Societatis Jesu patrârunt, hodiéque patrant in convertenda & cicuranda, antehac admodum efferata, & incognita Chiquitorum Regionē, quæ Paraquariæ est pars. Hoc donum est, quod non reformido dicere Magnum, etiam dum in præsens ante pedes tuos prostratum conspicio. Ejus enim sententiaz omnino sunt, plus opus non esse, ad magnitu-

DE D I C A T I O

dinem non vulgarem alicujus rei adstruendam, quām ut Regiæ Tuæ Serenitati ea grata accidat, & benignum oculum mereatur, quæ ipsa gratia huic historiæ modò obvenit. Non dubito proin nomine omnium cæterorum Missionariorum Soc. Jesu pronuntiare, quòd post divinum honorem (quem pro Scopo primo & ultimo Societas nunquam non habere debet) non dubito; inquam, nomine omnium hōrum afferere, quòd secundūm Dei gloriam inter universos eōsque incredibiles labores, inter tot præsentissima vitæ pericula illos Apostolos nihil magis animet, quām quòd prætet Deum, Tuæ Serenitati serviant, cum ea proinde spe, suos labores gratiose oculo esse dignandos. Profectò, Serenissime Princeps! hi Apostolici Viri operantur juxta ac patiuntur facile majora, quām quæ calamo exprimi possunt, id quod ipsum lectione præsentis historiæ aliquatenus patebit. Fruuntur interim solatio inexplicabili, dum considerant, miserrima priùs principis tenebrarum mancipia, hodie Tuæ Regiæ Serenitatis ter fortunatos subditos vivere: dum animo reputant, eos, qui olim in miserabili, & prorsus ferina libertate sine lege, sine Deo, sine Rege, brutōrum animantium ritu passim vagabantur, modò sub regiæ tuæ clementiæ tutela con-
quie-

DEDICATIO.

quiescere. Nunc tandem vastissimæ illæ , & vix non inaccessæ solitudines , & deserta Paraquariæ tesqua in amœnos prorsus cœlestis Regis hortos transmigrarunt: nunc hæc ipsa viridaria Evangelica regiis vestris oculis , & teneræ adhucdum vestræ juventuti per bellissimos virtutum Christianarum flores delicias facere possunt , ubi non ita pridem vel confirmatæ ætatis viri sola tantæ tamque horrendæ vastitatis , & barbarici mentione potuissent metu ac tremore concuti.

Nemo unus interea mihi inficias ibit , cuiuscunque vel semel beata sors te videndi obtigit , quod omnis amaritudo in dulcorem , moestitia in solatum , labor in refrigerium non transeat , simul ac Tu , Serenissime Princeps ! clementi aliquem oculo dignaris . Etsi enim amaritatem inter & dulcedinem , mortorem inter & gaudium , laborem inter & quietem nunquam convenire videatur , certum tamen est , tantas dari excellentias , & magnificencias , quæ pugnantes has & tam oppositas sibi res conciliare invicem possint . Quam ex vero sit hoc assertum , datur experiri de praesenti Patribus Missionaris Soc. Jesu in Paraquaria . Quippe praesens relatio licet nihil magis memoret , quam amaros sudores , ardidos labores , & viv tolerabiles arunas ,

nas ,

DE D I C A T H O.

nas, regius tamen favor tuus facit, ut omnes hæ molestiæ illis faciles, & optabiles accident. Quin ab eadem felicitate non excluduntur ipsi nostri Indi, & Neophyti, utpote quibus Superi id fortis indulserunt, veniendi scilicet per veræ fidei januam in beatum numerum subditorum potentissimi, & clementissimi Regis, qualem orbis unquam viderit.

Repeto proinde, quod superiùs asseverare non dubitavi, haud exiguum, sed magnum hoc meum esse donum, sed simul protestor, nullam magnitudinem illi inesse, nisi quæ accrebit à Regio tuo favore. Quòd si tamen tua modestia faceret, quò minus allata hactenus causa apud te magnificaret meum demississimum oblatum, cùm tamen hæc ipsa & una ratio illud apud oranes eximium, & præclarum sit facturum, tamen hoc dabis, parvum esse non posse omne id, quod in utroque orbis hemisphærio potentissimus Rex, Parens tuus æstimare, & approbare est dignatus. Quanti autem faciat Apostolicos Soc Jesu labores in Paraquaria, hoc enuntiat universo orbi Ipsius plùs quam regia liberalitas, qualem hodie dum tam Societati, quam secèns ibi fundatæ Christianorum Communitati deferre non definit. Quæ certè munificentia tam grandis & tam præter modum est, ut in quocunque

que

D E D I C A T I O.

que alio Rege, quanticunque tandem zeli sit, (nisi fuerit ipsissimus Philippus V. redundans liberalitas possit videri.

Atque hæc ipsa hujus Apostolicæ expeditionis æstimatio, quam Magnus hic Monarcha quotidie ipso opere prodit, me animosum reddidit, ut pavida reverentiam, aliquamdiu cogitationi meæ obstrepenrem, prorsus à me amandarem, ac tandem non vererer, cum hoc historico munere ante regiam tuam Celsitudinem comparere. Mecum enim ita concluseram, illud, quod Magnus Rex Hispaniæ Philippus, magni æstimare non est deditus, profectò non tam exile, parùmque æstimabile debere videri, ut metus esset, Principem Asturiæ, Magnum Filium tam magni, & Regii D. Parentis parvi facturum, & à se repulsurum.

Pedibus itaque suis plenus solatio, & fiducia advolvōr, Serenissime Princeps ac Domine! demississimo animo supplicans, uti hanc eximiam benevolentiam Magni Regis D. Tui Parentis continuare velis, ad quod ipsum satis supérque erit, si modò relationem isthanc gratioſo acceptare animo dignaberis. Certè ea unica gratia nobis universis Missionariis Soc. Jesu, id omne quidquid in votis est, secum afferet, nobis reddet omnia facilia, omnia dulcia,

( ) ( )

& sua-

D E D I C A T I O N E

& suavia, quia eò valebit per integrum orbem, ut invidia ipsa suas hucúsque magno numero impactas calumnias, & injurias reprimat, ac deinceps in peregrines sese laudes effundat. Societas Jesu interea sui secura, & solatio delibuta nihil instantius post Dei gloriam affectabat, quam ut nomen tuum, atque potentia in orbe terrarum magis magisque inclarescat, nec optabit quid ardentius, quam ut supremum Numen, cuius honor tibi magis cordi est, quam propria vita, tuos vitæ dies eò usque prolonget, tēque tamdiu victoriis, & felici rerum tenore beat & cumulet, donec Regnum Hispaniæ cum magna hac orbis terrarum parte nempe America per te apicem felicitatis attigerit, atque adeò omnis cæterus orbis tam grandis Principis & Regis causâ, possit invidere.

Tuæ Regiæ Celsitudinis

Submississimus

HIERONYMUS HERRAN,
Soc. Jesu.

A P P R O B A T I O
Rev. P. Alberti Pueyo , Soc. JESU
Qualificatoris Supremæ Generalis Inquisitionis
in Hispania.

HX Mandato suæ Regiæ Majestatis Summo cum
solatio perlegi historiam de Conversione Indica-
rum Gentium , quas Chiquitos vocant. Et
ejus certè sum opinionis , eam vel à frigidissimi Spiritùs re-
ligioso homine legi non posse , ut non majorem concipiatur
zelum Christi Fidem disseminandi , suique reporis causâ
rubore suffundatur , si quidem torporem suum cum fervo-
reverè Apostolico horum incomparabilium Virorum , ac
Christi herorum , de quibus hæc historia passim meminit ,
comparaverit. Ego profectò mihi penitus persuadeo , ta-
lem , sin minus flagrantissimo inde desiderio inflammetur ,
suammet operam in laboriosa hac Christi vinea locandi , sal-
tem eò motum iri , ut cum omni fervore suum animi fri-
gius sit defleturus , & à DEO Altissuno ob annos haec tenus
in supino forsan otio , aut certè in negotiis magnam par-
tem inutilibus transactos veniam sit rogaturus. Ego sanè
præ solatio vix jam me capio , quoties considero , quòd
per coelestem illum ignem , quem Apostolicus ampliandi
per omnem terram Divini Honoris Zelus , in cordibus
meorum Charissimorum in Christo Fratrum , nempe
Missionariorum è Soc. Jesu in Paraquaria accendit , quòd ,
inquam , per dictum ignem Divina Bonitas hodie dum ea

ipsa gratiæ miracula patret, qualia olim in primitiva Ecclesia est operatus. Profectò Apostolici hi Viri ad literam, imò & ultimum apicem explent ea omnia, quæ Christus Dominus iis singulis, qui Apostolicam vitam profiteri volunt, in mandatis dedit. Non desinunt nimirum suos speciosos Evangelizantium pedes circumferre percursando immensa illa regionum spatia, aut potius vastas Paraquariae solitudines, quæ magna profectò pars est Americæ. Non sicut eorum cursum tot sæculorum lapsu sylvestria, & ad horrorem densè increscentia nemorum tesqua, nec deserti, & solis feris immanibus insessi recessus, nec aspectu, aditùque horrendi, & forte nulli mortalium antehac superati montes, nec incogniti aquarum rapacium torrentes, nec denique fames vel sitis, nec omnis annonæ penuria, quin nec mors ipsa zelum illorum potest retardare. Vix momentum est, quo se non exponant lubentes manifestis mortis periculis, ut si vel mille vitas possiderent, vix unius conservandæ spem certam possint sibi polliceri. Atque hæc non alia de causa fiunt, quām ut vitam æternam impertiri possint illis misellis, & omni commiseratione dignis populis, qui in hodiernum usque diem in densissimis tenebris suæ superstitionis, & in cæcis sylvarum anfractibus non in morem hominum, sed ferarum instar ratione expertum, absque fidei, Deique cognitione, nudissimo corpore circumferebantur, & hodie dum longè plures eorum circumferuntur.

Clarè item deprehendi ex lectione hujus operis, quod æterna veritas suis his tam fidis servis, & operariis partam apud S. Marcum mercedem abundè redi faciat, quando illis mirandam prorsus & naturæ vires transcendentem gratiam confert discendi scilicet ignota, & barbara admodum idiomata, quorum species diversæ tot sunt, quot sunt separa-

paratae harum gentium communitates, quæ quidem sunt
innumeræ. Ingens profectò gratiæ miraculum est, usque
adèò efferatos hos semi-homines, illicò ad unum & alterum
verbum Missionarii, vel ad aspectum erectæ S. Crucis, vel
B. V. MARIAE commoveri solere ita, ut non tantùm semet-
ipsos perardenter cupiant esse Christianos, sed mox inci-
piant esse ipsi Apostoli, quin vitâ suâ insuper habitâ vel san-
guinem profundere non reformident. Et eâ quidem so-
lummodo de causa, ut & suis finitimiis opem ferentes, in
viam salutis cæcos reducere possint. Hæc tam viva, & he-
roa fides non solum in Missionariis operatur tanta, sed &
in recèns conversis Indis, ut secundum Dei promissum in
Evangelio sub omnium oculis dæmones proscriptant ex
suis viculis, & inquiliinis, quibus hi mali genii ad id usque
temporis per tot sœcula citra impedimentum liberè domi-
nabantur. Ad abigendam verò luem contagiosam, aliá-
que varia morborum genera depellenda sæpe pluribus opus
non est, quàm ut quis Apostolicorum Virorum Evange-
lium legat super ægrotos, vel ut suas imponat manus. Eo
quippe pacto derepente lues abscedit, ægri convalescunt,
& mille alia mira contingunt. Id quoque satis admirari
non possum, si mecum reputo, quòd, licet totis fre-
quenter mensibus aliis victus non sit his laboriosis Viris
præter crudas radices cum aqua sæpe turbida, quòd, in-
quam, nec venena, nec pestilentes auræ, nec corrupti &
rancidi cibi, nec ingens aliquando penuria alimoniaræ ali-
quid nocumenti illis afferant, vel saltem valetudinem labefac-
tent. Finis quidem, & præcipuus scopus tam fervent-
tium Virorum est, ut in primis regnum Christi, & nume-
rum filiorum Dei amplificant, dein verò etiam ut magno
Monarchæ nostro & Regi Hispano pro viribus gratificen-
tur: ob eam nempe rationem, ut tanto Regi ac Benefa-

ctori aliquatenus gratos fese exhibeant; quippe qui præter
alios millenos favores, quibus indefinenter & clementissi-
mè beat minimam Jesu Societatem, etiam ad has novas
Neophytorum Chiquitorum Colonias sustentandas, &
augmentandas totos quantos thesauros expendit. Cæte-
rū et si numerus Missionariorum è Societate nostra, hic
loci laborantium, non parvus videatur, secundum se
consideratus, si tamen tantam, & vix credibilem Regio-
num illarum vastitatem quis respiciat, non sine animi do-
lore exclamare cogetur: *Messis quidem multa, operarii
autem pauci.* Utinam! Summæ Bonitatis Deus, tanquam
Dominus hujus messis Evangelicæ, multorum corda eò
permoveat, ut & ipsi falcem missuri in messem apprope-
rent, & juncto plurium Messorum labore adhuc copiosiores
fructus in divina horrea inferantur. Mihi profectò vi-
detur, quod nullo æquè ac hoc nostro tempore verius po-
tuerit ab omnibus pronuntiari illud, sed non sine lacry-
mis: *Parvuli petierunt panem, & non erat qui frangeret
eis.* In regione enim Chiquitorum (quæ vox Hispana de-
notat *parvulos vel paucos*) sunt innumeræ animæ, quæ in-
stantissimè, & indefinenter opem implorant, & clamant,
ut earum miseratio nos tangat, & illis Patres (quo nomi-
ne Missionarios vocant) submittamus, à quibus instruan-
tur. Sed ô ingens luctus & dolor! Dum Europa abundat
sacratis Deo hominibus, fortasse otiosis, carent hi miser-
rimi populi in eo orbis tractu operariorum subsidio, qui ipsis
Evangelicum panem frangant: id quod tam inflammato
desiderio postulant: *Et non erat, qui frangeret eis.* Jam
verò in consideratione omnium, quæ adhuc attulimus,
potestne vel unus ex filiis S. Patriarchæ nostri Ignatii inve-
niri, cui lamentabilis tot miserabilium clamor cor non di-
scindat, & copiosas ex oculis lacrymas non exprimat?

Cujus

Cujus tandem pectus usque adeò obduruit, ut nulla commiseratione moveatur, nec his Christi sanguine redemptis, & extrema derelictione afflictis animabus omni, quo potest, modo succurrere, & opem ferre desideret? Essent quidem, si velificari affectui meo vellem, multo plura dicenda de gloriose horum ferventium Virorum laboribus: sed cum id rerum circumstantiae non admittant, finem dicendi facio, non item demirandi. Id unum assevero, quandoquidem in hac relatione nihil admodum adversus fidem nostrae sanctitatem, nihil adversus observantiam erga Regem nostrum & Dominum, nihil contra probatos mores ego legerim, censeo & assevero, posse ac deberet liberam omnino concedi licentiam, ut utile hoc opusculum typis vulgariter evulgata habeatur; Neque enim mihi est ullum dubium, evulgata hac historiam Spiritum Divinum in multorum Lectorum cordibus tantam charitatis flamمام & zelum animarum excitatorem, ut vel ipsum in viam se dent, & laboratur in hac vinea novum adire orbem non horreant, vel certe ut omnia alia adjumenta, quoad poterunt eodem conferant, ut nimis desertissimae haec animae, defectu Apostolicarum operarum periturae, juventur, coelique janua illis patefiat. Atque haec est mea minima, sed sincera Sententia. Datum in Collegio Imperiali Madriti 24. Aug. Anno 1726.

ALBERTUS PUEYO,
Soc. Jesu.

APPRO-

APPROBATIO

Rev. P. Josephi de Silva Concionatoris
Regii in Collegio Imperiali Soc. JESU.

EX mandato suæ Regiæ Majestatis noñ sine delestatioñe, & solatio perlegi Relationem Missio-
num, quibus Patres Societatis Iesu in Paraqua-
riensi Chiquitorum Régione initium fecerunt, quod
hodiéque prosequuntur. In harum enim Iustratio-
ne deprehendi, facta horum Virorum, qui laborâ-
runt, & pergunt laborare cum Magni Indiarum Apo-
stoli S. Xaverii operibus posse meritò comparari: Sive
spectemus ingentem multitudinem, sive ferinam im-
manitatem gentium, ad Christi Ovile reductarum.
Mihi quidem videtur, DEUM eadem gratiæ miracula,
quæ, ut Marci 16. legere est, in primæva Ecclesia opé-
rabatur, nostris temporibus in hac Paraquariæ de no-
vo fundata rectè credentium Ecclesia instaurâsse, at-
que hac ratione sanctæ Fidei veritatem roborare volui-
scer. Quam ipsam veritatem non pauci ex Apostolicis
his Viris obsignârunt suo sanguine, quem inter Indos,
similiores feris, quam hominibus ex violenta morte
profuderunt. Est proin, mea opinione causæ satis asse-
ren-

rendi, Magnum gentium Apostolum S. Paulum labores, sibi à Deo commisso (*ut pote nomen meum coram gentibus & regibus & filiis Israël*) inter hos Apostolicos Viros dispertiisse. Nam & ipsi Nomen JESU Sacrosanctum cum Fide Christi in hanc novam, & magnam orbis partem transstulerunt; & miris quoque modis gloriosum reddiderunt, ut adeò debeatur illis ea merces, quam Deus Opt. Max. per Prophetam Jeremiam, & per S. Apostolum Paulum pollicitus est iis omnibus, quicunque Divinæ Majestatis Nomen usque ad extremum terræ prædicaverint. Ut verò Apostolicos hos Viros, aliorum calamis laudandos transmittam, quibus & major id præstandi facultas est, & in quos minùs suspicionis cadit, & assentationis, abstineo ab omni cætera laude, & tantummodo cum S. Greg. Homil. 13. in Marcum ingemo: *Ad messem multam, Operarii sunt pauci, quod non sine mærore, & lacrymis loqui possumus.* Ea tamen spe me solor, fore, ut ex lectiōne præsentis historiæ multorum corda inflammetur, ne otiosi deinceps operarii stent, sed in vinea Domini strenue laborare intendant. Censeo proinde, hoc opus, ex quonihil magis emerget, quàm major Dei gloria, publicæ luci esse exponendum. Datum in Collegio Imperiali Soc. Jesu, Madriti 21. Augusti, Anno 1726.

JOS: de SILVA.

X X X

M I -

MICHAËL ANGELUS TAMBURINUS,
Præpositus Generalis Societatis JESU.

Cum Relationem Missionum à Patribus nostris
Societatis apud Chiquitos, in Paraquariae Pro-
vincia, à P. Joanne Patricio Fernandez no-
stris Societatis conscriptam, aliquot ejusdem Societa-
tis Theologi recognoverint, & in lucem edi posse pro-
baverint, facultatem facimus, ut typis mandetur, si
iis, ad quos pertinet, ita videbitur. Cujus rei gra-
tia, has literas manu nostra subscriptas, & sigillo no-
stro niunitas dedimus. Romæ 16. Aprilis, Anno 1726.

MICHAËL ANGELUS.
TAMBURINUS.

LICEN-

LICENTIA ORDINARII.

Nos Doctoꝝ Don Christophorus Damasio, Canonicus Insignis Ecclesiaz Collegiatæ Sacri Montis Ylipulitani Valparagfo, extra muros civitatis Granodensis, Inquisitor Ordinarius, & Vicarius hujus Urbis Madritensis, &c. pro præsenti, & quantum ad nos attinet, damus licentiam imprimendi Relationem historialem Missionum Chiquitorum, quæ Cura Patrum Socieratis Jesu, in Provincia Paraquaria subsunt, conscriptam à P. Joanne Patricio Fernandez, ejusdem Societatis Sacerdote, cùm in ea nihil occurrat, quod Sacrae Romanæ Fidei, aut bonis moribus opponatur. Datum Madriti 13. Aug. 1726.

Doctor DAMASIO.

)( )(2

LICEN-

LICENTIA REGII CONSILII.

DOn Balthasar de San Pedro Acevedo Secretarius Cameræ Regie, & Consilii notum facio, quòd à dicti Consilii Senatoribus data fuerit Licentia P. Joanni Patricio Fernandez, Societatis JESU, una vice imprimendi Librum, quem composuit sub titulo: *Relacion Historial de Las Misiones de Los Indos, que llaman Chiquitos, en La Provincia de Paraguay.* Cum hac conditione, ut dicta impressio fiat secundùm Originale, ad finem Sigillo meo, & manu firmatum, & ut antequam vendatur, defera-tur ad Consilium, ut pateat, an secundùm Originale sit impressum. In quorum fidem dedi præsentes lite-ras. Madriti 12. Aug. 1727.

Don BALTHASAR
de San PEDRO.

FACUL-

FACULTAS
Rev. Patris PROVINCIALIS
Cum Privilegio Cæsareo.

Cum D. Mathias Wolff, Bibliopola Augusta-
nus, typis mandare desideret Librum cui
Titulus: *Historica Relatio de Apostolicis Mis-
sionibus Patrum Societatis JESU, apud Chiquitos,*
primùm ab uno è Nostris Hispanico Idiomate con-
scriptum, nunc ab alio ejusdem Societatis Sacer-
dote, in Linguam Latinam translatum; Ego JOSE-
PHUS MAYR, Societatis Jesu, per Germaniam Supe-
riorem Præpositus Provincialis, potestate mihi ab
Adm. Rev. P. N. FRANCISCO RETZ, ejusdem
Societatis Præposito Generali, concessa, eidem ad
hanc primam editionem facultatem impertio, simûl-
que communico Privilegium Cæsareum, quò' aliis
Bibliopolis & Typographis interdicitur, ne dictum
Librum citra consensum Superiorum vel recudere,
vel intra fines Imperii, & Hæreditarias Sac. Cæs. Ma-
jestatis Provincias inferre præsumant. In cuius
confirmationem has literas, chirographo meo &
consueto officii mei Sigillo munitas dedi. Mona-
chii 3. Septembris, 1732.

JOSEPHUS MAYR.

Protestatio Auctoris.

Cum necesse sit in decursu præsentis Relationis dicere aliqua de compluribus Apostolicis Viris, qui à Barbaris pro sancta fide, quam eis evangelizabant, occisi fuerunt, ut etiam eventus aliquos mirabiles, quos Deus supra naturæ vires in bonum fidei, & solatium Missionariorum patræsse videri possit, omnibus notum facio, me nihil ultræ fidem humanam hinc affirmare velle, atque ideo tantum abest, me positos à S. Romana Ecclesia limites transgredi, aut contra Pontificum statuta quoconque modo agere velle, ut potius me atque præsens hoc opus judicio ac Censuræ ejusdem Sanctissimæ Ecclesie totum quantum subjiciam.

Monitum Translatoris.

Nihil feré mutavi in præsenti historia, nisi idioma. Capita tamen longissima in paragraphos secunda putavi, ut facilitati legentium consulerem, ex quo nihil decedet historiæ, immo clarior evadet ob additas singulis paragraphis synopses.

HISTO-

HISTORICA RELATIO DE APOSTOLICIS MISSIONIBUS PATRUM SOCIETATIS JESU. Apud Chiquitos, Paraquariæ Populos.

P R A E F A T I O.

DRæsentem hanc de Apostolicis Missionibus Patrum Soc. Jesu in Paraquaria historiam non venditamus, velut ad omnes Artis regulas exactam. Est peritior alterius stylus, qui Patrem Nicolaum del Techo prosequuturus, accuratiorem, & legibus historicis conformiorem relationem elaborabit, & in lucem publicam dabit, de rebus nostræ Paraquariensis Provinciæ, præsertim de gentium conversione, & progressu nostræ S. Religionis. In hac brevi historia solum intendimus pauca aliqua, quoad nimirum finent adjuncta rerum, conscribere de reductione barbararum nationum de duris & ærumnosis laboribus eorum, qui his populis Christo lucrando sudorem, valetudinem, quin ipsam vitam consecrant, de indole & moribus quæ ipsorum incolarum, quæ Regionum, quas inhabitant, de superstitionis ritibus, quibus sunt addicti. Multi equidem insignes Viri verique heroes in hac Chiquitorum vinea desudarunt, quorum laus omnino hic poni merebatur. Quoniam vero una ex parte eorum aliqua multi adhuc in vita superstites, hodie dum in

Prefatio.

in agro Domini laborant: ex altera autem parte præfixi descriptionis limites id non concedant, encomia eorundem virtuti debita commodiori occasione, & fusori relationi, de quæ suprà dictum est, reservantur. Animadvertisendum igitur hoc loco est, hanc lucubrationem nullatenus loqui de tota Missione, & Provincia Paraquariæ (hoc enim majoris molis opus desideraret) sed duntaxat de modica ejusdē parte, videlicet de regione Chiquitorum hic fit mentio, idque properanter & breviter. Sciendum quoque est, dum forte de itinerum longitudine, de amplitudine Regionum, atque adeò de milliaribus sermo incidit, quòd ibi non intelligantur milliaria Germanica, Gallica vel Italica, sed Hispanica, quorum unum nonnihil superat dimidium Germanici milliaris, sive horam. De cætero nihil aliud hoc opere queritur, quam ut in cordibus eorum, qui vel invocationis suæ, vel ex stimulo virtutis, & Christianæ charitatis se zelo accendi sentiunt, hæc divini Spiritus flamma conservetur, & amplius dilatetur. Nihil proindè curandum est, quidquid fortassis torpentes & frigidæ animæ, vel invidia quorundam adversus Societatem nostram, vel denique impietas aliorum, de sancta Fide malè sentientium contrà vel cogitare, vel loqui præsumperint. Quandoquidem hic nihil aliud affectatur, quam major Dei gloria, quæ unicus harum Missionum, & universæ Societatis Scopus nunquam non fuit, & est, & erit.

CAPUT

INDEX

CAPITUM, ET PARAGRAPHORUM.

C A P U T I.

D E Ortu, & Progressu Missionum. fol. 1

Cap. I. f. 1.

1. Longitudo Paraquarizæ. Ejus Gubernatores sacri, & profani. 2. Nomina & numerus Reductionum, & Conversorum ibi Indorum hactenus. 2. Ibid.

Cap. I. f. 2.

1. Limites Chiquitanæ terræ, & humina. 2. Prisci ejusdem incolæ, dein transmigrantes. 3. Mors truculenta Alexii Garciae Lusitanæ. 4. Chiriquani anthrōpopophagi indomabiles. fol. 2

Cap. I. f. 3.

1. Chiriquanorum Legatio pro dono Fidei. 2. Mirè his mittitur Pates de Arce, qui ope S. Xavetii sanatur. fol. 4

Cap. I. f. 4.

1. Remoræ Missionis. 2. Pars Chiriquanorum Patrem de Arce invitant. 3. Pars altera nostros repellunt. fol. 6

Cap. I. f. 5.

1. Indoles Chiriquanæ Gentis ad flumen Pilcomayum. 2. Vis mali exempli ab Europæis contra Catholicæ Regis decreta. fol. 7

Cap. I. f. 6.

1. P. Arce ad Guairanos abit. 2. Refractarii nuper Fidem ultrò sollicitant 3. Tricæ Indorum componendæ. fol. 8

Cap. I. f. 7.

1. Pax conciliata. 2. Baptismus infantium, & monientium. 3. Pas- sim perantur Fidei Doctores. fol. 10

Cap. I.

Index

Cap. I. §. 8.

1. Excitatæ turbæ per Apostatas. 2. Ceremoniæ consultantium Indorum. 3. Fundatur Colonia S. P. N. Ignatii. fol. 13

C A P U T II. §. 1.

1. Do Regione Chiquitorum. 2. Ejus flumina. 3. Mellis copia, & animalia. 4. Pilcari. 5. Fruges. 6. Temperies plague. 7. Morbi, & modus ineptus medendi & crudelis. fol. 16

Cap. II. §. 2.

1. Indoles, mores, forma. 2. Vestitus. 3. Arma Chiquitorum. 4. Regimen. 5. Potus Chicha. Ritus nubentium. 6. Habitatio. 7. Hospitalitas. Convivia. Ebrietas sublata. fol. 20

Cap. II. §. 3.

1. Partitio diei, & anni Labores. Victus. Lusus. 2. Religio Chiquitorum. Sepultura. Luna eclipsata telis defenditur. Fulgoris, & fulminis interpretatio. 3. Supersticio. fol. 24

Cap. II. §. 4.

1. De perdifficili lingua Chiquitorum. 3. Ejus linguae specimen. fol. 25

C A P U T III.

Gens Chiquitorum detecta. fol. 31

Cap. III. §. 1.

1. Origo fluminis Paraquariae queritur. 2. Hispani sedem figunt apud Chiquitos. 3. Trucidantur novi Domini ob avaritiam. 4. Residui Hispani profugi condunt Urbem S. Laurentii. 5. Vicus S. Xaverii sit Christianorum Reductio. 6. Barbari Hispanorum prædia ex-spoliant, denique ipsos metu necant. 7. Talionem experiuntur ab Hispanis. fol. 31

Cap. III. §. 2.

1. Chiquiti pacem petunt. 2. Valde minuantur per Hispanos & Mamalucos. fol. 33

Cap. III. §. 3.

1. De Mamalucorum origine, & maleficiis, postquam Lusitani Brasiliæ potiti. 2. Urbs Piratininga nodus Mamalucorum. 3. à Deo, & Rege deficiunt. 4. Situs Piratiningæ. Soli fertilitas. 5. Plagiaris Mamaluci cum ruina Urbium, & Missionum. fol. 34

Cap. III.

Capitum & Paragraphorum.

Cap. III. f. 4.

1. Inaudita Mamalucorum impietas. 2. Puniantur à Deo, & Indis victoribus.

C A P U T I V.

- P. Jos. Arce dat initium novæ Reductioni Chiquitorum post superatas multas difficultatas.

fol. 38

Cap. IV. f. 1.

1. Paraquarii origo in vestiganda Patri Arce demandatur. 2. Suplementum novum Missionariorum. 3. Obstacula Patri Arce facta. 4. Obstacula à plagiariis Hispanis, & institoribus inquis.

Cap. IV. f. 2.

1. Causa plagiatorum diu non decisa pendet. 2. Graves pœnæ in eos statutæ tandem.

fol. 41

Cap. IV. f. 3.

1. P. Arce præclusam sibi Missionem constantiâ evincit. 2. Iter ejus ad Chiquitos. 3. Lues inter illos. 4. Nova sedes eligitur. Templo struitur novæ Reductioni.

fol. 42

Cap. IV. f. 4.

1. Indi, dicti Penoquis adjunguntur novæ Reductioni. 2. Morbus P. Arce. Avocatur à Superiorc. Locus Coloniæ mutatur.

fol. 45

C A P U T V.

- De perniciiosis, sed irritis Mamalucorum technis adversus memoratos populos. De strage Mamalucorum.

fol. 47

Cap. V. f. 1.

1. Irruptio Mamalucorum. 2. His cladem inferunt Pinoquisii. 3. Altera incursio Mamalucorum cum clade Neophytorum per dolum.

ibid.

Cap. V. f. 2.

1. P. Arce contra Mamalucos colligit suppetias. 2. Militare subsidium Hispanorum. 3. Felix pugna contra Mamalucos, nostris cum S. Cruce præeuntibus.

fol. 49

Cap. V. f. 3.

1. Discordia Hispanorum viriat plenam victoriam. 2. Iterata clades Mamalucorum. 3. Guarani pridem capti à Mamalucis post cladem eorum deficiunt, & fiunt Christiani.

fol. 52

16) 16) 16) 2

CA

Index.

C A P U T VI.

De varia Reductionum novarum mutatione, & de morte P. Aarontii Fidelis.

fol. 54

Cap. VI. f. 1.

1. Turbatio, & jactura Missionum. 2. Nostri ad necem quæruntur, fugantur. 3. Colonia S. Xaverii bis transfertur. 4. Reductio S. Raphaëlis etiam mutatur.

fol. 54

Cap. VI. f. 2.

1. Reductio S. Josephi inter maximè florentes. 2. P. Antonii Fideli labores strenui. 3. Eius matura, sed pia mors.

fol. 56

Cap. VI. f. 3.

1. P. Antonii Fideli vita, virtus, navigatio morosa in Indiam. 2. Charitas PP. Franciscanorum in ejectedo vi tempestatis. 3. Iterata ejectedio in Brasiliam. 4. Missio S. Joannis Baptiste.

fol. 58

C A P U T VII.

De Missionum ærumnis per eas terras.

fol. 61

Cap. VII. f. 1.

1. Modus venandi animas. 2. Difficultas, & pericula hujus venationis. 3. Alia & crebra mortis discrimina, & sexcentæ ærumnæ. 4. Nec tamen sine sacro solatio.

fol. 61

Cap. VII. f. 2.

1. Stabiliuntur priores ærumnæ. 2. Soliditas virtutum ad has requiritur. 3. Longævitas Patrum inter tot ærumnas.

fol. 63

C A P U T VIII.

De fervore, & pietate novorum Christianorum, quam Deus miris evenit est remuneratus.

fol. 66

Cap. VIII. f. 1.

1. Accurata legis divinæ observantia in conversis Indis: cruenta pœnitentia. 2. Conscientiae expiandæ candor. 3. India, ut innocentiam baptismi non perderet, mori optavit, & est mortua.

fol. 66

Cap. VIII. f. 2.

1. Corrector Neophytorum, & castigatio, quæ coacta, quæ spontanea. 2. Chiquitæ fatales ponunt inimicitias: mansuetudinem ipsi vitæ præhabent. 3. Neophytorum exercitia pietatis planè admiranda.

fol. 68.
Cap. VIII.

Capitum 5° Paragraphorum.

Cap. VIII. s. 3.

1. Musica sacra Neophytorum sub noctem. Devotio munifica erga Deiparam. Processiones religiosæ. 2. Hos Indos judicauint olim Hitpani non esse homines, sed bestias in humana specie, & ut tales tractabant. 3. Papa declarat, Indos esse veros homines. fol. 71

Cap. VIII. s. 4.

2. Neophytorum pœnitentium agmen. 2. Supplicatio Festo Theophoræ. 3. Impetrata pluvia: Lues averta: annonæ defectus per prodigium collitur. fol. 73

Cap. VIII. s. 5.

1. Neophyti summè æstimant Rosaria tanquam Scutum in adversis. 2. Inclamatum nomen J E S U S, M A R I A, à tigridis unguibus liberat. 3. M A R I A invocata ægrum Indum sanat. 4. Lucidus è cœlo globus circumdat Christianos. 5. Adulteriæ cæcitate punitur. 6. Sed pœnitens mirè visum recipit. fol. 75

Cap. VIII. s. 6.

2. Mira conversio benefici. 2. Et Apóstolæ per serpentem. 3. Item impudici per fulmen. fol. 78

Cap. VIII. s. 7.

1. Impudicus juvenis miserè perit. 2. Exitium præstigiatoris. 3. Horrenda mors, & sepultura adulteri. fol. 82

Cap. VIII. s. 8.

1. Mira ostenta Neophyti ægrotantis, & ecstatici. 2. Via perditionis ostenditur. 3. Magia exprobratur. 4. Damnatus ex Orco rapatur. 5. Diabolus cogitur salutaria dicere. 6. Lamenta damnati. 7. Plures alii damnati in illa visione. fol. 85

Cap. VIII. s. 9.

1. Beata mors aliquorum Neophytorum. 2. Monita S. Angeli. 3. Ostenita cœlestia. 4. Peccata etiam ignorata, & non expiata obicem cœlo ponunt. fol. 88

Cap. VIII. s. 10.

1. B. V. M A R I A spectabilis. 2. Oblatum Rosarium arguitur 'à Deipara, & restitui jussum. 3. Neophytus ex raptu sibi redditur. 4. Fructus ex narratis his eventis. 5. Zelus Neophytorum ad convertendos etiam alios. fol. 99

) ( ) ( ) ( ) ( )

Cap. VIII.

Index

Cap. VIII. f. 11.

1. Zelus animarum in novellis Christianis.
  2. Prodigium in Lacu per beneficium cruento.
  3. Item in periculo luculentii incendii auctore diabolico.
- fol. 93

C A P U T I X.

Quæritur per flumen Paraquarium communicatio Missionum cum Guaraniis populis.

Cap. IX. f. 1.

1. Via brevior ad Chiquitos quæritur.
  2. Indus Catechumenus suos gentiles ad fidem permoveret.
  3. Péricula in itinere. Error in flumine, quod Paraquarium esse, malè credebatur.
- fol. 95

Cap. IX. f. 2.

1. Itinerarium per terras & aquas.
  2. Pacem respuunt barbari.
  3. Legatus pro pace cum sociis occiditur.
  4. Navigantes infestantur à Barbaris.
  5. Locus herbae Paraquariensis.
  6. Cruces à Barbaris ipsiſis erectæ contra incursum tigridum.
  7. Duo Patres à Mamatucis ad mortem usque cæduntur. Orizæ narivæ, non sativæ ingens copia.
- fol. 98

Cap. IX. f. 3.

1. Nex duorum Fratrum nostrorum.
  2. Ignis accensi fumus nuntius adventantium hospitum vel hostium.
  3. Mors aliquorum è nostris.
  4. Diversissimi iterum populi circa Paraquarium.
- fol. 101

Cap. IX. f. 4.

1. Indi insignis benevolentia, & liberalitas.
  2. Lacus, ex quo originem trahit Paraquarius. Fertilis ejusdem Insula à Mamatucis destructa.
  3. Indi se jungunt navigantibus cum spe convertendæ suæ gentis, datis interim pueris, quali obſidum loco post nostra munuscula.
- fol. 104

Cap. IX. f. 5.

1. Payaguani nostrorum interfectores ad Christi fidem invitantur.
  2. Mura à nobis & illis munera.
  3. Eorum hostilitates, & perpetua locorum mutatio sunt impedimento, quò minus convertantur.
  4. Duplex navigantium periculum, ope Mariana depulsum.
- fol. 107

Cap. IX. f. 6.

1. Mors unius è Socis kinoris, & honor illi habitus.
  2. Finis itineris, in quo præter mortuos sedecim Indos cæseri morbis tentati.
- fol. 109

Cap. IX.

Capitum Es Paragraphorum.

Cap. IX. S. 7.

1. Novum iter per undas, & terras explorandi causa, sed sinistro exitu.
 2. Morbi nostrorum Patrum, & mors Fratris cum vitae compendio.
 fol. 110

Cap. IX. S. 8.

1. Guarayi Indi à Christianis ad fidem adducti. 2. Lacus Mamore detestus, ubi portus Mamalucorum fuerat. 3. Periculum Patrum
 4. Payaguani læsi pacem frangunt.
 fol. 112

C A P U T X.

Reductiones aliquæ mutantur. Neophytiros infortunium involvit. fol. 114

Cap. X. S. 1.

1. Quatuor Coloniæ sedem mutant cum augmentatione accendentium Barbarorum. 2. Brevior via ad Chiquitos iterum, sed frustra desideratur. 3. Chiriquani nostris conspectis, veluti Mamalucia aufugiunt. 4. Periculum à fraudulentis Barbaris declinatur.
 fol. 114

Cap. X. S. 2.

1. Christiani sunt plagiarii non ad Barbarorum servitutem, sed ad libertatem filiorum Dei. 2. Inermes enim hi plagiarii se sinunt potius trucidari. 3. Sauciis Indis cœlitus post ultima Sacra menta sanatur. 4. Auctores cœdis cœduntur à Christianis.
 fol. 118

Cap. X. S. 3.

1. Christiani multas Barbarorum familias addunt ad Fidem. 2. Cœforum pro Christo corpora requiruntur. 3. Duæ recentes Colonie locatae.
 fol. 120

C A P U T X I.

Nativitas, ingressus in Societatem Iesu, & primus fervor, dein labores Venerabilis Patris Lucæ Cavallero, tandem Martyris. fol. 122

Cap. XI. S. 1.

1. Patria Patris Cavallero: conditio parentum: pia educatio: pudor virgineus. 2. Literarum studia. Recipitur in Societatem Iesu. Indias affectat & obtinet.
 fol. 122

Cap. XI. S. 2.

3. Vela facit: exscendit in portu bona aëris: altiora ejus studia. Superbia spiritus ipsum vexat, & impedit: Fit Sacerdos. 2. Initia facit Millionis apud obstinatos Pampas. 3. Chiriquanis biennium frustra impedit, pullis tandem Patribus cum P. Cavallero. 4. De ertur ad Chiquitos. Ejus zelus & suetus. Item morbi.
 fol. 123

Cap. XI.

Index.

Cap. XI. f. 3.

2. Detritæ ejus vires cum veste miserrima referunt mancipium: jocantes idem in se Barbaros ad fidem permovet. 2. Plagiariis Europeis, fortiter resistit. 3. Puraxes docet, illisque pluviam à Cœlo impetrat.
fol. 125

Cap. XI. f. 4.

3. Calumnia, Patri Cavallero impasta ab Europæo, non invenit Fidem apud Puraxes. 2. Expostulatio, & minæ scelerati Europæi spernuntur à Patre.
fol. 126

C A P U T X I L

- P. Cavallero proficiscitur ad Manacicos. Indi, necem Patris meditantes puniuntur.
fol. 128

Cap. XII. f. 1.

2. Tres populi ad fidem proni: infantes baptizantur. P. Cavallero morbo sternitur: vero factò convalescit. 2. Frustrè terretur, ne Manacicos adiret. 3. Patris maguanimitas animat Puraxes.
fol. 128

Cap. XII. f. 2.

2. Inimicitia gentis cum gente impedit petitanam pluviam. 2. Renovata pax eandem feliciter impetrat. 3. Metus Comitum redire volentium. 4. Confirmantur in itinere prorsus periculoso.
fol. 130

Cap. XII. f. 3.

2. Territi iterum Comites, exemplo Patris Crucem præferentis, propinquant Barbari. 2. Hi ad hospitium conspectum in arma ruunt. 3. Pater Cavallero stat cum Cruce in manibus imperterritus. 4. Izu interpres suos Manacicos pacat, & ad fidei gratiam permovet in medio impetu necandi omnes.
fol. 132

Cap. XII. f. 4.

2. Pax firmatur eum Manacicis jam Catechumenis. 2. Accedunt pacis fœderi plures populi. 3. Redire cogitur P. Cavallero invitis Neophytis. 4. Diaboli 'strophæ ad perdendum Patrem Cavallero, sed per abitum Patris elusa, cuius laudes enuntiant vel ipsi Barbari, pugnaturi contra Orci irritatos satellites. 5. Lue pereunt machinatores necandi Patris Cavallero rabidorum canum instar: nigra eorum cadavera, alba baptizatorum ex peste morientium. 6. Alii Crucem evergentes miserè mortui.
fol. 134

C A

Capitum & Paragraphorum.

C A P U T X I I I .

D e s c r i p t i o   R e g i o n i s , s u p e r s t i t i o n u m , r i t u u m , & a l i a r u m p r o p r i e t a r u m ,
a p u d p o p u l o s M a n a c i c o e s .

fol. 137

C a p . X I I I .   f . 1 .

1. **Varii fructus & feræ Regionis.** Famacolio sic dictum animal mirabile, & nocens. {Fructus Bainilla, & Tutumas. Pisces & mellis copiosa.
2. Species incolarum, & indoles. 3. Architectura eorum. 4. Labor fœminarum. Ritus conviviorum.

fol. 137

C a p . X I I I .   f . 2 .

1. Auctoritas & potestas Caciquorum, quibus obeditur in summo rigore.
2. Polygamia. Hæreditarium dominium. 3. Frequentia hujus populi. Regionis descriptio cum populis variis. 4. Peresiucæ aves parvæ, sed mortiferæ.

fol. 139

C a p . X I I I .   f . 3 .

1. Superstitiones Manacicorum, mixtæ quasi umbrâ Christianâ, ex S. Apostolo Thoma residuâ, de Christi nativitate ex Virgine, ejus miraculis, & ascensione. 2. Interim dæmones visibiles colunt.

fol. 142

C a p . X I I I .   f . 4 .

1. Æmulatur diabolus veram Ecclesiam, fingens tres DEI Personas, & hujus genitricem misero gentis illius ludibrio. 2. Ritus adorationis, & salutationis in adventu dæmonum terribili. 3. Responsio Satanae, & adhortatio, dum se rerū creatorē fert cum stygia aula pedissequa. 4. Comporationes, choreæ, ad quas hortatur diabolus. Cædes ebriorum, 5. Etiam dæmones simulant se sitire Chicham potionis gentis.

fol. 143

C a p . X I I I .   f . 5 .

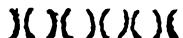
1. Post comportionem à Satana fit musica ad Sancta Sanctorum, quæ patet soli sacrificulo. 2. Nullus pagus sine tali præfigiatore. Oracula Orci semper prospera cum reciproco scismaticæ Barbarorum: interrim ab Orco ad bella irritantur. 3. Dona diabolis oblata & gustata. Abitus eorum cum ingenti tumultu. Mapano sacrificulus magus abit in cœlum, & reddit miris modis.

fol. 145.

C a p . X I I I .   f . 6 .

1. Dii aquarum coluntur fumo tabacæ herbae, & oblata parte piscium, 2. Honor, & tributum sacrificulo Mapanoni præstitum: ejus arcana hausta ex Orco. 3. Popæ domus. Ejus aliquando solitudo. Candidati Poparum instruuntur rigidè: Jejunium, deinde convivium.

fol. 148

C a p . X I I I .

Index

Cap. XIII. §. 7.

1. Manacici credunt immortalem animam, ad celos recipiendam. Exequizie eorum. 2. Iter fabulosum animae defunctae. 3. Diabolus in specie Charontis animas transvehere creditur. 4. Aliae ineptiae de mortuis. 5. Quale celum defunctis suis in eorum opinione. fol. 150

C A P U T X I V . §. 1.

- P. Lucas Cavallero pergit in Missione modò descriptorum Manacicorum.
fol. 152

Cap. XIV. §. 2.

1. Pacem persuadet. Periculum in montibus. 2. Inopia victus. Herba, quā Dii vescuntur, insulsa. 3. Diabolus affigit Patrem variè. 4. Zibice populi Patrem habent hostis, quin magi loco. Causa hujus opinionis. 5. Conversio Caciquii, & popæ junioris convertit totum populum. fol. 154

Cap. XIV. §. 3.

1. Ringitur Orcus ob correptionem populi. 2. Exagitat popam convertum: querelæ ejusdem diaboli, & minæ, 3. Quas popa constans in fide ridet: id est cœditur à dæmonibus usque ad sanguinem, & huius discriminem. Tantæ constantiæ præmium est subita sanitas à celo data Mapanoni popæ juniori. fol. 157

Cap. XIV. §. 4.

1. P. Cavallero adit Quiriquicas ad pacem sanciendam cum inermibus Sociis Indis. 2. Charitas horum erga Patrem famis tempore. 3. Adventum Patris dæmon ante pròdit inter querelas contra eundem, simul ad arma vocat. 4. Mapano popa ex ipsis querelis diaboli, Patrem timentis, convertitur. fol. 158

Cap. XIV. §. 5.

1. Visis nostris fugiunt Barbari: P. Cavallero insequitur profugos. 2. MARIA effigies ostensa barbaros arcus enervat. 3. Delubri aras, & alia Pater evertit, aut comburit. 4. Comites Patrem deserunt paucis exceptis. 5. Breviarium putatur liber magicus. Mors Patris designatur, sed mactu avertitur. fol. 160

Cap. XIV. §. 6.

1. Patri necem meditantes peste pereunt. Hoc ipsum moverat ad conversionem, quam juvat Indus Sonena nomine. 2. Se dedunt arbitrio Patri. 3. Mapano popa non tantum conversus, sed & Apostolus. fol. 162

Cap. XIV.

Capitum & Paragraphorum.

Cap. XIV. §. 7.

1. Barbaris mirè conversis Crux solenniter erigitur. Litaniæ cantantur attonitis Barbaris. Infantes primò baptizantur ingenti numero.
2. Abitus Patris barbaris Catechumenis prorsus illætabilis. fol. 164

C A P U T X V .

- P. Lucas Cavallero revertitur ad Manacicos. Visitat singulos eorum pagos, & aliâ viâ redit ad S. Xaverii Reductionem. fol. 166

Cap. XV. §. 1.

1. Forma Regionis. Anhelat P. Cavallero ad Chiquitos: excipitur amicè à Zibacis. 2. Pacem facire satagit feliciter. 3. Tum verò predicit Evangelium jam bene paratis. Fidei articuli cantantur. 4. Dei para invocata ægros sanat plures ad fidei incrementum. ibid.

Cap. XV. §. 2.

1. Jurucarès idololatras adit: dæmon ejus adventum inter querelas praedit: fugiunt Barbari. 2. Persuadentur ad redditum, imò ad fidem. 3. Crux erigitur, adoratur: idololatria dedocetur. Popa primarius praet suos populares. 4. Proteruntur, comburuntur ad idololatriam spectantia. fol. 170

Cap. XV. §. 3.

1. Zibacæ Neophyti cum suo Caciquo promovent rem Christianam. 2. Jurucarès ad pacem faciendam permoventur. 3. Quiriquicæ putant Patrem esse pestis sive causam. Refutatur stulta opinio. Imitici, in Patrem injurii, morte puniti. fol. 173

Cap. XV. §. 4.

1. Caciopus phrenaticus miraculo ad se redit, instruitur, baptizatur, piè moritur post preces Patris Cavallero. 2. Idem precibus suis pellit pestem. 3. Cosacas adiens Pater seorum nimbo salutatur. 4. Tela prodigiosè retorta salvo Patre, qui scutis loco Deiparae effigiem extulit adversus tela. fol. 175

Cap. XV. §. 5.

1. Barbari furorem ponunt. 2. Ad verba Patris popa primus omnium fidei lumen accipit. 3. Barbarus in ipso Deorum fano baptizatur. 4. P. Cavallero iterum ad necem quæstus per Angelum servatur. 5. Sauciorum Neophydotum patientia: sanantur divinitus. fol. 177

Cap. XV. §. 6.

1. Centum volunt fieri Christiani Cozaces: uti & Zubarecæ populi. 2. P. Cavallero adit illos. Honor crucibus habitus. 3. Ægros omnes

( ) ( ) ( ) ( ) z

Index.

nes sanar Pater recitato S. Evangelio. Idololatræ subird adoratores S. Crucis. 4. Aëgris Comitibus Pater sanitatem à cœlo imperat suis precibus. 5. Angelus apparet uni ex aëgris, qui omnes sanantur, iterum alacres ad itinerum molestias. fol. 179

Cap. XV. f. 7.

1. Incommoda viarum. Victus inopia. Pagani Comites Patrem deserunt.
2. Uni è Christianis apparenſ Deipara hortatur, ne deserat Patrem cum aliis viæ sociis.
3. Venit Pater ad Atuporecas, cum quibus rendit ad Tapacurias. Parum gratus ejus adventus.
4. Causa hujus aversionis, nempe crux eversa à Barbaris, & ideo lue sublatis. Errorē dedicti morem gerunt Parri.
5. Daemon prænuntians adventum Parvus vacuat incolis pagos.

fol. 182

Cap. XV. f. 8.

1. Summa difficultas itineris. Amicè accipitur Pater.
2. Sed suauis diabolii infantes subducuntur.
3. Pater in vindictam erigit crucem ad ipsum sanum. Calcat pedibus idola.
4. Bohozas adit, benevolè exceptus.
5. Ethnici Christianos simulati, crucem ipsis erigunt: se flagris caedunt, qua ratione pestem extingunt. Confirmantur ab Angelo visto: Coloniam novam conficiunt.

fol. 184

C A P U T X V I .

Nova Reductio Conceptionis B. V. à P. Luca Cavallero fundata. Ejus gloria mors per manus Ethnicorum, quos Puyzocas vocant. fol. 188

Cap. XVI. f. 1.

1. Area novæ Reductionis eligitur.
2. Populi nudissimi, & idololatræ Patrem Cavallero premi audiunt.
3. Potum Chichæ sibi interdici nonluc. Modus conficiende Chichæ.
4. Ritus sepeliendi mortuos, praesente dæmone.
5. Fugit hic adveniente Patre, & popum secum ad Tarrara rapit integrus.

fol. 188

Cap. XVI. f. 2.

1. Nova Colonia angetur aliis Iudis. P. Cavallero abit ad novam gentem mitiorem.
2. Salutatur ab haec emissis telis. Tamen adit intrepidus, & munera accipit. Explorat exequias Barbaras.
3. Cogitur invitus redire. Plagiarii Europæi crudelitate sua peccundant omnia, exacerbatis inde contra fidem Barbaris.
4. Reductionem transfert alio.

Cap. XVI. f. 3.

1. Cosifice populi Christianis volunt annumerari.
2. Terribilis pugna animi in P. Cavallero, an Puyzocas adeat, nec ne. Vincit, & ad illos ire statuit.

Capitum 5 Paragraphorum.

statuit. 3. Fièt benevolentia excipitur. Comites Patris trucidantur: demum & ipse Pater. fol. 193

Cap. XVI. s. 4.

1. Puyzocas post Patris, & aliorum cædem terrore suo dispergunt cæteros Christianos. 2. Præsidium militare contra homicidas emittitur. Flama coæspicitur supra cadaver Patris, quod incorruptum adhuc deprehendunt. 3. Jumenta militum ultræ, & prodigiosè adveniunt ad corpus Martyris deportandum. 4. Auctores necis miserè pereunt. fol. 193

Cap. XVI. s. 5.

1. P. Lucæ Cavallero virtutes. Infelix zelus animarum. Castitas, eximia obedientia. 2. Animi demissio post tot præclaræ actæ ad animarum salutem. Desiderium Martyrii: abstinentia, paupertas. fol. 197

C A P U T X V I I .

De conversione populi Morotocos & Quies. Item de nova per flumen Pará aquarium detecta via ad has Missiones. fol. 200

Cap. XVII. s. 1.

1. Boxi Neophyti mittuntur ad Morotocos. Casus lepidus Indi sensu. Amicè suscipiuntur. 2. Anna Morotocorum. Proles necant, ex quibus paucas reservant. Uxor & domina dominus, & viti, servi vilissimi. 3. Nullum certum illis regimen, nec religio. Infelix eorum regio. Potus ex palmâ. Nudi non frigent. Aetas longæva. ibid.

Cap. XVII. s. 2.

1. Morotoci benè afficiuntur Christiano modo vivendi. Eorum pagi quinque ad Coloniam S. Josephi transferuntur. 2. Alii Indorum pagi sunt in spe conversionis: sed memoria injuriatum cogit Neophyros retrocedere, eblatis duobus pueris, qui dein occasio sunt convertendæ suæ gentis. f. 202

Cap. XVII. s. 3.

1. Variatū nationū notitia accipitur, revera Regionis Chacoensis (del Chaco). 2. Liberalitas in Zamucos parit odiū inter Cucarates. 3. P. Zea neci proximus eripitur à robusto Neophyto. Fructus tamē Missionis hujus. f. 204

Cap. XXII. s. 4.

1. Iter difficillimum duorum Pacrum inter continuas Barbarorum infidias. Via tamen ad Chiquitos non reperitur. 2. Munusculis deliniçti Barbari cessant infestare. fol. 205

Cap. XVII. s. 5.

1. P. Jos. de Arce terrestrì itinere pergit quæstare quæstam viam cum Comitibus Indis. 2. Fama premuncit. Sylvæ superandas difficilissimæ.

X) ( ) ( ) 3

a. Z.

Index

3. Zelus Patris Arce infatigabilis inter perpetuas seruinas. 4. Morbo corripitur, nec à suis deseritur.
fol. 207

Cap. XVII. f. 6.

1. Viam ad Chiquiros inveniunt cum gaudio: ad Reductionem S. Raphaëlis deferuntur, ubi P. Zea. 2. P. Arce iter continuare nictus, sed mora facta disponente Dño per pluvias, ne periret cum aliis.
fol. 210

C A P U T X V I I I .

- P. Josephus de Arce, & P. Bartholomæus Blende à barbaris Payaqueis trucidantur. Mencio brevis de utriusque Apostoli virtutibus.
fol. 212

Cap. XVIII. f. 1.

1. Apostata cum beneficiis everrit spem Missionis. 2. Necatur ab his ipsis P. Blende cum Sociis.
fol. 212

Cap. XVIII. f. 2.

1. P. Arce reperit cæsa Patris Blende, & Sociorum corpora. 2. Animat suos ad simile Martyrium. 3. P. Arce cum tredecim Christianis & ipse occiditur. 4. Cœleste omen nensis hujus futuræ. 5. Interfectores à Caciquio Catechumeno puniuntur.
fol. 214

Cap. XVIII. f. 3.

1. Vita & virtutes Patris de Arce. 2. Donum Orationis. 3. Humilitas. 4. Paupertas & abstinentia. 5. Palmaris virtus in fangienda pace. 6. Mors Patris truculenta ex odio fidei.
fol. 218

Cap. XVIII. f. 4.

1. Vici ac virtutes Patris Blende. 2. Ab Hollandia intercipitur cum sociis. Haeticorum insolentia, & impudentia. 3. In Hollandiam cum capro Archi-Episcopo abducitur. Catholicos ibi juvat. 4. Liberatus cum sociis repetit navigationem in Indiam: ab Anglis invaduntur.
fol. 222

C A P U T X I X .

- Erectio novæ Colonie. Initium Missionis apud Zamucos per P. Joan. Bapt. de Zea, cum brevi viræ ejusdem Patris descriptione.
fol. 226

Cap. XIX. f. 1.

1. Reductio S. Joan. Bapt. cum alia perit. 2. Reductio S. Josephi in duos dividitur. 3. Nova Reductio S. Joannis Bapt. sub P. Joan. Bapt. Xandrea. 4. Iter Patris Zea per difficile.
ibid.

Cap. XIX. f. 2.

1. P. Zea post exectam in Silva Purgatorii viam iter continuat. 2. A Neophyris aliquibus fraude diaboli in via deseritur. 3. Cum foliis duodenis per novam Sylvam aperiens serratum molitur, sed frustra.
fol. 228

Cap. XIX.

Capitum & Paragraphorum.

Cap. XIX. S. 3.

1. Careras populi anthropophagi. 2. Eorum bella cum Morocosis. 3. Pacem recusant, & fidem: velitatio cruenta cum Christianis Indis. 4. P. Zea tentaram nuper in saltu viam pervincit ascii. 5. A Zamucis amicissime excipitur. 6. Reductioni S. Ignatii ex initium. fol. 232

Cap. XIX. S. 4.

- Vits, & Virtutes Patriis Zea, Apostoli. fol. 234. 235. 236. 237. &c.

Cap. XIX. S. 5.

1. Paupertas Patriis Zea. 2. Sui abnegandi Studium. 3. Abstinentia. 4. Obedientia. 5. Charitas, zelus animarum, patientia. 6. Ejus obitus.

C A P U T X X .

De continuata Missione ad Zamucos per P. Michaëlem de Yegros, & Fratrem Albertum Romero, quorum posterior à Barbaris mactatur. fol. 241

Cap. XX. S. 1.

1. Iter Patris Yegros ad Zamucos. 2. Cupide excipitur ab iisdem. 3. Difficultas novae Colonizæ ex aquæ & vietûs penuria. ibid.

Cap. XX. S. 2.

1. Fundanda Reductio S. Ignatii præter omnē spē subito insercidit. 2. Violenta à Barbaris mons Fratris Romero Soc. Jesu, & duodecim Christianorū. fol. 245

Cap. XX. S. 3.

Vits, & Virtutes Fratris Alberti Romero, Soc. Jesu.

1. Natus est à copiosis parentibus. Indias petit mercimonii causa. Post opes ad inopiam redigitur, sed ad salutem ejusdem. Fit nostris à familiaribus obsequiis, atque etiam Catechista, & Operarius Manualis, segrorum insuper curator. 2. Sanctitati interiori studet, orationi, & mortificationi dedicatus. A Sacra visibili infestatur per triennium. 3. Societati Jesu adlegitur, pro fide dein occisus, ut dictum. fol. 246. 247. 248

C A P U T X X I .

De variis casibus aliarum Reductionum ad Annum 1717. & 1718. fol. 249

Cap. XXI. S. 1.

1. Chiquiti Christiani sunt alii Indis Apostoli. 2. Reducunt multos ad Fidem, à qua vel solum nomen Mamalucorum absterrerat alios. ibid.

Cap. XXI. S. 2.

1. Infelix mors Indæ Christianæ, sed impudicæ. 2. Apparet terribilis post mortem, falsa causam damnationis. fol. 252

Cap. XXI. S. 3.

1. Vita & mora P. Josephi Tolu. Mirabilis visio ejusdem. 2. Mons item Spm.

Index Capitum & Paragraphorum.

Surdastrorum duorum statim post factam Patri Confessionem. 3. Ejusdem Patris fortitudo sub intentata nece. 4. Animabus purgatorii omnia sua merita transcribit, & postuma suffragia. fol. 254. 255. 256

C A P U T X X I L §. 1.

1. Brevis descriptio Regionis Chaco. 2. Ritus & indeoles incolarum, diu refertentium Evangelio, cæsis etiam aliquæ Apostolis. 3. Causa tantæ contumacie sunt ipsi Hispani. 4. Cæsi duo è nostris comparent post mortem. f. 257
Cap. XXI. f. 2.

1. P. Antonius Machomi fundat Reductionem S. Stephani. 2. Indoles & mores horum populorum: item religio, & Barbaries circa ullam Legis naturalis cognitionem. 3. P. Machomi crebrè ad necem quaeritur. 4. Baptismus dat etiam corporis sanitatem. fol. 261
Cap. XXII. f. 3.

1. Gens Europæi coloris dæreditur. 2. Patres explorant incogniti fluvii accolas: innumerabilis grex equorum & ovium. 3. Comitū aliquorū nex. f. 265

Cap. XXII. f. 4.

1. Pestis fugat incolas Reductionis 9. Stephani. 2. Redeunt tandem. 3. Periculum ab aliis Barbaris. 4. S. Francisci Solani prophetia de Indis convertendis. fol. 267
Cap. XXII. f. 5.

C A P U T X X I I I .

Ultima Relatio de Missionibus apud Chiriquanos, & Chiquitos. fol. 268

Cap. XXIII. f. 1.

1. Chiriquani post tot annorum tergiversationem ultrò perunt Missionarios. 2. Petitionis causa est Apostata post infelicem mortem apparens. 3. Fundatur Reductio. 4. Diabolus terribili forma reductis insultat. 5. Opè subiectanea B. V. MARIE sanatur persona moriens: ite pluvia impetratur. f. 268
Cap. XXIII. f. 2.

1. De Chiquitis & Zasmucis. 2. Guarayi profugi. 3. Incendium pagi separationem populi à populo suader. 4. Via brevior ad Chiquitos: denique inventa per P. Franciscum Hervàs. 5. Felix Neophytorum zelus in reducendis ad Fidem India. fol. 270
Cap. XXIII. f. 3.

1. Nomina & distantia Missionum seu Reductionum. 2. Cucutades populi respuunt Evangelium pauculis exceptis. 3. Sed per irruptionem hostiū Ugarsiorum impulsi, ad S. Fidem confugiunt. 4. Mors P. Francisci Hervàs. fol. 272

Annua enumeratio conversorum in Missionibus variis, quæ nominatim exprimitur. fol. 275. 276

C A P U T

C A P U T I.

De Ortu , Fundatione , & Progressu Missionum.

§. I.

1. *Longitudo Paraquariae. Gubernatores Sacri & profani.* 2. *Nomina & numerus Reductionum , & conversorum ibi Indorum hactenus.*

Non est mei propositi, integrum moliri historiam de universa Paraquariae Provincia Soc. Iesu. Illi qui de vastissimis his terris pleniores capiunt instructionem, consulant historiam P. Nicolai del Techo, unde sat eruditio[n]is hautire est partim de ipsa regione, quæ ad sexcenta milliaria in longitudinem porrigitur, & à quinque Ecclesiasticis, & à rotidem politicis gubernatoribus hodie regitur: partim etiam de glorio[sa]s æquè ac laboriosis expeditionibus, quibus Patres Societatis Iesu conversionem harum gentium promoverunt. Id unum hic breviter notandum duxi, iis temporibus, ad quæ memorata historia excurrit, Reductiones (hoc nomine vocant recens conflatas populorum communitates) non plures numero, quam viginti quatuor fuisse. Sitæ sunt omnes hæ reductiones secundum utraque litora ingentium fluviorum Parannà, & Uraquay, qui, ubi sese in flumen Paraquarium exonerarunt, vastissimum & celebratissimum flumen Rio la Plata, sive Argenteum conficiunt.

A

Excre.

2. Excrevit modo numerus Christianarum Reductionum ad unam & triginta. Cum his proin etiam multitudo Neophytorum Indorum (qui in toto eo tractu Guarani dicuntur) ita aucta est, ut Anno 1717. in solis his novis communitatibus centena, viginti, & unum millia personarum praeter centum, & octoginta octo numerarentur. Hæ omnes animæ sacri baptismo lavato per manus Patrum nostrorum sunt expiatæ. Nomen dederunt his novis Coloniis Sancti Tucelares, puta, Sancti Apostoli, intemeratae Conceptio Virginis Matris, Beati tres Marryres Japonenses, S. MARIA Major, S. Franciscus Xaverius, S. Nicolaus, S. Aloysius Gonzaga, S. Laurentius, S. Joannes Baptista, S. Michaël Archangelus, SS. Angeli Custodes, S. Apostolus Thomas, S. Franciscus Borgia, Nomen Sacrosanctum Jesu & MARIE, S. Crux, Sancti tres Reges. Atque his sacris nominibus veniunt istæ communitates, quæ sunt ad ripas fluminis Uraquariensis. Reliquæ assident magno flumini Parannà, noménque sibi vendicant à S. P. Nostro Ignatio, cognominato Majore, à B. Virgine de Fide, à S. Jacobo Apostolo, à S. Rosa Limana, ab Annuntiatione B. V. MARIE, à Purificatione ejusdem Virginis, à SS. Cosma & Damiano, à S. Josepho, à S. Anna, à Lauretana Virgine, à S. Ignatio, dicto Minore, à Theophoria Christi, à S. Nomine JESU, à S. Carolo, à Sanctissima Trinitate. In singulis his, modò enumeratis communitatibus sive vicis non sine admiratione observare est quoridam Neophytorum augmentum, uti & primi in baptismo concepti fervoris constantiam. His ad notitiam præmissis propositum meum prosequar, quod quidem est, dare congruam Relationem de novis Missionibus apud Indos Chiquitos, inter quos Apostolica Paraquaria Provincia in hodiernum usque diem infatigabili ardore desudat.

CAP. I. §. 2.

1. *Limites Chiquitanae terræ, & flumina.* 2. *Prisci ejusdem incolæ, dein transmigrantes.* 3. *Mors truculenta Alexii Garcia Lusitani.* 4. *Chiriquani anthropophagi indomabiles.*

IN ea plaga, ubi Provincia Tucumanæ occidentem versus Regna Peruvia est contermina, ingens se se aperit terræ tractus, qui definens in loco S. Crucis Serratae sive à terra dictæ (Santa Cruz de la

la Sierra) ad urbem verò Tarijam initium ducens, trecenta milliaria secundum solam longitudinem in se complectitur. Ad Solis ortum aspicit illa Regionis Chacoanæ juga (del Chaco) quæ in terras Tucumanæ se insinuant, ad occasum autem solis limites ponit pars Maramagoniæ , aut potius ille tractus de S. Cruce Serrata , ad Peruviam spectans , cui proximè obvertitur. Parti Meridionali limes est Provincia Charcasana (de las Charcas) Boreali verò longius aliquanto diffusa Provincia Itatinensis populi (Itatines vocant) universa Regio ab Arcto ad Austrum in duas quasi partes scinditur per continua montium juga , quæ assurgere incipiunt à famosissimo Monte Potosino (Potosí) sequे ad latissimas Regiones Guayranas extendunt. In hac eadem regione originem suam nascuntur tres magni fluvii Vermejus , Pilcomayus , & Guapayus , qui postquam rupibus subjectos utrinque campos , & subsequentem in immensum protensam Provinciam irrigant , tandem Paraquario fluvio absorbentur.

Hic locorum populi , Chiriquani dicti , ante ducentos circiter annos considerunt , desertâ Patriâ suâ Guayrà. Qui verò se habuerit hæc transmigratio , videtur operæ pretium , paucis perstringere.

Cùm utraque corona , Hispana & Lusitana suas Americanas ditiones paribus studiis ampliare contenderent , præ cæteris Alexius Garcia Lusitanus suas curas eò deflexit , ut tertis à suo Rege Joanne II. occupatis , novas Provincias adjungeret. In eum finem assumptis in Societatem ex Brasilia tribus aliis comitibus , animi robore non inferioribus , peragravit terras trecentorum milliarium , usque dum ad Paraquarium flumen evaderet. Ibi militum loco corrasit duo millia Indorum , in quorum comitatu alia quingenta milliaria confecit , inque ipsum famigerati Regis Ingæ imperium vi penetravit.

Ibi collectâ ingenti copiâ argenti & auri , tandem Brasiliam respiebat. At barbari viæ compendium illi fecerunt , dum proditorum more eundem vitâ exturbârunt. Admissò hoc scelere metus & cura hos Barbaros , ne talio à vindicibus Lusitanis ipsos insequeretur. Hic metus , & fortassis spes alterius commodi eò permovit , ut reliktis patriis suis terris partem modò descriptæ regionis occuparent. In prima migratione numerus eorum non admodum frequens erat , cùm plûs quatuor millia non fuerint. Postea verò multitudo increvit ad viginti millia , cum maximo vicinarum gentium damno. Quippe recentes

hi transfugæ , nullo loco consittere soliti , sed turmatim vagantes obvia quæque expilarunt , homines verò captivos secum raptarunt.

4. Hos dein pecorum altitum more aliquamdiu saginatos , denique immani gulæ suæ sacrificabant , tam crudeli quidem & insatiabili inguvie , ut plus centum quinquaginta Indorum millia sic absumpta fuisset ferantur. Hos ferinos Anthropophagos ut humanis & Christianis moribus initiaarent , priori jam sæculo totis viribus institerunt Apostolici Viti P. Emmanuel de Ortega , P. Martinus del Campo , P. Didacus Martinez , & subin plures alii. Nullà tamen impensâ operâ obstinati , & efferati horum animi potuerunt emoliri , ut adeò ea regio penitus derelicta fuerit , utpote in quam Evangelicum semen citra fructum spargeretur , cùm alibi tamen feraciores non decessent agri , laborem fructu centesimo soluturi. Duravit hæc desertio usque ad annum 1686. quo duo nostrorum Missionariorum ex Urbe Tarixa de-nuo hos Barbaros adierunt , ductu Evangelici zeli alteram inter illos aleam tentaturi.

CAP. I. §. 3.

*1. Chiriquanorum Legatio pro dono fidei. 2. Mirè his
mittitur Pater de Arce , qui ope S. Xaverii sanatur.*

1. **C**oelo hunc iteratum zelum arrisisse , documento erant varia prodigia , quorum vi corrigerentur tam perversæ nationis mores in his desertis locis. Post hæc enim evenit , ut aliqui Caciquorum (sic vocantur certulum communikitatum , & Indicorum viculorum Superiores) captato antè consilio , & unanimi consensu , aliquor è suo gremio subditos ad Patres allegarent , supplicaturos , sui ut misererentur , & in viam salutis dirigerent. Sed justæ huic petitioni alia tunc responsio non potuit dari , nisi quod gratificari Patres antè non possent , quàm P. Provincialis ea super re consultus annueret. Hic autem erat ea tempestate P. Gregorius Orosco , natus Almagri , Vir magni zeli , qui , ut maximè veller , citius hanc rem expedire non potuit , quàm post apertum in urbe Tarixa justi numeri Collegium. Accessit præterea eidem P. Præsidi difficultas in delectu faciendo inter tot , qui arduam hanc Missionem precibus & lacrymis sibi deposcebant.

Re

Re demum satis deliberatâ onus hujus operis oblatum est Ven. P. Josepho de Arce, nato Canariensi, cuius magnanimum zelum Deus gloriose Martyrio coronavit, ut deinceps narrabitur. Exultabat hic præclaræ virtutis vir roto pectori post hanc gratiam sibi factam, quam tamen magis debebat S. Francisco Xaverio, quæm Superioribus. Hi enim cum singulare concionandi donum in eo suspicerent, quo certè par erat quibuscumque cathedris eloquentiâ suâ ornandis, huic ipsi officio Virum antea destinarant, non sine maximo ejusdem dolore. Si quidem ejus demissioni nihil magis repugnabat, quæm honoratum ad eò munus. Ad hoc declinandum nullis parcebat precibus & lacrymis, quibus continuò fatigebat suos Superiores emollire. At verò cum animadverteret, sibi hac parte permodicum speci esse, vota sua transculit in alteram & meliorem partem, scilicet ad S. Indiarum Apostolum Xaverium. Unde brevi expertus est, suas preces multo feliciùs esse locatas. Non diu enim fuit, cum morbo correptus est, ex quo licet nullum primò periculum esset, tamen paulò post in lethalem infirmitatem degeneravit incuriâ illius, qui ægro serviebat. Alteri enim præparatum medicamentum huic ægro imprudens porrexit. In summo igitur periculo versabatur ægri salus, cum apud P. Thomam de Baeza, Provinciæ Præsidem, ardentiter instituit, sibi ut liceret cum bona ejus venia votum facere ad suum magnum Patronum S. Francisc. Xaverium: eo nimis pačto, ut reparata valetudine omnes vice dies in reducendis Indis deinceps exigeret. Hoc petitum eò faciliorem annutum invenit, quo certius spes sanitatis consequenda apud omnes perierat. At enim simul ac se voto obstrinxerat æger, momento eodem malum ita minui sensit, ut paucorum intervallo dierum integra valetudo sit infœcta. Ea ipsa tempestate laborabatur ingenti zelo, ut adjacentes Magellanico freto populi ad Christi fidem traducerentur. Dabant ad hoc ansam percommodam ipsi metu Indi, quibus paucis ante diebus fervidus, & post martyrio coronatus P. Nicolaus Mascardi, Italus, veram religionem prædicaverat. Post beatam ergo hujus mortem iidem Indi alios desiderabant instructores. Et verò in eam expeditionem præparata jam erant omnia, ipsoque piissimo Rege nostro Carolo II. ordinante in procinctu stabant inflammati Missionarii, ut primo quoque tempore in illam Provinciam, Patagonum alias dictam, proficerentur. In horum Apostolorum numero erat etiam noster Rev. Pater Arce, ope Xaverianâ sanatus.

C A P. I. §. 4.

1. Remora Missionis. 2. Pars Chiriquanorum Patrem de Arce invitant. 3. Pars altera nostros repellunt.

1. **H**UIC sed enim Sancto proposito orcus obicem posuit, & fundit intervertis operâ regiorum aliquor servorum. Hi insuper habitu Dei, & sui Regis honore, solo lucti terreni studio ducti, petierant à Rege, ut sibi liceret has regiones armata manu subigere. Intentio eorum interim alia non erat, quâm ut cum tempore pauperculis his indigenis tanquam mancipiis possent abuti. Et verò confensum in sua postulata extorserunt, quo autem dolore Apostolicum Virorum, & honoram omnium, divinæ gloriæ studiosorum, pius lector suómet animi sensu capiet. Obstructâ igitur Evangelio hac viâ Rev. P. noster Josephus de Arce aliò destinatus est ad ferendum hædi lumen memoratis nempe Chiriquanis. Qua ipsa profectio aperiturus credebatur viam in alias vastas regiones. Nimirum ut aliquando sequerentur ejusdem instituti Patres, simili zelo animati ad spargendum Legis Divinæ semen, idque non impendio tantum sudoris, sed & sanguinis, rigatur agrum, & majorem fecunditatem allatus. Antè tamen, quâm opus tantum aggrederetur, cura erat, ut sibi provideret de necessariis tam gravi negotio virtutibus. Facile enim animo divinabat, quanta vi Tartarus esset obstiturus, ne sua tamdiu pacifica possessione dejiceretur.

2. Interea dum ita hoc negotium cum Deo transgit, contrâque orcum se obarmat, improvius ecce! adest à flumine Pilcomayo Caciquius in comitatu sex suorum subditorum. Is instausato desiderio urgebat, ne diutius Dei misericordiâ se suósque exclusos velleret. Quâm fieri autem animo id peterent, ipso facto demonstrabant, cùm non sine summo gaudio & mentis attentione christianæ disciplinæ explicationem in vestigio auscultarent. Hoc ipsum P. Josepho de Arce novos indidit stimulos. rem citra moram in opus deducendi. Videbatur illi scilicet indubitatum hoc prognosticum, fructuosam locatum iri operam prædicationis in populo tam bene affecto. Et profecto haud vanam sibi spem facere poterat apud Chiriquanos, sed tantum illos, qui ad flumen Pilcomayum resident, non verò apud illos, ad litora fluvii Vermeyi habitantes,

Hj

Hi quippe altera jara vice Missionarios suis è terris exturbárunt, falsa persuasione seducti, ceu nostri aliud nihil agerent, quàm ut incolas liberos Hispanorum servituri transmíterrent. Quare hi Barbari cum iteratis minis edixerunt, fore, ut, si rursus inferrent Missionarii pedem suas in terras, aut ipsi desegerent suam regionem, aut advenas viros vivos comburérent, ne molestia porrò eorum præséntia torquerentur.

CAP. I. §. 5.

1. Indoles Chiriquana gentis ad flumen Pilcomayum.
2. Vis mali exempli ab Europæis contra Catholici Regis decreta.

ANequam hic pergam in historia, necesse est, ut naturam & indeolem hujus gentis aliquanto exactius disquiram; secus enim ob constantem animi inconstantiam vix, & ne vix dignoscuntur. Hi igitur barbari sunt ingenii levissimi, & instabilis, omni vento mutabiliotes. Nullis, quæ fecere, conventis stant. Hodie se ferunt ut homines, & quidem Christianos: cras perfidos barbaros se probant. Quousque proprii commodi spem odorantur, cum quo-cunque, etiam cum Hispanis, suis juratis hostibus, amicitiam simulant. Sed huic simul & semel solvendæ satis est vel levissima causa. Hoc tamen non est potissimum impedimentum, quo minus rerum di-vinarum cognitio ipsis possit instillari.

Longè plus obicis & damni afferunt pessima exempla veterum Christianorum. Quippe hæc obstipi capitis gens, cujusmodi Indi sunt, nulla re citius eruditur, quàm obversantibus exemplis. Ex christianæ virtute tenore arguunt nostræ fidei rationem. Hinc ausi sunt non semel in faciem Missionariis exprobrare, cur usque adeo severa polygamiam Lege interdicerent, qua tamen ad voluptates tantopere, & tam libe-ritate uterentur Europæ? Has similèque objectiones ut refutari, & si bi eximi finant, nulla orationis vi evinces. Quapropter primi nostri in hac Provincia Evangelici operarii optimo consilio concluserunt, ut ab urbibus procul remoti, Evangelium iis maximè locis prædicarent, ubi commercium aut saltem convictus Indorum cum alienigenis per prava exempla non corrumperet postliminio, quidquid fructus longa Mil.

Missionariorum labore collectum est. Huic salutari consilio hodie-
dum cautissimè insitetur, ad quam ipsam rem potissimum confert piis-
simus Catholicorum Regem nostrorum zelus. Hi enim omnibus & sin-
gulis Europæis, imò & ipsis Hispanis in America interdictum voluerunt
omnem aditum, ut ne pedem ad Christianas Guairanæ colonias in-
ferre liceat, nisi forent Gubernatores sacri & profani, quibus ex offi-
cio incumbit, incolas tanquam suos subditos invisere. Hoc decre-
tum cùm apud Chiriquanos necdum obseretur, utpote qui cum vici-
nis urbibus assidua tractant commercia, maxima inde nascitur diffi-
cultas in pertrahendis ad fidem Indis. Ita enim cum humana fragili-
tate comparatum est, ut multo citius & proniùs boni à malis infician-
tur, quàm è diverso mali bonorum consortio ad meliorem frugem
perducantur. Itaque dici vix potest, quantum damni his Indis ac-
crescat, eùm obseruant, quàm inquis modis alii christiani oppressio-
ne indigenarum ditescere satagant, quàm intemperanter se carnis vi-
tiosimergant, quàm frigidè alii, et si pauciores, fidei Christianæ
Sanctitatem profiteantur. Atque inde odium, & aversio animi ipsius
ingeneratur non modò adversùs eos, qui christiano nomine veniunt,
sed & adversùs ipsam christianam legem. Et quamvis innata Hispa-
nis pietas hic locorum non miuðs ac in aliis provinciis eluceat, pau-
corum tamen perversitas longè plus evincit, quàm omnium cetero-
rum probitas & virtus. Unde patet, quòd, rametsi tradita Christi
doctrina, & evidentes veritates corda eorum subeant, bonásque illis
cogitationes affracent, hoc totum tamen dicto citius evanescat, vel
ex ingenita animi mutabilitate, vel ex contrariis exterorum moribus,
id quod satis supérque, prò dolor! nos docuit experientia. Sed re-
vertamur ad historiam nostram.

CAP. I. §. 6.

1. *P. Arce ad Guairanos abit.* 2. *Refractarii nuper fi-
dem ultrò sollicitant.* 3. *Tricæ Indorum componen-
da.*

2. **P**ostequam P. Arce fervorem prædicti Caciquii & Sociorum per
dies aliquot sat explorasse fibi visus est, statuit in ejusdem regio-
ne novam Christianorum communicatam fundare, cum bona
spe,

spe, rem ad felicem exitum deducendi. His ita conclusis domum dimisit Caciquium cum quatuor Guayranis Indis, quos comites addidit expiscaturos gentis ceterae indolem, & simul viculos reliquos circa fluvium Pilcomayum exploraturos. Ipse fidem suam astrinxit, se propediem securum comitante D. Didaco Porul. Erat hic Dominus exquisitæ probitatis, gratus omnibus ob amabilem, & commemorandi gratiam, ideoque vel needum Christianis dilectus. Causa, cur Patrem Arce comitaretur, erat, ut suâ præsentiâ secundaret Patris conatus, sua potestate & autoritate ceteros ad flumen Vermeyum grassantes Caciqios in officio contineret. At verò Deus optima Viri hujus voluntate contentus, cuius vires sat adulta setare jam erant infractæ, subita illum infirmitate coëgit viam relegere post emenſo aliquot itineris millaria. Ne tamen ipius propositum ex toto intercederet, sui loco unum filiorum subornavit. Hoc proin comite Pater Arce mense Mayo Anno 1690. iter ingressus est. Vixdum aliquot dies itineris confecerant, cum ad quosdam viculos devenerunt (Rancher Hispanis dictos) prope fluvium Pilcomayum , ubi ab incolis summo cum gaudio excepti sunt. Sed eodem temporis articulo lamentabantur hi afflitti Indi mortem suorum aliquorū affinium, qui vitam amiserunt ex similitate cum duobus potentioribus Caciuis, Cambaripa, & Tataberig dictis. Dissensiones hæc inter utramque partem tollendæ omnino erant, donec novæ reductioni fieret initium. In eum finem Apostolicus Vir ipse se componendæ discordiæ sequitur obsculit. Jam in eo erat, ut ea de causa infestis invicem his partibus se immitteret, spredo omni vitæ periculo, certè adeundo. Quippe Caciuius Tataberigus inter foederatos sibi populos Tobas vocatos numerabat, qui ex conventione infesta tenebant passim irrena. Interea Cambaripa alter Caciuius festinatò nuntium alegat ad Patrem, supplicans, ut sibi & suis subditis properata ferret supprias ad præsentissimum existim avertendum : quandoquidem par non esset tot hostibus, nec fugæ locus, nec tempus, aliisque spes restaret. Motus vehementer co nuntio Pater, unaque commiseratione incitatus, redditum acceleravit, præsidium armatum ab Hispania impetraturus. Sed in ipso reditu ingens solarium impetravit illi Deus, quod adversitatem prioram non nihil mitigaret.

Ecce enim Vermayenes Chiriquani, qui nuperim usque adeò obstinatum peccus divinis gracie occulserant, simul & semel emolliti,

in occutsum Partis ultrò venerunt cum omni significatione honoris & amoris. Quin & ipse Cambichuri, potentissimus id loci Caciquius singularia benevolentiae signa præferens, unà Patrem invitavit, uti suos subditos suæ Religionis, Christianæ scilicet ficeret, facta asseveratione, ad nutum Patris omnia fore.

CAP. I. §. 7.

1. *Pax conciliata.*
2. *Baptismus infantium & morientium.*
3. *Passim petuntur fidei Doctores.*

Ubi primum Tarixe appulit, imperato à Loci Præfecto militum manipulo, maturavit redditum cum Joan. Bapt. de Zęa. Et quamvis arduum per se, & periculorum iter, spreto insuper omni corporis commodo, nihil tamen gravitatis sentiebant ex abundantia internæ dulcedinis, à carlo instillatae.

1. Occasio enim fuit in medio itineris ingentem numerum infantum, sacro lavacro locum, ab intoritu vindicandi: quæ ipsa sors beata etiam adultis, mortali jam proximis Indis obtigit. Tandem vigesimo sexto Septembria ad vicos Caciquit Tataberigi perventum, ubi Patres pacem sancirent. Hic quadraginta suorum stipatus exceptit illos omni, qua pœnitutem humanitate, addita habitatione optima, quantum fert illa barbaries.

2. Vix pacis negotium tractare cooperat P. Arce, cùm sua dexteritate rem eò deduxit, ut ambo Caciquii mutuam integrarent concordiam, restauratâ pristinâ amicitia. Pax item restituta inter affines illorum, qui interficti fuerant: quod quidem opus perficere, videbatur fore non modicæ difficultatis. Pacem ita conclusam exceptit festiva celebritas cum communī totius populi exultatione, in qua nulli plenior gustus fuit & satisfactio præterquam Caciquio Cambaripæ. Altera conciliatorum pars nempe Tataberigus incredibili amore exarcat in Patres, & unà desiderio Christianæ Legis.

3. Insticit proin, ut secum manerent Patres, & Christi fidem populū docerent, sponsione adjecta, se quoque proximè numero credencium accessurum. Ne verò dubium de sui propositi constantia esset, filium suum unicum, baptismi undis lustrandum, in antecessum velut pignoris loco offerebat. At Patres, priusquam aliebū sedem fige-

figerent, explorandam totam regionem censuerunt. Spe itaque redicūs factā, mox iter sunt ingressi, in quo suprà dicti Nobilis Hispani filius nunquam à Patribus recessit. Ubi devenere ad litora fluvii Parapity, à frequentibus ibidem accolis summo cum gaudio recepsi, pro modulo pauperis regionis hospitium & victum repererunt. Inde digrelii versus juga Charaquayensa, ad quorum radices posterior pars populi Chané'ii (Chanes) præter multos Chiriquanos confederant. Ibi locorum lat negotii faciebant incolæ, conciliandi scilicet cum subditis Taquiremboti. Tricis compositis prosecuti sunt iter, sub quo nihil offendebant præter vastatos desertosque pagos. Indigenæ enim ad declinandas belli calamitates aliò secesserant. Exantratis demum nec paucis nec levibus periculis flumen Guapsyum attigerunt, cuius accolæ incredibili amore eos suscepérunt. Quin Manguta, & Fayò duo Caciquii valde instabant, ut suis in terris persisterent, salutis semitam monstraturi. At Pater Arce, aliis modò distentus, solùm pollicitus est, hoc sanctum desiderium alia occasione completem iti. Quatuor dein Indis moribundis aquâ baptismi expiatis, itineri continuando se accinxerunt. Sub ipsum discessum stitit se calamitosa India, Pattum pedibus ad voluntà. Erat hæc soror Tambacuræ Caciquii, quem falso accusatum ab hostibus vincula exspectabant, & gravia supplicia ex mandato Gubernatoris ad S. Crucem Serratam (de la Sierra) istam calamitatem Missionario tam potenter Soror quæsta est, ut animo commotus Pater patrocinium pro vitibus sponderet, idque eò facilius, ut illas genes manifestè discerent, nihil à Patribus præter eorum commoda, & tutelam quæri. Ea quidem mente P. Arce in se receperat patroni officium, sed Deus id longè altiori ex consilio fieri permisit, cui sèpius propria hominum commoda serviunt ad reconditum providentiae suæ ordinem evolvendum. Atque hoc referebat Deus istud iter Missionariorum versus S. Crucem, quo nihil intendebant, quam charitatis opus, nempe vitæ gratiam uni homini impetrandam. At verò Divina Bonitas per hoc ipsum, nihil cogitantibus nostris, destinaverat ingentem populum ex Eredi fauibus vindicare. Ut primùm igitur Missionarii cum Tambacurà, innocentem reo, ad S. Crucem eluctati sunt, summâ animi lætitia à Gubernatore Loci D. Augustino de Arce excepti sunt. Nec difficilis fuit piissimus hic & recti tenax Dominus, post cognitam innocentiam in facienda vitæ gratia Caciquio illi, certo certius perituro. Hæc

tanta honoris, amoris, & æquitatis significatio induxit Patres, ut confidentius cum Gubernatore agerent, illique suum propositum pluribus aperirent convertendi nimirum Chiriquanos, additis una precibus, suum ut præsidium non negaret, si quis obicem ponere tanto operi præsumeret. At verò expertissimus Dominus reposuit, fore, ut in hoc proposito tempus & laborem perderent apud obstinatas illas gentes, quas nossent, nihil aliud tandem relaturi præter probra, contumelias, & omne genus malorum. Recolerent animo, quid factum P. Martino de Campo, strenuo Operario ex Provincia Peruana. Quippe qui transactis inter illos Barbaros aliquot mensibus citra omnem tamen fructum, satis expertus esset duritatem eorum, & contumaciam, coactus tandem alio zelum suum transferre spe melioris fementis. Sequerentur proin potius exemplum P. Martini, & perinde ac ille saheta sua consilia flecterent ad aliam Regionem, ubi minus periculi, & plus spei adducendi Christo animas alias, multo numerosiores. Atque hoc quidem erat consilium optimi Gubernatoris, quod persuadere est conatus. Opportunè interim subiit cogitatio, Chiquitos Indos, ab Urbe S. Crucis non admodum remotos, nuperrimè pacem sanxisse cum Hispanis, unaque Legis Christianæ Doctores expertisse. Verùm horum desideriis velificatum non permittebat paucitas Patrum Peruanæ Provinciæ, in qua Urbs S. Crucis sita est. Illis enim sat laboris & negotii erat apud Moxos. Itaque Gubernator hoe latissimos, messi jam maturos offerebat agros, ubi zelo Patrum defutura non esset occasio strenue, & multifariam laborandi: ubi magnitudini laboris multo major fructus responderet, sudore optimè locato fementis loco, unde pullularet plurimarum salus animarum. Ut igitur èd proniùs in suam sententiam traheret animos Patrum, his ea super regeminas literas ferendas dedit, unas quidem ad P. Præsidem Provinciæ, alteras ad Admodum Rev. P. Præpositum Generalem Thyrsum Gonzalez, cum quo jam olim in Hispania intima Gubernatori erat amicitia. Natabant his intellectis Viri Apostolici præ gaudio, cùm adverterent, alium sibi à Deo agrum esse apertum ad dilatandam ejusdem gloriam. Itaque illi, si per istos starer, omnem offerre operam vel cum dispendio virtæ. Priùs tamen necessarium esse insinuabant, ut consciï ejus rei fierent Superiores, suo nutu id confirmaturi. Hoc obtento se certò & pro-

propediem cum gaudio reduces fore ad iniciandos Dei cognitione hos populos. His dictis subinde à Gubernatore sunt dimissi.

Insistentes viam porrè Tarixam versus, dum fluvium Guapayum trajiciebant, circumseSSI sunt ab ingenti numero Indorum, qui formari sibi communitatem exoptabant, & suscipi curam suarum animalium; paratos enim omnes se dicebant ad Christi fidem amplectendam. Nostri ne sine omni solatio hos populos præterirent, habitationis locum circumscripterunt, erectâ dein arâ portatoriâ in conspectu omnium Sacris Christiano more operati sunt. Et quoniam dies erat Purificatæ Virginis MARIA, in ejus potenti tutela novam coloniam esse voluerunt. Atque hæc usque adè probata sunt præsentibus Barbaris, ut famâ ejus rei in alios barbarorum vicos delatâ, illico multi alii Caciquii sese obtulerint, ibidem cum suis subditis habituros. Exinde Patres perrexerunt Tarixam, paraturi ibi necessaria tantæ expeditioni. Interea cœlum ærumnas itineris remunerari voluit, oblatu infante, jam agente animam, quem sacro proin lacro regeneratum felici æternitati transcripterunt cum maximo solatio.

CAP. I. §. 8.

1. *Excitatetur beper Apostatas.*
2. *Ceremonie consulantium Indorum.*
3. *Fundatur Colonia S. P. N. Ignatii.*

CONTRÀ major longè fuit invidia & ira furentis hostis stygii, qui ex lætis his initiis conjectabat sua cum tempore damna, progressu nempe fidei proscribendus è ditione sua. Totis adè viribus obnubebatur, evulsurus maturè radices primas, antequam latius lœse diffunderent. Peropportuni huic executioni erant quidam Apostatae, validum diaboli instrumentum. Ut enim in fidei deserto-ribus perversitas vitæ multo deterior est, quam eorum, qui necdum S. Fide sunt imbuti: ita hi Apostatae morum pravitate ceteros omnes facilè solent superare. Præcipui inter hos maximè erant duo Caciquii, Urbanus Garnita, & Petrus de S. M A R I A. Hi ægerrimè ferebant, ibi locorum Christianum nomen crebrescere, quo pacto vel cogerentur loco cedere, vel sua flagitia deserere. Quapropter

quà Orci instigatione, quà impwi amoris œstro erga suas concubinas dementati, multifaria probra adversum Missionarios, corūmque Neophytes effutiebant. Objectabant scilicet, Missionarios non alter censendo, quām hostium exploratores, eo animo, ut Indos Hispanis subjectos facerent, specie religionis omni libertate eos privaturi: nec longam fore moram, cùm suspiraturi essent priorem genialē vitam, postquam emaciata sua corpora, exulceratos vibicibus humeros ab heris suis senserint, cum quo jugo ipsum Christi jugum intiponerent. In hujus rei testimonium ostentabant corporis sui cicatrices, verberum enormium testes, quibus ipsi, olim Christiani, multati fuissent post nocturnam & diurnam operam, & sudores tyrannitatis suis Dominis sudatos. Hæ & id genus plures calumniæ non omni carebant effectu. Etsi enim tunc temporis desiderium christianæ Legis inter Barbaros in primo vigore perseveraret, tractu tamen temporis & remittente tantisper fervore hi Apostatae Caciqui id obtinuerunt, ut perturbata regione incolas ad Patres, à se abigendos, pepulerint. Initio Anni 1691. Patres Joan. Bap. de Zea, & Jacobus Centeno trajecerant fluvium Guapayum, novam Purificatæ Virginis communitatem ordinaturi. Sed Pater Arce descendit in vallem Salinariam, (de las Salinas) quòd ingens Indorum accursus erat. Horum multi sat benevolos se præbebant; contrà alii vel ipso vultu prodebat deteriora consilia, morte scil. collendi Patrem. Et verò opere complebant, nisi Indi Tariqueani meditatum facinus disuabissent. Inactum dum Apostolicus Vir industriam suam intendit, ut novam coloniam formæ pristinæ restitueret, Saran minimè otiosus eò rem per Apostatas deduxit, ut fructum aliquot hebdomadum paucis horis pessimumdaret. Huic malo accessit longè gravius, dum Tobensis populus crudelis, Deo & Hispano nomini infestissimus, in arma ruit, intellectoque Patris proposito irruptionem fecit in eas terras, omnia populaturas. Itaque Pater Arce truculentiam hostium in horas exspectans, magnanimus faro ultimo se præparabat, secururus suos Neophytes, in sanctam fidem receptos. Fama enim ferebat, hos ab hostibus circumventos, & esse mactatos. Sed ab æterna sapientia tantum permissus terror ille videtur, ad capiendum specimen, qui se in Apostolica vita Servus Ipsijs haberet. Paulò enim post panicus hic metus desit, accepto nuntio, quòd Pater Zea cum P. Centeno ad reductionem Purificatæ Virginis prospero itinere pervenerit: Tobenses verò suam in regie-

gionem retrocesserint. Hæc edictus, Tariquetam excurrit, excitaturus instantiū vicinos populos ad amplexandam fidem. Neque vero malè acceptus, loci primoribus adventū sui rationem significavit. Coactum ergo Cœtiquorum Concilium, in quo negotium conversionis transfigeretur.

Cæterū miris de ceremoniis, quas ad id genus consultationes hæc gentes adhibent, non ingratum, credo, accidet, paucis intelligere. Initium interlocutioni fuit intempesta nocte per inconditum cantum, diversis fistulis mistum, sub quo saltatione peracta, ridebant per vices ad colloquium. Singulas choreas, quæ erant admodum breves, cladebant facto haustu. Illucescente aurora, quantumvis perfrigidus ureret ventus utpote hyemale sub tempus, omnes tamen ad flumen lavandi causâ se contulerunt. Ut verò diem adhuc lætiorem redderent, capita sua ornarunt versicoloribus plumis, facies autem suas collutulabant turpissimis coloribus, persuasi penitus, hoc pulchriores sese foro, quod similiores ipsis deterrimis Diabolis. Proiectiore jam die jentaculum admittabant ad colligendas scil. vires ulteriori consultationi, quam proinde eodem ritu sunt prosecuti. Et quis speraret ex tali deliberationis modo bonam conclusionem protara sancto opere? Nihilo tamen minus unanimi consensu decreverunt, Christum ejusque sanctam Legem amplecti. Porrò factum à se decreatum è vestigio derulerunt ad Patrem, qui interea sub rugorio grave hoc negotium bono Dño commendaverat. Tres tamen conditiones apposuerunt, quas acceptari cupiebant. Prima erat, ut communitas in eodem ipso trætu institueretur: secunda, ne illi, qui avitam superstitionem essent retenturi, aut plures concubinas admissuri, cogerentur solum vertere: tertia demum, ne filii eorum ad Ecclesiæ servitia adhiberentur. Neque verò his petitis contrarium se præbuic Pater, spe foro, ut cum tempore ejus gentis corda preioso Christi Sanguine emollirentur. Spes certè Patris non carebat fundamento, quandoquidem Taricù præcipuus inter omnes nomine totius populi gratias egit, quod curam animarum suarum in se suscipere non dubitaret. Quin & Dño ipsi gratiarum actionem demissè solvit, quod de tanto viro illis providere sic dignatus, qui circa proprium commodum studeret duntaxat bono alieno.

Et quoniam omnia hæc contigere ipso festo S. P. N. Ignacii, sub hujus ipsius Paetrocinio & nomine rediotioni cuius datum est initium.

tium. Sed hanc tamen novam Christi coloniam in suo primo flore relinquimus, quin de ea mentio à nobis sit deinceps futura. Expeditor enim hoc pacto proceder relatio de altera adhuc feliciore colonia, recens fundata in terris Chiquitorum, id quod pro principiè operis hujus scopo statuimus.

C A P U T II.

§. I.

1. *De Regione Chiquitorum.* 2. *Ejus flumina.* 3. *Mel-lis copia. Animalia.* 4. *Pisatio.* 5. *Fruges.* 6. *Tem-peries plague.* 7. *Morbi & modus ineptus medendi & crudelis.*

1. **R**egio Chiquitorum, si aliquanto exactius ejus peripheriantur dimetiamur, excurrit in longitudinem ducentorum millia-
rium (quorum unum Horam Hispanicam circiter conficit) in latitudinem vero centum milliarum. Occiduum solema-
versus adjacet Urbi S. Crucis Serratae (de la Sierra) à qua norabili remotiores sunt novæ Miffiones apud Moxos , qui tamen nostræ Paraquariensi Provinciae accensentur. Versus ortum porrigitur ad celebrem Lacum Xarayensem (de Los Xarayes) quem ob vastitatem suam primi expugnatores harum terrarum meritò dulce mare voca-
runt. Quæ spectat Boream , claudicur perpetuis jugis , quæ ab occa-
susu solis continuantur usque ad dictum lacum. Ad Austrum obver-
titur Regio Chacoensis (det Chaco) & spatioles lacus , vel potius ob-
longus sinus , quem generat eluvione sua fluvius Parauatius. Inde
anfa data est , ut sinus ille nomen portus Iratinensem obtineret.
Utrinque horum umbrae amona arborum evirescentium serie.

2. Irrigant hanc regionem , secundaque duo fluvii. Alter horum Gu-
payus nomine fontes suis accipit ex montibus Cenquisacanis. Pre-
currens dein per plana præterit Chiriquanorum pagum alapò nuncu-
patum. Inde declinans in Orientem specie Semi-Lunæ ambit U-
berem S. Crucis Serratae. Però se diffundit per spatioles , austrum im-

ter

ter & Boream jacentes Campos in Lacum Mamorensem (Mamoriè) ad cuius ripas pars Christianorum , quos Moxos dicimus , confedit . Alter fluvius nominatur Caperè , vel alio nomine fluvius S. Michaëlis . Hic originem suam trahit è jugis Peruanis , & obliquatur per Chiriquanorum terras , ubi perduto primùm nomine in Spissa denique sylva semeripsum perdit . Ex illa tamen iterum elevatus , post varios retrogrados flexus evadit sub nomine Parapitus ad locum , à veteri S. Cruce dictum , ubi annis prioribus reductio S. Josephi fuerat fundata . Hic denuo se sinuat in Septentrionem , & nonnihil in occasum , communitatibus S. Xaverii , & Virginæ Conceptionis peropportunus . Inde autem in Meridiem se reflectens , multisque aliis auctus fluentis irrigatione frugiferas reddit Baurenium Colonias , Moxorum Missiōnibus annumeratas , dum denique cursus sui finem faciat in Lacu Mamorense , qui ipse postò in Maragnonem , vastum Amazonum fluens se exoneret .

Cæterum regio hæc est admodum montosa , & densis nemoribus obsita , ex quibus Indi ingentem mellis & Ceræ copiam colligunt ex abundantia apum diversi generis . Una earum species , incolis Operis dicta , Europæis apibus haud abhīmis est , quæ mella stipant admodum potentis & squavis odoris : Cera autem candore cum nive certat , mollior cæterâ cerâ . Abundat præterea regio hæc simiis , cervis , capris , apris , gallinis , anseribus , testudine , nec non serpentibus & viperis , quarum virus oppidò farale . Iti enim ab his mirum in modum mox intumescunt , ita quidem ut sanguis ex oculis , auribus , ore &c naribus ; quin ex ungibus digitotum protrudatur . Expulso tamen sic noxio humore nulli sit dispendium vitæ . At altera viperæ species pestilentior est , cuius venenum , si vel calx pedis extremus fuerit perstrictus , momento caput petit , & sauciatum viribus , ratione , & omni sensu privat . Postea pervadens omnes venas toxidum certæ mortis est prodromus , quod adversus hujusmodi malum nulla hastenus industria repererit antidotum .

Sed redeamus ad hujus terræ descriptionem . Est quidem siccæ ejus constitutio , pluviarum tamen tempore , quæ ibi locorum à mensa Decembri in Majum usque continuant , multi enascuntur rivi , & lacus , ex quibus copiosa incolis est piscatio , projecta in eam mafsa farinariâ , cæque amara . Hujus enim esu stupefacti pisces , aquæ suspemant , & faciliter operâ capiuntur . Durante hac imbrum tempore

state regio quasi clausa, & inaccessa omnem communicationem unius loci cum altero suspendere cogitur.

5. Verum elapsis his mensibus regio non lentè exsiccatur, ut tamen culturâ omnino indigeat. Extindendæ sunt sylvæ, montes & colles fariendi, quam industriam sequitur ingens fertilitas, gignens triticum Indicū, Orizam, Goscypium, Saccarū, etiam herbā Tubacá sive Tabacá, & alias fruges, cæteris terra incognitas, foli huic regioni proprias.
6. Cæteroqui Regionis Clima est plerumque calidum, & vix aliquando temperatum. Unde fit, ut indigenæ valde sint obnoxii apoplexiæ, & lepræ, quæ duo mala magnam inter illos stragem edere solent, idque eò magis, quia non plura, quam duo remedia usurpare sciunt.
7. Primum est, ut Caciquius loci quem in his eventibus Irabobs vocant, corpus ægrotantis lugendo pervadat; hoc enim officium Solis Caciquis competit, illisque conciliat auctoritatem, nec absque alio insuper commodo. Quippe Gallinas, bene paratas, & alia lectio- ra edulia non solent præbere decumbenti, sed iis semet saginant, dum interim desertus æger male cocto tritici pulmento vesci cogitur, interdicto omni alio obsonio, et si vel non possit, vel non velit sumere. Ex his conjicio, plures ægrorum fame magis, quam ipso morbo perire. Jam verò morbum suis his medicis explicant, dum vel ægrotantem ipsum, vel hujus male affectam partem monstrant, & una significant, quas vias priori die iverit. His præmissis explorat medicus, an non infirmus aliquid de potionē, quam Chicham dicunt, cerevisiæ similem, incaute effudisset? Item an non fortè objecisset canibus bolum carnis testudinæ, cervinæ, vel alterius animantis? Quodsi æger ejus erroris reum se fateatur, infert Medicus, animam illius animalis sumendæ vindictæ causa in corpus patientis immigrasse, & nunc cruciare pro' modulo illatae injuriæ. Tum verò Caciquius in afflita parte sugere, vel baculo circa ægrum terram percutere, ut peregrina anima torrefacta fugetur. His omnibus tamen peractis, nihil valentiorem se sentit infirmus, nisi forte alia ex causis naturalibus malum sponte sua desinat. Observatum est in his medicis, quod suscepto sacro baptismo etiam post omnem conatum nihil amplius purulentæ materiæ ex ore suo potuerint reddere, ut antea poterant, quocties ægrum succu illo curare attentarunt. Pronum est adhuc, nec ex vano suspicari, vi S. Baptismatis tacitum cum inferis pacuum sol-

solti; explicitum enim pactum iniisse nemo horum Indorum ex vero dici potest. Alterum medendi genus est prorsus crudele, & non nisi hujusmodi barbaris consentaneum. Consistit autem in eo haec medicina, quod infirmorum uxores necent, dum certò sibi persuadent, uxores unam unicam omnis mali causam esse. Haec opinio fortasse ingenerata est illis inde, quod suboluerit, mortem per mulierem mundo supervenisse. Igitur cum in alterum mundum illas violenta morte alegant, credunt, mortem adversus ipsos agros vires perdidisse. Ut primum ergo quis decumbit, statim consulunt Caciquios & alios medentes, quænam ex uxoribus videatur suæ infirmitatis causa? quamcumque dein medicans nominaverit, ad mortem usque cæditur, non attentâ intima & proxima consanguinitate. Hunc tam noxiun, fallacemque morem nulla ratione disfluaderi sibi sinebant, ut ut constanti & manifestâ experientiâ convincerentur de inanitate & crudelitate remedii. Origo tam inepit medendi primariò nascitur ex stupida persuasione, omnes nimirum morbos accidere ex causis externis, non vero ex interna humorum intemperie. Quidquid enim sub exteris corporis sensus non cadit, debili intellectu suo non capiunt: quæ tenuitas ingenii omnibus occiduis Indis innata est, quamquam de cætero ad aperta manuum opera vel maximè apti deprendantur. Hac tempestate, posteaquam viderunt à Patribus antidota felicius adhibita, ob minimam quamque infirmitatem sine mora venam sibi appetiri petunt. Eo tamen casu si brachium exporrigeret jubentur, maiorem in modum reluctantur, causantes, in capite vel alio membro dolente, non in brachio venæ sectionem requiri. Tandem cum quotidiana experientia doceret, quantæ virtutis esset hic morbi pellendi modus, suum avitum curandi morem damnarunt, non sine tacito pudore, quod tam atrocibus & iaconditis medicinis sibi imposuerint.

C A P. II. §. 2.

1. *Indoles, mores, forma.* 2. *Vestitus.* 3. *Arma Chiquitorum.* 4. *Regimen.* 5. *Potus Chicha.* 6. *Ritus nubentium.* 7. *Habitatio.* 7. *Hospitalitas.* *Convivia, ebrietas sublata.*

1.

NAtiva hujus nationis indoles est vivax & excitata, & in comparatione aliorum Indorum habili quoque juncta est ingenio. Pronior insuper ad bonum, quam ad malum cernitur natio circa notam hebetioris capitis. Sinunt se facile regi. naturalibus rationis regulis ducti. Luxuria, americanis aliis populis tam fœde & perdite assueta, locum inter Chiquitos vix invenit. Statura corporis superat mediocritatem: Vultus proporcio ferme assimilatur nostro Europæo, ut tamen facile discernantur ab Europæis ex colore, quodis est Olivæ. Cum viginti ætatis annos attigerint, comam nutritunt, eò deinceps sua opinione venustiores, quod magis promissæ alunt crines. Barba ipsis serò crescit; & rara admodum. Vestibus viri omnino non utuntur: sed fœminæ tegumenti quid adhibent ex Gossypio, vocantque *Tipoy*.
2.

Hoc vestimentum manicas habet usque ad cubitos, reliquum brachii nudum præferunt. Similiter vediuntur tunica, sed succinctiore Caciquis, & aliis nobiliores. Collum & suras multimodis ornant colloris, certos globulos, in filo collectos, præsentantibus. Globuli autem hi quæ splendore, quæ venustate nihil cedunt Pyropis & Smaragdis. Præter hunc ornatum diebus celebrioribus induunt alios insuper funiculos, ex quibus minutæ notæ pendentes tinniunt. Aures & labium inferius perforant, ut multicolores plumas, & stanni frustulum possint appendere. Zonæ loco ad latibos gestant fasciam elegantem, quæ ex varietate certantium colorum planè visu est dignissima.
3.

Cæterùm magnanimi sunt pectoris, ad bella pronissimi, ad arma verò tractanda, maximè ad arcum cum sagittis dexterissimi. Hanc suam dexteritatem omnibus demonstrandi gratiâ circumferunt secum numerosas ferarum diversarum caudas, & plumas avicularum, quae nempe suo arcu confixerunt. Præter arcum usurpant etiam clavam ex duris-

durissimo & ponderoso ligno, in forma Europæi fultis, quo pilæ in altum animi causâ propelluntur, eo tamen discriminè, quod Indorum clava non nihil productior, ancipiti gladio similis acuatur: atque hac clava utuntur comminus, cum res poscit.

4.
Politcam communicatis formam si requiras, nihil certi regimina habent, nec ordinatam lege aliqua vivendi rationem, sed stant sententiâ seniorum. Dignitas Caciquiorum non est hæreditaria, ut transeat in filios: sed illi defertur, quem dignissimum existimant, in bello versatissimum, & captorum hostium copia memorandum. Ut verò hostes infestent, ratio alia opus non est, quam fortè spes frustum ferri prædandi, vel nomen fortis, & bellicosi viri comparandi. Contrà alterius prorsus indolis sunt contermini populi, qui in vicinia pacem colunt, me tu scilicet incurritæ servitutis apud Chiquitos. Quamquam non sit, cur eam servitutem magnopere meruant, cum à Chiquitis perinde habeantur, ac proximè affines, quin etiam parentum loco. Unde suasmet filias sæpe numero illis in matrimonium elocant: Si tamen hæc traditio nomen conjugii meretur, cum id sit dissolubile, & non perenne. Quippe tamè plebeis non liceat nisi cum una tantum fœmina ligari, tamen pro libitu possunt primam Conjugem repudiare, aliisque ducere. Unis Caciquis fas est duas vel tres sibi in consortem adoptare, si vel sorores eorum fuerint.

5.
Harum uxorum sola ferè occupatio est præparatio potionis, quam vocant *Chicham*, ex tritico Indico, aliisque frugibus conficiendam. Ejus potus color est similis potui Chocolatæ, virtute verò & effectu vino hic liquor æquiparatur. Jam verò Maritorum officium est, hospites invitare, testo recipere, & memorato embammate reficere. Cæterum ritus sumendi in matrimonium sunt eiusmodi. Pater filiam suam maritat nulli, nisi qui egregio inter suos facinore se commendavit. Itaque nupturiens venatum antea it, & tot, quot potest, feras sternit. Cum his domum reperit, ex omnibus centum lepores selegit, quos ad domesticas concupitæ Sponsæ fores deponit; atque hoc pacto citra ullum præterea verbum filia in maritale consortium est postulata. Tum verò parentes lustrant prostatas venatione feras, feruntque judicium, an tanta sint proci venantis merita, ut illi filia connubio jungatur. Sed enim liberorum educatio tam est neglecta, ut id nominis non mereatur. Sinuntur vivere velut liberi onagri citra omnem merum vel reverentiam erga parentes. Fas prōin ipsis est

confiscere, quidquid effrenis libertas & imprudentia teneræ æratis suopte imperu suadet.

6. Ad habitationem eorum quod attinet, pauci unà degunt, umbra quasi communictatis, quoniam sine capite, cùm nemo ibi superiorem agnoscat, præterquam quisque semetipsum. Inde fit, ut ex obvia levique causa dissidentur, & sedem alibi figant. Illorum autem domus non sunt aliæ, quæ stramineæ tuguria, quæ juncta quidem in Sylvis alia post alia promiscuè stant, sed absque ordine & discrimine. Ostium pro introitu est admodum humile, ut subire quis non possit nisi rependo. Unde data est Hispanis ansa vocandi Chiquitos, hoc est, Parvos, quandoquidem suas casas ineundo & exeundo corpus valde contrahi, & quasi gracilescere necessum est. Causa tam angusti aditus est multitudo culicum, & vesparum, quæ pluvia tempestate totum aërem agminatim infestant. Sed cùm terrâ nonnihil altiores volitent, in obvia grassantes, non tanta copia se se penetrant per depresso adeò introitum tugurii. Alteram hujus fabricæ causam faciunt hostes, qui per laxiores laperturas sub nocturnum tempus sagittis oppidò nocere possent. Infantes atque impuberes usque ad annum decimum quartum ætatis simul commorantur in uno eodemque mapali, quod ex ramis arborum contextum est tam perfunctorio opere, ut ventis liberè sit pervium. In hujusmodi mapalibus excipiuntur quoque adventitii hospites, quibus consuetâ patriæ Ambrosiâ, scilicet Chicha, & meliore frugum, quas terra sua fert, obsonio deserviunt.

7. Sed ad eiusmodi symposia aditus quoque est indigenis ultrò concurrentibus, qui haud secus, ac hospites alienigenæ eodem hospitalitatis beneficio fruuntur. Nequid verò maleficij hæc sua gaudia turbet, adjurant antè, & pellere nituntur malum genium. Hoc autem fit, dum eorum aliqui ex casis profiliunt, & inter clamores inconditos suis impactis clavis terram circùm, nec perfunctoriè pulsant. Id genus convivia producuntur plerumque in tres continuos dies, ac noctes, ubi maximus consistit luxus in copia, & virtute susæ potionis. Sed haustus hic ut primùm petierit vel modicè caput, alias debile, rationis sensu privat, eo effectu, ut hi lætitiae dies plerumque inimicistris, & cædibus finiantur; nam resides diu iras, & odia pridem sepulta ea heluatio resuscitat. Quod si è diverso hospitalitem hanc pax & concordia rexerit, & clauserit, vicissim prior Pro-

mus

mus Condus a suo peregrino hospite invitatur ad reciprocum ejus generis epulum, in suo viculo pari quadra struendum. Et ex hac vivendi & revisendi ratione stant, atque absolvuntur omnia ipsorum diverticula. Præter has extororum gratiæ factas compotationes, seipso quoque mutuò & crebrò invitant ad chichæ haustum, quod ipsum maximo est obstaculo, quod minus ad fidei fanæ agnitionem, & vitaæ humanae formam reduci possint. Nimis enim quam verum est, quod de his aliisque Indiæ populis Reverendissimus D. Episcopus Alphonsus de la Penna Montenegro scriptò reliquit, dum dixit: *Frisfræ docentur in fide, nisi ab eis removeatur ebrietas.* Itaque Missionariis nostris ipso statim principio unica cura conatusque fuit, ut hoc intemperanciæ genus cum omni conviviorum ritu tolleretur. Eo fine variæ, modò mitia, modò amara sunt remedia adhibita. Fuit enim, cum vasa, temulentæ instrumenta, potulentis confringerent, aut ipsum potum effunderent. Quin fuit aliis vicibus, cum ipsa componantium conventicula disturbarent, & omni verborum energia interdicerent. Ergo barbari tandem præ indignatione non semel stomachari, & ringi, imò clavas suas & tela jamjam expedire, ut libarentur à tam acerba sibi disciplina. At observatum est denique, nec absque admiratione, tam altâ radice roboratum ebrietatis vitium vix non simul & semel remisisse. Quam quidem mutationem nemo humanae tantum industriæ Patrum nostrorum adscripsit, sed dexteræ Excelsi in primis supra omnes naturæ vires. Voluit, credo, Altissimus mirabiliter hujus vitii extirpatione remunerari, & in terris etiam coronare ingentes labores P. Antonii Fideli, Itali. Hic nullum non lapidem movit, ut excogitatissimis remediosis huic morbo nationis temulentæ medereretur. Nec zelus ejus Apostolicus fructu caruit, cui tandem immortuus est Anno 1702. Quippe ab obitu ejus animadversum est, quod citra singularem deinceps nostrorum operariorum conatum hi Indi in veteratum perpotandi morem penitus posuerint, quin oblivioni dederint, perinde ac si nunquam illi tam perdire inhæsissent.

CAP. II.

CAP. II. §. 3.

1. *Partitio diei, & annui labores. Victus. Lusus.* 2. *Religio Chiquitorum. Sepultura. Luna eclipsata telis defenditur. Fulgoris & fulminis interpretatio.*
3. *Supersticio.*

VEnio nunc ad ordinem diurnum, & distributionem temporis, quæ est sequens. Sub auroram sumunt jentaculum, musicis dein se recreant instrumentis, quæ à nostris fistulis Europæis non multum differunt. Perstant ita collecti, donec calore Solis ros maturinus absumatur. Cavent enim sibi ab omni roris madore, tanquam à re, valetudini summè noxia. His finitis manum labori in colendis agris admovent, nec alio utuntur in eam rem instrumento, quam durissimo ligui genere, quod aratri, & cæteri ferramenti necessarii vices facile suppler. Hic labor producitur usque in meridiem: postea domum reduces capiunt prandium. Reliquum diei insumunt ambulando, se mutuo inviendo, ubi in signum benevolentiae, & amicitiae vasculum, Chichâ plenum, circum ambulat, ex quo singulos modicum quid libare oportet. Præter hunc temporis fallendi modum sunt illis variæ generis lusus. Hos inter unus assimilatur lusui Europæo, quo pilam inflatam per auras ultro citroque propellimus. Igitur in lata planicie aliqua multi ordinate dispositi, pilam lusoriam in altum protrudunt. Hanc residentem non pugno, sed capite impacto illico repellunt, quod quidem summa dexteritate consequuntur, et si frequentius ad terram usque sese inclinare debeant, ut nimirum supposito capite cadentem pilam ferire possint. Atque hic virorum est quam labor, quam exercitatio, ut tedium morosi temporis levant. Sed & fœminis consuetæ sunt, & multò frequentiores visitationes ad suas paris conditionis vicinas, quoniam plus q̄ri illis suppetit defectu laboris, Indas haud satis occupantis. Hunc enim facili opera absolverint, si modò domui bene providerint aquâ & ligno, si modicum quid obsonii ex hordeo suo in aqua decocto parârint, vel ex herbis, ex cucurbitas, ex sylvestribus fructibus lixum aliiquid apposuerint; nendi enim usum majorem non habent, quam quantum brevis & modica ipsarum vestis poscit. Siquæ tamen velint esse labo-

rio-

maiores, pertexunt rete penile, somno ducento servitum. Quae quidem textura magno labore stat, deficientibus nempe idoneis instrumentis. Quare cum pauci pares sint sumptibus, ad hoc rete necessariis, non sine incommodo coguntur indormire vel nudo solo, vel lignis junctim positis, non dedolatis, nec aquatis. Cœnam admittunt post solis occasum, qua sumpta adultiores se dant quieti nocturnæ: Cœlibes Juniores ad initium noctis sese conglobant, & viâ publicâ choreas instituant in modum sequentem. Ordinant se in spatiōsum circum, in cuius centro choraulæ duo inflatis fistulis pubem animant. Exorro fistulatorum sonitu, conclamant sub saltatione unā omnes, voce tamen non variata, sed uniformi. Post juvenes in alia area saltitant eodem ritu puellæ, duratque hæc gemina saltatio plerisque duas vel tres horas, donec lassati cubitum concedant. Præter hunc diei ordinem etiam disperitas anni partes obseruant; nam finitæ uitæ & orizæ messi succedit venatio, & piscatio. Venatum ituri in multis sese dividunt manipulos, & per duos, trésque ipsos menses excutiunt ferarum latibula. Sternuntur apri, simii, ursi, cervi, rupicaprae. Ne autem præda ferina putescens pereat, exficcant illam tamdiu, donec in morem ligni indurescat. Et ille quidem, qui venatu plus prædæ collegit, fortunatus, fortisque celebratur, ut nemo non eidem gratulatum veniat. Mense exin Augusto revertuntur ad sua mapalia, avocante illos agricolatione, quæ circum id temporis initium sumit. Hæc de Chiquitorum externis moribus.

In rebus fidei similiores sunt brutis, quam cæteris Barbaris. Vix enim reperire est populum, quantumcunque hebetem & tardum, qui non agnoscat aliquam utut falli Numinis Divinitatem. Chiquiti contra nihil Numinis omnino colunt, seu quod sub sensu cadit, seu quod sensus excedit, nequidem ipsum Diabolum, quamvis hunc magnopere expavescant. Credunt tamen animæ immortalitatē. Quare cum mortuos suos serræ mandant, simulis apponunt escas cum arcu & sagitta, ut in altera vita suom laborे sibi alimenta provideant. Hoc nempe pacto sibi persuadent fore, ut non cogantur defuncti redire in has terras urgente fame. Et in hac quidem opinione sistunt citra longius, exactiusque examen, qui tandem ille artifex sit, cui tam nobiles creaturæ suum ortum debeant. Neque vero, si hoc ab ipsis roges, ad quæstionem sciunt respondere. Lunæ, quam solam aliquatenus respiciunt, tribuunt nomen *Matri*, absque alia tamen veneratio. Si

contingat, ut terræ objectu illa eclipsim patiatur, tum verò ex ruginis suis prorumpunt, & inter terribiles ejusdem effundunt in aëra densum telorum veluti nimbum, ad Lunæ scilicet laborantis defensionem, à canum incursu, ut ajunt, super astra infestatae, & usque ad eò laceratae, ut corpus ejusdem totum quantum cruore diffluat. Hæc tam ridicula ipsis est persuasio de Lunæ deliquiis. Unde jaculari sagittas non cessant in cœlum, donec Planeta hic ad priorem le nitorem reduxerit. Quando cœlum fulguratur, aut tonat, prohibent, aliquem defunctorum certare cum stellis, inter quas versari illum credunt. Id genus tempestates inter fulgura, & tonitrua, et si sint ipsis valde frequentes, non tamen meminere, ullum suorum fuisse vel ictum fulmine, vel morte prostratum. Itaque horum Indorum unus unicus Deus est venter, nec alteri rei magis student, quam ut per omnia genio suo litent inter voluptates. Sicut autem nullum venerantur Numen, ita nihil tolerant, quod in Stygiis hostis honorem aperte cederet. Hinc extremè execrantur veneficos, & omne genus commercii cum malignis Orci spiritibus. Propterea magos, ceu pessimam humanæ gentis pestem persequuntur. Certè paucis abhinc annis quam plurimos ejus maleficæ facis præstigiatores morte multârunt. Nemini uni proinde fas est, ut vel minimam suspicionem moveat de magicis artibus, nisi in arena velir fatalem mox clavam experiti. Nihilo tamen minus sunt impensè dediti superstitionibus in divinando futuras res.

3. In ea enim fixi hærent sententia, omnia seu bona seu mala, causa evenientia accidere ex astrorum influxu. Ut explorata ergo habent, quæ sibi sint eventura, non quidem eursum cœli, vel situm planetarum (id enim transcendit ipsorum intellectum) observant, sed varia animalia, arbores, volucres, & harum maximè cantum attendunt. Quodsi prognostica ipsis signa denotent infaustum quid, pura, morbum, lepram, vel incursionem Mamalucorum, tum verò totis artibus contremiscunt, sideratique ita impallescunt, ceu impenderet cœli ruina, aut terræ dehiscentis hiatus ipsos exspectarer. Quin panicus hic terror eò valer, ut desertis suis casis alio profugiant, & in spissos nemorum recessus, & rupium cavernas sese abdant, ita quidem, ut genitor suas proles, maritus uxorem, affinis affinem, amicus amicum ultro penitusque derelinquant, perinde ac si nunquam se mutuò nōsset, aut sibi consuēssent. Hæc ipsa divortia & diffugia nostris

nostris Apostolicis viris ingentem injecere curam, qua neophytes collectos uno eodemque loco continerent. Fatendum tamen est, hoc ipsum, quod nullam divinitatem coluerint, malisque genios nunquam in estimatione ac pretio habuerint, unam ex optimis præparationibus excitasse, ad unius verique Dei agnitionem illos perducendi. Nec modicum huc etiam contulit aversatio omnis rei magicæ, quæ aliqui apud Barbaros maximo est impedimento, quo minus veritas fidei illis persuadeatur. Laudanda proinde de causâ singularis providi Dei bonitas, quæ non permisit, ut in harum animarum possessione falsum aliquod Numen sibi locum præoccuparet, cum tamen contermini Iudi alii in his misericordiæ tenebris versarentur, & magnam hodie dum partem versentur.

CAP. II. §. 4.

1. *De perdifficili lingua Chiquitorum.* 2. *Ejus lingue specimen.*

UT postremum memorem quid de eorum lingua, profectò hæc est captu difficultima; quippe cui addiscendæ ne multi quidem anni sunt sati. Sileam ego hac super re, & id tantum affram, quod prioribus annis unus Missionariorum hos inter populos prescripsicerat amico suo. Queritur ille, se adhibitâ quantumvis omnî industria illam linguam capere non posuisse. Quælibet communetas, inquit, utitur singulari, ab aliis distincto idiomate, eoque difficultimo. Quæ certiores ex omnibus, quæ Apostolico apud Chiquitos viro occurtere possunt, longè est gravissima. *Ingentem proinde laborem, & unâ manorom* (scribit ille) *mibi hoc afferit, cum facile persuaderet, me ex ignorantia lingue non posse porro sudorem meum impendere ad incrementum hujus nova Colonia Christianorum.* Lexicon hujus lingua hodie dum non est absolute, sed primodum ad initium litera C. est deductum, & tamen hic liber jam conficit viginti quinque quaterniones charta. Dein & Grammatica non caret maximis difficultatibus, possumim in variatione verborum, ut vocant Latini. Hæc enim innumeris mutationibus obnoxia sunt, modo prorsus diverso ab aliâ linguis. *Hæc specimen.* Possum duabus his vocibus: Ego amo: in diversis uti circumstantiis. Ita licet mihi dicere: Ego amo: ego amo Petrum, amo me, amo illum, illos,

amo hoc, amo ideo, & id genus plura, ita ut due voces: Ego amo: in cunctis his circumstantiis citra variationem fixa manere possint. At vero contrarium accidit in Chiquitorum idiomate, cum in allato exemplo tam vox ego, quam verbum amo mutari debeat. Quia diversitas facit, ut, etiam si inflexionem seu conjugationem talis verbi ordine calleam, mihi tamen parum prosit ad verbi alterius conjugationem addiscendum. Ego quidem spatio quinque mensum, quo hic versor, vix quaternas eius generis conjugationes didici, licet dies ac noctes summam industria in id impenderim. Censo proin oportere illos, qui huc mittuntur, esse juniorum atatus, & una Sanctitatis Viros invictam maximè patientiam, & felici insuper memoria instructos, sine quibus administrulus nunquam hanc linguam exhaustirent. Et Barbari quidem ex aliis communitatibus omnino non sunt apti ad eam perdiscendam, nisi à prima pueritia usque in usum ejusdem idiomatis educentur. Certè P. Paulus Restivo, qui anteà Guaranicam linguam mensis unius impendio comprehendit, ut solitas nobis functiones omnes perageret, puta concionandi, catecheses tradendi, &c. Hic tamen nunquam toto, quo hic est, tempore præsumpsit dicere ad populum. P. Joannes Bapt. Xandra, quod sat adulca ætate hoc missus sit, permodicum hujatis linguae intelligit. Ex Senioribus Patribus, quorum aliqui viginti quinque omnino annos his in terris jam exegerunt, nemo unus hanc linguam funditus perfecteque possideret. Quin fertur, quod sæpius ipsi Indi se invicem non intelligant. Quid jam dicam de pronuntiatione? Quandoque quatuor simul verba sic in ore confundunt, ac si nullum ex his pronuntiarent, & ita quidem, ut à nemine possint intelligi. Apponam hic breve idiomatis exemplum de laudando SS. Sacramento, & formando signo S. Crucis, prout quot diebus decaprant, non vero, prout pronuntiant. Tamen si enim hanc formulam scriptam præ mambis quis habeat, tamen nec verbolum intelliget, ut adeo mihi imaginari non possim, quomodo ipsi scem in mutuo sermone capiant. Hec specimen lingue.

2. Latinè. *Laudetur Sanctissimum Sacramentum,*
Hispanicè. *Alabado sea el Santissimo Sacramento,*
Chiquitice. *Anauscia Santissime Sacramento.*

*Quod est in altari, atque etiam,
Que est à enel altar, y tambien,
Naqui anè ycu altar, inta yto.*

VII.

*Virgo S. Maria, que in sua Conceptione,
La Virgen S. Maria, desde su Origen,
Virgen S. Maria, ninnemooco.*

*Fuit libera, Eſ pura, quando principium,
Eſt à libre, y pura, quando tuvo principio,
Oximanane, quichetenna, onumo, ayboyi.*

*Habuit effentia primi peccati antiqui,
Al fer del primer pecado antiquo,
Ty tnicocinitanna ninahiti ticanni.*

F O R M U L A

Ad Signum S. Crucis est sequens.

Latinè. *Per Signum S. Crucis,*
Hispanicè. *Por la sennal de la santa Cruz,*
Chiquiticè. *Oj naucipi santa Crucis.*

*Defendat nos - Deus noster,
Defiende à nosotros Dios nuestro,
Oquimai zoychacu Zoichupa.*

*Ab illis, qui oderunt nos,
D aquellos, que aborrecen à nosotros,
Mo unama, po chineneço Zumanena.*

*In nomine Patris, Eſ Filii,
En el mombre del Padre, y del Hyo,
Au niri naqui yayotik, ta naqui aytotik.*

*Et Spiritus Sancti,
Y del Espíritu Santo,
La naqui Espíritu Santo.*

D :

Quid

Quid jam sentit R.a V.a ? Profecto ardua res. Nec alio fine hæc perscribenda duxi, nisi ut condoleret, Daoque supplicans, mihi aliquid de dono linguarum impetraret. Ante tamen, quæm finiam, fatendum nihilominus est, apud hos Indos, id commodi adhuc esse, quod nos, ut ut corrupta dialecto loquamur, vel perperam pronuntiemus, tamen illi nos facile intelligant.

Hæc est epistola illius Missionarii, ex qua patet, quæm difficile cadat id ipsum, quod ad prædicationem Evangelii summè necessarium est. Præter hujus linguae difficultatem ingens etiam aliarum varietas fervorem Apostolici Viri admodum retardat, dum modò hic, modò illic recentes Indorum vici, à centum & amplius familiis conflati, occurrunt, in quorum singulis etiam singularis, & prorsus diversa lingua usurpatur. Si cui hujus rei experientia non est, vix fidem astrictet. Cùm Patres Christoph. de Acunna, & Andreas de Arreda volente Rege Philippo IV. populos ad litora fluminis Amazonum confidentes visitarent, deprehenderunt, illos centum quinquaginta linguis loqui, quarum quælibet ab altera plus differt, quæm Hispana à Gallica. In Missionibus apud Moxos (si bene memini) quindecim distincta idiomata sunt in usu, quamquam incolatum millia plura non sint, quæm triginta. In his nostris Chiquitorum novis Coloniis triplex vel quadruplex viger idioma. Ad hanc tantam difficultatem tollendam, ea cura impendi cepta est, ut omnes hujus tractus Indi condiscerent unam Chiquitis maximè propriam linguam, id quod tam facili opera non fieri. Quippe si alii Barbari, in quibus ad fidem reducendis hodie dum laboratur, ad numerum trium vel quatuor milium ascenderint, nova Colonia erit plantanda, & nobis proinde erit necesse, accommodare linguam ipsorum linguae. Igitur præter Guaranicam, qua in Guarania utimur, opus est, ut etiam devoret Missionarius idioma Chiquitorum cum Morotoccico, quo loquuntur populi Zamucos dicti.

CA-

C A P U T III.

Gens Chiquitorum detecta.

§. I.

1. *Origo fluminis Paraquarii quaritur.*
2. *Hispani sedem figunt apud Chiquitos.*
3. *Trucidantur novi Domini ob avaritiam.*
4. *Residui Hispani profugi condunt Urbem S. Laurentii.*
5. *Vicus S. Xaverii fit Christianorum reductio.*
6. *Barbari Hispanorum prædia exscoliant, denique ipsosmet necant.*
7. *Talionem ab Hispanis experiuntur.*

Gubernabat Anno 1557. Paraquariam universam Dominicus Martinez. Hic amandaverat hominem (Nutto de Chabes dicebatur) ad originem usque Paraquarii fluminis, à quo ipso fluit nomen toti Paraquariæ. Jussus iste fuerat specie aperiendi majorem vicinatatem cum Peruviæ Regno, exstruere modicum propugnaculum in Insula Lacùs Xarayensis (Xarayes) in quem finem illi comites attributi sunt trecenti milites. Cùm præfixum sibi hunc terminum attigissent, in ulteriora regionis nonnihil penetrarunt usque ad Chiquitos.

Igitur emensis ad occidentem sepruaginta circiter leucis ad radicem cuiusdam montis coloniam fundârunt, cui nomen dedere à S. Cruce in montanis (Santa Cruz de la Sierra) At ubi progressu temporis pax & concordia inter Nuflonem de Chabes, & suosmet Commilitones intercidit, multi eorum terga verterunt, & terrestri itinere procul recesserunt. Illi aurem, qui ad Crucem restiterunt, sua tandem familiaritate & comitate conciliârunt sibi amorem & benevolentiam circumiacentis populi. Hunc ergo in quasdam velut toparchias distribuere: eadémque operâ persuaserunt, ut sibi ceu Dominis annum penderent tributum, partem scil. Gessypii & annonæ in Signum Jurisdictionis.

At

3. At enim, cùm lucri cupidio nec modum, nec legem patiatur, eorum aliquos insatiabilis ditescendi fames eò abripuit, ut novos subditos intolerabili jugo premerent. Præcipue mileros torquebat Índos, dum videbant, suos sibi liberos ab Hispanis vi abstrahi in mancipiorum sortem. Ergo huic tam infiquae servituti finem facturi, non dubitârunt suos usque ad eò immisericordes Dominos trucidare. Horum exemplo mox cæteri quoque animati Indi paria suis dominis fecerunt, ut proinde Prorex Peruvæ id temporis Franciscus de Toledo necessarium duxerit mandare Hispanis, ut eam regionem penitus desererent.
4. Hi igitur quinquaginta leucis in regionis interiora occasum versus profecti, Urbem S. Laurentii, caput totius Provinciæ de S. Cruce condiderunt. Atque eo pacto Penoquisi, hujus ab Hispanis desertæ terræ incolæ recuperârunt suam cum libertate patriam, & unâ contranei. Sed & eâdem occasione in avitæ superstitionis tenebras redidere. Ex reliquis Hispanis aliqui secesserunt contra Proregis editum in terras Moxorum, ducentis milliaribus remotas ab Urbe S. Laurentii. Ibi ope exigui navigii superato fluvio Mamorè, per vastum flumen Maragnonem in Oceanum delati, tandem in Europa appulerunt. Reliquæ autem Hispanorum remanserunt in Chiquitorum Provincia.
5. Ibi ad pedem montis viculum construxerunt sub nomine S. Francisci, penes quem locum hodie dum videre est novam Christianorum Reductionem S. Francisci Xaverii. Quamdiu quidem Hispani hic confederunt, aliquid dominii sibi vindicârunt, quod constabat ex populis Quicmes, Tanipucas, & Sabecacas. Sed propediem coacti sunt, parta relinquere, & ad Urbem S. Laurentii sese recipere. Hujus demigrationis comites fuerant pauci Quicmes, & Paranes, qui non procul dicta Urbe locum habitandi in Cococà captarunt, ubi in hunc usque diem sub religiosa Provinciæ nostræ Peruanae cura atatem degunt.
6. Post hanc rerum mutationem Barbaros ardens incessit cupiditas prædandi quidpiam ferrei instrumenti. Ea intentione trajecerunt flumen Guapayum, occasionem à nocte captantes in occulto recessu, ex quo improvisi circumjecta Hispanorum prædia adorti, quidquid cultrorum, asciarum, ferrarum, & id genus ferramenti repeterunt, secum abstulerunt circa aliud tamen damnum. Sed enim, ut avaritia male

malè partis plūs inflammatur, ita crescebat sitis plura acquirendi, & cum ista siti etiam audacia. Quippe iterata prædiorum expilatione inquilinos non tantum rebus, sed & vitâ spoliârunt. Senserunt tandem Hispani, hanc stragem à Chiquitis fuisse.

7.

Talionem ergo reddituri, ultum ibant injuriam. Sed una alteraque vice expeditio ipsorum tam malè cessit, ut post cruentam sibi pugnam ex acie discederent. Hoc enim verò erat, cor Hispanorum petuisse, ubi sensus est acerbissimus, in puncto scil. laesi honoris. Nec tam supellestilis ablatae jaæturam, quām id maximè dolebant, nulla ratione ferendam, glorioso nimis nomini suo, & bellicæ tanto sudore, quin & cruore partæ gloriæ apud omnes gentes à vilissimis Barbaris tam turpem aspersam esse maculam. Hoc ergo famæ probrum abstersari, justo hostes suos prælio aggrediuuntur, in quo, dum Chiquiti nullo ordine dimicant, explosis utique fistulis pyriis inexperi, acie victi sunt. Exinde Chiquiti ab innata animositate remiserunt in omnem dispersi partem, ac in densissima sylvarum abdita profugi, ut in futurum adversus armatam victorum iram tuti laterent. At nec hic securis esse licuit, ubi ab Hispanis velut indagine clausi crebro protractabantur, continuaq; vindictæ studio ad eluendum dedecus, quod in eorum pectus tam altè descenderat. Et verò ad satietatem id sunt consecuti, quando hostes suos manipulatim in servitatem abstraxerunt.

CAP. III. §. 2.

1. *Chiquiti pacem petunt. 2. Valde minuuntur per Hispanos & Mamalucos.*

Per has adeò frequentes, noxiásque incursions tandem Chiquiti ita subacti, suppressique sunt, ut Anno 1690. cœperint sollicitare pacem, & amicitiam. Nam aliqui eorum, dīcti Pacaràs, Zurniques, Cozos, & Pinnocas subornârunt Legatos ad Urbem S. Laurentii, nomine suorum Caciquorum veniam & pacem rogaturos. Utrumque sunt consecuti à Gubernatore ad S. Crucem D. Augustino de Arce. Itaque hostilitates illos inter atque Hispanos finem acceperunt, non ita tamen, quin variae, & admodum damno-sæ persecutions supervenirent, per quas tam populosa alioqui gens valde accisa & diminuta est.

E

Sed

2. Sed de his plura non afferam, nec toti Hispanæ Nationi imputetur, quod aliquorum improbitati, qui nec divini nec regii honoris rationem habuere, est adscribendum. Praeter hos ad diminutionem ejus gentis plurimum contulerunt perpetuae grassationes Mamalucorum ex Brasilia. Hi trajecto Paraquario flumine in miserum hunc populum tam crudelibus modis sunt debacchati, ut vix non exscindent, penitusque delerent. De impia Mamalucorum fœce nonnullam notitiam hic subministrabo, quoniam crebriorem de eorum maleficiis mentionem facere me oportebit.

CAP. III. §. 3.

1. *De Mamalucorum origine & maleficiis, postquam Lustani Brasiliâ potiti.* 2. *Urbs Piratininga nidus Mamalucorum.* 3. à DEO & Rege deficiunt. 4. *Situs Piratiningæ, soli fertilitas.* 5. *Plagiarii Mamaluci cum ruina Urbium & Missionum.*

1. **P**ostquam Lustani armata manu potiti sunt Brasiliæ Regno, longius progressi in interiora terræ, nova habitandi spatia designarunt. Horum alia pagi tantum nomine veniunt, alia sunt opidis & urbibus accensenda.
2. Inter has urbes una dicitur Piratininga, alias à S. Paulo dicta. Incolæ hujus loci ob penuriam Mulierum Europæarum nobilem suum sanguinem cum Barbaro sexu commiscuerunt, aut potius infecerunt. Quippe horum filii, qui plerumque plus matrum quam patrum indoli consuecebant, usque ad eà nobili stirpe degenerarunt, ut ipsorum causa vicinas Lusitanorum civitates puderet, omnique cum illis amicitiae renuntiarent. Quin ne tanta morum dissimilitudo in suis Gentilibus toti Lusitanæ Nationi in oculis mundi indeleibilem labem affricareret, ablato illis Lusitanorum nomine tanquam desertores nonnisi Mamalucos cognominarunt. Hos tamen ipsos ut in Christianæ saltem vitæ orbita retineret, nihil non operæ impendit Thavmaturgus Pater Josephus Ancheta Soc. Jesu. Cum Sociis enim ejus Collegii totis viribus connexus est, ut Deo & suo Regi fidem constanter servarent.

At

At progressu temporis perdita omni legum reverentia Patres nostros procul à se abegerunt, & una jugum excusserunt utriusque potestatis Divinæ & Humanæ, ita quidem, ut nec Regi, nisi commodum eorum interesset, nec Dœ, nisi extrema necessitas posceret, obedientiam præstarent. His Apostatis magno numero dein accessit variae fortis colluvies hominum ex Italî, Hispaniâ, Hollandiâ, & aliarum nationum, qui vel meritas debitâsque criminibus poenas declinatur, vel vitæ licentiori vela daturi, vel hæresin suam impuniū professuri illuc convolârunt. Quo proin transfugio non tantum numerus, sed & indomita insolentia oppidanorum mirum quantum sumpxit incrementum. Isti tam sceleraræ ac brutæ vitæ occasionem multam præbebat loci ipsius tutissimus à natura situs.

Urbs siquidem tredecim circiter milliaribus à mari remota admodum præruptæ incumbit petræ, quæ torâ suâ peripheriâ omnem in urbem aditum ita præcludit, ut nonnisi unâ caque perangustâ viâ introitus pateat. Quare vel à paucis contra multos facile potest defendi. In inferna planicie per circuitum petroli jugi extant aliquot vici, qui partim sunt sub jurisdictione Gubernatoris, partim serviunt diversorii loco peregrinis, & mercatoribus. Nam urbem accedere nulli ex his consultum est. Caeterum auræ temperies ex suopre naturali situ, & miti climate loci est saluberrima, amœna, & pérjucunda. Commodè enim distat ab æquatore in Meridiem 24. Gradibus, & quod consectorium est, summa ibi terræ fertilitas, quæ spontanea naturæ liberalitate, quæ cultura. Fert proin magnâ abundantia non duntaxat ea, quæ necessarii, sed & quæ hominum deliciis deserviunt, ut in vicinorum quoque locorum usum ex hoc tractu magna frumenti, peccoris, Saccari & aromatum copia avehatur. Quin nec desunt huic loco aurifodinae, & aliorum metallorum feraces glebæ. At enim ipsi incolæ, à natura tam liberaliter provisi, usque adeò non referunt eidem pares gratias, ut etiam ejusdem naturæ leges contemnant.

Præter omnem enim rationis legem illorum potissima sunt studia, ut omnes adjacentes regiones hostili grassatione infestent, miserisque Indos maximo numero in servitutem abstrahant post omnium scilicet rerum expilationem. Id nefas principiò ausi sunt non sine timore, postea tamen cum nihil poenæ, sed inanes tantum râinas experientur ad retrorem, impunitas in extremam audaciam degeneravit. Ceterè intervallo centum & triginta annorum quadrages centena homi-

num millia (puta duos milliones, si tantum computemus, quæ certa sunt) truculenta morte sustulerunt, aut secum in Brasiliam raptarunt ad duram servitutem. Hæc Mamalucorum immanitas graflabatur late ultra mille millaria, ut ne quidem populi ad Maragnonem fluvium confidentes, suas inter solitudines securi persisterent. Primi omnium tamen, quos hæc inhumana involvit procella, erant proximè ad siti nostri Indi ex Provincia Paraquariensi. Nam ut raceam aliquor Urbes, quas Inquiline Hispanis penitus nudarunt, quatuordecim insuper Christianorum Communitates funditus pessimum dederunt, quas nostrorum Patrum indefessa industria in Provincia Guaranica constituerant. Numerabantur autem ibidem quingenta animarum milia, quæ Dei cognitione jam erant feliciter imbura. Crudelitas horum plagiiorum eo major censenda est, quo certius ipsis constabat, ex centum vix unum in Brasiliam usque deferri, cum potior pars iniquitate viarum antè pereat. Cæteri, qui vivi illuc pervenirent, præ properam æquè mortem obeunt, quoniam in effodiendis metallis & faciendo agresti opere inter horribiles plagas & vietūs misserrimi tenuitatem durissimè habentur. Legi ipsiusmet Catalogum, Regi submissum, cuius summa est, quod ex tercentum millibus Indorum, spatio quinquennii à Mamalucis abstractorum, non amplius, quam viginti millia in Brasiliam sunt translata.

CAP. III. §. 4.

1. *Inaudita Mamalucorum impietas.* 2. *Puniuntur à DEO & Indis, Victoribus.*

Verum post hæc omnia impietati needum fuit ultimus terminus, quamquam ne quidem potuisse illam crescere existimares. Quippe iisdem viis & modis usi sunt ad finem suum pessimum consequendum, quos usurpabant nostri Missionarii ad persuadendam barbaris Christianam veritatem. Quo quidem inaudito scelere Patres maximo omnium Indorum odio exposuerunt. Nequissimi enim Nebulones sese ferebant publicè tanquam veros Missionarios è Societate Iesu. Sibi proin ipsis attribuebant nomen *Patre*, apud omnes, etiam barbaros populos usque adeò venerabile. Unus quidem se fingebat sub-

subditum, alter superiorem, quin tertius etiam ipsum Provincialis titulum sibi arrogabat. Et fuit hujus farinæ aliquis specioso Provincialis nomine insignitus, qui viginti abhinc annis ab Hispanis captus est. Quin imò (quid tandem vel ipsa dæmonis malitia pejus excogitetur) erigebant in patenti campo signum S. Crucis: ostentabant Indis pia simulacra nostri Servatoris & Virgineæ Mattis. Erant alii, qui adibant vicos, & more Missionariorum donabant incolas musculis variis, genti huic pergratis. Hoc bolo quasi inescaris suadabant, suis ut reliktis tuguriis secum transmigrarent ad alterum populum, victuri quietius & sanctius. Ubi primum hac fraude simplifices Indos suæ potestatis fecerant, Caciquios primò ferreis compediibus constringebant, cæteros dein ex plebe secum rapabant. Hic dolus ipsam diaboli nequitiam propè superans, nos Patres (ut prouum est judicare) plerisque omnibus populis non tantum maleficium tanti suspectos reddidit, sed etiam in præsentissima vitæ pericula non semel conjectit. Indi enim sub aliquo Missionarii adventum planè incerti hærebant, an non sub Ovina pelle Christiani Prædicatoris lupus rapax ex Brasilia veniens delitesceret. Itaque vel fugam procul præcipitabant vel ad arma conclamabant, maximo ipsorum damno, & nostro incredibili dolore.

Neque verò Deus ultionum Dominus hoc tantum nefas dissimulare visus est, cùm manifesta doceat experientia, id genus plagiarios sceleratissimos misera plerumque morte perire citra ullius paenitentiae signum, quin cum summa desperatione. Certè unus è nostris Patribus narrat, id quod suismet oculis vidit, nullum scilicet ex omnibus Mamalucis, qui Anno 1696. vel prælio victi occubueré, vel in profundum aquarum ex acie profugi fæse præcipitârunt, cum signo paenitentis cordis animam efflasse. Cæterum etsi Mamaluci quæ nefandis his belli dolis, quæ execranda armorum vi & insolentia his imbecillibus Indis, adversus tales hostes non perinde armatis, tot decumanas strages intulerint: tamen & Indi vicissim nec una occasione bello superiores, atque adeò victores evaserunt cum clade hostium, qua eorum impieratem, suásque injurias strenuè vindicârunt, fractâ non perfunctoriè insolentiâ. Cùm enim adverterent, sibi vel moriendum, vel vincendum, aliquoties tanta animositate pugnârunt, ut tam in sylvarum anfractibus, quam in aperto campo penes ipsos staret Victoria, captivis ductis iis ipsis, qui exierant libertatem Indis ablaturi.

C A P U T I V.

**Pater Josephus Arce dat initium novæ
reductioni Chiquitorum post superatas
multas difficultates.**

S. I.

- 1. Paraquarii origo investiganda Patri Arce demanda-
tur. 2. Supplementum novum Missionariorum.
3. Obstacula Patri Arce facta. 4. Obstacula à
plagiariis Hispanis & institoribus inquis.*

Sub initium Anni 1691. Tarixam advenerat P. Gregorius de Oroasco, id temporis Praeses Provinciae, visitatus Colle-
gium, & inde perrecturus in terras Chiriquanorum. Nem-
pe ut corām & ibi inspiceret tantisper quā difficultates, quā
ingentia suorum subditorum discrimina, inter quae illos necessariò ver-
sari sciebat. Dum in hujus itineris proposito est, accipit literas à
D. Praefecto Urbis S. Crucis cum supplice epistola Patris Arce. Hanc
suam epistolam hic ipse Pater dein secutus, Tariquea supervenit, ut
præsens rem suam urgeret ad Dñi gloriam, & animarum salutem
eum spe Martynii olim consequendi. Inexspectatae hæ literæ P. Pro-
vinciali non modicam injecerunt curam. Suómet quidem zelo ad-
monebatur, ut omnem, licet uno eodemque tempore se offerentem
salutis alienæ occasionem prensaret, & quoad posset, novos Missio-
narios ablegaret, ubi ubi spes se dabat Christianam fundandi Colo-
niam: ex altera tamen parte ab hoc proposito deterrebat paucitas Mis-
sionariorum, qui eo tempore vix pares erant conservandis priscis
Missionibus. Re diu maturéque deliberata visum est, salutem tot re-
centium animarum præferri oportere, quoniam bono Deo facile es-
ser, penuriam operatorum supplere. Nec secus factum est eodem
adhuicdum anno, Quippe quadraginta quatuor Pátrum supplemen-
tum

tum in portu Boni aëris feliciter exscendit. Misericors hos ex Hispania Procurator hujus Provinciæ P. Didacus Franciscus de Altamirano sub cura P. Antonii Parra, cæterorum Superioris. Cessit hoc ad tantum Provincia hinc nostræ emolumenntum, ut magnam historiæ partem hinc viri suis factis sint exploruri. Hujus ergo divini subsidii spe fretus P. Provincialis Patrem Arce dimisit ad flumen Paraquarium cum mandato, ut originem ejusdem fluvii exploraret, & unâ indolem Chiquitorum, & vicinarum gentium, an nempe, & quam spem facerent recipiendi olim baptismi, donec in partem laboris supervenirent alii, ex Guayranæ reductionibus evocati.

Eorum autem nomina erant P. Constantinus Diaz Ruinensis ex 2.
Sardinia, P. Joannes Maria Pompejus, Beneventanus ex Regno
Neapolis, P. Jacobus Claret Namurcensis ex Belgio, P. Joannes
Baptista Neuman Viennâ Austriæ, P. Henricus Cordule Pragâ Bohe-
miæ, P. Philippus Suarez-Almagro Castellanæ Provinciæ, denique
P. Petrus Lascamburu, Iruno ex Biscaya, qui cæteris Superior datus
est. Atque hi quidem omnes sua hac Apostolica Missione mirum
quantum lætabantur, alacritate tamen animi facile anteibat universos
ardentissimus P. Arce, qui præsolatii abundantia vix se capiebat. Ita-
que ne quid temporia deperderet, cum Socio Fratre Antonio Ribas
et circa moram Tatixâ discedens, ad Urbem S. Crucis Serratae (de la
Sierra) devenit. Jamque in procinctu erat ad iter suum porrò profe-
quendum, cum non sine summo dolore intelligit, quod Orcus suum
propositum intervertere tentaret.

Et verò incursum hic tantæ fuit vehementia, ut certò certius succu- 3.
buisset, nisi extraordinarius Viri zelus, verè Apostolicus animâsles
ad eò fortius obviandum adverserat. Fons mali fluxit ex improviso
adventu novi Gubernatoris in Urbem S. Crucis, sub quo rei facies
prorsus immutata est. Non tantum enim in eo laborabatur, ut gra-
via expeditioni huic interponerentur impedimenta, sed aperte etiam
conabantur inanibus ex causis Patri persuadere, suis à consiliis ut pe-
nitius desisteret. Objectabat enim, hunc conatum bono exitu caritu-
rum proper nimias, & humanis viribus non superabiles ærumnas,
quæ evitari non possent. Chiquitos nimiopere barbaros & brutos es-
se, ut proin jugo Christi in hominum æstimatione tam duro, nun-
quam se subdituri sint, maximè quod in competo sit, nunquam il-
los ad aliorum Barbarorum superstitiones à suis viciniis perduci potuisse,
licet

licet effreni illorum genio vivendi multo largius velificarentur: fieri dein non posse, ut Dei & proximi amor instilletur cordibus eorum, qui ne quidem volunt, quod natura parens docet vel bruta animantia: non tam esse magnanimitatem, quam sub zeli schemate latenter temeritatem, dum quis tam cæco modo se exponit vel violentæ mortis, vel saltem certæ captivitatis periculo; desiderio enim horum Barbarorum, quo fidei Christianæ gratiam affectare videntur, nullatenus fidendum, cum tacito id duntaxat dolo fiat, nequid maleficii porro Hispani ab ipsis timeant, ipsis interim suas consuetas infestationes & rapinas eò fidentius continent. Ad ultimum si hæc tot & tanta momenta animum non avecerent, considerarer ramen Pater Arce, quam non salubre, quin valde noxiun ejus Regionis Clima sit, maximè alienigenis, cum vel ipsos inquilinos ferè quot annis periculosa lues infester, quæ ipsa Patrem procul dubio contagione esset perditura: murato proinde consilio pinguiorem messem in alio agro sibi quereret.

4 His & similibus, pridem antiquatis rationibus contendebant multi ex Nobilibus (verius ipsis Tartarei animarum hostes) extinguere P. Josephi Arce inflammaturum zelum. Sed enim experiri dedit eventus Tartaro, omnes has suas technas in nihilum recidisse. Ergo tam adventis zeli flammæ domandæ aliam suscitavit flammarum. Auri sacra famæ nimirum fomes fuit inflammardie nonnullis Europæis institutoribus, ut ad majores graffarentur opes, sed illicitis nempe viis. Ex condicto enim inierunt Societatem, & mutuis conventis hominum venalium commercium instituerunt, impii futuri plagiarii. Quod quidem mercimonii genus humanum nihil humani, sed avaræ feritatis plurimùm ferebat. Quippe eorum hominum, quos emebant, pretiū erat tam exiguum, ut matrem cum filio non majore impendio sibi compararent, quam unam aliâs ovem cum agnello. Verum & hæc emprio justo carior ipsis denique visa est. Igitur ipsis met in proximiores Indorum terras penetrârunt, ex quibus brevi ingentem mancipiorum numerum corraserunt, nec id sine immani crudelitate. Specie enim injuriæ, & damni ab Indis illati ad meritas quasi poenas exigendas irrauebant in eorum vicos, & improviso opprimebant incolas, trucidatis iis, quos sibi restituros timebant. Quin etiam vivos horum aliquos igne perdebant cum suis tuguriis, abstracta secum cætera indigenatum colluvie. Ex his dein in Peruvia venditis tantum lucri anni colligebant, ut ad multa scutorum millia excresceret.

CAP.

C A P . IV . § . 2 .

1. Causa plagiatorum diu non decisa pendet. 2. Graves pœna in eos statuta tandem.

AT enim impia isthæc mercandi ratio cæteris conscientiæ melioris Hispanis probari nullatenus poterat, cum palam esset, hoc plagiæ genere regionem incolis, & subditis nudari cum indelebili Hispani nominis dedecore præter adscitum capitale Indorum odium, & securam totius Christiani orbis deterstationem. Id quidem plerique omnes clam dolebant, sed nemo unus erat, qui aperte auderet quidquam contrâ mouere, cum ipsi Hispanarum sedium Magistratus non conserent consultum, deferri ejus farinæ mercatores ad supremum regiæ justiciæ tribunal, metu scilicet ingentium turbarum in iis terris. Dum verò ex hac impunitate malum ed intolerabilis fiebat, coacti sunt prioribus annis nostri apud Moxos & Chiquitos Missionarii appellare altius Regis tribunal, Chuquisacæ eretur, ibique suas justas querelas insinuare. Sed & hic causa decisio-
ne caruit, quoniam in illo justiciæ foro dives admodum, & potens causæ Patronus se exultit, qui iniquam hanc mercaturam tota est tutus opum vi. Itaque tam sapiens alioqui senatus, metuendas turbas prævertendi gratiâ, à dicenda sententia abstinuit. Nithilo tamen minus ex hoc foro res tam gravis est translata ad Principem de Santo Bono. Præterat hic Peruviæ tunc temporis vicaria Regis potestate, fuitque simul Generalis militiæ Praefectus, cuius summo proinde arbitrio res tanta decidenda relicta est. Iste Magnanimus æquè ac Christianus Princeps primo causæ intentu illico deprehendit gravem mer-
cimonii hujus iniquitatem.

Itaque idonea malo remedia, eaque severa duxit adhibenda, ne in posterum ejus generis nefas supremo regio foro negotium faceret. Certè jacturam omnium facultatum, & pœnam exilii interminatur est iis, qui deinceps attentarent Indos vel emere vel vendere. Hui quidem Gubernatori, qui in commercio tam iniquo convivebat, suum abrogatum est officium cum mulcta duodecim millium Philippeorum. Acque hunc in modum tandem sublatum est infandum plagium cum iuxPLICABILI solatio eorum, qui animas Christi Sanguine redemptas sanctiore mercandi genere quærebant. Huc deditâ operâ ponendam

censui cause præsentis seriem, & exitum, non quod temporis ordo id posceret, sed ut pateret, enorme id genus nefas habere meritam pœnam sibi in vestigio pedisséquam. Redeamus modò ad cæteram nostram historiam.

CAP. IV. §. 3.

- 1. *P. Arce præclusam sibi Missionem constantiæ evincit,*
 2. *Iter ejus ad Chiquitos.* 3. *Lues inter illos.* 4.
Nova sedes eligitur. Templum struitur nova reducione.

1. **U**T primùm P. Jos. Arce Urbem S. Crucis attigit, impiam venalium hominum mercaturam reperit ita introductam, simûlque authoritate, & potentia multorum altiore ex ordine aded subnixam, ut vix credibile videretur, posse illi velut torrenti sufficiens ponî obstaculum. Nempe præfigiebant iniqui ejus furfuri nundinatores, nostros Missionarios, ubi semel in iis terris fixissent pedem, non destitutos, donec tale commercium everteretur. Pronum deinde erat cogitare, nostros idipsum facili negotio consecuturos, si modò (ut experientia paulò post docuit) ipsum Principem, Regis Vicarîum ed promoverent, ut hos populos tanquam sibi proprios, atque aded coronæ regiae, nec alteri subjectos esse declararet. Cùm igitur hoc revera nihil aliud secum traheret, quam ruinam omnis eorum lucri, simul & semel ferendam, nulli parcitum est labori, quo qmnes aditus ad eas regiones Nostris præcluderentur. Et verò Apostolicus Vir id satis supérque est expertus. Ille tamen omnino persuasus, Dei voluntatem hoc negotio versari, ut daretur executioni, nullo hominum consilio, nec metu ullius periculi, nec respectu cuiuslibet auctoritatis absterrei se sinebat. Fructus tantæ constantiæ fuit, ut suum feliciter scopum consequeretur. Cùm enim cerneret, se vi non posse pervincere, adoptus est denique ipsos hos plagiarios zelo suo quām ardenti, tam prudenti: miscuit demissas quidem, sed potentes etiam preces, donec tam optram Missionis veniam ab avaris obtineret. Evidem movebat aliquos ipsa nominis sui fama, ne scil. nimium sclerati, & crudeles haberentur: alii connivere visi, quod crederent, Patrem

Patrem Arce vel violentis Barbarorum manibus , vel ex iumento laborum cumulo brevi mortem occubiturum. Post extortam dicto modo licentiam novum impedimentum emersit ab inferis. Viæ enim ductor , diu quælitus , nemo unus ad manum erat , sine quo ramen aditus ad Chiquitos reperiri vix poterat. Denique duo Indi astrinxerunt fidem , se deducturos Patrem usque ad primas Stationes Pinnocarum , qui Chiquitis annumerantur.

Nono igitur Decembbris die P. Josephus Arce iter sumum ingressus est , in quo momentum quodlibet ipsi annus videbatur : maximè cùm inellexisset , eo ipso tempore plurimos ibidem Barbaros sœva lue correposcedere , quorum si minus corporibus , certè animabus opem ferre festinabat. Ea de causa nullam viæ asperitatem animo reputabat , cùm per fructa , & senticera inter sylvas penetrare , cùm ad ardua montium rependo eluctari , cùm superare rapidos fluvios , palustres lacus transvadare , aliisque vitæ pericula adire necesse habuit. Quin imò inter hæc aspera tentiebat potius in inexplicable animi solatium , ea cogitatione constanter desfixus , quod desertissimi essent miselli illi populi , qui suopre motu , tantisque desiderio graciā baptismi solicitabant , nunc perituri scil. defactu illius necessarii remedii. Tandem ad confinia Pinnocarum exeunte Decembri est delatus , ex viarum molestiis mortuo similiōr , quam viventi. Quantum autem animi solatium capiebat ex termino tandem consecuto , tantum doloris accidebat , dum miserias suorum Chiquitorum coram arbitrabatur.

Nec enim poterat sibi temperare à lacrymis , cùm videbat desertissimos hos nudo passim solo decumbere , alios quidem sub dio , alios sub male teſto ex ramusculis rugurio : aliquos jam cum morte luctari , quin aliquos ante illustratam baptismō animam in vestigio exspirare. Scindebatur paternum Viri cor ad verba lamentantium , quod scil. eorum parentes , & affines jam obiissent etiā gratiam sacri lavacri. Sed hoc saltē interea gaudebant miseri , quod fidei Præconem tantopere exoptatum sua in regione denique nacti fuissent. Studebant hunc omni obsequio demererī : offerebant agrestes nemorum fructus , qui misellis illis cupidianum loco in eo rerum statu erant : rogabant , ne ipsos in ea calamitate desereret , sancte spondentes , se structuros Patri templum , & domicilium additi omnibus , quæ ad ejusdem sustentationem forent accessaria. Inter hæc vota valentiores deducebant

Patrem ad terræ tractum, haud procul dulitum, ut ibidem apicam habitationi aream circumscriberet ad novam junctâ operâ fundandam coloniam. Hac tam bona populi voluntate considerata Patri Arce vi- sum est, esse ipsis obsequendum, ne sua tergiversatio desperationem afflictis pareret.

4. Statuit proinde subsistere, facturis novæ reductioni initium: præsertim quod absque hoc pluvia annuo more tempestas, in longum protracta solita, jam ingrueret, viam præclusura Patri, quod minùs obviām ire possit venturis Sociis ad litora fluminis Paraquarii. Existimabat enim in illis circumstantiis, nihil fore contra vel præter imperium R. P. Provincialis, si interea temporis adventuris Patribus hunc populum præpararet. Intellecto hoc mansuri Patris proposito insolita incessit Indos lætitia, quam testabantur quæ lacrymis præ gaudio fluentibus, quæ aliis gestientis animi signis, & cæmoniis. Quia cùm lues quidem jam remitteret, ipsi verò à tolerato morbo debiles ita essent, ut ægrè pedibus confisterent, promissæ tamen templi sedificationi ante finem Decembri initium fecerunt. Eum in finem Crux alta circa designatum locum fuit erecta, coram qua in genua provoluti Patre præeunte Litanias de B. Virginе Matre recitârunt, & unà sese cum tota regione DEI, Deiparaeque tutelæ omnium primò devoverunt. Tum eodem adhuc die lignatum simul omnes exivere in sylvam, ut necessariam fabricæ materiam conveherent: cætero labori ita incubuerunt universi, ut duarum hebdomadum intervallo non integro templum staret absolutum, pretio quidem, & ornatu non magnificum, sed operarum ædificantium fervore, & pietate commendandum. Dedicatum autem est tanquam Patrono tutelari glorioso Indiarum Apostolo S. Francisco Xaverio, uti beneficis suis oculis de cœlo respiceret hunc necdum excultum ejus gentis agrum, ac superna benedictione in Paradisi speciem transformareret. Et verò patrocinio tanti Sancti re ipsa id etiam obtentum est, confluentem manū & vesperi populo in templum ad excipiendam fidici Christianæ doctrinam. Imò major eorum pars hoc tantillo tempore, quale ipsis videbatur, non satiata, nihili instantiùs urgebat, quām ut proximo quoque tempore in numerum filiorum Dei admitterentur. Hoc intempestivum sanè desiderium fecit, ut Patri Arce vix temporis pars restaret, ad dicendas horas Canonicas. Modò enim aliquis, quod non satis ceperat, modo minus aliud, quod memoriam exciderat, requi-

requirobat à Patre, clariū explicandum. Nempe ideo, ne propter h. rum rerum in scitiam ahis postponerentur in recipiendo S. Baptismo. Iste equidem fervor summopere placebat Patri, adultiores tamen differendos putavit, ut fidei suscipienda desiderium ex ipsa mora cresceret, & innata virtus Barbæ cito dederent, & oblivioni darent mores avitos. Quare salutis fonte abluit solos infantes, facile centenos, quorum aliquot secuta propediem morte in primâ sua innocencia, tanquam primitiæ hujus recentis vineæ, in cœlestem Paradisum sunt translati.

CAP. IV. §. 4.

1. *Indi dicti Pinoquis adjunguntur nova reductioni.*
2. *Morbus P. Arce. Avocatur à Superiore. Locus Colonia mutatur.*

Quis jam scitis explicet immensum solatium, quo Viri Apostolici pectus perfundebatur, considerando, hoc Neophyros cooperante divino Spiritu non tantum probitate, sed & numero augescere? Vix enim fama percrebuit de Adventu Doctoris Christiani, mox Indi Pinoquis dicti, qui remotores versus Urbem S. Crucis habitant, Legationem ad ornârunt ad Patrem, supplices, ut simili gratia eundem dignaretur, ipsosque inviceret, quandoquidem pari legis Christianæ desiderio tenerentur. Quodsi suam præsentiam sibi negandam putaret, se ultrò Patre annuente illuc venturos. Annuit Pater Arce, & omnino ut venirent, dici jussit, cum ita vellent. Ad nutum ergo venientibus illis numerus Neophytorum ita auctus est, ut capax alioqui templum eos jam non caperet. Multò minus par erat crescenti labori Missionarius. Quamvis enī incredibilis charitas vires subministrabat ad ferendos facilius labores, tamen quod integris diebus, ac noctibus quiete carceret, tuto corpore ita tenuatus est, ut planè non sufficeret pro rei necessitate tot functionibus.

Imò verò tanta debilitatio tandem in calidam degeneravit febrem, ut in vili rugurio se pro quiete compônere cogeretur. Ibi paucolorum dierum spatio ita viribus est exhaustus defectu omnis humanæ opis, ut hora ultima in propinquò esse videretur. Sed enim opt.

mus Deus fali articulo erga suos sinceros servos, liberalissimus, cœlesti dulcedine ita recreavit ægrum, ut brevi morbo levatus, ad priores rediret labores. Verum & hoc solarium non diu tenuit, cum brevi post iussus est P. Arce redire Tarixam, intellecturus ibidem voluntatem novi P. Provincialis Laurentii Nunnez. Muruus Patrem inter & Neophytes amor hanc avocationem ut acerbè sensit, ita non sine reciprocis lacrymis illam admisit. Paulò post oviculæ hæ, à suo Pastore derelictæ, commigrarunt in aliud agrum, quem ante abitum Pater Arce illis suauerat. Totam ergo reductionem transtulerunt in commodiorem, ac ampliorem tracturu, quem receperunt ad fluvium S. Michaëlis. Ipse verò Pater Arce in itinere dum fines Chiriquanorum pertransit, communitatem à Visitatione B. MARIA dictam curæ P. Joannis Bapt. de Zea commisit: alteram verò sub nomine S. Ignatii demandavit P. Josepho Tolly, & Patri Philippo Suarez. His ita constitutis cum Tarixam pervenit, ex P. Præside Provinciæ intelligit, in Superioris officio illi successurum P. Joannem Bapt. de Zea. Ipse vicissim P. Arce juberet adire Reductionem Præsentatæ Virginis MARIE, Ad Chiquitos profecti sunt iussi P. Didacus Centeno, & P. Franciscus Hervàs. Jam verò quid hi Apostolici Viri laboarent in exigendis, conservandis, & augendis his novis Colonis, fusior alibi etic dicendi locus.

CA-

C A P U T V.

De perniciosis , sed irritis Mamaluco-
rum technis adversus memoratos populos,
De strage Mamalucorum.

§. I.

1. *Irruptio Mamalucorum:* 2. *His cladem inferunt Pi-*
nouquisii. 3. *Altera incursio Mamalucorum cum*
clade Neophytorum per dolum.

Cum igitur noya Christianorum Colonia in sat prospere sta-
tu , & quotidiano incremento effloresceret , juratus om-
nis boni hostis nimis rūm indoluit , sua haecenus machina-
menta nullius momenti , & efficacitatis fuisse . Ad novas
proinde molitiones , & astus animum intendens , totis viribus egit , ut
Achillem ultimum quām fortissimē admoveret . Huic strophæ evo-
lendæ aptos judicavit Mamalucos ex Brasilia , quos identidem stimu-
lavit , ut Neophytorum nostrorum terras flamna , ferrōque vastarent ,
nullūmque damnum incolarum nimirū putarent . Et verò damnata
orci consilia effecū suo neutquam caruissent , nisi providus Deus illa
evertisset , clade postremū in ipsos autores redundantē . Res ita
accidit . Dum sceleratis Mamalucis in memoriam redit , quām for-
tunatæ priorib[us] annis excursiones eorum , & rapinæ fuissent in terris
Chiquitorum , ad eandem sibi aleam tentandam exarserunt , & qui-
dem in tractu recèns conversorum Pinoquisorum (Pinoquiūs) apud
quos spem sibi faciebant facilioris & pinguioris prædæ . Suboluit ,
nescio unde , hoc hostium propositum Pinoquisiis . Quare cùm se
tentarum virium non esse cernerent , quibus vim vi in patenti campo
reprimerent , statuerint de industria retrocedere , & sylvæ callens
perangustum infidere , quā hosti transfundum . Ibi in infidiis laten-
tes , clanculorum subficerunt , donec hæc penitus subiūsset .

Ica.

Itaque simul ac Mamaluci illuc penetrârunt, Indi in abscondito stantes, venenata sua tela ex sylvæ latebris impunè intorserunt, tan- ta dexteritate, ut vulnus accipere, & mortem appetere vix intersti- tium faceret. Mamaluci interim nullam sui defendendi rationem in- venientes, cùm nescirent, adversus quos sibi pugnandum, inulti eadebant ab hoste ne quidem viso, donec pauci, qui fatales evase- rant sagittas, diu explorando locatas insidias deprehenderunt. At his ipsis ea vice sat esse debuit, quòd via ad redditum ipsis patarer, quin necesse suorum commilitonum vindicare possent. Solabantur se tamen illo diverbio: *Talionem differri, non auferri.*

3. Quippe sequentis mox anni initio integra eorum cohors fluminī Paraquario se comisit, atque inde usque ad lacum Mamorensem, (Mamorē) progressa, in portu Itatinensi (Itatines) exscendit, in continente Indos, nuperos hostes suos, investigatura. Sub hoc itinere illis sanè multa, & spissa nemora erant penetranda, ardui & asperi montes superandi, quin imò (quid non agit & tolerat execra- bilis avaritia?) sexcenta iis incommoda fuerunt exhaurienda, donec ad viculos gentis, Taus dictæ, tandem pervenirent. Collectā ex his sat magna mancipiorum copiā, iter prosecuti sunt versus Pino- quisios, nempe cladem priori anno acceptam ulturi. Et ea quidem vice auspicator illis fuit expeditio, quam priori anno, sed cui ipsa Pinoquisiorum incuria, & oscitantia ansam faciliorem præbuit. Ta- meti enim irruptio hostium à certis exploratoribus de vico in vicum usque ad Reductionem S. Francisci Xaverii prænuntiaretur, nihil tam minùs isti se accingere ad vim repellendam, aut saltem se ad dictam reductionem subducere, & cum cæteris conjungere intermis- runt. Quapropter eo ventum est, ut diffugio jam non esset locus, nec tempus. At Mamaluci semel icti, jam cautores venenata jacula oculissimi vitare, & accessum loci ita formare institerunt, ut incolas improvisò simul & semel obruerent. Sub ista intempestiva aggressio- ne non equidem omnes Pinaquīs tam fracto erant animo, ut non ali- qua multi ad primum assultum arma corriperent, & eo quidem fer- vore, quo si minùs hostibus superiores evadere, certè ferociam eo- rum reprimere, & succidere potuissent. At dolo circumventi sunt per suam simplicitatem. Mamaluci enim, perinde ac si vim tantisper subterfugerent, simulabant se aciem cum cura instruere, nempe ut tempus traherent, donec subsidiarii ejusdem farinæ plagiarii aliunde

irru-

inruerent, & relietas domi imbelles Matres cum proliξis in mancipatum compingerent. Hac suorum jaſturā intellectā Indi animō conciderunt, ex acie pendente in sylvarum latebias profugi. Neque hostis intercepit hos ex novo stratagemate; Non enim dubitātunt, Barbarorum amorem erga suos captos retracturum fugitivos in spontaneam servitutem, id quod revera factum est. Cum captivis tamen admodum clementer egit hostis, cūm non in modum captarē prædæ, sed gratorum hospitum loco se illos habere p̄fereſſeret. Imō Caciquios non indecōris donabat vestimentis: cæteris autem munuscula diversi generis, Barbarorum genio facta, liberaliter dispertiebat, cum sponsione omnis felicitatis, qua ad Urbem S. Pauli essent beandi. Haec benevolentia eo tantum dolo fiebat, ut muneribus definitos captivos haberent eosdem duces ad alias communitates, p̄cīpūe ad Reductionem S. Xaverii, sed quæ ea tempeſtate jam translata erat ad flumen S. Michaëlis.

CAP. V. §. 2.

1. *Pater Arce contra Mamalucos colligit suppetias.*
2. *Militare ſubſidiū Hispanorum.*
3. *Felix pugna contra Mamalucos, noſtris cum S. Cruce p̄aeuntibus.*

Nuntius de tam infelici rerum fatō delatus denique eſt etiam ad Hiriquanos, ſollicito ibidein potiſſimum Parre Arce, ne iſte turbo ad ſuam quoque recentem Christianorum plantationem pertinereret. Decrevit ergo nee citra p̄ſens vitæ diſcrimen totam percureſe regionem, & motus hostium propiū obſervare. Hac profectione cūm delatus eſſet ad ethnicos Moxos, Tebiquas, & Taus, ab hiſ exceptus eſt velut Angelus pacis. Et quoniam ad hoſ quoque fama de infesto hōſtium incuſu penetraverat, facile metu periculi adducti ſunt, ut ſejuſti ſeſe colligerent ad novam communia-tem in loco idoneo, ubi junctis virib⁹ repellendo hōſti eſſent pares futuri. Huic conſilio p̄eopportunitym p̄æbebat locum amœna ad fluvium Jacopò planities, ubi neptimè Coloniae S. Raphaēlis temne datum erat initium. Ad hujus loci defenſionem nata videbarur proxima ſylva, incuſus opaca densitate incolaſ quām maximè conſi-
G
debant.

debant. Sub hoc igitur spissò recessu quietam prensarunt stationem, donec tempestas deseviret. Usus est quoque Vir Apostolicus eodem meticulozo quasi asylo, moraturus ibi, ut hostium molitiones certius exploraret. Ea occasione salutis fonte tinxit infantes, adultis autem mysteria sanctæ Fidei explicitur. Et verò ipse metus acerbæ servitutis oculos cæcis aperuit, ut ad declinandam inferorum servitutem sacram baptismus depositerent. Eam tamen gratiam illa quidem vice non sunt consecuti, quod Pater Arce ad constantiam, & patientiam illos hortatus, alterique commodiiori occasione reservans, necessarium festinaret iter ad Urbem S. Crucis. Causa urgens fuit, ut ejus loci Gubernatori tempestivum ferret nuntium de hostili excursione, & una milites animaret ad arma contra hostium pericula, tempestivè propulsanda.

2. Nec magno molimine opus fuit ad id obtinendum, quandoquidem armata Hispanorum pietas facilè persuasa est, ut Chiquitorum olim ipsis illata damna, & probra jam defensione eorundem, & vel fusso sanguine prorsus Christianè reponderent. Addidit proposito huic non leve momentum prudens metus, ne effrenis Mamalucorum Licentia majora sumeret incrementa, atque adeò in ipsas Hispanorum urbes procellam belli effundere auderet, nisi malum timendum temporipræverterent. Itaque paucis horis conflata cohors est centum & triginta militum, bello exercita, animo & armis instructa. Et quoniam moræ periculum urgebat, magnis itineribus ad Reductionem S. Xaverii properarunt. Ibi suppetias trecentorum Indorum sibi adsciverunt, quos omnium fortissimos, bellique expertiores censebant. Cum his ergoprofecti sunt, indagaturi hostem in terris Pinquisiorum, quoniam ibi offensuros se credebat. Interim intelligunt, Mamaluco in desertam primulùm S. Xaverii communitatem fecisse irruptionem, at nullà ibi inventâ prædâ statuisse, quin jam in via esse, ut Urbem S. Crucis repentina assultu obruerent. Hoc nuntio accepto incessit Hispanos insolita alacritas, eò quod in sua animositate, robore, & bonitate causæ prorsus confiderent, fore ut his latronibus meritum pridem exitium denique afferrent. At verò hostes, dum circa vacuam S. Xaverii reductionem vestigia quasi equorum, solo impressa, observarunt, nihil bonæ spei sibi promitterebant. Præcipue ipsorum Ducem ea res sollicitum habuit, quod existimaret, Hispanos ante occupasse sortem, ut adeò reditus ante tempesta-

pestatem sibi maturandus videretur. Ne tamen rediret cum suis, persuasit acceptus nuntius, quod paulo ante, nec procul eo loco armorum grec & non equum, ex memorata reductione abactus, hac transierit. Dum haec fiunt, nostri milites iter suum præcipiarunt, ut eodem adhuc die hostem assequerentur. Incidit postridie festum S. Laurentii, primarii totius illius Provinciæ Patroni, sub cuius ipsius præsidio unanimi consilio hostem summo manu aggredi decreverunt. Et quoniam credibile erat, cum hoste tam exercitato non incruentam fore utrumque pugnam, potior pars militum noctis quietem animarum suarum curæ posthabuit, intitra nempe conciliando Deo per expiationem conscientię. Et huic quidem sancto labori sex Patrum nostrorum potissimum noctis partem impenderunt.

3.

Sub primam igitur auroram nostri ad conflictum expediti, in horum moverunt. Et verò sub ipsum prælii exordium ulti Deus ipsos hostium primipilos ad meritas traxit poenas, post tot maleficia, & damna, Paraquariensi potissimum Provinciæ illata. Omnium enim primi hi malorum coryphæ condignam mortis poenam luerunt. Laus facti hujus est aliquot Hispanorum militum, qui Socios antegressi, imminebant occasioni, qua vel inobservati duobus hostium ductoribus interitum ferrent. Sed prodito per Indum horum consilio, unus è gregariis Mamalucis ad arma conclamavit, & unà aliquem è nostris emissariis glande intorta stravit. Hac commilitonis cæde Hispani magis irritati sunt ad vindictam, præ primis D. Andreas Florian, quam Nobilis, tam magnanimus Hispanus. Hic Heros primo fistulae igniferæ globo primarium hostium Ducem Antonium Ferraez de Aurauro prostravit, quin stricto deinde gladio alterum quoque hostium caput Emmanuel de Frias percussum solo exporrexerit. Mamaluci Ducibus amissis ubi desertam suam aciem viderunt, confuso primùm ordine, projectis subin armis ad flumen profugerunt. Sed contrà, ac speraverant, non salutem, sed exitium repererunt. Quippe Hispani cum Sociis Neophytis, conspecto Dei manifestè assistentis auxilio majoribus jam animis pugnam prosecuti, quæ explosis glandibus quæ jactis sagittis tantam ediderunt stragem, ut ex hostibus non nisi sex superstites mortem evaserint, ex quibus ipsis tres capti sunt. Inter nostros autem pauci vulnerati, octo tantum in conflitu desiderati. Hujus pugnæ & victoriæ pars etiam aliqua fuit nostris Missionariis, ut qui effigiem Christi Crucifixi nostris pugnantibus in

fronte aciei præferre non hofruerunt , vincentibus animum facturi , & fiduciam in Deum crosturi , vicitis autem accipiendæ pœnitentiae animam oblaturi . Hæc insignis victoria eò majorem lætitiam & solatium omnibus attulit , quod certius erat , Deum pro vindicando suo honore , & pro sua nova Ecclesia nobiscum depugnasse . Itaque juncta omnium operâ Evcharisticum festum est celebratum inter varia triumphantis gaudii paradigmata .

CAP. V. §. 3.

1. *Discordia Hispanorum vitiat plenam victoriam.*
2. *Iterata clades Mamalucorum.*   3. *Guaranii pridem capti post cladem à Mamalucis deficiunt , & fiunt Christiani.*

1. **S**Ed enim his omnibus absolutis nec lætitia , nec victoria erat numeris omnibus absoluta . Fortissimi enim Victores , à prostratis hostibus memorandi , instigante nimisrum inferorum hoste vinci se non erubuerunt per turpem discordiam . Eo ipso igitur temporis articulo , quo cogitaverant alteram hostium turmam bello persequi , subsistentem scil . apud Pinequisios cum mille quingentis captiuis , paucorum Nobiliorum simulcare factum est , ut omisso hoste potius ad S. Crucem regredierentur . Excepti sunt cum ingenti plausu , ubi & Gubernator , & Regii Ministri cæteri victoribus obviām processere , compulsatis dein campanis , solutisque bellicis tormentis festivè salutārunt . Successit salutationi communis populi universi solennitas , per dies aliquot continuata .

2. Interea temporis tres illi Mamaluci , ex acie residui , ad socios suos , quos cum captiuis Indis remansisse diximus , provolatunt , acceptæ cladi suæ testes . Hoc nuntio usque adeò consternati sunt commilitones , ut perinde ac si Hispani jamjam tergo instarent proximi , tumultuosè retrocederent , & cum abstractis tot , quæ portarent , mancipliis Paraquario flumini se committerent , ad S. Paulum (ad suum nempe spoliarium) quam celerrimè redituri . At verò illic nondum perigerant , cùm alia Mamalucorum caterva sit obviām , eadē venandi homines intentione . Hi licet audire socrorum strage nonnihil commoverentur , tamen in suo rapinæ proposito persistebant ,

runt, exprobrantes tam acerbè profugis timiditatem, ut hi resumptis animis sese conjungerent, sed fato sanè funesto. Nam quibus fortunæ alea nuper fartam testam cuticulam cum vita reliquam induferat, illos modò accepta clade retrocedere aut ipsa morte luere coegerit. Invaserant quidem junctis viribüs aliquor Indorum vicos, sed tanta fortitudine repulsi sunt, ut propemodum citra omnem prædam ad S. Pauli stationem reverterentur.

Eadem occasione, dum hæc circa lacum Mamorensem (Mamore) accidunt, illis Guaraniis, qui multo tempore apud Mamatucos stipendia méruerant, melior mens indicata est, considerantibus, quāmodicū boni, mali verò plurimum in miserrima hac servitute experientur. Statuerunt ergo deserere suos ad eò tyrannicos Domines, tutumque in locum secedere, ubi citra metum miseræ, & infelicitas mortis quietam degere vitam possent. Hoc suum propositum concubia nocte dederunt executioni, dum ad bidui intervallum profugi à Laco Mamorense occasum versus in amena planicie considerunt. Ibidem cùm uxores ipsi decesserint, cum occiduis sibi proximioribus Curacanibus affinitatem contraxerint. Hi ipsi postmodùm desiderio Christianæ fidei in Reductionem S. Joannis Bapt. transmigrarunt. Funesti hi casus Mamatucos ita terruerē, ut ab illo tempore nunquam amplius præsumerent, pedem inferre nostris Coloniis. Quapropter etiā Anno 1718. ad litora Paraquarii propugnaculum, octoginta leucis à reductione S. Raphaëlis exstruxerint, ea tamen spe nos solamur, fore, ut etiam excursions hæc in flumine isto præpediantur, maximè, si rectè credentium numerus ibidem ad 50. vel 60. millia ascenderit, id quod pes divinam gratiam brevi futurum confidimus. Frenum etiam majus grassantibus Mamatucis injiciet licentia, à Catholico Rege obtenta, qua deinceps & Indis licebit uti ballistis manuariis ad sui defensionem. Eo pacto res deduci poterit, quod deducta est à Guaraniæ communitatibus, quæ igniferorum tuborum subdicio ab irruentibus Mamatucis se immunes præstiterunt, posteaquam fatale toti sua Regioni agmen quinque millium auspicata præliò fuderunt.

C A P U T VI.

De varia Reductionum novarum mutatione, & de morte P. Antonii Fideli.

§. I.

1. *Turbatio & jactura Missionum.*
2. *Nostri ad necem queruntur, fugantur.*
3. *Colonia S. Xaverii bis transfertur.*
4. *Reductio S. Raphaëlis etiam mutatur.*

Quamvis circa hæc tempora plantatæ diversis in locis Christianorum Coloniæ per varios gravésque casus non penitus conciderint, tamen non mediocriter concusse sunt. Persualum equidem erat, Reductionem S. Xaverii magna lumperuram incrementa, imò novas fundari posse communites, præfertim apud Indos Pinoquis, Xamardos, & Quicmes, qui in fide Christiana instrui petierant, sed omnis ea spes intercidit. Quin duæ novæ præterea Chiriquanorum Reductiones, et si nihil periculi illis imminere videretur, penitus dissolutæ sunt. Ex quo observatum est, quām vera assertione sapiens juxta ac Nobilis D. Augustinus de Arce Missionariis prædixerit, apud illos nempe populos omnem perdi operam, id quod ipsa experientia comprobavit. Omnis enim benevolentia gentis erga Patres, qua eos sibi acceptos præferebant, inde fluxit, quod ex sua supina pauperie protracti, per nostrorum industrias commodiūs jam viverent. Interim nullus Patrum conatus evincere potuit, ut hæc gens Christianis sacris interesset, aut explicandæ Catechesi. Imò nec parvulum aliquem, aliásque operas impetrabant Patres, qui sibi vel ad aras, vel in re domestica servirent. Perlitèrunt nihilominus nostri inter has, & alias inexplicabiles ænuminas, donec Barbatî tot monitorum, & cor-

correctionum pertæsi statuerent, Patres tota regione sua exturbare. Hoc ut facilius auderent executi, antiquatas calumnias, & probra recoxerunt, Patres nimis ex solo Mamalucorum instinctu huc sibi submissos esse, ut & ipsi (asserebant) velut Chiquiti in servitatem tradarentur.

Ea quamquam multis eorum constabat falsitas accusationis, quippe qui Hispanorum Socii fuerant in bello contra Mamalucos, stygius tamen hostis ope Apostatarum perfecit, ut populus Patres Lucam Cavallerum, & Philippum Suarez pessimè tractaret, incenso denique ipso templo. Ceacti proin sunt Patres suam habitationem deserere, & in remortiore sese rugorio abscondere, donec furor concitati populi deservelceret. Sed incassum hæc cautio. Quippe armatis manibus ubique locorum investigabantur nostri, ex plebis decreto jamjam ad necem trahendi. Et verò crudele facinus opere complēsent in primò iræ impetu, nisi bruci barbari fuissent persuasi, ut hoc maleficium different usque ad redditum suorum Caciquiorum, qui in dies exspectabantur. Eo rerum statu visum est Patribus consultissimum, si se subducerent ad S. Crucem de Sierra, & inde ad communitatem S. Xaverii recederent, id quod eadem nocte factum, relictâ illa Barbarorum statione. Fama seditionis hujus cùm pervenisset ad P. Josephum Paulum de Castaneda, id temporis Superiorum, subvereri merito potuit, ne similes fortassis turbæ alteram quoque Chiriquanorum communitatem S. Ignatii involvissent. Itaque Patres ibi degentes moneri jussit, ut inde discederent in Chiquitorum terras.

Propter sinistras has vicissitudines, quas partim jam accidisse narravimus, partim in futurum timere poteramus, Communitas S. Xaverii à flumine S. Michaëlis translata est in priorem tractum, in alia tamen ejusdem planicie, Pari dictam. Distant hæc octo duntas leuis à S. Cruce de Sierra. Ibi cùm aliquam multi, qui Mamalucorum effugerant manus, Pinocas nempe & Xamaros, sese associasset, sat numerosa Colonia est erecta. Verum ex hac iterata transmigratione brevi patuit, summè necessariam esse novam migrationem. In causa erat nimia vicinitas urbis, ubi non deerant frigidi, quin impii Christiani, qui pessimis vitæ exemplis progressum sanctæ Fidei inter Barbaros sufflaminabant, præsertim dum scelerati aliqui ausi sunt, modò hic, modò illic Neophyros rapere captivos ad mancipatum. Igitur à P. Luca Cavallero longinquior habitandi locus est electus,

quem

quem totus recens credentium globus occupavit, numero tamen eozum non modicè diminutò, quà ob mutationem aëris, & inde enatos morbos, quà ob multiplices tot itinerum difficultates. Providus tamen Deus hanc jacturam brevè supplevit accessione recentium Indorum, qui huic Reductiōni se adjunxerunt, ut adeo flori pristino restitueretur.

Alterā in iis terris Collectio Christianorum stabat sub Patrocinio S. Raphaēlis, quam P. Joannes Baptista de Zea, & P. Franciscus Hervás sub finem Anni 1696. fundarunt. Distat hæc à priore octodecim dierum itinere, versùs ortum magis porrecta. Mox sub ipsum initium numerabat mille circiter animas, potissimum complexa Tabicas, Taus, aliisque populos, qui dudum Patri Arce sele obtulerant ad recipiendam vitæ Christianæ instructionem. Hic tamen numerus multùm decrevit ex irrepente brevi lue. Itaque incolæ suppliges institerunt, ut Reductio sua in primam stationem rursùm transferretur, nempe ad fluvium Guabys. Quod quidem nostri facillimè concederunt ea de causa, quòd locus iste suo proposito longè aptior, scil. ut hanc communitatē cum Guaranicis Coloniis sociarent. Beneficio enim fluvii Guabys, qui in Paraquarium effluere creditur, facilis communicatio est cum Guaraniis.

CAP. VI. §. 2.

1. *Reductio S. Josephi inter maximè florentes.*
2. *P. Antonii Fideli labores strenui.*
3. *Eius matura, sed pia mors.*

Tertia Indorum Colonia sub nomine, & tutela S. Josephi locata est super montem, ad cuius pedem amnis præterlabitur. Ursarū serat hanc reductionem piissimus, & de his Christianis optimè meritus Illustrissimus D. Comes de Toxo, Joannes Josephus Campero. Incolæ hujus habitationis majorem partem sunt populi vario nomine; nam Boxos, Factos, Penotos, & aliquot familias Gentis Xamards, & Pinocas complectitur. Est hæc Missio inter maximè florentes, cùm proper Missionarios, quibus probè instructa est, cum quodd. ostium veluti sit ad reducendas cùm tempore multas alias

alias nationes. Primi duo hujus agri Coloni, P. Philippus Suarez, & P. Dionysius de Avila sat ærumnarum id loci sunt passi, cum vix aliquid necessarii vistūs, laborum affatim fuerit. Neque etiam Deus indulxit diu solarium à Socio P. Antonio Fideli, quem Superiores in laboris partem illis subiniserant. Iste enim Apostolicis functionibus brevi succubuit.

Recens venerat ex Europa P. Antonius, nec laborem affectabat minorem zelo suo, quo nullam operandi occasionem à se negligendam rebatur. Itaque dies jungebat noctibus in animarum cura. Sociis in sylvas dilapis, ut sparsas venarentur animas, ipse domi indefinenter occupabatur in dedocendis residuis Barbarorum moribus, nul-lā dissimulatā maculā ex inolita vitæ prioris consuetudine. In eum finem tribuebat diem instructioni parvolorum, vesperum verò, & primas diei horas adultioribus excolendis dabat. Præter hæc nullo non tempore omnibus præstò erat pro necessitate emergente, non modò animarum, sed & corporum curā in se suscepit, quin totas etiam noctes apud ægros excubare erat solitus. Indefactum, ut virtibus penitus exauriretur, maximè cùm perexigua insuper almonia, & maligna accederet. Præter enim frustulum insultæ & siccitatæ carnis pro se victu non erat nisi exortici panis, confecti ex durata, & contusa radice, Mandiocà dicta. Mensa perquam lauta videbatur, si modicum quid ex sylvestribus accederet fructibus. Nihilot tamen minus continuabat semel assumptos sibi labores tantā constan-tiā, & alacritate animi, ac si corpus etiam ab interno animi vigore tanquam alimento sustentaretur. Atque in his perseverabat tamdiu, donec profligatæ valetudini jam non supererisset remedium.

Igitur 1. Martii Anno 1702. suum laboris Apostolici propè bien-nium præcoce, sed beata morte clausit, meritum in cœlo denarium receperurus. Id tamen, quod per brevitatem vitæ obtinere non potuit, postmodum suo in cœlis patrocinio pro bono sue dærelitæ Missionis feliciter evicit. Quippe ejus Neophyti in veteratæ vitium ebrietatis, cui perdite inhærebant, unâ cum cæteris flagitiis agnatis, simul & semel damnarunt, prorsusque abdicarunt, ad quod ipsum nullis anteà machinis perPELLi poterant. Præmaturum ejus obitum vel ipsi dolebant Indi singulari certè luctu, posteaquam in vi-vis P. Antonium non alio, quām amantissimi Patris nomine compellare-erant soliti.

CAP. VI. §. 3.

1. *P. Antonii Fideli vita, virtus, navigatio morosa.*
2. *Charitas Patrum Franciscanorum, in ejectos vi tempestatis.*
3. *Iterata ejjectio in Brasiliam.*
4. *Missio S. Joannis Baptistæ fundata.*

1. **N**atus erat P. Antonius Fideli Regii Julii in Calabria à Nobilissimis Parentibus, quorum tamen splendorem sanctæ demissiæ studio alcum subticuit. Primos adolescentiæ annos transegit Neapoli in Seminario S. Francisci Xav. quò studiorum causa transmissus est. Ibi vocantem Deum sequens, Societati Jesu est adleitus. In hac non minorem virtutis, quam scientiæ progressum fecit, ut suis æquè superioribus ac æqualibus summopere se probaverit. Conciliarat illi omnium amorem suavis, & admodum amabilis agendi ratio. Quippe quocunque tandem tenore res fluebat prospero vel sanguistro, ille sibi constabat, amœni semper vultus, hilarisque animi, erga omnes comis, & benevolus, cùmque se occasio dabant, suis quoque sociis, et si in rebus arduis, ad gratificandum paratus. At enim Neapolitana Provincia ejus zelo angustior visa est, ut ampliorem, inter Indos ambiret, cuius voti etiam damnatus est, obtentâ licentiâ cum P. Ignatio de Frias, id temporis Generali Procuratore in Paraguariam proficisciendi. Hoc longinquum iter ingressus est Anno 1696. sed ante solidum propè quadriennium vix absolvit. Delatus enim ad Urim Gaditanam, intellexit, ulteriorem navigandi occasionem procul abesse. Ergo Hispalim profectus biennium ibidem in Dome Professa exegit, non sine ingenti incolarum copiosè confluentium fructu. Quippe per septem & amplius horas excipiendis eorum confessionibus indefessus aderat, aliisque Societati consueta præstabat obsequia tam feliciter, ut apud omnes præsertim apud Nobiles sancti viri nomen sibi, longè aliud agens, comparârit. Denique data navigandi occasione Gades repetens, cum quadraginta quinque Patribus è Societate nostra, in tres naves partitis, Anno 1698. iter maritimum est prosecutus. Lentus enim verò nec sine magnis infortuniis cursus fuit, quando post viginti duos primū menses portum Boni Aëris tenuerunt. Causa tam tardæ, & vagæ profectionis fuit, quod primis statim

statim diebus, Gadibusque vix à conspectu subductis navigia, varie dispersa semetipsa invicem amiserint. Huc faciebant decumani Humanus, & maris turbines, vi quorum ad litora Guineaæ ejecta sunt. Prima verò navi, qua vehebatur P. Antonius Fideli, coacta est salutem querere in Lusitana Insula S. Jacobi.

Est hæc una Helperidum, vel ut hodie loquuntur, Insula Promontorii viridis. Ibi cum insigni benevolentia excepti sunt, maximè à Patribus Franciscanis, quorum charitas non permisit Nostros aliò divertere, nisi intra sua sepra, ne scilicet loci illius indoles, peregrinis nocentissima, etiam nostris exitio foret. Et verò exquisita ea charitate effectum est, ut nemo nostrorum periret, cùm cæteri tamen plerique omnes, qui unà excederant, decumberent, & plus centum mortem oppeterint. Sed hoc ipsum Patribus nostris, dum morantur, non levem facebant laborem, quo ægris, & moribundis extremo solatio adstiterunt. Cùm igitur tempus continuandi itineris advenisset, mirum dictu est, quanta amoris significacione Patres Franciscani, præsertim eorum Superior nostros dimiserint, usque ad dulces præ gaudio lacrymas, eo etiam ex capite, quod viderent singulos nostros salvos, & incolumes, nullo eorum desiderato, quin cum auctario discedere ab hoc tam periculo exteri loco. Nam P. Superior nostrorum ibidem magnæ spei, & fervoris juvenem in Societatem adlegerat. In comperto interim est certâ experientiâ, paucos peregrinos, quibus in eas devenire terras contigerit, has easdem non aliter quam morte deserere: id quod adagio locum fecit, ut ea terra Sepulchrum Europæorum diceretur.

At enim hunc tam fortunatum abitum iidem, qui nuper, marini turbines iterum exceperunt, ut post aliquod temporis intervallum denud cogerentur, ad oram scil. Brasiliæ, appellere, & naves reparare. Inde post omnem charitatis operam à Lusitanis Patribus præstitam, terria tandem vice se mari commiserunt, ventisque faventibus ad portum boni aëris delati, optatas attigerunt terras, vitam servatam illos populorum saluti consecraturi. Quamquam si vel in mari defuncti essent, mors illis in gloria non fuisset, cùm ob ærumnas maris fortiter toleratas, tum ob alios socios itineris omni Religioso servitio usque ad obitum procuratos. Cùm igitur beneficio boni aëris vires tantisper recollegissent, P. Fideli Cordubam fuit transmissus, ubi emissus 4. Solennibus votis Deo arctius in Societate obstrinxit. Ita

obarmatus circa morem ad Chiquitorum Colonias properavit , ubi vi-
sam suam præmaturò posuisse diximus. Arque hæc de Apostolici
Viri Virtutibus, & morte dicta sunt ex occasione Reductionis S. Jo-
sephi.

4. Quarta reductio nomen sortita est à S. Joanne Bapt. & complecti-
tur potissimum populos Xamaros. Fundata hæc est mense Junio An-
no 1699. à P. Joanne Bapt. de Zea , & P. Patricio Fernandez. Prior
horum Indos Tanipuicas, Curicas , & Pequiquas suā eloquentiā ed
jam permoverat , ut vellent conjungi eretæ Communitatī , & Chri-
stianam amplecti legem , cùm improviso Superiorum imperio avoca-
tus , præfēte jussus est Reductionibus ad flumen Uraquayum. Itaque
totius novæ Coloniae onus soli incubuit Patri Joanni Patricio. Hic
tamen propter constantem in valetudinem, tum etiam propter summam
egestatem, aliósque multiplices labores non poterat per tres primos an-
nos venari plures barbaros, quorum tamen multi erant bono Neophyto-
rum exemplo allecti ad augendum credentium numerum. Improbo ni-
hilominus labore pervicit tandem populos Suberecas, & Peras, uti & ali-
quos Pinnocas, qui non alia de caula ad communitatē advolarunt, quām
ut sacro baptismi fonte lustrati , vitam suam Dño consecrarent , quam
grassante in suis terris lue porrò conservare desperaverant. Hoc baptismi
desiderium in Barbaris miro solatio affecit Virum Apostolicum, ut labor
ipse dulcesceret , arque ad venandas animas magis incitaretur , nec un-
quam absque fructu, minore tamen, quām optaret Patris Zelus. Impedi-
mentum ponebat situs communitatis non admodum salubris , ac pesti
crebrò obnoxius , ut adeò Indi metu contagionis absterrentur ,
donec ea Colonia in tractum magis sanum transferretur.

C A-

C A P U T VII.

De Missionum ærumnis per eas terras.

S. I.

1. *Modus venandi animas.* 2. *Difficultas & pericula hujus venationis.* 3. *Alia & crebra mortis pericula & sexcentæ erumne.* 4. *Nec tamen sine sacro solatio.*

Postquam aliqua jam de laboribus nostrorum in novella hac Christianorum regione sparsim enarravimus, nunc arduam sane vivendi rationem fuisse, & ordinatiūs docebimus. Initium faciat modus instituendi Missionem, quæ tamen venationis sacræ nomen magis meretur, ed quodd barbari in densissimis sylvis, & tenebris montium cavernis sint investigandi. In eum adeò finem Missionarius sumpro p̄ecum Canonicarum libro sub axillam, & in manum Christo crucifixo citra aliam rerum provisionem, solā Dī providentiā confisus iter ingreditur. In socios sibi adsciscit viginti quinque, aut triginta Neophytoes Christianos, partim futuros interpres, partim viarum duces, quas expediti multoties opus est. Itaque manus eorum comitum ascīis, & securibus constanter instructæ sunt, ut præcisissimis arborum obstantium ramis viam aperiant per nemorum resqua. Qui quidem labor aliquando necessarius est ad 30. aut 40. Milliaria.

Accidit non semel, cùm in trajiciendis crebris paludibus, & lacubus minoribus collo tenus mersi Nostrī urgerent iter. Ad incitamentum enim Neophytorum Comitantium ipsi Patres semper primi erant ad tentanda fluviorum vada, ad superandas ascensu, vel descensu lubricas, & periculosas montium declivitates, ad explorandas abditas cavernas: nec absque periculo vel à latentibus ibi feris, vel à ferinis barbaris pereundi. Interim post omnes hos labores nihil supperebat,

quo sub noctem levarent famem, præter sylvestres radices. Quin sæpe per dies aliquot nec siti mitigandæ quidquam aderat, nisi roscidæ in arborum frondibus pendentes gutæ: noctu lectuli vicem supplebat dura sub dio tellus sine omni adversùs nocturna frigora adminiculò; rugurum enim, si quod tumultario opere struebatur, erat ventis pervium, & miserum ex arborum, & fruticum ramalibus, ad departos quadrifariam palos implexis.

3. His accessit præsentissimum quovis momento vitæ periculum, cùm Barbari sub larva Missionariorum nonnisi personatos Mamaluco suscipientur, atque adeò suas clavas in vestigio expedirent, & arcus intentos ad ictum sustinerent. Neci tamen suspicio veniat, me rem ejusque periculum nimipere exaggerasse, scriptum Missionarii testimoniun in medium afferam. Hic proximis retrò annis in Missione apud Zamucos constitutus, scripsit P. Joannì Patricio Fernandez, Rectori Collegii ad S. Jacobum de Estero, qui ipse aliquoties cum R. P. Provinciali eas Missiones exploratas habebat. *Ne me diuinus detineam (inquit præter alia) nihil dicam, qua ratione ad hos populos Zamucos sum delatus, Illud non silebo, me præter confilium eorum, qui vias nôrunt, iter tamen continuasse: Unde accidit, ut multa millaria conficerem, medio corpore tenuis aquâ mersus. Quod tamen tot ac tantas, vix superabiles difficultates exhauserim, non alteri in acceptis fero, quam uni unico DEO. Intuitu nimirum meritorum Primi hujus Colonia Apostoli P. Joan. Bapte. de Zea mihi vires suffecit Bonitas Divina, tanto conatus necessarias.*

4. Hæc ille Pater. Addendum tamen his est, bonum DEUM in iis circumstantiis servos suos non deseruisse, nec fraudasse suo solatio, & auxilio, quando etiam præter communem naturæ ordinem vel vitæ necessariis providit, vel faucibus ferarum, hostiūmque telis eripuit. Experimento proprio id didicit P. Lucas Cavallero non semel, & ex eo etiam patet, quod P. Michaël de Yegros ad suum R. P. Provincialem perscripsit, quando Anno 1702. cum P. Francisco Hervàs è regione Chiquitorum flumen Paraquarium exploratum ibat. *Mense Mayo scribit ille, cum 40. Neophytorum profecti sumus, cùm paulo antè Communicatorem S. Archangeli Raphaëli constituissemus. Omnis committatus noster erat spes in DEUM. Simul ac iter ingressi sumus, nostri Comites in tutelam, & via ducem sibi adopterunt Sanctissimam Virginem, cuius & operi præsentaneam sumus experti. Quippe nobis modò de carnibus ferini, mode de pessime maternè prospexit, eo ipso articulo, duni extrema necessitas*

pre-

premebat. Idem Marianum praesidium nobis adfuit in variis periculis, que exarata partim per ardua montium, partim per planitatem, aqua superflua stagnante, quibus superandi duos omnino menses insumpsumus, donec ad quasdam flumen evaderemus, non sine perpetuo periculo incidendi in barbarorum hostium manus. Hic igitur modus est, quo nostri Patres in Missionibus utuntrur. Et quamquam aerumnæ, & difficultates oppidò graves intercurrant, majoris tamen sine comparatione solatii res est, si modò animas quadringentas, aut quingentas, sacra venatione captas, secum reduxerint domum. Nam quamvis numerus reductorum quandoque non admodum copiosus sit, spe tamen se solantur, fore, ut in proximum annum plus prædictæ nanciscantur. Id verò ea de causa frequentius fit, quod Barbari securos se præstare antea satagant, ne forte personatis se Mamalucis credant. Itaque in antecessum aliquos ex suis viculis claram subornant ad Coloniam, qui locum, incolas, & Patres nostros per omnia explorent.

CAP. VII. §. 2.

1. *Stabiliuntur priores aerumnæ.*
2. *Soliditas virtutum requiritur ad has.*
3. *Longævitas Patrum inter tot aerumnas.*

Postquam igitur commemoratum est, quanto labore iter, dictis id genus excursionibus ferinos populos ad cultiorem Societatem colligere, scripto illud ipsum testimonio confirmabo, ex quo patebit, quanti moliminis sit, Neophytes Christianæ fidei præceptis imbuere, in iisque conserware. Epistola scripta est à Joanne de Avila, Fratre Societatis nostræ, viro fide digno, qui R. P. Provincialis individuus Comes omnia ea loca peragendo lustravit. Tenor epistolæ est ejusmodi. *Quemadmodum in prima fundatione Paraquariensi Reductionum à primis Apostolicis operariis plurimum crucis exbauriendum fuit, donec incultos Indos, & sylvis protractos, ad Christianæ vita humanitatem, & ordinem permoverent, ita ut in triginta hodie communitates ritè sint distributi: pari ratione non minus sudoris, & molestia fuit primi Chiquitorum Missionarius ad formandam novam eorundem Coloniam. Dicivix potest, quantum Patribus tolerandum fuerit, non tantum ab apertis bestiis, sed à clanculariis quoque, quos in numero amicorum censebant.*

Patris.

Patebantur penuriam omnium, qua ad hominū vicā pernecessaria reguntur. Itaque fames, & siti, extrema paupertas, & summa derelictione, discrimina sexcenta per profundas paludes, per aspera, & invia montium, per impenerabiles sylvas, & solitudines erant horum Apostolorum perpetui comites. Accedit his frementium bestiarum ingluvies, constans mutatio aeris, & locorum parum salubrium, denique conjurata adversus DEI Servos Inferorum bestias, & jugis infestatio. Possem afferre singulares eventus, quos vel hinc mei oculū usurpari, vel certa narratione accepi ab oculatis testibus, quarum eamē rerum meminisse non possum, quin ruborem mibi excutiant. Videlles enim persepe inambulantes hos servidos operarios male totos vilissimā lacernā, assūti passim cencoribus suffulcā, quin pelle ferina quandoque vestis vicem supplebant. Calcei evangelizantium erant ex frusto crudi corii, quod superne alio item frusto planius tegebat. Verticem adversus intolerabiles eorum locorum calores, & solis vehementiam altero corii fragmento pilei vice defendebant. Stratum illū citra omne commodum: cibū Oriza Indica in tancilla quantitate, ut resciendū viribus non esset satis. Carebant longo sane tempore sociorum solatio, quorum ne unum quidem in ea rastitate videre erat. Affligebant illos & graves & diuturni morbi, quin esset remedium, vel certid levamen, aut fomentum à quoquam agrū assistente. Hæc memoratus Frater. Ad majorem tamen similitudinem confirmationem addam unum & alterum. Non diu est, cùm ex Patre, his Reductionibus Præfecto intellexi, quodd aliquot ibi menses transegerit, quin aliud obsonii suppeteret præter herbas agrestes, & radices. Imò his ipsis non semel carendum fuit, ut cogatur altius penetrare sylvas, ad fructus quales quales colligendos. Cùm P. Gregorius Cabral nomine & loco R.P. Provincialis Simonis de Leon illas Missiones inviseret, coactus est ingruente hyeme (quam sole pluviae ibi locorum constituant) per non modicum temporis intervallo. cum septem Sociis Missionariis intra tugurium, ramis arborum contextum, subsistere. Ibi ad manum obsonii nihil admodum fuit præter pomā sylvestria, Motaqui dicta, & modicum lactis. Quia imò ipsam festivitatem alias Paschatis mensam absolverunt aliquot triticeae spicæ, quas Neophyti famelicis attulerant. P. Joannes Bapt. de Zealæto illo Anastasis Dominicæ die ne quidem dicto fruebatur vita, solis pisiculis illi oblatis, stomacho nullatenus factis, ut pose omni felle amarioribus.

Eha.

2.

Has quasi minutias huc apponere vixum est mihi non fore superfluum, ut illi, qui Apostolicorum virorum labores duntaxat metuntur ex numero conversarum animarum, una pensi haberent, quantis laboribus & sudoribus is fructus staret, sed & pronius est cuilibet ex his colligere, utrum ea heroica charitate, tam necessaria, sit instrutus, si memorata ratione affectet promotionem divinæ gloriæ, & salutem Indorum. Nam profectò inter tot pericula imperterritum versari, in tam arduis laboribus constanter perseverare, eam vivendi normam eligere, in qua ad singulos passus mors obvia stat, in qua famis & sitis dura hinc necessitas, illinc intenti arcus & sagittæ observantur: hac parte vastissima & horribilia nemora, illa parte ferocissimi Barbari, quibus omnibus & undique Missionarius cingitur. Atque inter hæc universa, inquam, tamen citra formidinem persistare, argumentum sanè est non vulgaris virtutis, quæ omnibus & singulis, per remotissimas hasterras, Christum prædicatur, summè sempèrque est necessaria. Eam ob causam solent hujates Indicæ Provinciæ Superiores Admodum R. P. Præpositum Generalem scripto monere, non cuilibet promiscuè hujus nationis Missionem convenire, sed illis solùm, qui sunt radicatae & roboretæ virtutis. Et verò memetipsum propria experientia convicit, quām falsa opinione mea lusus fuerim, dum in Europa adhuc existens, & Missionis Indicæ appetens, mihi imaginabar, satis provisum esse Missionario harum regionum, si modè arderet ingenti animarum zelo. At verò illi, qui in notitiam hujus relationis venerint, facile intelligent, positiū requiri abnegata omnia sui ipsius commoda, invictam patientiam, profundam admundum sui demissionem, corporis & animi afflictionem.

3.

Nihilo tamen minus his ita constitutis, negati interim non potest tanquam veritas vix non manu palpanda, quām liberaliter bonus Deus sua conferat. Quippen nulli non mirum videbitur, inter tot laboriosas functiones ex tanto Missionariorum numero tantum tres aut quatuor mortem oppetiisse: licet aliqui eorum 25. quin 30. annos in Apostolico hoc opere insumpserint. Plus admirationis habet, quod plerisque his viris constans viguerit sanitas, quin firmior fuerit, quām si ordinati Collegii commodis frugalibus frui potuissent. Ut cæteros raseam, unus mihi Pater Zea Testis esto. Hic jam proœctæ ætatis vir 65. annorum, corporis habitudine & virium tenus, referebat hominem non adultiorem quām 30. annorum. Præterea notandum

I

zeltat,

restat, quod hodieum externae difficultates sint magnam partem mitigatae, cum populus post suscepit fidem sensim Ordinationem quoque & cultiorem vivendi formam præferre coepit. Ex quo ipso sequitur, operariis multis ex supra allatis molestias fuisse tubertas. Præterea nimius alimoniae defectus, ex eoque natae difficultates non-nihil levatae sunt liberali benevolentia Hispanæ Nobilitatis.

C A P U T VIII.

De fervore & pietate novorum Christianorum, quam Deus miris eventis est remuneratus.

§. I.

1. *Accurata legis divinae observantia in conversis Indiis : cruenta poenitentia.* 2. *Conscientiae expiande candor.* 3. *India, ut innocentiam baptismi non perderet, mori optauit, & est mortua.*

Equidem labor, à Patribus nostris impensus ad abolendas Idololatriæ superstitiones, & implantandam vicissim veram Religionem apud has barbaras gentes, magno sanè stetit, ut hactenus narratum est: Sed enim multo major fuit laboris fructus, in consideratione, quām bonam in terram semen veræ fidei apud cæcos hos Indos ceciderit, & quām præmaturos tulerit fructus, Paradiſo dignos. Neque verò possum sat s describere ferventem pietatem novellorum Christianorum. Afferam proinde ipsorum verba operariorum, qui tam frugiferum semen sparserunt, & sequentes fructus suis met oculis cum solatio usurparunt, & admiracione. In veri DEI cognitione (scribit unus ex his) & in accurata Legum Divinarum observantia ausim dicere citra omnem rei exaggerationem, quod regio ista, nuper speluncam fermentium bestiarum, & omnium scelerum regno, per DEI gratiam modò se viva representatio primutiva Ecclesie.

Alius

Alius in hac verba prorumpit, infinita sunt superis laudes, & gratia! Nam si horum populorum vitam, quamdiu idololatæ adhuc dum erant, comparo cum illa, quam modo vivunt, fatendum sanè mibi est, ipsos sacro fonte renatos, in reparata prima innocentia constanter conversari. P. Sebastianus de S. Martino, qui harum communitatuum Superior fuerat, dictis superaddit sequentia. Est sanè opera pretium, exhausti omnes molestias amore istorum populorum propter ingentem inclinationem erga sanctam fidem, veram devotionem universè erga DEUM, & omnes res Divinas. Fusiūs eundem explicat fervorem ejus gentis Missionarius ex Reductione S. Josephi hisce verbis: Haud facile dictu est, inquit, quām intensus ardor fuerit per hos sacros dies, nempe verni Jejunii Anno 1705. quem in templis praeserebant Neophyti. Concionibus divinis assistebant summa animi attentione, nec minore fructu, atque adeò inter tanta cordis pie contriti signa, ut mibi viderer, me versari in medio piissimorum Hispanorum. Actum sacra contritionis, quo allocutio claudebatur, tam contento, ac serio animo eliciebant, ut plerisque uberes fluenter lacrymæ. Tum verò arreptis flagris in sua terga immodece savire, ut dehortationis freno opus fuerit. At illi monitis hūi insuper habitis pergebant sanctè velut surere, & elatiore voce Divinam Misericordiam implorare, subuncto intensissimo de peccatis dolore, ac firmo proposito non offendendi de cetero Divinam Majestatem maximè per innatum vitium ebrietatis, cuius vel memoriam abolitam cupiebant. Luculentius tamen se prodebat devotio & dolor animi, quando ad sacram peccatorum confessionem se conferebant. Nam inter tam copiosas lacrymas, & dolentis animi singultus noxas suas aperiebant, ut & mihi præ solatio oculi fletu natarent, gratiisque agerem Divina Bonitati, qua tam prodigiosa operatur in illo populo, ex ipsa natura tam barbaro, in fide suscepta adhuc dum novitio, & sat rudi. Haec verba sunt dicti P. Missionarii, cuius epistola iuxta alia eventa memorat ad demonstrandam insigiem Neophytorum Religionem, usque ad ruborem eorum, qui in gremio vera Ecclesiæ nati & educati torpescunt.

2.

Porrò quantus conscientiæ candor his recentibus Christianis sit, restantur alii Patrum nostrorum. Certe mirum quantum solliciti, & anxii hi Indi laborant, ut animæ suæ maculas, etiam minimas in sacro tribunali detergant: quin sunt eorum aliqui, qui tam innocentem ducunt vitam, ut sæpè ne materiam quidem absolutioni sufficientem afferant, etiam post excusos omnes conscientiæ angulos. Ubi primum vel levem remordens animi stimulum sentiunt, aut noxæ ali-

cujus reminiscuntur, quin si vel unabram peccati suspicantur, mox inter fluentes lacrymas offensam Numinis deprecati, recta properant incitato curlo ad Patrem, vel remedium animæ vel expiationem rogaturi. Et accusus hic quidem fit, etiam si suis laboribus ruri distinentur, aut domi nocturna quiete fruuntur; abrupto enim labore, aut quiete negotium hoc animæ præ omnibus urgent, & ad conscientiæ arbitrum currunt, DEI Vicarium.

3. Dignum memoratu est, quod uni admodum piæ fœminæ ex dicta Reductione accidit. Hæc cùm sibi persuaderet, non posse se inter tot peccandi pericula conscientiam suam in innocentia, sacro baptismo comparata, satis tueri & conservare, Deum enixè precata est, ut in eo statu eam constitueret, qui securitatem animæ sue præstaret, non contrahendi ullam deinceps maculam. Et hem! precibus cœlum annuit. Quippe ipso festo Ascendentis in Cœlum Domini gravi morbo repente prostrata est. Mox ergo morientium Viatico cœlesti instructa, sacróque oleo inuncta intra paucas horas lenissima morte æternitatem adiit, obtentâ adeò gratiâ non amplius peccandi.

CAP. VIII. §. 2.

1. *Corrector Neophytorum, & castigatio, quæ coacta, quæ spontanea.* 2. *Chiquiti fatales ponunt inimici- tias: mansuetudinem ipsi vita probabent.* 3. *Neo- phytorum exercitia pietatis planè admiranda.*

1. **N**eque verò hæc animi mundities penes aliquos tantum est, quos fortè singulari gratia Deus dignatur, sed eadem innocentiae laus cadit in omnes illas Indorum communitates, si ab exercito quidem morum habent judicium formamus. Ad promovendum vicem tam inculpatæ tenorem faciunt certi à qualibet Colonia electi, Præfetti, quorum officium est, ut in ceterorum omnium mores, & vitam innocentios habeant oculos. Quodsi compertum fuerit, aliquem impugnasse graviter in præceptum divinum, maximè extuta Decalogi, hunc ad se citatum facto pénitentiae induunt, qui exinde in medio templo suam culpam confessus, Dao supplex pro venia esse juberet. Que facto penitentem deducunt in apertum teatrum, & indumentos flagris

flagris cædunt in præsentia omnium incolarum. Sed hæc culpam lumentium patientia tantum admirationis non meretur, dum ex aliena inspectione ad pœnam trahuntur, quantum laudis habet aliorum spontanea & sincera sui ipsorum accusatio. Sed hæc nimio potius fervori Neophytorum tribuenda, & nonnemini fortè reprehendenda. Neque enim à nostris ea suggestur, multò minus probatur. Ponitur tamen in hac historia, ut, quid simplex recentium Christianorum fervor ex optima mente factitari, constet. Exemplum esto Indus & India. Ille quidem nuperimè aquis salutaribus tintus, cùm spectaret id genus supplicii reo Christiano inflictum ob similem priori culpam ita corde commotus est ex justo hoc supplicio, ut palam profiteretur se paris criminis reum, parem adeò pœnam esse promeritum, quam sibi proin infligi ultrò exposcebat. India verò illa, quod nemine quidem concio fragilitate magis, quā meditata malitia deliquisser, ultroneè abiit, Reductionis Syndico se sticit cum fletu crim men fassa, supplex institit, ut flagitii, licet occulti, publica pœna in se statueretur, qua dignissimam se censebat, quod summum Bonum (ut ajebat) Deum nempe offendisset, quod exempla aliorum, strenue carnis assultri resistentium, non fuerit secuta, quod præsentiam Divini Numinis, ubique circumfusam non cogitârit, nec statutas sceleri in Orco pœnas cordi habuerit, aliisque salutis adminicula, à Patribus tradita, neglexerit. Profectò res hæc non parvi aestimanda, dum fit à barbaris nuper personis, libertati assuetis, sine freno, si ne metu ullius corripiens, dum modò rigore tanto cupiunt animadverti in sua etiam occulta flagitia.

Stupendum magis viderit, quod Chiquiti fatales inimicities, 20
quas adversus conterminos sibi populos perpetuò fovebant, penitus aboleverint. Hæc aversio, & fatale odium erat Chiquitis cum materno quasi lacte ingeneratum, quod auxit innata crudelitas, & continua cruoris effusio propè insanabile malum reddidit. Et tamen hæ modò populi, sibi nuper infensissimi, ut ne mutuum quidem conspetum ferrent, hodie unà habitant in eadem communitate, sub eodem recto, in eadem mensa juncti vicitant, hostili odio in amorem transmigrante, ut Consanguineos, atque domesticos illos esse crederes. Potuisset sanè hæc mutatio videri apex virtutis in his Neophyis Christianis, nisi adhuc altius ea virtus ascendisset. Nam ab hostibus enemicis si obruebantur, illi nihil admodum resistere, ut potius in fructu

concili, aut clavis maestati occumberent, quām resistendo mansuetudinem, divina lege praeceptam, læderent suo quidem ex judicio. Audierant aliquando, mandasse Deum, ne malum malo redderemus, nec acceptas injurias vindicaremus, quandoquidem ipse servator, dum viveret, semper mitem, & benignum suis hostibus se præbuisset. Cū ergo accidisset, ut paulò post aliqui Neophytorum excurrerent, Indos ethnicos indagaturi, & ad agnitionem veri Dei industuri, brevi obviam habuerint barbarorum turmam. Et isti quidem mox expeditis telis & clavis in Christianos irruerunt. Hi vero, licet animosi sat & magis in armis experti, facile tutari se possent, nec tamen quid maleficii suis hostibus inferrent, maluerunt vitam perdere, quām vim vi repellere. Fuerunt alii, qui in eundem finem excurrerunt, quin aliquid armorum secum deferre vellent. Cū igitur ad paganos delati erant, arbori affixerunt imaginem B. V. MARIE, addito simul monito, ut hanc Divinæ Matris figuram venerarentur. Sed dati responsi loco densum telorum imbrem, in se emissorum receperunt, ex quo multi prostrati ceciderunt. Hoc intellecto Patres lacrymas non continuere, miraculum divinæ gratiæ interpretati in hoc populo, qui naturæ ductu tam tumidus, tam vindictæ cupidus & sanguinarius fuerat.

3. At enim hæc tam tenera devotio & pronitas ad res divinas, tantum è diverso vitiorum odium, & horror vel ad umbram peccati, & quod consequitur, tam religiosa morum probitas, & pietatis studium adscribendum omnino est sanctis vitæ Christianæ exercitiis, quibus alitur & crescit Neophytorum virtus. His sece excent omnes & singuli cujuscunque conditionis, ætatis & sexus. Ter in die, manè scil. in meridie, & vesperi universa sextis utriusque juventus congregatur, duosque veluti in choros dividitur ad decanandas alta voce preces bene multas, quæ clauduntur ibidem cantu rerum, in Catechesi à Patribus traditarum. Quot diebus Dominicis & Festis Sanctorum convocatur totus populus ad audiendam articulorum fidei explicationem. Interest subin solemnî officio divino, ad aram cantari solito. Omnes cùm manè cubitu surgunt, aut sub noctem cubitum concedunt, divinæ tutelæ se diligenter commitunt, invocato etiam inter prolixas preces cœlestis Reginæ & Custodum Angelorum praesidio. Alterius generis Orationibus utuntur in templo, quas tempore sacrificii præsertim sub elevatione divinæ Hostiæ & Calicis ad Deum arden-

ardenter jaculantur. Antequam mentes assident, magna attentione præmittunt preces pro cibi benedictione, neque gustant quidquam, nisi antea signatum formâ S. Crucis. Cùm verò ad sumptionem Sandissimi Sacramenti admittuntur explicari non potest, quanta animi devotione, inter quatuor virtutum actus ad dignè suscipiendum, sub panis specie velatum, Numen accedant, quanta dein solicitudine caveant, ne conscientiae nitorem ulla peccati labe offuscent. In confirmationem hujus possent aliquammulta afferri specimina, sed brevitas & tollendi fastidii studio unum sufficiat exemplum. Erant aliqui, qui ad sacram Synaxin admitti cupiebant. At Pater illis repulit, nunquam hanc gratiam concessum iri, nisi liberiore vivendi genere abstinerent, moresque suos penitus corrigerent, quippe qui ritus idolatriæ adhucum redolerent. Responso hoc vix accepto, omni contentione incubuerunt, in morum emendationem, id quod brevi, licet magno labore steterit, à se obtinuerunt, votis proinde suis damnati. Post temporis intervallum sciscitabatur Pater, an non ad vomitum rediissent in pristina vitæ libertate? Cui responderunt non sine admiratione: qui fieri possit, amantissime Pater, ut offendamus nostrum Deum, postequam ipsum in sui ipius substantia sub corde nostro recepimus?

CAP. VIII. §. 3.

1. *Musica sacra Neopbytorum sub noctem. Devotio munifica erga Desparam. Processiones Religiose.*
2. *Hos Indos judicarunt olim Hispani non esse homines, sed bestias in humana specie, & ut tales trahabant.*
3. *Papa declarat, Indos esse veros homines.*

NOcturno tempore (scribit aliquis, qui rem coram est arbitratus) horum populorum communitates Paradiso assimilari vindentur, dum omnia à prorsus religiosa, utut simplice, Musica resonant, & Christianæ fidei dogmata, metris illigata, decantantur. Puelli quidem & puellulæ id peragunt ad erectam in compitis S. Crucis statuam. Adulti verò in suis tectis, ita tamen, ut fo-

1.

minæ à viris sint separatæ. Porro texunt corollam Marianam consuetis precibus clauduntque variis cantilenis hanc pietatem, in honorem Divini Filii, & Divinæ Matris, ut tamen suam etiam Matrem amabili titulo appellare soleant Neophyti Clientes. Singula Sabbathæ & pervigilia Beatissimæ Virginis celebrant festivè inter musica sua instrumenta. Idem diebus hisce omni labore domi forisque in agro abstinent. Neque verò laborem alias suscipiunt, nisi prius se stiterint in templo, & ante B. Virginis simulacrum preces fuderint. Facultates suas, quas exiguae sanè possident, consecrant obsequiis humius Divinæ Matris, maluntque egere iphi, quam ab Ejusdem cultu vel ministrum recedere. Suadebat aliquid noster Pater, ut candidam ceræ Virginis massam ex apibus collectam, venderent. At illi responderunt, Dei voluntatem non esse, ut nostræ necessitati reservemus, quod Sanctissimæ Ejus Matri dono deditus. Nam si ejusdem amore hanc ceram dimittamus, maternè satager, ut nostræ egestati nihil admodum sit defururum. Denique tanquam evidens testimonium solidæ veræque pietatis in his novellis Christianis afferri potest, nempe sumptum ex publicis eorum supplicationibus, præcunte cruce, & sequente Neophytorum spectabili ordine, quæ res aliquam judicio exigua, quidem videri potest, attamen magni aestimari debet, consideratis iis, apud quos & à quibus hæc fiant populis.

2. Tales certè olim videbantur, ut necessarium fuerit Romani Pontificis judicium & sententia, donec crederentur hæc gentes rationis atque adeò Divinæ Legis esse capaces. Adduco hic, quod legere est apud Solorzanum tom. 1. de Jure Indianorum lib. 2. c. 8. & lib. 3. c. 7. Memorat nempe hic scriptor, primos, qui Americanos populos detexerunt, temerario judicio conclusisse, atque etiam evulgasse, quod hi Indi omni ratione essent destituti, sola externa specie hominibus assimilati, re ipsa bruta, stupidaque ferae. Quo errore etiam lapsi sunt Hispani in Insula S. Dominici, qui huius incolas perinde ac bestias habuerunt. Unde illos non aliter ac jumenta ad ferenda onera adegunt, & per multa millaria præ se ingredi faciebant. Pari modo contigit in nova Hispania, ubi Hispani indigenas esse feras ratione carentes sub forma humana respexerunt, similique modo illos tractarunt. Persuasio igitur Hispanorum erat, hos illos secundum extiram tantum figuraerant (ut perhibebant) homines esse, nec capaces SS. Sacramentorum, & æternæ olim felicitatis.

Arque

Atque hæc quidem sinistra opinio ita inoleverat, ut Joannes Garzes, primus Haxcaræ Episcopus, Anno 1536. literas, zelo plenas, ad id temporis Vicarium Christi Paulum III. daret, cuma accurata super hac re instructione. Sua proinde Sanctitas permota est, ut Pontificiis suis literis declararet, Indos esse veros homines ratione prædictos, & Catholicae Fidei capaces, ut cæteri in Europa homines. Quòd si autem Mexicani inter bruta animantia aliquando censi sunt, quid tandem sentiendum de nostris Chiquitis? qui (teste P. Josepho Acosta lib. de Politica Indianorum c. 9. Teste item Alphonso de la Penna Montenegro, Quiti Episcopi lib. 2. Itinerarii) dictos Mexicanos crudelitate & barbarie longè superarunt. Atque ista unicè hue apponenda duxi, ut pateret, hæc externa sanctæ Religionis exercititia non ita vili pendenda, cum hæc se modò tam mirè prodant in populo tam inculto priùs ac barbaro, ut ne quidem hominibus annuncaretur. Sed hem specimina plura, ut videoas, quid fructus feras ager de se horridus, si cultura accedat Apostolica.

CAP. VIII. §. 4.

1. *Neophytorum pœnitentium agmen.*
2. *Supplicatio festo Theophoria.*
3. *Impetrata pluvia: lues averfa: annonæ defectus per prodigium tollitur.*

Hipsi igitur Neophyti feriâ V. sanctæ hebdomadæ post explana- 1.
nam sibi Iesu Christi patientis historiam sacco pœnitentium
sele induunt, utque cruentato Servatori aliquousque fiant similes, ponderosis aliqui onerantur crucibus, aliquorum capita corontur spinis, propriis manibus violenter adactis, alii item incedunt, aut humi repunt expansis brachii. Alii autem inclemens adhuc in seæviunt flagris. Hi quidem in supplicantium ordinem se redigunt, prævia juventute tenera cum armis patientis Christi, quam ipsam subsequitur grandior S. Crucis effigies. Simili ordine se furtunt ad Christi demortui Cenotaphium, ubi non sine lacrymis varios terræ fructus, & semina offerre consueverunt. Intuitu horum operum (verba sunt unius è Missionariis) non possumus non diffluere in dulces lacrymas, dum nempe illæmet animæ Divino Agno, qui

sanguine suo ipsas redemit, proni adsternuntur, quæ paulò ante feris simillimæ in sylvis errantes vagabantur.

2. Aliam solennem deductionem instituunt Festo Theophoræ, ad quam conterminos quoque barbaros invitant. Eo igitur die exornant compita tam pretiosè quidem, & eleganter, quām fert ipsorum paupertatis. Domos suas non equidem inauratis aulæis, aut pensilibus ex re la Damascena textis taperibus illustrant, id quod transcondit ipsorum facultates, decore tamen investiunt exteriores parietes implexis mire modo palmarum frondibus, erigunt festivos, & triumphales arcus, qui tam venusti, & floriduli in oculos incurunt, ac pulcherrimus hortus. Plerique habitationes suas condecorant tegminibus, quæ ex multicoloribus plumis non minus artificiosè, quām bellè sunt contexta. Quin & brutæ creaturæ partem hujus solennitatis explent, ut eo die communis rerum omnium Domino debitum honorem deferant. Itaque volucres in caveis ante fenestras exponunt, & cuncta juventa, immo & ferae, puta, tigrides, & leones in publicas plateas producuntur, ubi nimisimum augustissimum defertur Sacramentum. Porro terram conspergunt granis tritici Turcici, & aliis Seminibus, quæ ipsis crescunt, ut Deus nempe præteriens dignetur illis benedicere, & pro sua misericordia necessarias victui suo fruges terræ multiplicare. Hic sanè explicari non potest devotio, fervor, & solicitude, qua hos labores ad gloriam Creatoris sui in se suscipiunt.

3. Equidem mihi persuadeo, non fore, ut bonus Deus (quemadmodum dicitur) se vinci patiatur per tam Religiosam Novorum Christianorum liberalitatem, credi tamen posset, mutuum certamen utrinque intercedere, Dei quidem in largiendo, Indorum in offerendo liberaliter, & unà mendicando à divina bonitate. Nam quanto ardentius hi Neophyti servitio Divino sese impendunt, tanto majori beneficentia solet Deus illos beare, & pluribus gratia cumulare. Experientia docet, Deum illis, quos elegit tanquam pro fundamento novæ Ecclesiæ inter populos ethnicos, singularem benedictionem impetrare, non tantum in animæ necessitatibus, sed etiam in iis, quibus corpus indiget. Fortè sementis spes in agris vix non perierat, necessarii humoris inopiâ, vix autem Neophyti preces fuderunt in cœlum, cùm ex sereno priùs æthere copiosa descendit pluvia. Reductionem S. Raphaëlis pestilens lues infestare coeparat, cùm incolæ illico ad templum concurrent, misericordiam implorantes, ut Dæ-

be-

bonitas hanc plagam averteret: & hem! in vestigio malum desit. Ecce jam prostrati resurgunt valentes, quin de cætero aliquis moreretur, aut sanorum quispiam contagione inficeretur. Fuit aliás, cum annona caritas premeret, & alimonia deficeret, quam calamitatem pia aliquot Indæ Deo supplices his verbis insinuarunt: *Benignissime DEUS, Domine JESU Christe, da nobis viatum, aut certè nobis ex fame moriendum est;* alia Inda clamabat: *Domine ergone me mori vis? ecce præ fame in terram ruo.* Et verò eodem etiamnum anno tam copiosa secuta est messis, quanta unquam aliás. Tempuserat, quo Indis ex Colonia S. Joannis Bapt. venandum erat in montibus, ut penui prospicerent carnibus ex stratis feris. At quoniam ædificando templo distinebantur, nec structuram omnino absolverant, relictos se voluerunt divinæ providentiæ, quæ ipsorum necessitates curaret. Itaque abjecta omni aliâ curâ perrexerunt in ædificio, donec perficeretur totum. Hic enimverò Deus paternam suam curam erga eos, qui se toti crediderunt illius providentiæ, manifestè experiri dedit. Quippe integræ aprorum greges ex sylva ultro procurerunt, & velut cicures se capi, & maestri, permiserunt, quin resisterent. Cæsis ergo tot febris, quæ sufficiebant explendæ penuariae cellæ, residui apri, perinde ac si altiori imperio fatisfecissent, citra omnem noxam ad tenua sua retrò dilapsi sunt.

CAP. VIII. §. 5.

1. *Neophyti summè estimant rosaria tanquam scutum in adversis.*
2. *Inclamatum nomen JESUS, Maria à tigridis unguibus liberat.*
3. *Maria invocata agrum Indum sanat.*
4. *Lucidus à cœlo globus circumdat Christianos.*
5. *Adulter cæcitate punitur.*
6. *Sed pœnitens mirè visum recipit.*

AT finis narrationi non foret, si omnis modus, & circumstantiarum genus afferretur, quo variè Deus est usus ad demonstrandam his Neophytis suam infinitam benignitatem. Argumentum ejus rei esto, quod hi recentes Christiani Marianum Rosarium (ut vocamus) plus astutus, quam res cæteras universas, quanticunque

que tandem sint aut splendoris, aut pretii. Neque id sit absque causa. Sacra enim illa corolla servit ipsis tanquam tutissimus itinerum comes, & tutela in periculis. Quemadmodum etiam per invocata duo falso sancta nomina JESUS, & MARIA sè penumero à præsentibus periculis, ne à feris dilacerarentur, sunt liberati.

2. Exemplum hujus unicum affero, præ aliis memoriâ dignum. Domum redibat ex itinere Christianus, nomine Jacobus, quod sanè nomen ob vitæ probitatem meretur. In hoc reditu via necessariò ducebat per spissum nemus, cùm improvisò effera tigris, suo spelæo imminens, viatorem hunc totis aggreditur viribus. Exhorrescens Indus aliud in arena consilium, & præsidium nesciebat quâm à sanctissimo Nominе JESU, & MARIA, quod utrûmque altum inclamavit. Et hem prodigium eventum! Vix ubi pronuntiârat ea sancta Nomina, cùm tigris suas ungues, quibus jam tenebat hominem, retraxit, in sylvarum tesqua recedens. Damni nihil attulit, nisi quòd structuras leves ab unguibus in vultu reliquerit, velut ad memoriam prodigii, & beneficij.

3. Hic ipse pius Christianus alia vice interventu B. V. MARIA vitam suam confirmavit. Nam paulò ante detinebatur gravi morbo, adhibitis incassum remedii. Sed quod maximè dolebat, erat, eò quòd nihil operæ posset præstare in templi strætura. Conversus igitur ad misericordiæ Marianæ opem effictim orabat, ut illa tanquam Salus infirmorum sanitatem impetraret à Divino Filiolo. Et preces quidem tam fuere efficaces, ut valens altera die surgeret, manum strenuam templo struendo admoveret, verbis, & gestibus prædicaret, quâm sartutifera esset confidentia erga cœlestem Reginam. Hoc quidem beneficium pertinebat ad unum duntaxat Christianum, aliud, verò ad integrum communiam.

4. Factum est, ut hi Christiani novelli sub vesperum è Templo Deum recederent, ubi collecti preces ex Rosario Mariano persolverant. Sed vix pedem ex sacra æde extulerant, quando è cœlo ingens & lucentissimus descendit globus, qui junâ confitentes præ Templi foribus Christianos ambiit suis radiis, & eorum simul corda Cœlesti dulcedine, & interno solatio perfudit. Rem autem hanc supra naturæ ordinem evonisse, colligere est ex miris effectibus, inter hos Christianos subsecutis. Quamquam autem istæ Indorum Communates à probitate, & religionis favore merito commendati, & testimoniis pos-

possint, negandum tamen non est, aliquos præterea inveniri sceleratos, curam corporis magis, quam animæ professi inter tot bonos. Et solet bonus alioqui Deus adversus tales brachium suæ vindicis potentiae extenderet, & in malitia obfirmatos peccatores singulari modo emollire, aut inflictis eriam poenis ad officium revocare, quando exempla meliorum in scelestos, & impudentes jam nihil valent, nec dehortantes à vitiis operarii post inculcata DEI præcepta quidquam evincunt. Adducam pro testimonio unum vel alterum eventum,

5.

Erat Indus, Jacobus Quiara dictus, qui, licet post susceptum baptismum concubinam dimiserit, tamen hanc postlimino in suam domum de novo repererat. At vindicta Deus immisso statim morbo, oculorum lumine reum privavit, ut suæ adulteræ animæ tenebras videret. Prognatis enim in utraque pupilla pelliculis visum omnem perdidit. Evidem Patres nostri nihil levamenti omiserunt, sed nihil profecerunt. Hoc rerum articulo misellus homo animum colligens secum ipse disputabat tristis, & anxius, quis tandem mali fons esset. Neque verò reperiebat alium, quam sua flagitia, velut fontem suæ cæcitatris. Quare conversus ad divinum corporis, & animæ Archiatrum deprecabatur suam calamitatem, non tam intuitu suæ personæ, hac gratia indignæ, quam suorum respectu domesticorum, lacrymis ipsius sortem prosequentium, & famelicorum, cum interim illi non essent pani lucrando, cum aliquanto post tempore noctu sua peccata excuteret, & miseras bene multas suæ vitæ pensaret, in hæc ardentina verba ad Christum, & ejus Matrem virgineam prorupit: *O mi^{ss}Je^su! misere^rere mei* (sic enarravit ipse omni populo post nire recuperatam valetudinem) *mi^{ss}Je^su, quan*v*is ego non sim meritus, tamen ex infinita misericordia tua meas noxæ mihi condona, & oculorum usum mihi redde. Agnosco, O Domine, & ultrè fateor, hanc cæcitatem mihi irrogatam esse in pœnam meorum scelerum. Sed ex corde doleo commissa, cum firmo proposito non iterandi.* Sanctissima Virgo, & Mater DEI MARIA divinum tuum filium mihi reconcilia, & mea misera animæ impetra veniam peccatorum, meo autem corpori perditum oculorum lumen. *O mi^{ss}DEUS, & misericordissime Pater, moveat te bonitas tua, & sicut facile potes, hanc mihi fac gratiam, quam adeò inslanter rogo. Spondeo vicissim tibi, te ab hoc momento non amplius offensum iri, sed me pro viribus sandam legem tuam observaturum.* Hæc elocutus pergebat inter largas lacrymas tacite coram Deo suam miseriariam deplorare.

6. Subin audiit vocem, ad se directam: propter adulteria, & peractas sine sincero proposito confessiones hoc malum tibi obvenit. Dum verba hæc percipit, simul anima inexplicabili dolore obruitur: è strato suo se proripit, & simul clarissimam lucem in circuitu admiratur, sole ipso splendidiorem, sentitque unà miri & suavitissimi odoris fragranciam, nullo terreno aromati comparandam. Arguebat ergo facile, has delicias oculorum, & narium non aliunde, quā ex cœlo defluxisse. Insuper advertebat, membris suis singulares vires accrescere, & mirram agilitatem. Ita constitutus cœlesti solatio juxta ac dolore animi plenus cum fletu responderet auditæ voci: *Fateor, Clementissime Pater, ac Domine meum flagitium, dum dimissa legitima uxore illicitis amoribus amasti, de quo tamen delicto summè doleo.* Ita est (reponit occulta vox) aperi peccatum hoc in sacro tribunali, & pœnitentiam age. His peractis ostentum disparuit, pœnitens verò Jacobus oculorum visum recepit. Considerans postea humanam fragilitatem, & inanitatem voluptatum, serioque repetens coelestis visionis ac ambrosiae suavitatem, multis suspicitiis desiderabat celerem mortem, fructurus citò æternis deliciis. Ut verò perceptas cœli dulcedines phantasie magis ingereret, oculos suos, quibus cœlestem claritatem aspicerat, propriis manibus obnupsit, ne caducæ vitae miseras porrò videret. Quin ubi hujus ostenti recordabatur, nunquam à fletu, & finguilibus poterat abstinerere. Hic eventus simul ac innotuit, multum fructus peperit. Vix enim unus & alter repertus est, qui non collecto animo conscientiam purgareret. Maximus tamen fructus pertinet ad pagos SS. Josephi, & Francisci Xav. quorum indigenæ cæcum Jacobum multoties visitabant, & obsequia charitatis detulerunt.

CAP. VIII. §. 6.

1. Miraculosa conversio benefici. 2. Et apostata per serpentem. 3. Item impudici per fulmen.

3. **N**on minus admirationis alio ramen modo creavis conversio benefici, diu orco anchorati. Hunc è sua caverna montana, ubi bruti animalis instar vitam degebat, indefessus Patris Lucae Cavaliero zelus protraxerat. At vix pedem iste magus intulerat in pagum S. Josephi, cùm gravi correptus est morbo, in quo sumuerat sibi persua-

suadebat, dolores, quos sentiebat, nihil aliud esse, quam amaras querelas, & supplices preces animæ suæ, nuperas, & nunc amillas voluptates dolentis, & insanè requirentis. Quare propositæ conversionis penitens ad pristina desideria cor retraxit, ad brutum vivendi morem redditurus. Fortè concubia nocte, dum impium hoc proposum vigili mente versat, & hinc febris, illinc libidinis calore torqueatur, animadvertisit, sibi inter terribilem tumultum appropinquare integrum populi turbam. Sed revera erant maligni ex Erebo Spiritus, à templi foribus cedere coacti. Ibi enim dum Neophyti inter lacrymas flagris se piè cædunt, dæmones hoc scil. indignati, inter execrationes sacri loci ad beneficj domum fæse proripuerunt. Ergo hominem allocuti: *ecce! ecce!* inquiunt, quam inconsultè Indi se flagellis oruerent. *Tu verò laudem tulisti non vulgarem, quod passus non sis te circumveniri fraudibus, & mendacij istorum nebulonum* (Patres Missionarios hoc nomine notabant) *Restine te ex templo pristina libertati, & versus tuum spelatum repece: secus si feceris, acerba hac flagra tu quoque senties.* Audiit haec attonito, trepidoque corde, nihil tamen oculis spectabat præter spissam, terribilemque umbram, ex qua vox insonabat. Equidem orci consilium fuit denuo irretiendi hominem, sed spe sua cecidit. Sensit enim æger in tanto horrore, & trepidatione, ipsissimi diaboli scenam hanc esse, sed quomodo liberari ab ejusdem infestatione posset, haud dum sciebat. Audierat quidem, vim maximam adversus inferos esse in sacrosanctis nominibus JESU, & MARIA, sed eodem angustiæ articulo non occurrit hoc protinus memorie. Vix autem recordatus, cum sincera fiducia pronuntiavit sacra Nomina, quibus fulminata spectra tanto cum tumultu, ceu tora domus corrueret, in fugam se conjecterunt. Æger contrà continuato de noxis suis dolore planè statuit insistere salutis viam, id quod re ipsa præstirit. Simul enim ac convaluit, Patri Cavallero se stict, humique prostratus lacrymis magis, quam verbis gratiam baptismi expetiit.

Hæc duo primum narrata exempla sunt partim solatii, partim z. terroris plena, at majoris fuit moliminis res in duobus sequentibus Indis. Hi in malitia sua obfirmati flocci habebant salutis monita, à Patribus nostris exaggerata. Primus horum erat Christianus recens, quem pederentim pigebat vivere vitam rationi congruam, pertæsus iam legi Divinae. Ergo ex Colonia S. Raphaëlis profugus revolavit ad paganos, ibi intermissio omni Religionis sanctæ exercitiæ, facile fuis

fuit animarum hosti, præcipitare illum in veterum vitiorum devia, maximè libidinis, in qua cum impia pridem persona consueverat. Cognita hujus fugâ Missionarius hujus ipsius Communis, à quo reductus erat ad fidei veritatem, sine mora Christianos mittit, qui insequerentur fugientem. Et verò depreenderunt eundem in globo barbarorum. Exprobabant fractam Deo fidem, in baptismo datam, & unà perfidiam contra promissum, Patribus factum, perseverandi scilicet in dicti pagi habitatione. Transfuga dissimulato exprobrationis tam acerba fastidio, alegatos amico, lætoque vultu, & verbis optimis excipit, spe eos quoque pervertendi, & ad defectionem à Fide pertrahendi. Verbis igitur lactat tamdiu, donec statum tempus instruendi more suo convivii ingrueret. Quapropter ut laetus pararet obsonium, apostata venatum abit, nec operose feram sternit. Prædâ lætus redditum maturat, torus in ea cogitatione fixus, qui dolosum suum propositum daret executioni. Interea percipit à tergo insolitum strepitum, ut præ metu exhorresceret usque ad frigidum sudorem. Nec hoc inimerito; nam serpens horrendæ magnitudinis ipsi imminebat. Hoc conspecto corporis, & animi vires colligit, impavidaque clavâ suâ bestiam non perfunctorie salutat. At illa ex istu effractor omni nisu gutturi Antagonistæ inhiat. Retrocedit ille, saltu cautiore istum geminatus pro libertate, sed sinistro omne. Nam clava ipsi ex manibus excidit, & simul animositas è pectore, quo solo spem residuam sustentaverat. Desertus ergo omni alio subsidio arcum corripit, & sagittam, inclamans interim unde unde opem, à nullo ferendam, utpote à nemine auditus. Desperata proin salute, viribus labentibus, vix non sui ditionem faciebat. Id saluti denique fuit, quod serpens gutturi iterum involans semet graviter sauciari ex telo, ad cingulum pendente, ut fuso non parcè cruro languesceret. Apostata interim occasionem, & tempus fugæ nactus, ulteriori periculo se citâ fugâ subduxit. Ad suos redux, adhucdum consternatus animo, periculum suum enarravit, quod pagani quidem ad fortuitum casum retulerunt, Christiani autem ad Divinam monitionem de periculo hominis apostatae. Quæ posterior interpretatio apud transfugam eum fructum tulit, ut, præterquam quod alias conscientia stimulis valde urgeretur, cum toto illo paganorum globo ad Coroniam S. Raphaëlis se reduceret: illi quidem ibant, ut in Fide instructi baptismi gratiam, hic verò ut perfidiae veniam impetraret,

Le-

seriam, & rigidam acturus pœnitentiam. Et verò id exactè præstitit, dum in singulari Dñi timore laudabilem deinceps vitam duxit, & clausit.

3.

Mirus præterea eventus fuit, quo aliis doctus est majus animæ suæ pretium ponere. In Communitate S. Josephi nonnemo ad Christianam legem accesserat, amandatâ ante suscepsum baptismâ concubinâ, qua abusus erat. Sed proposito constantia defuit. Quippe viduitatia hujus pertæsus, gustatas perpetim delicias revolvebat. Fortè in platea vetus illa lupa obviâ venerat, cuius primo aspectu captus, in pristinos amores exarsit. Sed quoniam domi, in pago scilicet urum non erat flagitium, cum tribus scortis clam fugiens, in densam procul sylvam se abdit, ubi omni Patrum industria per submissos Indos indagari non poterat. Unum è Patribus hæc fuga acerbius affligerat. Itaque probè gnarus, hanc profugam oviculam non nisi singulari divinæ Misericordiæ auxilio ad caulam reduci posse, ardentiter sic supplex Deo, & Deiparæ, uti miserescerent cæci hominis, cuius salutem purgantium etiam animarum intercessioni commendat. Nec frustrâ. Nam dum iufelix transfuga brutorum libidini vacat, sudo prorsus cœlo horrendum tonitru insonat, sequiturque fulmen, ad pedes Indi in terra absorptum, quod citra aliam læsionem reum sole afflixit. Longiore post intervallo ad se reversus, facile agnovit, hanc tonantem vocem fuisse Dñi, impellentis ad pœnitentiam. Quare in lacrymas effusus, presens Marianum Rosarium, adhuc à collo pendens, se prosternit in genua, divinam misericordiam iesu Christi postulat cum detestatione vitiorum, & adamantino emendationis proposito. Nec fortius proposuit, quam re ipsa fecit. Adiie enim Communitem S. Xaverii, quoniam animum obstinat, nunquam in vicum S. Josephi redire, ne intuitu novo suæ Veneris desideria maligna denuo accenderentur. Sed hanc transfugæ amicam Deus morbo brevi inflicto ad se avocavit, quæ proin actâ seriâ pœnitentiâ, spe beatitudinis plena, æternitatem adivit. Morte amicæ intellecta Amatus in suum se pagum retulit, in arrepta semel vita sanctioris semita tam constans, ut solatio cœlesti plenus, ne quidem cogitationem insanæ nuper libidinis admitteret.

L

CAP. VIII.

CAP. VIII. §. 7.

1. *Impudicus juvenis miserè perit.*
2. *Exitium præstigationis.*
3. *Horrenda mors, & sepultura adulteri.*

Afferemus modò alia quædam eventa, quæ Deus permisit abs eo, ut aliqui impii moram temporis nanciscerentur ad agendam pœnitentiam: quò scilicet cæteri scelerati absterrentur à terrenis voluptatibus, & ad cœlestia potius anhelarent. Factum hoc funestum primò pertinet ad juvenem in Reductione S. Joannis Bapt. qui vitam sordibus plenam profiteri non erubuit.. Arguebant priuò Patrès hominem blandioribus verbis, propiùs dein tangentes animæ vulnera ad sanitatem revocabant. Sed monita in ventum erant, nihilque proficiebant, ut miser etiam magis obsurdescens, in malo obstinaretur. Denique dum tota communitas in templo divinis officiis vacat, hic clanculariam approperat fugam. At vindicta Divina fugiti vi pressit pedem, ut in latebris divinos subterfugere oculos quæreret. Alterum enīm genu quām fœdē tam cirdō intumuit, defluens in putredinem tantam, ut bullitæ vernibus intolerabili cum fætore, & dolore, quo tandem miser in rabiem actus, more bestiæ infelicem animam efflavit. Nemo non ex incolis hoc miserum fatum imputabat obstinationi juvenis transfuzæ. Excurrerant quidem Neophyti ad requirendum profugum, sed primodum, quando cum morte jam luctabatur, offenderunt. Hic infortunatus obitus èd valuit, ut deinceps nullus præsumeret pedem ex pago efferre, quin priùs renovato de peccatis dolore Deum sibi propitiaseret, & Divinæ Matris benedictionem exposceret.

2. Deterior fors fuit cujusdam præstigatoris, qui Christianis aliquot ex vico S. Xaverii clavâ maestatis, non desinebat suas inanias & mendaces artes simplici popello importunè vendere, quin obrudere. Omnibus interim modis sagagebat Patrum auctoritatem apud populum elevare, aut funditus pessimum dare. Non intermittebat proin inculpatos Patrum mores carpere, & maledictis incessere immemor beneficiorum, à Patribus collatorum, quippe qui altera vice illum morti eripuerunt, ab irritato populo certo certius inferendæ. Fortè occupatus

patus iterum erat in exponendis suis præstigiis, tanquam magnis mysteriis, & unà omnem bilis vomicam inter scismaticos & maledicta sexcenta adversus Patres effundebat. Videbatur hæc insolens maledicentia veterano Caciquio non diutiùs toleranda. Igitur ille impio balatri ac fraudulentio Sycophantæ fortiter primò oblitore, mendacis refragari, denique sublatâ clavâ fauces cum dentibus elide-re, & scelestum cerebrum in arena dispergere. Ab hac scelerati, pridem mortem meriti, cæde diu hæsit novis Christianis, & memoria, & metus salutaris.

Terribilis est, quod subditur. Philippus Motorè carnis illebris immersus, expulerat justam è domo conjugem, admisso in vicem scorso, cum qua citra ruborem cœu maritus cum uxore vivebat. Hæc impudentia toti communicati non leue ferebat scandalum, id quod præcipuè afficiebat Patres, ne pessimum exemplum serperet ad alios, paria ausuros. Dolebant nimis, tantos labores, & sudores in vanum abire, quibus conjugalis fidei scandala tollere, & inviolabile matrimonii vinculum solidare contenterant. Evidem volebant, sed non poterant iam huic malo mederi. Re igitur Dao commissa, à cœlo solo remedium expectabant. Neque verò longa fuit Dai vindicis mora in auferendo tanto scando, quod ex omnium cordibus per utriusque complicis interitum sustulit, manifesto Divinæ Justitiae exemplo. Intererat Philippus cum suo scorso choreæ, & lastus leviasque cum piorum offendiculo saltitabat, cum drepente febri tam accensa corrīpitur, ut intra paucos dies de ipsius vita conclamaretur. Accurrentes cohæstim nostri Patres in eo desudarunt, ut in se descendens, hanc invalitudinem tanquam suorum scandalorum pœnam pœnitens respiceret, nec procrastinaret veniam rogare ab offenso Numinem. Inter hæc salutis verba accessit misero nova debilitas, ex qua cum argueret, vitæ sùm fratrem in proprio esse, advocavit affines & familiares. Ad hos jam præsentes subinde sequentia protulit verba: Profectò, amici, omniam mortalium infelissimus ego sum, qui propter tarpissima vitia ad aeternum damnatorum regum jam damnatus sum. Hem ut diaboli propinquauit, me binc abstrahuri, quod comes eam mea dilecta lupa in flammas aviseris, cum qua mibi Societas erat in luxurias. Causa adeò damnationis meæ est, quod posthabitū Patrum monitus concubinam illam novam domi admiserim. Obtestor vos, ut obedientiorem aurem sanctis Patrum præcepis adhibeatis, ne & vestras animas olim perdati, ignibus

eternus mecum cruciand.u. Hæc effatus sermonem, & vitam finit, verè, ut prædixerat, infelicissimus. Circumstantes hac allocutione summè consternati sunt, maximè illi, quos parium propè scelerum reos conscientia arguebat, adèò, quod postea fassi sunt, ut lethali-bus obruerentur angustiis. Erant tamen alii in ea persuasione, quod vehementia dolorum moribundo usum rationis abstulisset, sermonem proin ultimum emoræ mentis partum fuisse. Post igitur funus in templo deponitur, Christianæ exequiæ peraguntur. At enim Deus palam fecit, ultima defuncti verba nullo modo ex animi aberratione fluxisse, sed fuisse verum divinæ vindictæ testimonium. Fluxerant dies aliquot, quando ex templo nigricans, densusque fumus ascen-dere conspicitur, quasi sacra ædes ex incendio arderet. Fit concur-sus populi ad extingendas, quas credebat, flamas. At ubi ob-servabant fumi originem, ex ipsa terra eructari deprehenderunt, sub qua conditum jacebat miserrimi Philippi cadaver. Quare copiosas rāmulō affundunt aquas, latenter ignem extincturi, sed frustra. Nam terra undis immixta ebullire, & intumescere, perinde ac sub il-la ardens clibanus delitesceret, totum templum in flamas conjectu-rus. Aperto igitur sepulchro corpus incorruptum invenitur, quasi dedignata fuerit consecrata terra cum cineribus illius commisceri, cu-jus anima jam ardebat in igneo orci ergastulo, atque ideo impatiens exhalatit horrendum & fœtidentem vaporem. Res hæc supra naturam visa cadaver tumulo eruendum suasit, & in remota palude mergen-dum. Sed & ibi aqua subitaneo calore ebullire cœpit non aliter, quam si igniti torres fuissent injecti. Hæc tragedia terrorem mirum quantum disseminavit in universo populo, & dein sermo non erat, nisi de hac tristissima catastrophe. Nec jam opus erat, ut Patres con-jugalis fidei integritatem inculcarent, cum funestus hic casus omni adhortatione potentius in corda populi descenderit. Aliquanto post tempore quosdam Indorum curiositas traxit, explorandi scil. qui se porrò haberet cadaver. Perlustrata sedulò omni paludis aquâ, nul-lum ejus vestigium amplius deprehenderunt. Sententia proin eorum fuit, corpus ab immundis spiritibus in Erebi abyssu fuisse sepul-gum, ut complex voluptatis olim, nunc esset & pœnæ.

Cap.

CAP. VIII. §. 8.

1. *Mira ostenta Neophyti agrotantis, & ecstatici*
2. *Via perditionis ostenditur. 3. Magia exprobra-*
- tur. 4. Damnatus ex orco raptatur. 5. Diabo-*
- lus cogitum salutaria dicere. 6. Lamenta damnati.*
7. *Plures alii damnati in illa visione.*

Sed missis jam tragicis narrationibus, laetiora, & mira ostenta de
Neophyto in medium proferemus, quæ ipsa ad augmentum, &
prefectum recentium Christianorum miris modis contulerunt.
Tradam rem iisdem verbis, quibus duo Patrum Lucas Cavallero, &
Philippus Suarez ad R. P. Provincialem perscriperunt. Relatio ita
se habet. Nonnemo Christianorum, Lucas Xarupà dictus, ex febri
calida decubuerat, ut post pauculos dies, ad extrema deveniret. Eo
temporis articulo nova vehemensque debilitas ægro accessit, qua om-
nibus destitutus est sensibus, aut fortassis (ut ipse postea affirmavit)
anima illius ecstatico modo è corpore tantisper secessit. Cum ergo
anima sic corpus deseruisset, duo obviām venerunt, formam ho-
minum præferentes. Invitabant hi, ut secum in aliam regionem
migrare ne gravaretur. Lucas primo congressu valde perterritus,
verebatur, ne res sibi esset cum geminis Orci spiritibus. Sed observa-
tione cauiore facta deprehendit vultus miræ venustatis, vestes basili-
cas, manus autem crucibus ornatae, loquela amabilitate conditam.
Ergo ostentum coeleste interpretatus, omnem seponit formidinem,
& hos duces sequitur in ardua. Ubi fastigium attigit, sese obrulit
angusta, difficilis, & decussatim implexis carduis, spinisque impedi-
ta via, qua necessariò tamen erat transeundum. Itaque catus ad-
modum gressum movebat, ne pedes lacereret. Accidit tamen, ut
non semel offenderet in spinam, tanto quidem cum dolore, ut huic
succubuisse, nisi duces amicitate sui vultus, & nitore singulari emi-
cante roborassent, & animasset.

Denique aponuit se ad sinistram via plana, lata, & amoena, &
ut ipsi videbatur, lectissimis omnis generis floribus constrata. Hanc
proinde viam inire avebat. Sed comites monuere, ut caute obser-
varet, quod duceret ista ad speciem perjucunda semita. Et verò mox

puit, illam horrendo præcipitio & altæ voragini abyssō terminari, ex qua inconditi ejulatus percipiebantur. Eodem tempore in conspectum venit integra dæmonum caterva horribilis formæ, quorum aliqui tigrides, alii crocodilos, alii dracones, & id genus monstra plura referebant, ex faucibus caliginosum ignem rustantia. Subsidiabant gesticulatorum more, & inter tremendos ejulatus assimilabant Indorum Saltationes. Imò præferebant, ceu vellent perterritum ad se rapere Neophytum, qui metu propè externatus, omnem hanc scenam credebat suo exitio parari.

3. Simul inclamant trepidum hominem: *Hic est Xarupà, noster amicus*, qui à nostris pridem officiis fuit, eadem veteratorias artes professus, quas maiores ipsius nobis magistris didicerunt. Dum hæc attonitus audit, non dubitabat, se à stygiis larvis momento abruptum iri ad inferos. At Angelis securum esse jusserunt, asseverantes, illum nihil maleficii passurum.
4. Ita confirmatus videbat postea è medio damnatae cohortis crudelem animarum carnificem proflire, qui condemnatum hominem, tanquam clittellarium jumentum post se raprabat. Erant hujus miserrimi manus & pedes candardibus igne catenis colligati: collum ambiebat lator annulus ex ferro, qui progredivat, simulque caput erigere cogebat ad majorem confusione, & pœnam. Ad singulos passus lictor ille truculentus in terram miserum magno impetu affligeret: Tum verò tota dæmonum caterva irruens vinclum acerbis flagris multare, & inter horribilia convitia ad gressum cogere. Castigatus interim horrendis ejulatis execrabantur suam infelicitatem, despiciens præ desperatione sexcenta maledicta. Tortor verò ad Lucam Xarupà conversus rabida voce exprobrat:

5. *Et tu ve quondam perbene noveras, nec segnis eras in meo servitio;* nisi ab hoc desistisses, enimverò & tu mecum iam foreas. Patres ad tuam regionem delati, dum Christi legem prædicabant, bac te in fortunio exortem præficerunt. *Atque hoc ipsum est, nullo pacto tolerandum, quod scilicet illi Viri instituti meū tot convitias faciant.* Scito tamen, non omnes ex suis gentilitiis, elsi Christiana fide sint imbuvi, cælo posiri, quia multi eorum perversam vitam prosequi non cessant. Doler mibi impense, quod altiore vi cogar coram te comparere, atque ad eum quod tu aspicias miserrimam nostram conditionem, & quā mercede solvamus nostros sedatores. Vade ergo, & istibac enuntia. *Erit osim, cum nos auctoritate nostra excidemus, & tui popu-*

*populares missa superstitione, & impia vivendi libertate Christo jurabunt.
Nisi hoc ipsum tu fecisses, socius modo essemus hujus, quem hic cernis esse jam
mea potestatis. Aspice hunc non personariorum: an non nosti? Facies au-
tem damnati adeo transformata erat, ut dignosci facile non posset.
Intentiore dein obtutu explorans deprehendit, quis esset. Iste vero
(subdebant Angeli) est Antonius Tapochi, qui in extremam infirmitatem pae-
nitentia remedium respuit, spretu omnibus monitis, & procul faceisse jussu
Patre, quis salutaria suadebat per expiationem scelerum.*

Finierat Angelus, cum infelix Antonius sermonem vertit ad Lu-
cam cum gemitu: *O me miserrimum (lamentabatur) qui Patribus fidem
non habui! O quam horrenda & inexplicabilia tormenta patior post Deum
offensum, post contemptam doctrinam Patrum! Hac supplicia mea nun-
quam finem facient, sed aeterna erunt sine spe levaminis: O vos nullies fortu-
natos! quibus spes superest perpetuis salutis! qui vosmet immunes amarissimo
hoc suppliciorum mari praeflare potestis, & eximere de manibus talium torto-
rum, qui ipsis inferorum flammis sunt intolerabiliores.*

6.

His subjunxerunt Angeli admonitionem ad Lucam, ut lamenta-
bilem hujus miserrimi statum suis popularibus notum faceret. *Dic in-*
*super illis (inculcabant) quod & Caciquius Michaël Motaqui in perpetuo
Orci crucietur erga stulos.* Erat autem hic Michaël genere, & Origine
Pinnocanus, & unus inter primos, qui sanctam suscepserant Fidem.
Sed concepto dein Christianæ Legis fastidio cum uxore & prolibus se
fugâ subduxit, ethnicis convicturus. *At sperata non usquequa ibi*
sors homini arrisit. Ergo in pagum S. Xaverii quidem redux, perse-
verabat tamen corde tenus inhærere avitæ superstitioni, quamvis ex-
teriori habitu Christianum se fingeret. Extremo morbo equidem di-
vina admisit Sacra menta, sed tantum, ut posthumæ caveret famæ.
Nam vel ultimæ morientis angustiæ palam dederunt illum, ut vitam
bestiarum vixerat, ita mortem simillimam obiisse. Pergebant Ange-
li Lucæ dicere: *Etiam Pò homo veneficus ardet in inferno, aeternoque ro-*
go. Profundiū tamen luit à duobus damonibus horrendum in modum cru-
catus, quos ipsos prius in vivis cœu fidos amicos, & socios respexerat. Hi
item ipsi fuerunt, à quibus instigabatur ad convellendam Patrum fa-
mam, ad DEI Legem, ad persuadendam Neophytū defe-
ctionem, & omnia sclera.

7.

CAP.

CAP. VIII. §. 9.

1. *Beata mors aliquorum Neophytorum.* 2. *Monita S. Angeli.* 3. *Ostenta cœlestia.* 4. *Peccata etiam ignorata & non expiata obicem cœlo ponunt.*

1. **P**atera dic tuis ad solarium, quod ex defunctis suis vicissim aliqui perpetua fruuntur beatitate. Hisfruuntur Andreas Zurubi, qui post tri-dui moram in piacularibus flammis ad cœlum transiit. Duxerat hic Neophytus vitam admodum piam, præfertim in frequenti usu SS. Mysteriorum. Quando statim per annum diebus publica instituebatur verberatio, primus aderat pœnitentium cum flagro, quod quidem domi quoque singulis sextis feriis rigidè usurpabat. In Templo adsternebatur pedibus crucifixi Domini, ubi noxas suas cum lacrymis tam serio dolebat, ut vel aspectus Patrum lacrymas mutuas iisdem elicceret. In postremo morbo vivum veræ patientiæ præbebat exemplum. Prodidit tamen ingens etiam desiderium, ut dissolveretur, & esset cum Christo. Cum ad extrema ventum erat, submisit illi unus Patrum imaginem S. Francisci Xaverii, ut patrocinio hujus vitam protraheret. At verò æger deprecabatur potius à Sancto citum transiit ex terrena in æviternam vitam. Auditus est; precibus enim vix absolutus ad S. Apostolum piè, & suaviter obdormivit in Domino. Quando postmodum puerulus, qui iconem Sancti retulerat, fuit requisitus, qui se haberet ægrotus, respondit non sine innocentia stomacho: Mortuus est, inquit: & cur non moreretur, dum tam ardenter desideravit frui beato aspectu JESU, & MARIE. Versatur quoque in cœlesti jam Ierosolyma (verba porrò erant Comitum Angelorum) Augustinus Zurubi, & pia ejusdem uxor, quos è promovit vehemens desiderium intuendi divinam faciem. Hic verò Augustinus fuerat insignis pietate Christianus, præcipue animi demissione, obsequendi studio, & mundæ conscientiæ teneritate conservanda. Mortis propinquæ interstitia impendebat evolvendo Mariano Rosario, & pii ad Deum & Dei Martrem suspiriis. Sub Agonem verò obvios sibi habuit aliquos Sanctorum, deducturos in cœlestem paradisum: prout suis ipse amicis afferaverat. Et verò etiam inter repetita dulcissima JESU, & MARIE nomina placide spiritum emisit. Uxor hujus post receptum baptismum tam

tam probam, & innocentem agebat vitati, ut Pater, audiens confitentem tantum noxae non colligeret, quantum impetranda absolutio requirebat.

Admone insuper tuos gentiles (subjungebant Angelis) ut magni astimene, & honore suos Patres Missionarios, tanquam DEI Legatos: se verò iniiciem velut veros Christianos amarent, deletis oblitione injurias quibuscunque, & seposito omni odio, & similitate. Exponit illù terribiles damnatorum penas, quandoquidem non pauci ex popularibus suis sunt, qui in sua impietate obstinati pergunt, spretis aquæ patrum cohortationibus, ac DEI inspirantis admonitionis. Dic insuper, suam ut Coloniam transferant, & domicilium proprius locent ad ethnicorum terrarum. Propter refractariam enim tuorum populorum duritatem, migrare aliò nolentium, pessu in pacem immissa est, non desitura citius furere, quam obdientes se divina voluntati probaverint. Ut quid Evangelici Pradicatores tempus, & operam vix non perdant in cura paucarum animatum, dum interim tot earum millia alibi pereant, defectu docentium viam salutis? Catechistus verò, qui suam operam locare pradicando Evangelio apud barbaros, diserte significata, laborem ipsorum DEO gratum accidere, & functionis sua molestias olim coronandas esse ineffabilia gloria. Ne igitur timeant hostilitates ethnicorum, nec ipsam mortem, majori remuneracione compensandam. Ut autem fidem tibi adstruante, reui, & vide, quid sit aternus gaudiu perfui.

His dictis momento desit prior horrore plena visio. At Angelis bonum hominem ad portas usque coelestis Jerusalem levaverunt, quæ tantæ majestatis, ac elegantiæ erant, quantam describit S. Joannes in Apocalypsi. Quando proprius dein se ipsius uabat, obvios habuit duos bellissimos juvenes, manibus praeforrentes lucentissimas cruces. Hi deducebant hospitem in hortum per amoenum, cuius fragrantia, & mira pulchritudine vix non sibi ipse creptus est. Cum autem fructus, malo granato non absimilis, illi offerretur, & hospes tantum ori admoveret, cor ejus tanta oblectatione, & dulcedine delibutum est, ut crederet, majores non dari posse delicias. Sed enim mox reponebatur illi, gaudia beatorum multo esse excellentiora, & haec, quibus modò frueretur, stare solùm pro figura illorum gaudiorum, quibus cœlites sensuum tenus beantur, quoniam corporis humani capacitas longè excedit summa illarum deliciarum felicitas, quæ ex clara Dei visione, & comprehensione divinae substantiae evanescitur.

4. Lucas neendum omnia satè lustrarāt, cùm nova Scena venuitatis & lætitiae visenda se obtulit, ut ibi immorari vellet, & unà pellice-retur ad pergendum. Verùm obvius aliunde spirituum cœlestium globus illum ad se quodammodo divertit. Præstantissimus eorum, qui cum Majestate incedens, videbatur esse Princeps totius agminis cœlestis, allocutus est Lucam, gravibus his verbis: *Unde, & quomodo tu bic præsens es? An rite es confessus de peccati?* Interrogatus reponit: *Omnino sum confessus.* Perrexit Angelus Princeps porrò quærere: *Etiam hac tria peccata aperuisti?* (hæc Genius illi clare expressit) ad hanc vocem obmutuit penitus Lucas, quia revera per ignorantiam non detulerat ad forum pénitentiæ illa delicta. Postea superaddidit Angelus hæc verba: *Scito animam tuam his tuis peccatis fœde conspurcari, tēque impediri, quod minus ad DEI visionem evadas. Dic tuis popularibus, non alia ratione cœlum intrari, quam præmissa sincera noxarum confessione, ut Patres vestri vos docent.* Hæc ultima verba Angeli erant instar tonitruī. Deliderabat quidem Lucas Neophytus post priora amplius quid videre, præcipue circumspiciebat id, quod dici audierat de Deo, ejusque immensa gloria: & quomodo Beati se non minus in Deo videant, quam Deum in seipso. Sed dictus cœli Princeps mox docuit, neminem vel minima peccati labē infectum, se posse in Deo tanquam in speculo videre, nisi semet ipse purissimum efficerit speculum, in quo Deus se proin videat. Iret itaque, & priusquam eō evadat, in que hunc locum revertatur, verâ pénitentiâ & confessione à peccatis se penitus mundareret.

CAP. VIII. §. 10.

1. *B. V. MARIA spectabilis.* 2. *Ablatum Rosarium arguitur, à Deipara restitui iussum.* 3. *Neophytus ex raptu sibi redditur.* 4. *Fructus ex narratis his eventis.* 5. *Zelus Neophytorum ad convertendos etiam alios.*

1. **D**ejectus ergo spe sua Lucas è beato loco cessit. Dum proximam viam ingreditur, conspicit Beatissimam Cœli Reginam in makorum Sanctorum comitatu obviā procedere, tan-

tanto radiorum splendore circumfusam , ut Lucas præ elegantia , & gloriâ Virginei vultus mirè attonitus subsistet . Salutat dein Divina Mater Lucam in patria sua lingua , præferensque simul aliquid disciplentiae , ex eo quæxit , quidnam collo pendulum gestaret ? Rosarium , responderet ille .

Subdit Beatissima Virgo : *Argui hos Rosarium non est tuum , sed pertinet ad meum filium* (nominavit simul illud mancipium , cui Lucas collam illam violenta scilicet pierate , quasi bona fide rapuerat) *Illi hoc seruum sibi arcus & sagitta dexteritate vendicavit , & pro aliis rebus amore mei sibi delegit . Fac , statim eidem reddas ; nam tua violentia ipsum maximè afficit .* Hæc elocuta disparuit : Comites verò in terras has clementem reduxerunt , sed ad singulos ferè passus occurrerunt maligni spiritus more canum venaticorum , latera infestantium , ut horrore socius corriperetur .

Ventum est denique ad paulò antè desertum corpus Lucæ , quod referebat informem terræ massam . Exhorruit Lucas , ad ejus conspectum , & vix credidit solum illud esse , in quo priùs habitaverat . Querebatur igitur de ea re , cum Socii subridenti similes innuerunt : *Nunc ipse , ajunt , experitur , qui tandem sis , nemp̄ vivis , & orubescendas terra portio .* Dixerant hæc , simul ex oculis abierunt . Lucas autem Xarupà , aut verius ejus anima corpori postliminio erat restituta . Nec aliter illi res visa : quam si ex alto somno evigilaret . Hujusmodi visiones quidem quodd̄ veræ , & non tantum apparentes fuerint , patet ex effectu bono . Certè subsecuta conversio multorum ostendit manifestè fuisse illustrationes Dñi , vel boni Angeli , qui sese accommodarunt ruditati , & genio Barbarorum .

Cæterum prima post cura Lucæ fuit , ut accito ad se homini ablatum Rosarium redderer non sine deprecatione illætæ injuriae . Et hem sub idem temporis momentum , eò usque cruciante febri liberatum se deprehendit . Stupebant circumstantes vehementer , illum tam levi remedio potuisse ex morbo tam gravi derepente convalescere . Crevit admiratio , quando ex ordine , quid ei contigisset , & quid DEus significare illis ore suo jussisset , recensuit . Capi non potest , quantos animorum motus , quantas lacrymas cum summo fructu hæc narratio exciverit , etiam in aliis Indorum reductionibus . Itaque innocentis antea vitæ Christiani eò ardentius virtuti studuerunt ; pejoris autem conversationis rei ad frugem redierunt . Lucas Xarupà au-

tem, cui haec ostenta exhibita sunt, ad suum usque finem revera Sanctam vitam continuavit.

5. Restat, ut mentionem faciamus de insigni zelo, quo ex ardescunt novi Christiani ad prædicandum Ethnicis, & ampliandum ubique Christi Evangelium. Neque enim sat is est ipsius dignam Christiano vitam profecti, sed omni quoque industria satagunt, ut ejus felicis sortis participes, quam plurimos alios faciant. Haec laus ab ipsis nostris Patribus confirmatur. Relatam modò visionem, & ecstasim unus ex duobus supra memoratis Patribus ita claudit: *Ex his igitur, aliosque miris evenis in populo ingens exortum est in eundem amoris. Zoli, & Religionis, ad annunciatandam barbaris DEI veri nomine. Herumnes adde, quicunque nil penit habebant, ut nec ipsam mortem horrent, cujus periculum ad singulos propè passus est obvium.* Alius nostrum ita scribit: *Fidei propagatio (DEO sunt infinita gratia) quot diebus incrementa sumit, & multi admodum sunt, qui spretis praesentissimi vita periculis desiderant excurrere ad paganos. & illis prædicare Veri DEI Religionem. Mei Neophyti (verba sunt Patris Cavallero) qui præterito primùm Anno Salutis fons sancti sunt, offerant se se præ Commiseratione erga suos populares, rogantes, ut illos visitare liceret, ad cognitionem veri DEI perducendos, ne sibi expertes essent sorti tam boasa, qua ipsi jam Neophyti fruenteruntur. Specialiter de aliquo Indo, qui Ignatius nomen, prædicatur, quod omnine vita campus insuperavit in captandis, & convertendis Ethnicis. Hic, postea A. P. Joanne Daga, de Zea Zamucorum genti præfectus est, & cum laude prudentiae, & doctrinæ in peragendis negotiis Superioris officium explevit. De alio Indo (Antonius vocabatur) in Pago S., Raphaeli testatur P. Augustinus Castannates, eum totis virtibus insudasse, ut quam plurimos ex captivitate Mamalucorum liberaret, in fide Christi dein instrueret, & in suum transferret vicum. Vix ubi post longas pluvias serenatur cælum, Indi in procinctu sunt ad exercitendum. Aestimant se ed feliores, quo plus adversitatum occurrit, modò plures ad Dari cognitionem perducant. Sapienter menses quartuos exigunt indefessi, donec animarum fructum colligant. Sub eorum, vero redditum in populo insolita exultatio, & gratulatio increbrescit ap qui omni amoris, & benevolentiae significatione recentes excipit hospites, tamen si capitales antea hostes fuissent. Haec certè Indorum suorum charitas, Patribus nostris dulces non semel exprimit lacrymas: maximè cum observant, quanta facilitate hos advenas indigenæ in suas*

suas domos recipient, & tantillum, quod possident, impetrant, & velut cum ipso corde dividant. Quæ quidem benevolentia apud barbaros id efficit, ut facile obliti suæ patriæ, Legi Divinæ se subjiciant: præcipue eo in casu, quo talem experiuntur beneficentiam erga se, qualem nec in extrema necessitate suismet proximis Consanguineis alias præstare solent id genus barbari.

CAP. VIII. §. II.

1. *Zelus animarum in Christianis.* 2. *Prodigia in lacu per veneficum cruento.* 3. *Et in periculo luculentis incendii Auctore Diabolo.*

Fatendum est, hanc novam Christianam Rempublicam potissimum sibi ipsi incrementum Fidei debere. Zelus enim Neophytorum pro animatum Salute ed usque invalescit, ut contemptis vitæ periculis propè singuli, & soli in sylvas, & solitudines penetrare non horreant: aut certè Patribus nostris Sociati, montium cavernas, & nemorum spelæa excutiant, aliquos ad Dei agnitionem protracturi: in qua quidem animatum ethnicarum indagine plus centum eorum Sanguinem, & viram læti profuderunt. Placuit etiam Divinæ Bonitati, labores horum Neophytorum se penitus manifestis prodigiis promovere, quæ cùm spectarent barbari, catervâq[ue] baptismi gratiam solicitarunt. Ex multis duo exempla afferam. Christianorum aliqui, recens sacro fonte abluti, ut agnitionem Fidei veritatem porrò propagarent, contulerunt se ad Ethnicum populum Pinquisitorum. Adhortabantur magno ardore, ut suum habitationis locum desérent, superstitionem abdicarent, & ad Christi gregem accederent.

Dum in eo religioso labore toti sunt nostri Neophyti, hem perterritæ superveniunt sceminae, altum clamantes: *O malam rem! unde proximi lacus, usque populi necessaria, specie murata in sanguinem transmis- gravis.* Horum verborum causa pagani omen illico captarunt ex casu, tanquam prodromo ingentis infortunii, & in varias opinionesq[ue] visi rem interpretabantur. Christianis autem asseverantibus, nihil subesse praeter meras Orci præstigias, intellexerunt, his dolosis arti-

bus non aliud quæri, quæm ut ab ineunda salutis via averterentur. Ut autem ipso facto id monstrarent Neophyti Apostoli, abierunt cum his paganis ad Lacum: videre quidem ibi erat repentinam aquæ metamorphosin, sed illi fide firmati expediti sacram Rosarium, quo eodem Lacui benedicunt, & denique illud immergunt. Res mira! eodem momento cruentus aquæ color evanuit, & cum priori specie saporem consuetum unda recuperavit.

3. Plus admirationis habet sequens eventus, qui his Christianis accidit. Diviserant se inter plures ethnicorum turmas, uno ferè millari à se invicem remotas, ut nimirum simul omnes hos Deo lucrarentur, & in unam Communilitatem congregarent. Observabant aliquando hi ipsi ethnicici circa tuguria sua ex terra densum, multisque flammis mixtum vaporem ascendere, omnibus ignaris, unde id esset. Coniiciebant tamen latens grassari incendium (at postea compertum est, ab inferorum genio eas flamas ortum traxisse) & quoniam vehementior ventus ingruit, imminebat flamma barbaris tam celeriter, ut vix citara fugâ periculo sese eriperent. Cum verò ignis primam barbarorum domunculam corripuisse, citra moram Christianos receperentes Barbari curriculò prosequuntur, effictim rogantes, ut, si vera quidem forent, quæ de Christo, ejusque Matre prædicassent, quæm cito in præsenti calamitate utriusque opem implorarent. Procedentes igitur singuli in genua instabant Deo supplices, ut parceret his Indis, qui spondebant, se sanctam Christi Legem admissuros: Et hem luculentum miraculum! Flamma illico citra damnum deseruit, aut potius præteriit illam domum, quam Deus ut indemnum vellet, erat rogatus. Auget prodigium, quod servata habitatio in medio pagi constiterit, cæteris omnibus circum in cineres redactis. At mirus eventus nequidem est finis. Stygia enim hæc flamma etiam alteri proximiori viculo instare visa est, conternatis loci incolis. At Christiani subSIDium in promptu tulerunt. Eorum enim antelignanus, sublatam in altum Divinæ Matris effigiem deferri, & furenti igni opponi præcepit. Quo facto flamma, velut in medio dissecta, sine læsione ullius Domus Christianum pagum præterlapsa est. Accedit, & illud mirum, notasse aliquos, quod flamma supra unam domum in sublime se sustulerit, & in forma arcus absque maleficio discesserit. Certe portentum hoc mirè confirmavit Christianos in sancta Fide, & religione erga beatissimam Dei Genitricem: Ethnicos autem eò permovit, ut ad suscipiendam S. Fidei Legem condicerent. CA-

C A P U T I X.

**Quæritur per flumen Paraquarium
Communicatio Missionum cum Guarani-
cis populis.**

§. I.

1. *Via brevior ad Chiquitos queritur.* 2. *Indus Cat-
chumenus suos gentiles ad Fidem permovet.* 3. *Pe-
ricula in itinere.* 4. *Error in flumine, quod Para-
quarium male creditum est.*

Simul ac initium factum est conversionis Chiriquanorum, & Chiquitorum, animo scil. ulterius in Regionem Chaco mo- vendi, juxta ac docendi de rebus fidei illas gentes, quæ va- stissimum terræ tractum inter Urbem Taryan, & flumen Pa- quarium incolunt, cum primis mox annis tam utile, quam necel- sium visum est, ut ad dictum Paraquarium nova via aporiaretur, cu- jus beneficio Paraquaricis, vel Guaranicis Missionariis propior aditus ad Chiquitos complanaretur. Nam eo pacto longè facilius Chiqui- torum pagis provideri, nostris autem commodior occasio offerri vi- debatur, communicandi negotia cum Capite Provincie, & emer- gente easu præsentiore ab illo opem experiundi. Solatio dein ple- num censebatur, si coram ipse Provincialis arbitraretur Apostolicos labores, & copiosos fructus messis in redditis ad fidem barbaris. Id quod ed expeditius foret, quod brevius iter alveus fluminis Paraquarii faceret. Futurum enim erat Compendium vice, ad mille, & quin- genta tantum millaria protensæ, quæ alibi ad duo millia, & quingen- ta excurrebar. Re serio consultata Parres nostri ad consequendum hunc finem nihil non egerunt, sed ea vice incassum. Occulta enīa Dei Providentia posteris primum temporebus, & aliis prorsus modis sce-

scopum suum sunt consecuti. Tamen tacendus interim non est in-
gens nostrorum conatus in tentando hoc viarum compendio, nec
frustrandus laude debita vel in terris, ubi toti quanti sunt in promo-
venda divina gloria. Potissima causa erat, cur Colonia S. Raphaëlis
propè flumen Guabys plantaretur (uti superius dictum est) ut pro-
pinquier esset Paraquario flumini. Ab illo igitur fluvio quærebant
Guaranici Missionarii novam, & breviorem viam ad Chiquitos sternere.
Hi autem fuerunt P. Franciscus Hervas, & P. Michaël de Yegros,
qui Mense Mayo Anno 1702. comitantibus 40. Indis, viae ductori-
bus iter aggressi sunt sine omni commeatu, sustentandi solâ DEI Pro-
videntiâ, subsidio Mariano, & SS. Archangelorum Michaëlis, &
Raphaëlis. Neque hac parte ipsos spes fecellit, cum insperatam feri-
nam cum piscibus celum obtulerit, quantum satis, & eò copiosius,
quò major erat indigentia humani victus.

2. Inter viæ ductores erat Paribus etiam Neophytus, sed ne cum
baptismo ablutus Indus, natus ex eo populo, qui prioribus annis si-
mille Patrum propositum sufflaminarat. Hic adolescens Indus non
minore fructu, quam zelo effecerat, ut ejus gentiles sanctæ fidei ad-
legerentur, & per tres pagos Curuminas, Batalis, & Xarayes Pa-
tribus nostris omni charitate obviarent. Ipse vero in ultimo horum
pagorum remansit, quia ob defectum vestitus pro longiore itinere,
qua ob læsionem pedis, quo spinam inducerat. Et quod dolendum,
paucis post diebus funus fuit ante, quam baptismum obtineret, quem
tamen suo zelo ardente popularibus propiis impetrarat.

3. Patres interea iter prosecuti per vastas sylvas, per ardua montia,
per infidas paludes, per exundantes fluvios nimirum plurim
sum ærumnarum, & molestiarum exhauserunt. Ut taceam conti-
nuum metum, ne cum suis in hostium manus delati perirent. Tan-
dem ad oram cuiusdam fluminis (ut reabantur) periventum est, ubi
crucem erexerunt, penitus persuasi, hoc demum esse flumen Para-
quarium, aut certè ejus brachium. Sed illos opinione sua deceptos
fuisse, posterius docuit tempus; neque enim fluvius, sed spatioius
lacus erat, qui postremum in densam palmarum sylvam excurrit. In
reditu magnum vitæ periculum Patres subiissent, nisi Deus id tempore
avertisset. Nam Indorum aliqui interea obfirmato statuerant animo
mactare Patres, per suas terras reversuros. Fuere tamen alii ex illis
melioris planè cunctis, qui nefarium propositum suorum tanquam energiā
dilecti.

dissuaserunt, ut mutato consilio reduces Patres non modò non lœderent, sed admodum amicè obviām irent, & cum tota pagi sui communitate Patres comitarentur usque ad vicum S. Raphaēlis, ubi etiam habitare cœperunt. Patres allato drecti feliciter Paraquarii nuntio vix redierant, cùm P. Josephus de Tolù, id temporis Superior eorum communitatū, statim subornavit P. Franciscum Hervàs, ut ieret in Provinciam, ejusque altera vice Præsidi R. P. Laurentio Nunnez eandem relationem ficeret. Dici vix potest, quanto gaudio nuntium hoc excepérat R. P. Provincialis. Itaque nullā morā interpositā quinque ex Veteranis Guaraniæ Missionariis cum uno fratre designavit, qui fluminī Paraquario se ocyùs committerent, putatam novam viam exploraturi, ab aliis inventam, ut quidem credebatur, rectā ducentem ad Chiquitos. Designati Patres erant P. Bartholomæus Ximenez (qui postmodum huc Romā rediens, quod tanquam Indiæ Procurator missus erat, in portu boni aëris diem extremum obiit, annis & meritis plenus migrans ad meliorem portum æternæ felicitatis 22. Julii Anno 1717.) P. Joan. Bapt. de Zea, P. Jos. Arce, P. Joan. Bapt. Neumair, P. Franciscus Hervàs, & Frater Sylvester Gonzalez. Porrò cùm Lectori benevolo gratum fore confidam, si intelligat tam laboriosi itineris exitum, non pigebit, huc apponere exactam' omnium narrationem, quæ in ea profectione obvenerunt. Habeo id à calamo unius è dictis Patribus, qui operosæ viæ comes fuit. Relatio, quæ diu quæsita tandem in manus meas venit, sic se habet.

N

CAP.

C A P. IX. §. 2.

1. *Itinerarium per terras, & aquas. 2. Pacem respuunt
Barbari. 3. Legatus pro pace cum Sociis occidi-
tur. 4. Navigantes infestantur à Barbaris.
5. Locus herba Paraquariensis. 6. Cruces à Bar-
baris ipsis erectæ contra incursum tigris. 7. Duo
Patiens à Mamalucis ad mortem usque ceduntur.
Orizanativa non sativæ ingens copia.*

1. **D**ecimo Maïsi Anno 1703. solvimus è portu nostræ Reductionis Candelarie (à Festo Purificationis Virginis dicta Candelaria) ad alterum portum fluvii Ataquì appulsuri. Inde 27. ejusdem Mensis ad pagum Irat pervenimus, ubi singulare cum charitate nos exceptit P. Gervasius ex Seraphico Ordine S. Francisci, qui ejus Loci incolas sub religiosa disciplina curabat. Adverso dein fluvio Paraminì perrexiimus ed, ubi Paraquarius in flumen Paranam se evolvit. Et auspiciatò quidem periculoso illum tractum superavimus, quamvis non sine magna difficultate properet fluctuum, & ventorum turbines, qui per dies plusculos nos delassarunt. Tandem 22. Junii ad portum Assumptionis delati, consueta cum charitate more Societatis à Patribus ejus Collegii sumus excepti. Quatriduo post iter prosecuti sumus in mediæ magnitudinis navi (Barque dicunt) comitantibus nos aliis quatuor navigiis, quæ Balsas vocant, duobus item Pierak dictis cum Scapha. Quatuor Balsæ confectis 40. milliaribus ex longinquo observarunt minores Indorum naviculas, quas Payaquas nominant. Videbantur esse exploratores ex illis populis. Cupiebamus proin colloqui, & ad prævertendum omnem merum, & suspicionem nos, qui essemus, manifestare, & unà hortari, ut sancta cum Hispanis pace ad Legem Christianam animum appellerent, Quocirca P. Neuman cum Fratre Sylvestro Gonzalez consensâ scaphâ illis propinquantes, summè conati sunt, ut iicto fœdere paciferentur.
2. Sed optimum propositum effectu caruit, acclamantibus per Iudicium Barbaris: *Pem, pem momba ore Camerada Buenos ayres viarupi!* quæ verba hunc sensum faciebant) se formidare illos nationis nostra, qui popu-

populares suos circa oppidum boni aëris pessime tractassent. Itaque P. Neuman spe sua dejectus, ad suos rediit, antè tamen vitrea grana, aliisque leviuscula dona ex arbore in litore suspendit, Barbaris pro munere relista. Horum aliqui ubi viderunt, nostrorum lenocinia non meis verbis absolví, ocyüs accurrerunt ad captanda dona, & spoliandam arborcm. Imò quatuor eorum majoris animi, & fiduciae uni nazivum (Balsæ) se junxerunt, ubi habitò colloquio aliqua stragula, bellè profectò contexta, vicissim dono reliquerunt. Hæc colloquio cum Barbaris per plures dies fuit continuata singulari cum industria ablegati nostri Aniceti Guarie. Erat iste summi terroris Christianus, & Vice-Præpositus in Reductione S. Cosmæ, qui ad salutem horum Ethnicorum omnem operam impendit, ut lucrificaret, & suatum partium tandem esse vellent. At enim Payaguana gens hebes, perfida, & fraudibus assueta est, quam malitiolam indolem brevè palam fecerunt.

Quippe cùm noster Anicetus 12. Julii apud' aliquos Payguanos cum munusculis, quæ mirè estimant, se sticisset, ut eo illicio citius sacram baptismam persuaderet, ex nescio quo litoris recondito angulo proditorum turma, duabus naviculis vecta, advolavit, qui veteratrix proditione tam illum, quam socios clavâ trucidarunt. Cæde facta profugerunt Barbari, ne à subsequentibus Christianis comprehensi fuerent. Sed nimis serò hæc crudelitatis stropha innotuit, in eo primùm loco, ubi occisorum cadavera repeterunt, sed sine corpore Aniceti. In horum defunctorum solarium postridie Christianæ exequiæ sunt instituæ cum spe, Duum tam servidis Catechistis pro salute barbarorum proprium remuneratorem fore.

Payaguani cùm adverterent nos tres non mediocriter moveri cæde suorum, audientes facti statuerunt, nos altero die loco exturbare, quem occupabamus. Videre proin erat magnum numerum naviculærum, gemina serie fluentium, quarum una ad ripam applicata, suos vectores exponebat, altera autem in flumine sursum deorsum oberrabat. Nunquam tamen ausi nobis propinquiores fieri, paulò post retrocedentes, procul videri cœperunt, exploraturi, quam viam portò iniremus. Una Unica vice tentarunt nostra navigia (Balsás) noctu ex litore jactis lapidibus & sagittis infestare. Sed levi negotio à nostris Christianis in fugam conjecti sunt. Atque hic fuit unicus hostium assultus, cui si Guaycurei Ethnici, fortis, & Catholicæ fidei

infensissima natio se junxit et, vix infidias superassemus, maximè in fluvio, cuius utrumque litus habitatur, præterea insulis, & haud fidis recessibus, & eluvionibus abundat.

5. Septimo Augusti attigimus ostium fluminis Xexui, in quo olim, ante depopulationem populorum Maracacyù & Terecanì, uti & Coloniae à Purificata Virgine dictæ per Mamalucos patratam, quot annis ad urbem Assumptionis ingens cōpia herbæ Paraquariensis fuit advepta. 19. Radentes longissimè licora adverso flumine prospiciebamus aliqua Payaguanorum mapalia, qui se paulò antè reduxerant in capacem insulam, præ oculis nostris stantem. Vix ubi ripæ viciniores eramus, quando Indi nostri prosilierunt in continentem, & memor res truculentæ suorum necis locum explicarunt. Insulae autem dominum se ferebat Caciarius Jacayrà, qui ibidem subditos quosdam, fabricandis navibus destinatos destinebat. 21. Occurrit nobis situs altioris terra, vallis circumdata, ubi tres alte crucis stabant depactæ. Suspicio primitus fuit, forte Mamalucorum esse Machinamentum, qui suas sacrilegas Missionum functiones, ut Cap. 3. fusiùs docuimus, ibidem loci exercuerint.

6. Verū ablatu dubio tandem didicimus, hujus structuræ opus esse ipsorum Payaguanorum, qui Christianos æmulati, eā de causa hoc fecerunt, ut Deus incredibili multitudine tigridum, regionem illam vastantium, eos liberaret. Exiguo pōst temporis intervallo in conspectum venerunt 12. Barbari in litore sine ullo tamen erga nos maleficio, quin mirandum magis, nos usque ad trigesimum Augusti non nisi duas naves Guachicorum observâsse, antequam pertingeremus ad fluvium Tepoti. Hujus ingressus in Paraquarium triginta Leucis remotus est ab ingressu fluvii Peray. In superiori parte dicti fluvii Tepoti longa rupium series exporrigitur, per quas turbulentu & spumoso cursu volvit, & plerūmque easdem obregit. Decrescente autem aqua, visuntur in unius cautis supremitate pedum vestigia humana, quæ incolæ autumant esse vestigia S. Thomæ Apostoli. E regione conspicuntur cī Paraquarium duodenæ & præaltæ petræ, viñu peramoñæ, in quibus natura viderut artis elegantiam superavisse. Ibi Guaycurani excitatis mox ignibus fumum immensum diffuderunt, tanquam prodromos seu volaticos nuntios adventantium hostium, de quibus conterraneos hoc pacto docent. Septem millaria post has rupes sunt, à quo intervallo procurrit horum populorum fluyius, Pro-

xiii

ximè hunc jacet Lacus Nengetures, in quem alias fluvius se exonerat, veniens è regione gentis, quam Guamas dicunt. Secundum Superiorem Laci longitudinem habitant Guaycani per potiorem anni partem: educant ibi totos greges eorum, & mulorum. Populis, Guamas dictis, utuntur perinde, ac mancipiis ad agriculturam, & herbae Tabacariæ plantationem, cuius ibi locorum ingens abundatia. Haud procul ab isto regionis tractu sunt alii populi, inter quos numerant Lenguas vocatos, eadem propè linguæ, qua Chiquiti, loquentes. Ex altera fluminis Paraquarii parte, multo superius fluvio Tepoto alveum suum præbet fluvius Alboymboym.

Ad hujus ripam antiquitus Colonia fuit, in qua incolarum Saluti invigilabant P. Christophorus de Arenas, & Alphonsus Arias. Accidit, ut alter eorum ad populos Guatos proficeretur, ab iisdem postulatus, ut S. Baptisma conferreret, cum in cohortem Mamaluorum est delapsus, mox impactis ferreis fistulis ad mortem usque cæsus. Alter brevi post in horum plusquam barbarorum Latronum manus quoque delatus, tam truculentum in modum habitus est, ut in brevi, & vivere & pati desierit. Cæterum ab hujus tractus confinio usque ad Xaryos immensa se camporum planities protendit, qui ex sola telluris fertilitate tantram optimæ Orizæ abundantiam progignunt, ut satia, superque inde provisum sit Payaguensis, Guaris, Nanuiquis, Gagacatis, Guacamis, Guaresis, & aliis conterminis populis.

CAP. IX. §. 3.

1. *Nex duorum Fratrum nostrorum.* 2. *Ignis accensi sumus nuntius adventantium hospitum, vel hostium.*
3. *Mors aliquorum è nostris.* 4. *Diversissimi iterum populi circa Paraquarium.*

22. **S** Eptembbris prætervecti summa montes Regionis Cunnayegua, in quorum altero latere se erigunt montes terre Itô, quam inhabitant Synemacæ. Huc Evangelii seminandi causâ olim missi erant P. Justus Mansilla ex Flandria, & Petrus Romerus Hispanus. Horum posterior cum Matchæo Fernandez Fratre Laico à Chiriquanis Iadis interfici sunt, quoniam vi legis Christianæ non nisi

nisi unam conjugem illis indulgebant. Porrò intervallo quinque milliarium cum universis sibi subjectis Payaguanis in Insulam retrocesserunt duo Caciquii Jarechacu, & Arapichiqua.

2. Iste simul ac nos conspexere, sepiem naviculas (canoas vocant) ad magnam Insulam Oretioniorum Indorum navigare jusserunt, populis illis (ut solent in similibus eventis) de nobis nuntiaturas. Quo facto & propè & procul ingens fumus in aëre est observatus. Hanc ipsam ob causam Payaguanii in illo tractu magni aestimantur, & copioso quidem cum tenore. Ad remunerandam enim tantam vigiliam dono ipsis obveniunt herba Tabaca, Corium, telæ lineæ, & omne genus alimoniarum, ad redundantiam usque.

3. Tabarò solventes proximè prætergressi sumus montes Regionis Taragùipitá, ex qua quondam Missionarii quatuor à P. Antonio Ruiz dimissi, hanc fusillimam Ethnicorum terram inter se dispertierunt ad Legem Evangelicam serendam. Erant autem hi P. Ignatius Martínez, Hispanus, P. Nicolaus Henart Gallus, Jacobus Ferrer, & Justus Mansilla, ambo Flandri, quorum primus in Peruviam ad Chiriguianorum Missiones fuit avocatus, duo proximi laboribus & ænuminis confecti, omni humana ope destituti, mortem obierunt, mortui S. Francisci Xav. non absimilem. Ultimus ex his, qui restabat, pariter laborum cumulo succumbens, in brevi extinctus est. Ad octo millaria supra Tobarum duobus alveis Paraquario committitur fluvius Alboretæ, ubi solent Mamaluci tracicere Paraquarium, ad suas grassationes cis flumen perficiendas. E regione à duabus ostiis fluvij Mbotorei in altera parte evolvitur in etiundem Paraquarium fluvius Mandius, cuius decursus proximè est ad radices montis Taraguipitá. Ille mons cohæret contiguus montibus Tambauci, & Garaguy, & ab ora Paraquarii usque ad celebrem Oretioniorum Insulam longè exporrigitur. Porrò autem à flumine Mbotorei ad usque gentem, Xarayes protenditur vastissima terræ planities, olim culta à populis Guaycharapos, & Itatines. Postea tamen, cum perpetim infestarentur à Mamalucis, dictum locum deseruerunt, in abstrusas trans Paraquarium sylvas dialapsi, quæ à Iacu Jarogui ad 50. horas excurrunt usque ad Stationem dictam S. Cruz Vieja, sive ad veterem S. Crucem. Tandem 29. Sept. utrōque fluvii Mbotorei ostio superato, cum velut paralleli terræ Chiquitorum navigaremus, omnem operam intendimus in invenienda Cruce, quam priori anno Patrem Franciscum

scum Hervàs, & Michaëlem Yegros erexit diximus ad initium hujus capitatis. Idcirco multos lacus, & alias exundantis Paraquarii undas necesse fuit nos eluctari. Duodecimo Octobris, dum tantisper ad flumen Paraquarium morabamur, aliquos ex Payaguanis in conspectu habuimus, qui, licet cæterò qui nostros Indos pertimescant, tamen nobis propiores facti, varia fructuum terrestrium genera ultrò obtulerunt, quibus alia vicissim munera singulari cum benevolentia porreximus. Decimo septimo Octobris post conspectum Lacum Ja-raqui naves stitimus. Hic lacus per longos mæandros versus Lacum Orejoniorum in memoribus, & penes montes navigantium oculis subducitur. Isthoc loco alterum riparium Paraquarii latus hodie incolis magno numero frequentatur. Sinistra autem ripa est populosior. Nempe securior hæc Statio est adversùs incursionses Mamalucorum, quam defendunt & lacuum amplitudo, & paludum frequentia ad illud Paraquarii latus, propè inacelsum hostibus.

Apponam hic aliquos suo nomine populos, ad utramque Paraquarii oram degentes. Dextro igitur litore, quod secundum decursum fluminis intelligimus, habitant Indi Guaras, Lenguas, Chibapueus, Ecanoquis, Napiyuchus, Guarayos, Tapyminis, Ayquas, Cunieanis, Arianes, Curibinas, Coes, Guarefis, Jarayes, Carabares, Urutues, Guabones, Mborgaras, Paresis, Tapaquis. Sinistram fluminis ripam incolunt populi Payaquas, Guachicos, Itazines, Aginis, Sinemacas, Abiais, Abaties, Guitibis, Cubjches, Chicaocas, Coroyas, Trequis, Gucamas, Guatus, Mbiris, Eleves, Cuchiales, Torayus, Jasintes, Guatoquazus, Zuruquos, Ayrueres, Quichiquichis, Xaimes, Gannanis, Curuaras, Cuchipones, Aripones, Arapares, Cutuares, Itapares, Cutaquac, Arabirar, Cubies, Guannaguazus, Imbaes, Nambiquas. Verum quidem est, quod quilibet ex nominatis modo populis potissimum duas duntaxar, aut tres Communitates conficiat, quarum aliquæ trecentas, aut quadringentas animas, aliæ etiam plures numerant, idiomate tenuis sunt nihilominus distinctæ, cum quævis harum Communictatum diversa uratur lingua. Atque adeò, etsi sibi sint contermini, sese invicem non intelligent vel ob mutuas, eisque perpetuas similitates, vel certè quod nullam colant amicitiam, nec sui, & rerum suarum communicationem facere soleant.

CAP. IX.

CAP. IX. §. 4.

1. *Indi insignis benevolentia, & liberalitas.* 2. *Lacus, ex quo Originem trahit Paraguarius: fertilis ejusdem Insula à Mamalucis destructa* 3. *Indi se jungunt navigantibus cum spe convertendæ sua gentis, datis interim pueris, quasi obsidum loco post nostra munuscula.*

18. **O** cobris reliquimus ad dextram Lacum Tuquis, & transivimus ostium fluvii Paraiguazu, qui tunc admodum luctuosus, tumens, & rapidus ferebatur. Modico exin intervallo incidimus in naviculam, Indo unico vectore occupatam, qui formosa, ac firma corporis constitutione erat spectabilis ex gente Mbiritiy. Hie citra omnia metu nostro navigio appropinquavit: nos vicissim omnia, quæ cogitari possunt, benevolentiae signa monstrabamus. Et quamvis nec ille nostros, nec nostri illum mutuo loquentem intelligenterent, gestibus tamen, & nutribus significabat, pagum suum trium duncaxat dierum itinere inde distare. Post brevem moram illum quidem dimisimus, sed quoniam tantum amoris, & humanitatis in nostris notaverat, ægrè avelli à nobis poterat. Signis igitur nobis innuebat desiderium nostram condescendi navem. Neque mora fuit, cum in illam admissus est cum suis armis, & culcitra, seu artificiosè contexta stragula. Indus hoc beneficio lætus nostris Indis Aquaticum porcum sanè magnum, paulò antè captum & cæsum (Capivarà dictum) dono obtulit. Est hæc certa suum species, inter solas undas nasci, & versari solita, quamvis de cætero porcis terrestribus quam simillima. Post tres deinde dies cum videret Indus, nos sursum circa oram fluminis pergere, nobis valedixit, ne nos cogeret subsistere inter Insulas. Appromisit ramen, se propediem redditurum. Nos verò per hunc internumatum Caciquio, & præstantioribus suæ gentis varia munuscula, à Barbaris aestimata, in viam dono dedimus. Et verò promissis stetic Indus, brevè redux. Dura verò flatoe turbulentio vento larum fluvii brachium nictitur evincere, in nostrum omnium conspectu passus est naufragium. Mortem subin vix eluctatus, nostris ingratia insupercato in manus Sayaguanorum delapsus est, ab illis ad suos remissus.

Tan.

Tandem 31. Octobris famosum Lacum Xarayeru sumus ingressi, in quem multi navium patientes fluvii lēse exonerant. Atque hic Lacus est hydrophylacium, si Geographis credimus, ex quo originem trahit ingens fluvius Paraguarius. Ad introitum hujus laci jacet celebrata Insula Orejoniorum, antiquitus populosa, nunc penitus deserta, & vastata per Mamalucoas. Aura hujus Insulæ est salubris, & temperata, licet sita sit sub 17. ferè gradu altitudinis poli. Longitudo extenditur ad 40. Millaria, & 10. Latitudine, quamquam alii eam Insulam altero tanto majorem faciant. Tellus hujus Insulæ fertilissima, ut ut alicubi montibus, sed qui arboribus, operi affabre faciendo valde accommodis abundant, attollatur. Primi Iusulæ inventores nomen paradisi eidem indiderunt. Nobis tamen singulare nihil occurrit ibi præter salubritatem aëris. Hic nostra industria de novo mirè se corsit, ut inveniremus tam ardenter, quām operosè quæsificam Crucem. Verū dedita omni operā nihil de Cruce compertum est seu in navigatione seu in continente versus Chiquitorum Reductiones. Evidem P. Josephus de Arce, P. Joannes Baptista de Zea, & P. Franciscus Hervàs à P. Superiore Bartholomæo Ximenez licentiam petierunt, longius ad verlo flumine navigandi, ut adirent Ethnorum pagos, certius quid hac super re exploraturi, sed repulsam ruleantur. Potius, cùm quotidie aqua decresceret, & periculum fieret allidendi naves ad latentia saxa, si porrò pergeretur, redditum matuare statuit Superior, postquam lesquimensem jam insumpseramus frustra pro aperienda ad Chiquitos via. Incredibilis proin Patrum dolor erat, quod omnes ipsorum spes in vanum diffluxissent, perditio itineris labore inter tot ærumnas. Ad ultimum Patres Superiori supplices facti rogârunt, sibi ut liceret in hac Insula Orejoniorum remanere, ut tantisper morarentur, donec aquæ novum incrementum caperent. Tentaturos interim se amiciciam cum Barbaris, spondebant, vias accuratiū indagaturos, & vertente hyeme ad Chiquitorum terras iter facturos. At P. Superior admiratus quidem suorum zelum, vericus tamen, ne ferventiū, quām tuiū esset propositum ob vitæ pericula, & incredibiles itineris molestias, voto Patrum tam ardenti non annuendum duxit. Itaque exire è lacu hoc magno contendimus, id quod factum 1. Novembris, nec sine metu impingen-di in recessitas aquis cautes, quo tamen periculo nos Dsus procul habuit. Solus adversus nobis ventus celeriorem redditum sufflaminavit.

3. Prosecuti iter ad centum milliaria vidimus procul tria navigiola cum quatuor Indis. Horum unus Payaguanus, tres reliqui autem Guarani, & quidem singuli veteres Christiani. Ipsi totis viribus allaborabant se jungere nostris navibus, datis signis colloquii nobiscum avide habendi. Vix nostro navigio se applicuerant, cum in illud transilierunt, poscentes, ut illos nobiscum tolerare vellemus, eo etiam eventu, si forte à suis Caciquiis revocarentur. Condiximus dato insuper nostris Indis mandato, ut hospites hos armata etiam manu contra vim Caciquiorum tutarentur. Verum & ipsi Caciquiis tantum æstimationis de nobis conceperant, ut hos suos subditos ultrò nobis concederent. Quin semet etiam nobis crediderunt, quando duo horum Caciquiorum positâ formidine nostram navem consenserunt, ac perinde quasi forent veteres, & optimi amici, Patri Superiori assidentes, summâ fiduciâ cum eodem ultro citroque sermones contulerunt. Nec optatam hanc occasionem neglexit P. Superior, procurandi scilicet horum salutem. Asseverabat, ipsos sub cura nostra quietam, & corporis æquè ac animæ periculis exemptam ducturos vitam: ubi nec à Mamalucis, nec à Guaycureis, in annos propè singulos infestis hostibus, maleficii quid metuerent, defendendi scilicet coniunctis viribus omnium Guaranicarum communitatum. Huic tam benevolentiae sponsioni ambo Caciqui magno cum solatio acquieverunt, vicissim polliciti, se non tantum cum suis subditis baptismum admissuros, sed etiam connisuros, ut Guati, & Guacharapi, sibi contermini populi, secum Societate inita novam Reductionem constituerent, & unà viveant. Ad firmandum tam salutare propositum, & majoris securitatis gratiâ nos poposcimus ab illis, aliquos paganos, quos priori anno tanquam mancipia abstraxerant, restituimus: quandoquidem in fideli rebus interea probè instructi, interpretum vice Patribus postea servire possent. In mutui condicti pignus illis elargiti sumus aliquot frusta stanii, cultellos, hamos piscarios, & alia id genus munulcula. His ita peractis adduxerunt nobis sex parvulos, quorum duo nati, Penoquii, unus Sinemacarus, unus Ereberus, alias Curubinas, postremus Guarayerensis. Hi postea Patris Hieronymi Herràn curæ commissi sunt, ut Christianum in morem educarentur. Absolutis igitur dicto modo mutuis amicitiae officiis Caciqui discesserunt non sine lætitiae magnæ indiciis ex spe, quod brevi sua in regione Missionarios essent visuri. Et verò illis ita abunde est factum, ut vel absentes be-

REVO-

nevolentiam juxta ac beneficentiam suam nobis monstrare stude-
rent, dum suorum aliquos jusserunt nos non tantum comitari navicu-
lis suis ad 150. millaria, sed & piscibus remunerari. Quod quidem
annonæ subsidium nobis ed opportunius obvenit, quod arctior noster
penus esse cœperat. Certe nostris sequè ac vectoribus navis eapropter
non una molestia fuit devouranda. Quippe tam panis bis coctus,
quàm frumentum fuerat jam corruptum. Ipsi P. Superiori per quatuor
mensis aliud obsonii quotidiani non erat, quàm aliqua cicerum por-
tio.

CAP. IX. §. 5.

1. Payaguani nostrorum interfectores ad Fidem Christi
invitanterur.
2. Mutua à nobis & illis munera.
3. Eorum hostilitates, & perpetua locorum mutatio
sunt impedimento, quo minas convertantur.
4. Duplex navigantium periculum Ope Mariana
depulsum.

Sed ut in viam redeamus, interim ad ea litora perveneramus, quæ
incoluntur ab illis Payaguanis, à quibus diximus nostrum An-
nuncium cum sociis suis maestatos. Nos horum mortem Chri-
stianè vindicaturi, id agebamus, ut in veram Filiorum Dei liberta-
tem illos transferremus operâ aliorum, nobis addictorum ex Payaguá-
nis. Hos igitur ablegatos dicere jussimus, nos nupera homicidia illis
ex animo condonare, quoniam persuasi essemus, eos non tam ex
propria malitia, quàm ex hostium instigatione scelus patrâsse: sepe
proin nostris viæ Sociis adjungerent, upam Reductionem austuri:
secus fore, ut ab Indis nostris, quibus ea viâ frequenter est carpen-
da, pejorem in modum visitarentur: denique nobis redderent abstra-
ctos nuper Hispanos. Hanc denuntiationem nôrante internuntiis nostri
tanta dexteritate urgere, urbarbari post breve tempus nobis ad navigaren-
tarent, & Joannem Garziam, nuper captum restituerent. Excusâ-
runt deinde se de crudeli nostrorum cæde, sed hæc omnia non sine no-
vo dolo & mendacio: cùm compescum subinde sic in urbe Assumptio-
nis, tres nuper captivos desiderari, ab illis retentas. Ad questio-
nem ergo ducti, responderunt, non nisi unum à se captum fuisse.

2. Renovatā in hunc modum amicitiā quām plurimi in navibus plus viginti (Canoas dicunt) nobis junxerunt , quin alias post aliū insilierunt frequentes in nostrum navigium , minuta manuscula acceptūti . Postridie eorum Caciquii , ambo dicti Jacayrà , nos convene runt cum ingenti frugum copia , quibus nos donatos voluēre . Significārunt postmodum , se magno desiderio teneri Reductionis , & Christianæ Fidei amplexandæ . Denique cùm animadverterent , nobis ipsorum navigia (Canoæ) summopere placere ex artificio planè vi ssendo , omnium elegantissimum dono reliquerunt . Atque in hoc statu negotium convertendi illos in medio reliquimus , Ipse interim exigua , quod̄ eorum fraudulētia , & mentis instabilitas nihil certi promittat .
3. Hodie divisi sunt isti in duas partes , quorum aliqui versus spatiōsum Lacum Xarayensem ad ducenta milliaria ultrò citrōque grassantur : alterius partis barbari eodem grassationis genere usque ad Assumptionis urbem omnia infestant , expilatis passim Colonis , & in captivitatem insuper abductis . Quo maleficio , præsertim tū Guaycurani Socii accedant , Hispani non vulgaria patiuntur damna , id quod mirum videtur , fieri nimis rurum posse has hostilitates à gente non admodum numerosa . Nam inter Payaguanoꝝ vix quadrungentos inveniret est , armis tractaudis idoneos , cùm potior eorum pars quā continuis Mamalucorum incursibus , quā frequentibus Guaycureorum hostilitatibus , insuper habita cum ipsis sancta pace , aliò distrahatur . Alterum , nec modicum impedimentum esse potest , quod minus ad fideli lucem pertingant , perpetua habitationis muratio , cùm nullo loco diutiū consistere assueti , nunc hic , nunc alibi morantur . Huc trahit ipsa vivendi ratio , quæ venatione tantum , & piscatu absolvitur . Aequiparantur ergo hac parte Guaycureis , Chavucanis , Jarosis & Pampanis , qui perinde ac isti nuspiam stabilem sedem figunt . Idem propter timendum , ne cum hoc populo fiat , quod de Jarolis sati superque experientia docuit ; hi enim altera jam vice postulatis Missiōnariis , se junixerant uni Reductioni , sed & altera vice hunc communem vivendi ordinem pertäsi diffluxerunt non alia de causa , quām quod̄ grave nimis caderet in uno loco perseverare . Nec aliud remedium videtur facere ad convertendos Payaguanoꝝ , nisi si conjungantur populis Guatis , & Guaciarapis , quod sanè multo labore , fudo re , quin & sanguine staret , donec perficeretur . Evidem ad hanc aleam

aleam tentandam se obtulerant duo Apostolici Viri P. Jos. de Arce, & P. Joan. Bapt. de Zea, at verò P. Superior non poterat illud probare, nec induci, ut tam facile viros hos lanienae barbarorum exponeret.

Prosecuti ergo iter nostrum, duplex nec leve periculum subivimus, quod altero Decembri die nostris navigiis incubuit. Unum quidem erat, dum in brevia incurrens altum se merit navis, ut vix expediti potuerit omni molimine. Refugium nostrum eo in articulo erat Cœlitum Regina, tam benefica, quam potens, ut indemnem nobis navem servaret, nostra opinione multis partibus lacerandam. Sed alterum discrimen, eodem die nos involvens, multò gravius fuit ab exerto ventorum turbine, qui navigium in latentem scopulum primò impegit, dein ab uno ad alterum saxum nos agens, denique in litus congecit. Certò credideramus, tam nos, quam navim esse perditam. Verùm Mater misericordiæ iterum suo subsidio non defuit, ut una nobiscum salva staret navis.

CAP. IX. §. 6.

1. *Mors unius ē Sociis itineris, & honor illi habitus.*
2. *Finis itineris, in quo prater mortuos sedecim Indos ceteri morbis tentati.*

Post superata tam feliciter pericula nos angebat cura servandi P. Joannem Bapt. Neuman, gravi ex morbo décubentem. Itaque P. Superior 4. Januarii tres pontones præmisit, quibus in urbem Assumptionis festinatō transportaretur æger. Tertiò post die & nos eundem portum prosperè intravimus, ubi, dum excensionem facimus, Gubernator loci, & Nobilitas cum affluxu ingentis populi hōn mōdō nos excepit, sed etiam tantum honorem nequicquam deprecantes nos comitati, ad Collegium deduxerunt. Ibi mox novo & tragico iterum casu de obitu P. Neuman perculsi fumus, qui sub ipsum Collegii ingressum iter ad cœlestem adiit Jerusalēm, absuntis priore terrestri itinere omnibus viribus. Id quod nemo miretur, cūm per multas hebdomadas in quotidianum cibum non plus, quam pugillus corrupti tritici illi suppetereret. Exequias defuncti suā præsentia exornarunt tam Ecclesiasticus, quam politicus Senatus, omnes item Sacerdotum Ordinum Personæ. Addebañg, se in honoris

tanquam Martyni exhibere, quippe qui ex suscepis pro gloria divina, & animarum salute laboribus mortem obiisset. Postremum 9. Januarii naves nostras repetivimus, ad quartum Februarii tandem ad nostros Guaranos reducti, postquam novem omnino menses laborioso itineri consecraveramus.

2. In via quidem nobis perierunt sedecim Indi, quâ victus penuria, quâ grassante inter omnes nos alvi profluvio consumpti. Quin si longiorum fecissemus moram, certò futurum erat, ut duo insuper ex Patribus de vita decederent, cum incredibili jactura eorum populorum, quibus convertendis postea destinati sunt. Hucusque loquitur dictum itinerarium.

CAP. IX. §. 7.

1. Novum iter per undas & terras explorandi causa, sed sinistro exitu. 2. Morbi nostrorum Patrum, & mors Fratris cum vita compendio.

2. **P**ater Provincialis intellecto tam sinistro inquisitæ viæ exitu ad aliq. mox consilia animum intendit. Sequentे igitur anno, cùm Collègium Tarixæ visitaret, P. Joanni Parritio Fernandez in mandatis dedit, ut in flumine, quod rūm temporis falso credebatur esse Paraquarius s. aliquoc. nayigia. (Capoas) fabricari curaret. His subin imponeret P. Michaelm. de Yegros cùm fratre Henrico Adams, & ad urbem Assumptionis dimitteret, comitantibus aliquot non minus viæ, quam rei nauticæ peritus Xarayis. Ipse P. Fernandez sine mora cum duobus è nostris, & centum Indis ex Colonia S. Raphaeli protectus est, exploraturus, cum tandem fluvius, ad quem Pater Hervas crucis erexerat, ipse Paraquarius esset, nec ne. A posteriori diuum itineris illico compertum est, neque Paraquarium esse, nec alium eidem influentem, sed duntraxat exundationem magni lacus, qui tempore pluvio in circumiectas valles diffunditur. Attamen, cùm ad locum depactia crucibus notarum pervenisset, ibidem versus meridiem & ortum conspexit juga montium, post quovad declivia ipse credibile videbatur eis sum suum tenere quecumque flumen. Statuit itaque eis iher tendere, quod interscurrentibus passim montibus, qui superando erant, perazardum accidit. Interpræhensi aliquos accurserunt

terunt à Mamalucis destruicti pagi Guarayiorum: multiplices item lacus, quorum maximum diligentius visendum duxit, experturus, num forte Paraquario committeretur. Sed, & hic labor in vanum fuit. Interim dum dimidium Decembris jam præteriisset, minabatur haud obscurè cœlum: consueta iis terris pluviarum continuarum tempora. Verum his insuper habitis octo insuper dies impendentes tenuerunt, sufficiens ad consequendum suum finem, maximè cum adultiores Indi Comites ad stipularentur. Hi enim ex objacentibus haud procul montibus se reminisci dicebant, quod in juventute sua cum popularibus præteriissent ibi, fervente bello cum Guarayis, ad Paraquarium habitantibus. Itaque profectio porro est continuata, in cuius initio statim tres solidi dies ad exscindendas sylvæ densissimæ vias sunt insumpti. Interea aquæ penuria ipsos coegerit exprimere radicum succos. Post hæc in progressu detexerunt spacio summum lacum, eminus visum. Circumdatur ille montibus, qui aquarum extum versus Orientalem tantum plagam concedunt. Ad occasum prætexitur opacissima sylva. De hoc igitur lacu ab Indis suis exquirerat P. Fernandez, utrum exoneraretur in Paraquarium. Sed nihil certi habebant, quod reponerent. Erat tamen unus ex Pennoquis, qui paulò ante Mamalucorum manibus elatus, majorem rei notitiam præseferebat. Ajebant enim, hunc ipsissimum lacum esse, per quem Mamaluci in has terras hostiliter penetrassent: naves autem suas in arenis hærentes reliquise versus Orientem, ut inde digressi, terrestri fine, populum Taus dictum indagarent. Hoc intellecto P. Fernandez, confessim fabreficeri quidem jussit naves (Canoas) sed necessariæ materiæ defectu actum est nihil. Præsente ergo jam hyeme, redditus à Patre parandus fuit, & meliora tempora exspectanda. Residuo deinde penu inter suos distributo, aliquos eorum amandavit, dietas arenas seu brevia, & viam Mamalucorum cognituros. Iste autem confecto bidui itinere in Guarayorum viculum, 60. tantum incolarum, inciderunt, quos omnes in Reductionem S. Joannis volentes abduxerunt, ubi ipso Sabbato Sancto Majoris hebdomadæ salvi, & incolumes convenerunt.

Non tam prosperum fuit iter Patri Fernandez cum suis, quando à solita imbrum tempestate deprehensi post viginti quinque primis dies Coloniam S. Raphælis tenuerunt. Nec leves fuerunt illis viarum molestiae, dum nudis plerumque pedibus incedere, & quidem com-
pluti

pluti constanter cogebantur. Sortis dein singularis erat, si quando elevatus, quamvis paludosum solum reperiebant scil. pernoctaturi, exigua cum requie ob infinitam multitudinem culicum, & vesparum. Hæ profectè molestiæ Patribus graves morbos, Fratri Henrico Adamo etiam mortem creârunt 27. Julii Anno 1705. piè in Domino defuncto. Erat huic optimo Fratri Romæ in Domo Professorum valitudinarii cura commissa, quando P. Ignatius de Frias pro Paraquaria Provincia novum Operiorum supplementum adlegit, inter quos etiam hic Frater Henricus numerabatur. Ali quanto dein tempore Guairanicis Missionibus inservivit huc delatus, & postea ad curam ægrorum Cordubam avocatus. Ad ultimum impetrata Chiquiteni Missionem, Indorum salutem non modica industria promovit, donec corundem emolumentis vitam ipsam consecraret.

CAP. IX. §. 8.

1. *Guarayi Indi à Christianis ad fidem adducti.* 2. *Lacus Mamore detectus, ubi portus Mamelucorum fuerat.* 3. *Periculum Patrum.* 4. *Payaquans laeti pacem frangunt.*

5. **E**X illis Guarayis, qui, ut supra diximus, in Reductionem S. Joannis ultronei sunt transvecti, erant aliqui Castellanam lin- guam calentes. Cum his conferens P. Fernandez requisivit de Lacu, ad quem Mameluci naves ex more appellerent. Fuerunt ex his, qui se offerrent ad monstrandum locum. Eum in finem aliquot Indis missis negotium datum est, ut viam per sylvam gentis Taus aperirent. Hi igitur cum ad pedem montis veteri S. Crucis adjacen- tem Taus pagum artigissent, propositum suum inserviârunt, quod tamen incolæ nullo modo probârunt, causati lubricitatem viarum, equis progradientibus sane periculosam. Breviorem râmen, eamque commodiorem viam monstrârunt, licet per continuam sylvam ducat, multis rivis, & aliquando fecundis pratis dispararam. Hoa viæ du- stores præmissos insecurus est mense Augusto P. Fernandez cum P. Jo- annpe Bap. Xandra, & duobus Guarayis. In horum comitatu cum serras Guarayen sum intrâsse, aliquos ibi Christianos reperi, ex Re- ductione

duktione S. Josephi illuc profectos, ut illos Ethnicos sub vexillum Christi colligerent. Et verò id consilii auspicatò cecidit, omniibus ejus terræ incolis desertâ patriâ in nostras colonias traductis. Hic locorum Patres dies tres morati sunt, operientes præmissorum redditum Neophytorum.

Tandem resumpto itinere cum maxima molestia iterum opus habuerunt, ut complanarent semitas per spissam sylvam, donec in vastam, & per amœnam planitatem evaderent, in qua ipse modò quæsus Lacus Mamorè jacebat. Ad hujus ripam, cui Mamaluci naves applicare solent, cùm pervenissent, P. Superior ibidem quinque prælongas catenas invenit, quas crudeles plagiarii sub fabulo recondiderant. Hæc ripa est longus terræ tractus, largè excurrens in medium lacūs, ita ut hunc in duas quasi partes discriminet: una quidem ad Boream, altera ad austrum extenditur. Hunc lacum in Paraquarium defluere certum videtur tum ab experientia Patris Fernandez, tum aliorum, quos audivit. Ad iter igitur promovendum Indi jussi sunt lignis subsidia conquirere pro confaciendo navigio, (Canoa); Ne: defuit longè arbor proposito huic apta, ex qua navis in brevi fuit fabrefacta. At hac vix Chiquiti primò usuri, Lacui se commiserunt, cùm subversa est cum uestoribus, morti natando ægrè ereptis. Cùm ergo crederet P. Fernandez in altera stagni parte non tam tempestuosum fore ventum, transferri voluit navem in hoc alterum latus. Verùm Indis altera periclitatio non allubuit, maximè quando formidandam aquarum profunditatem tentarunt, excusantes, has undas non esse ad suum stomachum. Alius proinde locus in lacu quæsus est, spes persuadendi Indis, ut auderent navigare. Sed frustrà fuit, Indis nullo pacto obsequentibus. Res ergo jam è deducta ultrà promovere non potuit ad desideratum finem.

Verùm enim verò id ipsum infortunii non sine singulari Dæi Providentia accidisse, postmodum patuit. Quodsi enim PP. Missionarii flumen trajecissent, Payaguianorum certè, quos novus agitabat furor, in manus incurrisserent. Hi enim à sancta nuper pacis proposto paulò antè desciverant, id quod in hunc modum contigit. In primis selectiores illi Payaguani, quos memorari quinque Patres secum adduxerant, in urbe Assumptionis, haud æquis sanè oculis respiciebantur ex suspicione, illos solum venisse exploratum quæ urbis, quæ regionis sicut, ut postea utramque facilius obruerent. Nihilominus

nus causā nostrorum Missionariorum à D. Gubernatore multam benevolentiam experti , etiam mūnera non vulgaria acceperunt , cum quibus in suas terras remissi sunt.

4. Sed non diu fuit , cùm aliqui Hispanorum (nescio quo consilio) adverso flumine excurrerent , & conspecto huic Payaguanorum globo confestim immincerent , aliquos explosis fistulis sternerent , reliquos in fugam agerent . Fracta igitur pax est cum incredibili Christiani nominis ignominia , & jaetura , cui nomini posthac hi populi non tam facili negotio subscriptent , nullā utpote fiduciā residuā in nos , vel Hispanos . Quapropter P. Provincialis è permotus est , ut suis interdicteret viam à Chiquitis ad Guaranios , si quando hæc inveniretus , ducentis per horum barbarorum terras . Ex illo tempore isti barbari usque ad eā è injuriā exacerbati , & irritati fuerunt , ut nullo non tempore occasione vindictæ inhibarent . Et verò præstiterunt id haec tenus facia supérque , tanto consecuto detimento , quod Hispanis exinde non mediocriter doluit , dolebitque in posterum .

C A P U T X.

Reductiones aliquæ mutantur. Neophytes infortunium involvit.

§. I.

1. *Quatuor Coloniae sedem mutant cum augmento accendentium Barbarorum.* 2. *Brevior via ad Chiquitos iterum , sed frustà desideratur.* 3. *Chiriquani nostris conspectis veluti Mamalucis aufugiunt.* 4. *Periculum à fraudulentis Barbaris declinatur.*

Cum P. Superior , ut diximus , remoram passus sit , non poterat tam festinard negotium executioni dare , quod à P. Josepho Paulo de Castaneda Visitatore injunctionum erat . Jussus erat , inquirere srum salubriorem transferendis Colo-

Coloniis. Urgebant hanc transmigrationem haud parùm invalescentes morbi , & maligna lues. Circumspiciens igitur Sanioris aures locum , & simul idoneum ad reducendos in viam salutis adjacentes populos , appabantibus vel ipsis Neophytis , qui ex pago S. Raphaëlis in novum transferendi erant , elegit amœnam planitem haud procul à monte , quò proin novam Coloniam deduxit , cum ingenti etiam Barbarorum fructu. Hi enim èdem commigrantes , sibi quoque cum Christianis sedem elegerunt. Postò pagus S. Joannis Bapt. alium etiam locum accepit in Zapoco , qui locus aquis quidem non abundat , cæterà autem admodum commodus est. Huc quoque Barbari cum nostris sese contulerunt , ibidem convicturi. Jam vero vicus S. Josephi , cùm designata alia statio pro habitatione Indis non accideret , à vetere S. Cruce dictum , sedem transtulit. Quanto autem emolumento hæ mutationes factæ sunt , posteriora docuerunt tempora. Quippe Neophyti deinceps felicem sanè vitam ibi locorum vixerunt , & unà ostium apertum èt Ethnici populis ex regione Chaco advocandis in S. Fidei Societatem. Reductio S. Francisci Xaverii tribus milliaribus à priori area remotior facta ad austrum consedit , ita cum tempore aucta , ut superfluos in alias dispertere communitates opus fuerit. Defaxis his novis sedibus noluit P. Superior instantem sugariorum fabricam inchoari , nisi priùs sementis facta esset , & futuræ annonæ provisum. At Indi nostri ad opus in agro faciendum adduci non poterant , consternati adhuc mortis , & luis imagine , quæ priorem habitationem infestaverat. Itaque Patres populo cedendum rati , jam in eo erant , ut suos Neophytes sequerentur , quando hos scelos P. Superior in Communitate S. Josephi offendit.

Quare P. Superior inde discessit in villam Taryanam , acturus negotium rei Christianæ cum novo Provinciæ Præside P. Blasio de Sylva 16. Sept. 1706. promulgato. In socios viæ assumptis aliquos fluminis Paraquarii peritos Guarayos. Ibi in cognitionem venit alicujus portus in flumine Paraquario. Missis ergo exploratum Indis sperabat proniorem viam Missionariis ad Chiquitos. Secus sentiebat P. Provincialis , arbitratus , hoc consilium è vergere , ut Viri Apostolici , altero labore Evangelico distenti , periculo exponerentur. Missionarios quidem apud Chiquitos primos fuisse , ajebat , qui illuc viam aperuissent , nolle tamen alios in tantum discrimen dubia spe conjici. P. Fernandez refragari non ausus , solabatur se spe opportunioris tem-

poris, quo vota sua consequeretur. Decembri interim excurrente propemodum, & viis ingruente stata pluvia impeditis, substituit per id tempus Taryæ, confirmatus in Superioris officio. In sequente anno 1707. rediit ad Missiones suas cum duobus Sociis, P. Paulo Restivo, siculo (qui diu apud Guaranos desudaverat) & cum P. Joanne Bapt. Zea. Hic quidem ultimus illuc ibat visitaturus nomine Provincialis colonias, & unà novam viam aperturus. In mandatis proin dedit P. Philippo Suarez, ut viam à pago S. Josephi secundum litora fluminis, à S. Michaële dicti, commodam & planam ficeret. Hoc enim viæ compendio plurium dierum itinera cavebantur, & duplex isque valde periculosus transitus fluminis Guapay declinabatur. Usi erant olim hac ipsa viâ Chiriguani, cùm Indos Penaquisios infestare tentarent, sed suo malo. Circumventi enim à Penaquisiis perfectas insidias ausa sua malè luerunt, tandem in turpem fugam conjecti.

3. Itaque P. Suarez statim mense Majo accinxit se operi, ex voluntate Parris Zea, quamvis ad vicos Chiriguorum non perduxerit, deficiente operarum victu. Deduxit tamen opus usque in consperatum montium, qui inhabitantur à Chiriguani. Illuc ergo cum aliquot Indis processit, detecturus aliqua Chiriqnorum ruguria. Vix autem passus aliquot fecerat, cùm sibi obvium videt unum Chiriquorum, aspectu P. Philippi summopere perterritum, ut effuso, continuoque cursu in suum vicum retrocedereret, cum nuntio, Mamaluco immisnere. Confestim ergo in arma ruunt, retrò dilapsi. At Pater à suis Christianis desertus, cùm viæ ducem porrò non haberet, ad pagum S. Josephi est regressus.
4. Cæterum sub finem Septembribus P. Fernandez abiit in terras Chiquitorum. Cùm autem ad Chiriguos, quos Palmares vocant, devenerat, certis Authoribus comperit viam, à Chiquitis inventam, à P. Zea dudum quæsiatam præ vetere, & longinqua via. Brevior adeò sperabatur hæc semita nova versus ortum usque ad flumen Parapiti, ubi vicus Chiriguorum dictus Charaguà, quem memoratus pertransit fluvius. Egit ergo P. Fernandez cum duobus Caciquiis, uti viam sibi monstrarent eò usque, quod alias P. Suarez erat delatus. Et verò condixere Indi in vestigio, eò quod Pater futuri laboris mercèdem in antecessum præsentarat. Pridie tamen adeundi itineris, quando benè poti erant ex certo liquore, qui vini loco illis servit, sahis prodiderunt, quid animo volverent, nempe clanculariæ proditio-

nis stropham. Ansam huic dedere eorum consanguinei, ægrè ferentes, quòd suam operam condixissent Patri. Jamque præ ira corriuerant arma, impedituri, ne via Pætibus detegeretur, per quam Mamaluci olim populatum venerant, & suos in servitutem abstraxerant. Satiùs proinde fore, ajebant, ut eradicarentur Patres, vel certè abducerentur ed, ubi certa tigris præda fierent. Contrà Caciquij nihil eo timore moti, sed promissis suis statuti attendebant magis speratum insuper lucrum, quām metuendum periculum. Postridie igitur se mature sistunt ad Patrum obsequia, deducturi usque ad fluvium Parapiti. Ingressi igitur viam, ita feliciter continuârunt, uerantur horâ, aut sesqui hora distarent à loco, ad quem penetrârunt quondam P. Suarez. Hic duo duces in hæc verba proruperunt: *Comiserations erga vos tangimur, ed quod Indi Tuquis, hunc traditum infestantes, vos in degradationem, & necem designârint.* Tuquisi autem vocantur populi alterius Regionis. Simulavis P. Visitator perinde, ac si non percepisset dicta verba, & in itinere porrò perrexit. Consultavit ramen cum suis, cùm non levis esset suspicio de Chiriguianorum proditione, nomine Tuquisiorum grassatorum colorata. Eo rerum articulo, cùm & equi lafati jam languerent, statuerunt celerem maturare redditum, & sanguinariis barbaris sese subducere. Neque in suspicione sua decepti sunt, quando sub redditum multos barbaros offendiverunt. Hi interrogati, quo pergerent, se pescatum ire ad fluvium Parapiti, reposuerunt. At pisces, quos quærebant, sunt feliciter elapsi. Hujus tamen itineris molestiæ non caruerunt omni frustu, & lucro duarum saltæ animatum. In pago enim Charaquâ repérere duos infantes, jamjam agentes animam. Rogati nostri ut mederentur, sacro fonte ambos abluerunt, & ad cœli gaudia transmisere, quæ cæci eorum parentes usque adeò fugiunt. Persuasi itaque Viisi Apostolici hoc animarum lucro omnes viæ molestias esse compensatas, læci in regionem Chiquitorum medio Decembribus iter repetierunt, & ad Communitatem S. Francisci Xaverii declinârunt.

Regio enim cætera pluviis eo statq; tempore aquis
erat sepulta;

CAP. X. §. 2.

1. *Christiani sunt plagiarii non ad barbarorum servitum, sed ad libertatem filiorum DEI.* 2. *Inermes enim hi plagiarii se sinunt trucidari potius.* 3. *Saruius Indus cælitus post ultima Sacra menta sanatur.* 4. *Auctores cœdis ceduntur à Christianis.*

ET P. Visitator quidem in translatiis Coloniis admodum paucos incolas reperit, quoniam structura rugurorum perdifficilis accedit. Aberant alii collecturi ad victum fruges terræ: alii exploratum ierant conterminas terras, cum inverteratus Indis mos sit, bella gerere cum vicinis populis, & in mancipia abstrahere. Nostri tamen Christiani non alium in finem sunt plagiarii, nisi pro majore Dei gloria, & salute animarum. Citra omnem enim injuriam, captis illataam, eosdem cognitione veri Dei, & cœlestium imbuunt: finem, ob quem creati sunt in mundo, proponunt: necessitatem Legionis Christianæ ad consequendam felicitatem æternam inculcant. Fit hoc etiam alia ex causa, ut nimis ex his ita instructis & benevolentia captis formentur interpretes ad usum Missionariorum. Certè Christiani nostri cum cura peragunt, que de jure hujusmodi bellorum sunt, nec latum unguem discedunt à sancta lege. Necesse proin est, ut ipsis explicetur, quid factu opus, si hostilem aggressionem paternentur. Scilicet ne iterum fieret, quod factum cum Indis ex reductione S. Josephi.

Isti enim salifodinam investigaturi, ad barbarorum vicum erant perlati, sed inermes, solam effigiem Divinæ Matris sublimè præfrentes. Verba insuper blanda, & omni humanitate plena adhibebant ad mitigandam indigenarum barbariem. At hi tigridum more obvii, in arena omnes crudeliter sustulerunt advenas, uno unico-Indo cum duobus pueris fugâ clapsio. Similem in modum evenit magna Christianorum numero ex Reductione S. Joannis Bapt. Penetrarunt hi ad 80. & amplius milliaria in hostiles terras, undique profundis foscarum aquis circumdatas, quo ipso loco Barbari considerant. Interactibus nostris vicum duo tantrum ex incolis obvii processere, expeditis armis minantes. Reliqui enim atri opus faciebant. Cum vero

Chri-

Christianos proprius accedere cernerent, unus de duobus sagittam emisit versus statuam Virginis Matri. Nostri hoc facto nihil moti, solùm rogabant, ut arma seponerent. Potuit sanè hæc tanta mansuetudo miraculo æquiparari vel in viris, solida virtute firmatis, nedum in Neophytis, nuper Barbaris, in quorum corde magis olim regnabat vindictæ cupiditas, quam ipsa anima. Fœminæ interim laborantibus in agro hoc nuntium tulerunt, qui illico ad pagum properarunt, advenas maestaturi. Conspicati autem eorum majorem numerum, & jam alijs suo damno experti, quanta fortitudine Chiquiti præstarent, simulata amicitia invitatos mense adhibuerunt, id quod magis nutibus, quam verbis innuebant, cum lingue utriusque populi essent diversæ. Paulò post adebat Caciquius, sevocans aliquos suorum, quibus mandat, nostrorum ut arma seposita colligerent. In malum omen Chiquiti hoc acceperunt. Dux ergo eorum (qui ut quondam ante fidei veræ agnitionem par tigridi erat efferatæ, ita modò fidei zelo maximo accendebat) imperterritus jubet, ut arma sua, & suorum intacta relinquerentur, simul satagens mansuetis verbis barbara corda Christo conciliare. At nihil egit. Nam barbari simul ac exarmatos videre Christianos, mox illos aggressi, ad unum omnes exceptis paucis, qui fossarum aquis se commiserunt, occiderunt. Quamquam & iphi profugi non evaserunt absque vulnere, & diu post cicatrices, sui zeli testes, circumtulerunt, ad novum stimulum profundendi omnem sanguinem pro Christo.

Unus ex his graviter lauicius sensit acumine jæuli sua viscera fuisse lœsa, qui proin alienis manibus in suam domum reportatus est. Diu ibi lecto decumbens, ita defecit, ut exhaustis penitus viribus omnem sanitatem spem armitteret. Visitans ergo Pater noster, ut æternitati ægrum compararet, inter alia dicebat, vellet ex animo ignoscere suis hostibus: felicem se reputaret, si oppignorata, dataque vitâ suâ aliquorum Barbarorum animas ad veræ fidei gratiam adducere mereretur: exemplo scil. sui Servatoris, qui hostes suos æterno Patri pro via commendans, illatas injurias infinito amore vindicasset. Audiens hæc æger summo cum solatio, etiam lacrymis testatus est, se omnino ignoscere suis inimicis: quin D[omi]n[u]s obtulit suam vitam in salutem suorum hominum sempiternam. His præmissis ultimo SS. Mysteriorum subsidio instructus, exspectabat abitum in domum felicis æternitatis. Postero die quærebat Pater ex insimi Curatore, qui se haberet

ægor

æger depositus? Responsum erat, periculum ægri desisse, atque adeò omne malum post susceptum æternitatis Viaticum. At Pater fidem narranti non ante habuit, quām suis met oculis in rem veniret. Quæsivit igitur ex consanato Indo, qua ratione salus obtigerit? Ille, Dominus JESUS, inquit, cuius sacro sancto Corpore me beri parvisti, bis me sanaris, evanescente sub hanc noctem omni infirmitate. Hujus miri eventus occasione ductus Pater, universo populo stimulos addidit, ut in suscepso semel virtutis calle strenui pergerent, & in Divino amore magis magisque proficere studerent: quandoquidem optimus Deus hoc prodigo sat manifestum fuisset, quām gratius sibi accideret zelus Neophytorum.

4. Verum hæc barbarorum crudelitas non impunis fuit. Pinochi enim Christiani, dum venatum animas exierant, improvè incurrebunt in hos Barbaros. Dignoscabant haud operosè Pinochi, hos ipsos esse, cædis Auctores, Christianis nuper ex Colonia S. Joannis Bapt. illatae. Sacra enim Rosaria & Cruces, cæsis Christianis ablatas, & ab his ipsis cimelii instar æstimatas, collo suo gestabant Barbari. Nique verò vimi isti passi fuissent, ni si stimulante ultricia conscientiæ imperu arma ipsi homicidæ priores corripuissent. Hoc animadverso Pinochi Christiani & ipsi ad arma convolârunt, quām plurimis eorum cæsis, etiam ipso ductore Caciquio, & Auctore intersectorum nupes Christianorum.

CAP. X. §. 3.

1. Christiani multas Barbarorum familias adducunt ad Fidem. 2. Casorum pro Christo corpora requiruntur. 3. Duae recentes Colonia locata.

4. **F**ortunatores erant alii ex eadem Colonia S. Joannis Bapt. qui ad colligendos Barbaros egressi, quinquaginta familias illorum ad fidem Christi suscipienda permoverunt, secundumque cum gaudio in suam communitatem deduxerunt. P. Visitator intellecta illa Indorum occisions ex pago S. Josephi, jussit centum armatos ex hoc gente ire ad locum factæ cædis, non ulciscendi gratiâ, sed auferendi inde corpora pro Christiana sepultura. Verba proin pacifica barbaros ferrent: adventus causam docerent: secures illos redderent amoris &

am-

amicitiæ nostræ etiam polt tanta patratæ crudelitatis exempla: interim arma sua Christiani è manibus nequaquam dimitterent.

Nostrî confessum expeditabière, non retardante viarum labore, & aquæ penuria. Quippe l'lo ferè cœlesti rore, ex arborum foliis collecto, sicut restinguebant, donec ad fatalem truculentiae barbaræ stram pertingerent. Ibi præter occisorum fratum cadavera neminem unum invenerunt. Nam homicidæ metu profugerant in abditas sylvas, animus quidem erat Christianis inlequendi Barbaros, sed nullâ viâ repertâ alteri occasione suum propositum reservârunt. Corporibus ergo Cæsorum in humeros sublatis ad suam Communitatem reverterunt.

Hic eorum adventus novo, eoque communi gaudio exhilaratus est, audita accessione duarum recentium Reductionum. Illarum una nomen à S. Ignatio de Boocas, altera ab intemerata Conceptione B. Virginis est adepta. Collectæ autem sunt in illas diversarum linguarum populi, quos Apostolicus P. Lucas Cavallero ad veram Religionem traduxerat. Primum Superiorem hæ Coloniae acceperunt P. Josephum de la Matta, Socium olim P. Lucæ. Et verò summa cum ædificatione aliorum suo officio fecit satis, indefessus in aspero, & spinoso adhuc agro subigendo. At énīm Vir Apostolici prorsus zeli, omnem exofus quietem, ubi primùm adierat commissam sibi novam Coloniam, mox operam suam pretendit, ut novas gentes, Arupores, & Tubacis dictas sibi conciliareret. Hoc consecuturus currebat vel iniquissima tempestate per invios tractus: superabat profundas undas: tranabat lurulentas aquarum fossas, & non absque multo sudore adibat non pauca pericula. Inde contractis malignis humoribus horrendi ulceris tumorem sibi adscivit cum vitæ periculo. Mutatio ramen auræ valetudinem reparavit, postquam ad Communitatem S. Raphaëlis se transtulit, ubi par campus ejusdem zelo obtigit. Itaque mox ad animarum venationem redux, multam prædam fecit, & Christoper salutis fontem consecravit. Videbatur adeò certare cum P. Luca in augendo animarum proventu, & suis metu meritis apud Deum. Meum proinde erit raras utriusque virtutes depingere. Ec de P. Josepho quidem dicendi occasio alibi se offeret: nunc autem memorabilia de P. Luca describenda duxi, claudámque cum piissima ejusdem morte, quam Anno 1711. Fidei causâ obiit violentam.

Q

CA-

* * * * *

C A P U T XI.

Nativitas , ingressus in Societatem
JESU , & primus fervor , dein labores Venerab.
P. Lucæ Cavallero , tandem Martyris.

§. I.

*1. Patria Patris Cavallero , conditio parentum : pia
educatio : pudor virgineus. 2. Litterarum studia.
Recipitur in Societatem JESU. Indias affectat , &
obtinet.*

Villamear veteris Castilie locus est , qui nostrum P. Lucam in lucem dedit. Parentum conditio fuit admodum honorata , & id loci conspicua , atque etiam opulenta. Primos pueritiae suæ annos transegit apud genitoris sui fratrem , optimæ vitæ Sacerdotem , à quo in omni morum honestate sedulò fuit educatus. Nihil eorum in tenello Luca deprehendisset , quibus alicui rudis , & levicula pueritia capi soleret. Delicias illi faciebat solum virtutistudium , præcipue virginei pudoris , ut vel umbram vitii cum nausea horreret , si quid minus pudicum in oculos vel aures incurreret. Mortuo subin pio hoc Presbytero Lucas apud alium ex consanguineis habitare cœpit , qui item Sacerdos erat , sed moribus à priore instructore prorsus diversis. Nihilo tamen minus tam bene moratus Adolescentulus tenerum innocentem florem illibatum cum hic , tum alibi in posterum tutatus est , pejoribus sui cognati exemplis nihil infectus.

D. Politiores literas in nostro Vallisoletano Collegio didicit , nostrorum consuetudine ita delectatus , ut ineundæ Societatis gratiam instanter appeteret. Exauditus brevi Villagarciam missus est ad prime probacionis annos . Ibi conceptas de se lipes affatim explevit , dum inno-

innocenti fervori suo velificans, omne gaudium, & solarium in solo Deo querebat. Sub idem tempus vixdum inaudierat, P. Christophorum de Gryalva, hujus Paraquaricæ Provinciæ Procuratorem, in Hispaniam advenisse, Evangelicos Operarios in vineam Domini collecturum, cum subito exarsit vehementibus desideriis se sociandi tam beatæ catervæ. Eo fine varia pietatis opera sibi proposuit, ut cœlum in vota sua traheret, quod & ipse eligeretur ad propagandam in novo Orbe Dñi gloriam, & tot millibus cæcarum gentium inferendam Christianæ fidei lucem. Quocirca se obtulit ad quasvis molestias, & labores, ad omnia etiam ipsius vitæ pericula, si modò vergerent ad Dei gloriam, & animarum salutem. Placuisse superis hoc desiderium, eventus docuit. Superiores enim de solida adolescentis virtute certi, idoneum illum censuerunt ad egregii quid præstandum pro diuino honore, atque adeò voti damnarunt.

CAP. XI. §. 2.

1. *Vela facit: exscendit in portu boni aëris: altiora ejus studia: superbia&spiritus ipsum vexat, & impedit: fit Sacerdos.* 2. *Initia facit Missionis apud obstinatos Pampas.* 3. *Chiriquanis biennium frustrà impedit, pulsis tandem Patribus cum P. Cavallero.* 4. *Defertur ad Chiquitos. Ejus zelus, & fructus: item morbi.*

1. **I**gitur cum 60. aliis Sociis ad Gades vela fecit, & miserrimo itinere, sub quo nostrorum octo portum æternitatis antè attigerunt, in celeberrimum hujus Provinciæ portum Boni aëris est investitus. Inde Cordubam in Tucumaniam missus ad caprandas altiores scientias, omni cum laude studia absolvit. Non silebo hic, quod ex animi dimissione ad nostram ædificationem uni amicorum in aurem credidit. Probè nōrat, sibi nec in philosophicis disciplinis, nec in officiorum domesticorum dexteriore executione alium parem esse, ut sibi eâ de causa complaceret, & Orationem Angelici Doctoris Thomæ, studiis suis alias præmitti solitam, supinè intermitteret. At enim ex eo tempore intellectus illi ita est obnubilatus, ut magnâ industria opus fuerit

ad enodandas Theologicas difficultates. Ab soluis subin literarum studiis Sacerdos factus, protinus exeruit suum zelum in Missione Cordubensi, quæ Indos sequè, ac Hispanos complectitur. Pauperiores enim Hispani in circumiectis Cordubæ agris vagè habitant, prorsus deserti, & instructionis Christianæ expertes, nisi quam accipiunt à nostris, tempore Paschali illuc excurrentibus.

3. Indedigressus P. Lucas Indos, Pampas dictos, adiit, qui Cordubensi Diocesi quidem adjacent, sed vel in medio Christianorum barbaræ sua superstitioni mordicus inhärentes, æternum pereunt. Dici vix potest, quantum sudoris & laboris his Indis convertendis impenderit, sed incassum, obstinatis penitus in avita cæcitate animis. His ergo desertis, aliò vertit suum zelum in parentiores, & maturiores fructui campos apud Chiriquanos, & Chiquicos. Ad hos mitti instantissimè petiit, & inter omnium primos fuit, qui eas gentes ad Dei agnitionem erant adducturi.

3. Obtigit illi Reductio Divinæ Marris apud Guapayenses, ubi per biennium plus fructus tulit ex suam patientia, ex famis, sirsque molestia, ex fannis, & ludibriis, quæ ibi pertulit, quām ex lucro animalium. Quippe Chiriquani valde efferi, & pervicaces sunt populi, nec poenia, nec beneficiis compescendi. Utroque hoc adminiculo usus est bonus Deus, cùm prodigiosis modò eventis, & accenso Apostolorum zelo alliceret, modò immisis tempestatibus horrendis inter fulgura, & ruentia fulmina, fame item, & annonæ caritate, quin peste ipsa terreret. At hi infelices nihil mori perstabant in sua malitia. Itaque jam assueti excutiendo Christi jugo, vetus mendacium oggerebant, ceu P. Lucas cum Sociis nihil aliud ageret, quām ut illos Mamalucis proderet. Quare tota regione sua Patres expulerunt, everso dein funditus templo.

4. Quanto dolore P. Lucas hos sponte pereentes Indos deseruit, tanto solatio delatus est ad Chiquicos in Colonia S. Francisci Xav. Chiquiti enim multò priores erant ad recipiendam fidei doctrinam. His proin Neophyris tortus quantus adstitit incredibili cum ardore & amore, quo utroque sanè opus erat. Non tantum enim rerum necessiarum penuria, sed & pestilentiue præter alia mala tunc laborabant. Diu noctuque continuabat labores adeò, ut nec proprie quiescere necessitari prospiceret. Tandem ea contentio virum in gravem, lethalemque morbum conjecit, summo Sociorum dolore, atque etiam Neophytorum,

torum, qui tanquam sanctum venerabantur, & ut patrem amabant. Verum Deus eam calamitatem properato solatio abstulit, redditam nempe integram P. Lucæ valetudine. Ex hac communitate frequens illi excusio erat in circumiacentes tractus per montes, & valles, per prata, & nemora, ut animas nimis venaretur. Hoc in negotio sola Dei providentia nixus, nihil curabat suam valetudinem, radicibus, & pomis sylvestribus contentus. Neque ab ista laborum contentione quidquam remittebat in gravi morborum assultu, qui ipsum saepenumero prosternebant in terram, sine alio medico levamine, quam Divinae providentiae, cui resignabat suam voluntatem. Inde factum, ut anima ejus tantis solariis à Dao obrueretur, quæ in totum corpus redundabant, tantisque dabant vires, ut morbis nunquam ex toto succumbenter, quin eosdem verius non sentiret. Horum omnium testis est ipse Superior, asserens, P. Lucam rigidæ nimis, & austerioris vitæ causâ leriis, & acrioribus verbis à se castigatum fuisse, adjecto monito, ut zelum suum justo ardentiorem moderareretur, quippe qui judicio aliorum quandoque limites sanæ rationis transgredi videretur. At enim cùm spiritu ageretur, qui humanum ratiocinium longissimè transcendebat, fervori suo imperare jam non poterat, ut etiam magis magisque cresceret, ubi ubi majore labore major animarum fructus sperabatur.

CAP. XI. §. 3.

1. *Detrita ejus vires cum veste miserrima referunt mancipium. Focantes ideo in se Barbaros ad fidem permovet.*
2. *Plagiariis Europæis fortiter resiftit.*
3. *Puraxes docet, illisque pluviam à cælo impletat.*

Fortè viribus omnino exhaustus, misero vulnus habitu, veste mendica, & lacera aliquò advenerat, cùm ejus Loci Ethnici ex comitibus per jocum quæsierunt, an hic profugus Hispanorum mancipium esset, tam implementer tractatum? His dissimulatis intermixti Christi Evangelium tanto spiritu illis prædicare cœperit, ut illud recipere omnino statuerint. Desiderium plus, & plus patienti erat illi tam ardens, ut saepè cum Christo sancte expostularet, quod Divina

Majestas tam parca esset erga ipsum in largienda cruce, quam usque adeò copiosè aliis impertiretur. Scilicet necdum intellexerat, quid & quantum ipsi apud alios populos in ampliendo divino Nominе olim tolerandum.

2. Anno 1704. exierat quæstum populos Puraxes, sed ne unum quidem ex iis reperit. Omnes enim in montibus, & sylvis se abdiderant, ut impios plagiarios Europæos declinarent, qui eodem tempore advenerant vi abducturi hos Indos. Unus horum negotiatorum Patrem duris verbis adorsus: *Non est, inquit, modus tempus Missiones instituendi. Proin sine mora se hinc auferret, nisi velleri adactus maturare reditur.* Poterant hæc minæ meticulosum perterrefacere, non item nostrum magnanimum Apostolum, qui inhumani hominis audaciam verbis ita recudit, ut actum aliò abscedereret.

9. Pater autem tamdiu Puraxes est infuscatus, donec unum tandem offendiceret, qui in fastigio arboris hæcens, explorabat motum Hispanorum. Hic P. Lucam in spelæa, & tuguria suorum deduxit, ubi collectos Puraxes sanctam fidem docuit, infantes baptismō abluit. Et quoniam id temporis inopia imbrium tellus exaruerat cum detrimen-
to frugum, & segetum, populus extrema pauperie pressus Patris genibus ad voluntus est, rogans magis lacrymis, quam verbis opem, à magno Deo, quem prædicarat, obtinendam. Motus precantium lacrymis Pater jubet, ut genua flescerent ad Christum, Cruce pendulum, ut manus ad cœlum protenderent, & magna cum fiducia à Deo, bonorum omnium largitore, aquas pluvias exposcerent. Et hem! benignum cœlum, calidis Neophytorum precibus et mollitum copiosam terræ pluviam indulxit,

CAP. XI. §. 4.

1. *Calumnia Patri Cavallero impacta ab Europæo non inventit fidem apud Puraxes.* 2. *Expostulatio, E*n*imæ scelerati Europæi spernuntur à Patre.*

Capi alis animarum hostis, indignans possessos hactenus populos sibi eripi, Apostolum ingenti procella involvit. Primo quidem tempestas ingruit per illum ipsum malè consultum, & sceleratum Christianum, de quo superius mentio facta. Dein vero cùm

cum hic ipsissimus animadverteret, iniquam suam negotiationem in posterum non processuram, statuit cum sui similibus uno labore duplex procurare emolumētūm, scil. non modicum numerum mancipiorum secum abstrahere, & unā P. Lucam apud gentem illam exossum facere, ut ne comparere porrō præsumat. Hac cogitatione fixus adiit homo perversus Indos Puraxes, ut persuaderet, ne Patri fidem haberent, ut poterat solo habitu tenuis Jesuītæ, & Missionario, re vera doloso Mamaluco. At Puraxes verbis ejus non eam fidem trubuerunt, qualem sperabat, atque optabat impius homo. Exorti tamen sunt diversi animorum motus, metu, ne quid sequius rei subficeret. At quia Patrem valde amabant, oppidò tristos esse cœperunt. Vir Dei ubi intellexit sibi positas ad ruinam pedias, stygii hostis technas detexit, suisque Neophytis omnem metum, & tristiciam abservit.

Quo factō scelestus homo immodiçā irā accensus, vindictæ impe-
tum cavillis, fannis, & variis probrosis dipteris prodidit: quin pa-
rūm absuit à violentis manibus, viro inferendis. Denique minitans
edicit Patri, & quidem nomine Catholicæ Majestatis (ut nempe id
genus veris pelles balatrones solent, qui sui proventū causā impuden-
ter crepant rogia decreta, & Majestatis supremam autoritatem) ut
illlico regione hac relicta ad urbem S. Crucis itaret, causam dicturus co-
ram regio tribunali. At verò P. Lucas nihil omnino pro bonitate
conscientie sibi metuens, imperterritus insolenti respondit: sciret,
Patrem Cavallero omnem daturum operam, ut pro meritis huic po-
pulo vivis depingatur coloribus, quid hominis nempe sit, nullum ut
deinceps accessum in hanc terras sit habiturus, multo mindis fidem
apud incolas meriturus. Viribus suis nequaquam fideret, memor,
potentem Dei vindicis ac Catholicæ Majestatis manum sat longam, at-
que porrectam esse, quæ vel in remorissimis his terris tantam, tam
enormem injusticiam debitam castigares suppliciis: nullam proinde
spem sibi faceret, quod crassis suis mendaciis justissimo & sapientissimo
Regimini ad S. Crucem sit impositurus. Haec verba impii cor ita
perculerunt, ut inde discederet. Novo proinde fervore P. Lucas in
id incubuit, ut non modò omne malum ab his Neophytis averteret,
sed etiam emolumenta eorum magis & magis promoveret. Circa id
tempus Neophyti Puraxes Indum aliquem ex gente Manacicorum ad-
duxerunt, qui fugā servitū memorati impii plagiarii se subduxerat.
Cal.

Callebat ille nonnihil Chiquiticæ linguae: erat præterea, quantum in Barbarum cadere potest, boni ingenii, quod patuit ex eo; quod sacras Christianorum ceremonias imitari, & varias pias preces, quas audierat, recitare sciret. Hoc saepius animadverso P. Lucas conjecturam fecit, forte repertum iri in tota reliqua Manacitorum gente, quod in hoc uno Manacico deprehenderat. Igitur confessum statuit arripere negotium illos ad Christum transferendi.

C A P U T XII.

P. Cavallero proficiscitur ad Manacos. Indi, necem Patris meditantes, puniuntur.

§. I.

1. *Tres populi ad fidem proni: infantes baptizantur: P. Cavallero morbo sternitur: voto facto convalescit. 2. Frustra terretur, ne Manacos adiret. 3. Patris magnanimitas animat Puraxes.*

1. **P**uraxes admodum læti, quod sceleratus ille Europæus Apostolici Virtutis animositate perculsus aufugisset, in sylvæ interiora amplius recesserunt. Zuriquius autem hujus ipsius gentis Caciquius rogabat Patrem, ut, & populos Arupores sibi conciliaret: *Nos verè, inquiebat Turiquius, illos priùs amicū verbū conveniemus, ut benevolè te suscipiant, & audiānt.* *Nos Puraxes, & Tubaces cum illis conjungemur, consueturi simul unam coloniam, cui tu doctrinam & baptismum conferre posteris.* Pater, cui nihil magis erat in votis, ingenti ardore actus, mox iter arripuit, & intra paucos dies eò delatus, reperit gentem tam pronam ad recipiendam Christi legem, ut uno die octoginta infantes sacro fonte ablueret. Parem baptismi gratiam non obtinuere adultores, cùm experientia latè docuerit, cautius cum istis esse agendum.

dum. Inde iter suum prosecutus est versus alium vicum: sed tor laboribus fractus, gravi morbo succubuit sub obvia arbore, omni humana ope, & solacio desertus. Itaque mortem propinquam ratus, ad eam rite excipiendam se jam comparabat. Indi praesentes nihil dolebant magis, quam quod nihil levaminis illis suppetaret ad refocillandum ægrum. Tandem inventam Gallinam obtulere, quam tamen renuens æger, justit dari alteri ægroti Neophyto. His in angustiis Pater videbatur sibi audire interram vocem, Dbaum scil. velle, ut lese offerret ad prædicandum Manacis S. Evangelium, atque eo paquo sanitatem redituram. Obscurus divinæ inspirationi, votum fecit non tantum Evangelium prædicandi apud dictos populos, sed etiam ad salutem eorundem, si ita placitum Dao, vitam cum sanguine profundendi. Hoc peracto, priores vires cum sanitate in vestigio recuperavit. Caciquius ejus loci nomine Pou repentinam sanitatem admiratus vehementer, non omisit tantum beneficium, insperato obtentum, Patri gratulari. At Pater sui voti memor, mox conferre cum illo cœpit, & simul orare hominem, sibi ut in negotio tanti momenti adesse, quin se vias Comitem præbere veller.

Hoc tamen Caciquius nullo modo probabat, afferens, rem nullum progressum habituram. Manacos enim, ajebat, non modè robusta, & formidanda corporis mole, sed etiam numero admodum valere: esse erga Hispanos animo infensissimo, nova primùm coniunctione facta in vindictam maleficii, suis recens illati, ut nemini unipropterea essent parcituri. Illuc proin velle proficisci perinde fore, ac se victimam macello offerre: præterea viam esse perdifficilem, multis periculis obnoxiam, in qua Manacici murices copiosos defodissent, uti ipse Pater priori anno expertus fuerit, utpote redire coactus. Haec elocutus Caciquius aliquamdiu defixis in vultu Patris oculis hæsis, rursusque dehortari cœpit, ut ab itineris propulo desisteret. O Pater, inquietabat, quid si Manacici, efferatus populus, cum summa truculentia te adoriantur, quomodo solus & unicu[m] resistas? O Pater, victimam mortis eris indubitate.

Ad haec Apostolicus Vir apprehendens dextrâ Christum in Crucem fixum reposuit: ecce, inquit, scutum, quod illorum furori objicim: nihil admodum formido, quod resit divina voluntas, ut legem sanctam ibi prædicem: nec pilum capitis mihi auferre possunt, nisi DEO annente: imd̄ fessiam eorum manib[us] fratru[m] cadam, nunquid hac mors mihi vita foret? si

tantus vos metus retinet, agite subsistite tanti per in via, antequam ad barbaros veniamus: ego interim solus, divina ope armatus, illos adire non reformidabo: & si adventus quidem meus non ingratus fuerit, revertar ad vos, mecum adducendos, secus si non rediero, vos fugam capessite. His verbis ardore insolito plenis non solum Caciquius, sed etiam cæteri præsentes Indi mirè accensi sunt, & in has voces proruperunt: Absit, O Pater, ut hinc fugiamus: quod si te trucidaverint, noscet erga te amor vindictam capiet, tametsi in frusta dein concideremur. His dictis Caciquius arma corripiens, fortissimos quoque suorum ad se citat, dein ad Patrem deducit, apud quem omnes, & singuli magno animo promiserunt, se potius mori velle, quam permittere vel minimam Patri laesionem.

CAP. XII. §. 2.

- 1. Inimicitia gentis cum gente impedit petitam pluviam.
- 2. Renovata pax eandem feliciter impetrat. 3. Metus comitum redire volentium. 4. Confirmantur in itinere prorsus periculoſo.

Anteramen, quam iter aggredierentur, instabant, ut aliquanto plus in Christiana Lege instruerentur, ut parvulis baptismus conferretur, ut pluviam impetraret servandis ab interitu frigibus necessariam. Audiit preces P. Lucas, iusitque præaltam strui, & erigi Crucem. Adsternitur deinde cum universis, Deoque suppli- cat, misello huic ut populo misericordiae sue manum porrigeret, frustisque demissis caelo imbribus bearet in desideratam alimoniam: plus non requiri, quam ut bonus Deus vellat gratificari, quo uno beneficio has omnes animas sibi lucraretur, tam caro Filii sui Sanguine redemptas. Evidem ingens fuit fervor Orationis hujus, in arena tamen præsenti, hac vice quidem, cœlum necdum penetravit. Optimus Pater, sibi persuadens, ingens odium, & vindictæ cupiditatem adversus Tapacuras, & Manacicás, qua flagitare poterant Puraxes, fortassis tacitam esse causam, quo minus preces exaudirentur, omnem denuo populum convocavit, coram erecta Cruce de genibus auditurum sequentem allocutionem. Christus (Pater intonat) Christus noster justissimus Judex vobis ex morte irascitur: precibus vestris negat propitiari

picias aures, & levamen indigentius vestris. Vultis repulsa causam? Certè alia non est, præterquam vestrum ulciscendi Studium adversus Tapacurás, & Manacicos, quibus nocere pro viribus quæritis usque ad ipsam mortem pro occasione quavis inferendam hostibus. At enim cœlum ea de causa talionem vobis modò reddit. Lex Christi JESU præcipit, ne quis proximo noceat, sed offendenti nos ex animo veniam demus. Evidem non diffiteor, etiam illos hostilem in modum erga vos fuisse, nec levia intulisse damna, sed propterea non opportuit vos exhibere tam crudeles inimicis vestris. Quare meis monitis paternis obsequentes, de commissis erroribus poenitentiam agite, ponite tam derrimentosum odium, & animi aversionem, sancite cum vestris hostibus perennem pacem. Hoc ubi primùm feceritis (mihi credite) vestras Deus preces benignus respiciet.

Neque verò pluribus opus erat, ut hi Indi unà omnes irent ad sanctiendam cum hostibus novam, verámque amicitiam. Sed vix inter 32: vallo unius horæ abscesserant, cùm Deus sponsonem sui servi impletivit, effusa largâ pluviâ, arescentibus agris fertilitatem, Indis gaudium ex spe messis pariturâ. Postquam igitur ad fluvium Ariubairû, vel ut alii vocant, Zuquibui qui pervenerant, hostis infernus ad everendum Patris sanctum propositum ingenti formidine omnium corda occupavit.

Jam aliquot dies eo in loco transegerant, cùm Parrem urgerent ad reditum propter viæ difficultatem, quâm Manacici (ut superius dictum) muricibus ex durißimo ligno acuminatis aspergissent, ad præcludendum regionis ingressum. Quanta proin animositas illis ante insederat pro & cum P. Luca moriendi, tanta modò erat pusillanimitas ultra pergendi, dum tamen periculi nihil in præsens adesset. Fateor (ita scribit ipse P. Lucas ad suum Rev. P. Provincialem) fateor, rametsi Puraxes ex conscientia fortitudinis suæ, & animositatis haud facile retreantur, & in me singulari amore sint affecti, tamen non me, sed Deum solum potuisse dejectos animos resuscitare, ut iter incepturn prosequerentur. Nempe ut monstraret, se exilibus, & imbecillis adminiculis uti ad magnum opus, ad deducendas nempe ad se peregrinas gentes.

Quippe dico tantummodo verba, quæ ipsis dixeram, satis fuere, ut omnem metum ponerent. Itaque sine mora Pou Caciquius se viæ continuanda reddidit, quem tota adeò phalanx subditorum insecuta

est. In via dum pergunt, ad sepimentum evaserunt, ubi sese ad pugnam expeditis sagittis & arcubus parabant. Ita armati, silenti passu, ne intempestivè proderentur, procerserunt. Hoc retum articulo facetur enimvero Apostolicus Vir, præ metu sibi crines horruisse, oberrante tam propinquo mortis discrimine. Ut sentiret nimirum aperte, omnes suas vires, & animi robur ab unico Deo descendere. Fateor (pergit in sua narratione) me singulari timore correptum fuisse, dum penitabam, me antesignanum omnibus in discrimen praetiturum, me primum oculis Barbarorum obviām venturum, & venenatis eorum jaculis ceu metam futurum. Desiderium tamen videndi prope diem moi Servatoris in cœlesti gloria me animavit rursus, contra omnē periculum. Quamquam altera ex parte non immerit illud subtimetrem, quod magnus Indiarum Apostolus Xaverius præ demissione animi de se pronunciarat, nimirum ne mea peccata fortissimum scutum essent pro avertenda à me gloriofa morte. Praeter ista etiam P. Lucara mirè excitavit factum præclarum unius è suis famulis, qui Jacobus dicitur. Hic enim porrectis ad cœlum manibus, & piissimo gestu Deo se victimam obculit ad promovendum inter illos Barbaros Evangelium.

CAP. XII. §. 3.

1. Territi iterum comites, exemplo Patris, crucem preferentis, propinquant Barbaris. 2. Hi ad hospitum conspectum in arma ruunt. 3. P. Cavallero stat cum cruce in manibus imperterritus. 4. Izù interpres suos Manacicos pacat, & ad fidei gratiam permovet in medio impetu necandi omnes.
2. **I**ntra pervenerant ad eorundem mapalia, sed destructa, & exusta tristi spectaculo repererunt. Iterum ergo territi Puraxes reverti cogitant. Verum ab interprete suo Izù docti, haud procul ferti liorem reperiri terram, & simul præuentis Patris imperterritu exemplo tracti, iter porrè continuârunt. Paulò post conspicati novam communicatam nova formido Puraxes incessit. Nihilominus antea ambulo Missionarius perrexit, tacitis ad Deum affectibus imminentib[us] morti se parans. Ne vero vis missilium celorum Christum crucifixum è ma-

è manu excuteret, illum dextræ sua alligavit. Interim subsistentibus cæteris Pater processit solo comite interprete, qui aliquot passibus remotor securus, de instantे periculo Patrem denuo monuit. Inclinata jam dies erat, quando cum interprete pago appropinquabat Pater. Vixdum autem sui adventū indicium illuc subiit, cùm inconditā vociferatio subsecuta est.

Fœminis & pueris fugere jussis viri subito in arma ruerunt, sanguinario proflus animo accessum Patris hospitio operientes. Inclamabat equidem interpres quanta potuit voce, ut armis parcerent, quandoquidem Pater hospes non ut hostis veniret, sed ut amicorum optimus. Idem repetebat ipse P. Lucas: *sum Missionarius (clamabat) buc veniens ad vos aeternum beatos.* Sed Manacici omni dehortatione insuper habitasse in ordinem distribuere, & ad conflitum parare. Eo seruū discrimine ad Patrem Pou Caciquius accurrit, dicens: unà omnes sumus morti devoræ victimæ! hem ab hostibus ita circumcingimur, ut nullus jam fugæ locus pareat ad mortem declinandam.

At P. Lucas hominem animans securum esse jussit, metuque, quem ipse prius settigerat, posito, in meram & miram magnanimitatem insurrexit. De hoc ipse scribit his verbis: Denique dico, mihi in hoc præsentissimo periculo simul & semel omnem metum esse absterrsum, & unà vocem mihi intus fuisse allapsam: *Nunc quidem non morieris.* Et quamquam telis & hostibus, in mille partes me concisus septus eram, in arena tamen perstabant solâ cruce armatus, animo interim tam præsenti, & placido, perinde ac si in aliquo Europæorum templo versarer.

Ceterum animadvertis Izu interpres extreum discrimen, in medium conterraneorum suorum cuneum se conjectit; quippe qui ipse ex gente Manacicorum erat. Suis deinde potentibus verbis, & malto magis potenti Dñi gratia id effecit apud suos Populares, ut effera corda penitus expugnaret, vindictæ imperium in benevolentiam, odium in amorem transferret. Et quamquam novellus etiamnum ille Christianus erat, de Dño tamen, & ejus sancta lege tam nervosè dixit, ut universi, alias post alij sensim, prout stabant, cum arcu, & sagitta ad P. Lucam accederent, in genua se prosternerent, summa cum reverentia vulnera Christi Servatoris osculo venerarentur. Ad hoc opere non minimum consultit Caciquius Pou, qui elata voce omnes advocans, hortabatur: *Eja venite, O mei amici! venite, &*

R 3

Iesu

Jesu Christo Servatori vestro primum fidelitatis tributum pendite! agite! adorate hunc, atque illi vos tanquam subditos devovere! Hoc enim verò esto verum specimen divinæ misericordiæ, quæ vel ex Indis, nuper Ethnici, eligit ad prædicandum JESU Christi Evangelium: ut integra gens, paulò antè ex insana rabie, & crudelitate quasi conflata, drepente ceu mansueti agni pedibus Christi crucifixi advolverentur. P. Lucas in consideratione tam miræ metamorphosis non potuit non fundere sacri gaudii lacrymas, Deoque optimo millies & millies gratias agere, quod spem tam exiguum cœlesti suo favore tam largè & auspicio coronaverit. Posteaquam igitur omnes incolæ ejus loci dicto modo se Servatori suo dediderunt, in foro congregati, firmam cum aliis populis pacem sanxerunt. In eodem dein foro sua sponte erexeré altam crucem, tam ad omne bonum mobiles, ut multis precibus instarent apud Patrem, ne se desereret, amplius in Christi fide instruendos. At P. Lucas, licet nihil ardentius optaret ipse, hac quidem vice petitioni annuere non potuit, causatus imminentem hyemem. Spem tamen fecit in proximum ver, quo stabilem apud ipsos mansionem esset habiturus.

CAP. XII. §. 4.

1. Pax firmatur cum manacisis jam Catechumenis. 2. Accedunt pacis fœderi plures populi. 3. Redire cogitur P. Cavallero, invitis Neophytis. 4. Diaboli stropha ad perendum Patrem Cavallero, sed per abitum Patris elusa, cuius laudes enuntiant vel ipsi Barbari pugnaturi contra Orci satellites. 5. Lue pereunt machinatores necandi Patris Cavallero, ravidorum canum instar: nigra eorum cadavera: alba baptizatorum ex peste morientium. 6. Alii crucem evertentes misere mortui.

7. **P**ostridie vel ante auroram accurrerunt Matres singulæ cum infantibus per sacri baptismi januam intraturis veram Ecclesiam. Eadem die advenerunt alii Indi, quos vocant Curucarecas, post-

postquam adventum P. Missionarii intellexerant, facturi scil. pacem cum Manacisia. Hos universos P. Lucas in foro congregatos in suo proposito ita confirmavit, ut denique jurejurando sponserint servare inviolatam ac perennem pacem.

Auxit majorem in modum lætitiam adventus Indorum, quos dicit Zoucas, Sosiacas, Iritucas, & Zaacas, diverse nationis omnes, in ejusdem pacis fœdus modò transgressos. Quin horum fœderatorum exemplo multi alii illorum tractuum populi, haud procul humine Maragnone in magna frequentia degentes, ad sanctitatem pacis Societatem accessissent, si Pater diutius morari potuisset.

Verum cùm itineris comites vererentur, ne redditum præcluderet consueta pluviarum exundatio, coactus est falcem à matura jam messe tantisper retrahere, & viam rerrò relegere. Abitus hic Christianis vix ruderiter initiatis tam gravis accidit, ut turnatim sese in socios viæ obtrudirent, & quidem ad non leve intervallum. Mirabatur sanè factum Pater, cui tanta humanitas apud nullos adhuc Barbaros obtigerat. Solenne est Divinæ Providentiae, si ad magna præstanta nullis vult uti miraculis, ea perficere fortuitis solùm adminiculis. Paret hoc ex repentina adeò Puraxefiorum conversione. Certè si P. Lucas vel per pauculas horas ibi locorum moras traxisset, nec pacem sanciendam amore pluviae suauisset, bellum inter Puraxes, concitatore diabolo, haud dubiè exarsisset.

Quippe damnatus Orci Spiritus, qui à Sibacaluis vatio sub schenmate spectabilis adoratur, eādem post abitum Parris nocte suo sacrificulo in mandatis dederat, ut Caciquio suo nomine ediceret, velle se omnem populum colligi, quotquot ferendis armis pares essent, armari, & ad pagum Manacicorum deduci; esse enim ibidem peregrinum ex Europa Sacerdotem, morte dignum: hunc proin tollerent tanquam infensissimum sibi hostem. Addidit dæmon, ut Patrem in via interciperent, quandoquidem vicum jam deseruerit. Cùm igitur, ut jussi erant, ad locum, nefario facinori destinatum, pervenissent, Caciquius sacrificulo Mapono ait, sese intraturos omnes vicum, explorandi causâ, unde, & quam ob rem iste hospes eò venisset. Præter omnem enim rationem esse, dicebat, aliquem velle occidere, qui nec de facie quidem notus est. Popa Mapono horum verborum impatiens, omni modo connitebaratur Caciquii consilium dissuadere, sed totâ suâ stygiâ eloquentiâ effecit nihil. Converlus ergo ad Commiliones iusit, ut dato imperio obsecundarent, nec jucundum

ratum Numisis sui hostem manibus elabi sinerent. Sed & milites Caciquio astipulati sunt, ut popa omnium votis vixus, vel invitus sequi necesse habuerit, ringente licet præ ira animo. Mapale ingredi rescire cupiebant, ubinam Pater *hosipes* versaretur, quem jussu Dñi sui trucidarent. Ante tamen se velle doceri, unde homo ille esset? quid rerum ageret? absit: ne hoc tentetis! subdit Chabi, ejusdem loci Caciquius: ad hujusmodi cædem patrandam sat virium mihi soli forent, ne vestris suppetiis indigerem. At vero ingens confidentia erga nos, quam à primo suo adventu præsetulit, & verba merum amorem in nos spirantia mentes nostras ita rapuerunt, ut vereremur virum talern vel in minimo lædere. Mihi quidem hunc cultrum præter alia dono dedit, ut singulariter illi sim obstrictus, & amicus fæcetus futurus. Puraxes, aliisque nostros olim hostes nobiscum conciliavit statuta mutua pace. Eò igitur redite, unde venistis. Profectò per me nec unum passum ultrà facietis. Hæc prolocutus, suos ad arma & pugnam vocat.

Tam magnam respsonsum Barbaros Sibecas ita conterruit, ut prælii discrimen refugerent, facile scilicet cladem accepturi. Itaque reduces universi viam suam relegunt. Mapono popa, cum Patrem quæsitum non posset iræ suæ immolare, furorem suum in erectam Crucem transtulit, omni vi evertendam. At chabi Caciquius neque hoc fieri permisit, caulsatus, hoc exaltatum lignum fibi summo in pretio esse, postquam vidisset, tanti illud æstimari à P. Missionario, quin & adorari. Mapono proinde hac quidem vice infectis rebus abscedere coactus est, cum proposito tamen consilium suum vertente anno in opus deducendi. Sed & istud Deus impedivit, & ea quidem ratione, qua Evangelicis Prædicatoribus apud cæteros populos magna existimatio comparata est. Quippe toti illi regioni fævissima incubuit pestilentia, cum tanta hominum strage, ut nemo unus ex iis, qui Missionarium ad necem quæsierant, mortem evaserit. Et hi quidem omnes, quod vel maximè mirum erat, simul ac lue correpti fuerant, mente alienati, percursabant nemora rabidorum canum more, donec præ lassitudine, & fame mortui conciderent, æternum miseri. Id certè vel cadavera ipsorum palam fecerunt, quæ stygiæ titionibus simillima ad horrorem insipientium fœdè nigricabant: dum interim corpora extinxitorum infantum, qui baptismi lavacro erant abluti, non deformia, sed candida remanerant. Omnia primus, qui

qui Divinæ Nemesis Decreto tam infeli ci morte animam efflavit, fuit ille impius Erebi minister Mapeno Concitor factæ in Patrem coniunctionis.

Pari suppicio multati sunt alii Barbari, qui dejiciendæ S. Crucis à P. Luca posita, sacrilegas manus admoveare non horruerunt. Nam cùm inter convictia, & blasphemias Crucem eversam in multa frusta concidissent, sacrilegum facinus miserabili morte paulò post lucerunt. Quin Anupores Indi, licet S. Fide necdum imbuti, insolens factum improbarunt: pœnam autem in reos à Divina Justitia inflictam, ratam habuerunt.

C A P U T XIII.

Descriptio Regionis, superstitionum, rituum, & aliarum proprietatum apud populos Manacicos.

Ad præclara gesta, & Apostolicos P. Lucæ Cavallero labores magis declarandos necessarium omnino vi sum est, ut cursus historiæ tantisper interrumperetur, quo congrua hic daretur informatio de indeole Manacicorum, de præpostera religione, de superstitionis ritibus, & moribus modò memoratæ gentis.

§. I.

- 1. Varii fructus, & fera Regionis. Famacosio sic ditum animal mirabile, & nocens. Sed dolo sternitur ab Indis: fructus Bainilla, & Tutumas. Pisces, & messis copiosa. 2. Species incolarum, & indoles. 3. Architectura eorum. 4. Labor fæminorum: Ritus conviviorum.

Hæc igitur regio non nihil vergit ad septentrionem, remota tridui itinerè à Reduictione magni Indiarum Apostoli S. Francisci Xaverii. Cingitur tam densis, ac vastis sylvis, ut P. Lucas non dubitaret scribere, quod aliquo-

quoties vix pervius solis conspectus ipius obtigerit. Extenduntur hi saltus ab ortu in solis occasum, & terminantur in amplis, sed sterilibus campis, qui maximam anni partem aquis stagnant. Gignit ista hæc regio magnâ copiâ varios fructus, & feras. Una harum est, cui nomen Famacosio dederunt. Refert hoc animal caput tigridi simile, cætero corpore canem, sed sine cauda exhibit. Superat hoc monstrum reliquas bestias celeritate cursus, ut, si quem persequitur, vix possit aliquis ex unguibus ejus evadere. Quodlibet consensione arboris quis effugere quærat, congregantur quām plurimi Famacosi, nec eflant terram circa radices arboris eruere, donec integer truncus sternatur humi. Contrà Indi ad sternendam hanc bestiam astu sequenti utuntur. Nimirum complures Indorum sese conjungunt, sepimentum ex altis, cassisque sudibus struunt. Hoc recepraculo clausi isti venatores, magnum edunt strepitum ad has feras illuc pellicendas. Cùm ergo exercitæ bestiae sepem evertere laborant, occasio Indis nascitur illas telis conficiendi. Reperitur etiam in his terris fructus Bainilla, & Tutumas dictus, nec re ipsa alius est, quām grandior Cocos (ut vocant) non absimilis peponibus, quamquam non sit fructus palmæ, veluti Cocos, sed alterius magnæ arboris, quæ illum profert non quidem in ramis, sed in ipso trunco; neque enim rami pares forent ferendam grandis, & ponderosi pomi oneri. Sunt hic locorum etiam fluvii, regionem irrigantes, qui abundant piscibus. Terram quod spectat, ad modum fœcunda illa fert plerique copiosam messem.

2. Cæterum incolæ regionis sunt bona vultus, & corporis constitutio-ne, color tamen eorum ad olivæ colorem accedit. Non modica populi hujus pars nativa quasi contagione præfert speciem lepræ cujusdam. Hinc spectares eorum corpora velut piscium squammis obducta, quin tamen aliquid doloris de cætero illis creetur, aut incommodum. In bello sunt perquam audaces, & fortes, quemadmodum Chiquitæ. Imò hi duo populi olim in iisdem terris unâ habitabant, demum discordiis exortis invicem sejuncti. Hac divisione venerunt illis superstitiones, Chiquitis inusitatæ. Hoc vitium nempe didicunt à vicinis sibi populis, sicuti eorundem exemplo carnes humanas vorare cœperunt. Non minus dicta separatio in causa fuit, ut mutata Chiquitorum lingua prorsus corrumperetur.

3. Pagi ipsorum non absque omni architectonica constructi sunt, calce enim domus edificatæ, in foro, & plateas distribuuntur. In hujusmodi

modi communitate extant tres vel quatuor maiores habitationes, quae in sua cubilia, & acria sunt divisa. In cubiculis hisce versantur primates cum præcipuis Caciquis. Serviunt dicta ædificia etiam struendis publicis conviviis: quin veniunt nomine sanctorum ad colendos Deos suos. Privatorum ædes sunt & ipsæ ex ordine positæ, ad recipiendos hospites destinatæ. Illud maximè mirum est, quod ad constitutandas suas fabricas nullo alio instrumento curvantur, quam saxeâ asciâ, qua ingentes secant arbores, nec sine magno labore dejiciunt.

Fœminarum multus labor est in texenda rella linea, & conficiendis terrcis vasis. Eo fine terram per longius tempus macerant, ex qua decora, & apta vascula formant, sita quidem, ut rinnitum edant, perinde ac si essent ex metallo. Vici eorum non longè distante invicem, unde statuam consuetudinem, & amicitiam impensè fovent, alternis se crebro invitant ad epulas, quarum plerunque finis est ebrietas. Quando una communitas cogitat alteram ad convivium invitare, supremus Caciquius per nuntios id exequitur, in cuius ipsis domo commune symposium struitur cum choreis. Ordo publicorum negotiorum & congressuum est sequens. Primum, & præcipuum locum occupat supremus Caciquius: huic proximè assident sacrificuli. Tertium locum obtinent eorum medici, quartum autem alii substituti Superioris: post hos omnes denique consistunt cæteri de sua nobilitate.

CAP. XIII. §. 2.

1. *Auctoritas, & potestas Caciquorum, quibus obeditur in summo rigore.*
2. *Polygamia. Hæreditarium dominium.*
3. *Frequentia hujus populi. Regionis descriptio cum populis variis.*
4. *Parescæta aves parvae, sed mortiferae.*

Summo Caciquio non tantum hic primi subsellii honor defertur, sed & in rebus singulis prompta præstatur eidem obedientia. Subditi struunt illi domicilia, agros illius subigunt, celæque, & culinæ ipsius prospiciunt omni rerum abundantia, quas quidem consum terra progignit. Solus ille Caciquius pro plena potestate poenas

à suis extremo cum rigore exigit, plerumque fultuario tam inclem-
ti, ut non raro corporis costæ, & ossa diffingantur.

2. Grex foeminarum parem præstat obedientiam uxori ejus Caciquii,
qui tot alias, quot lubuerit, thori consortes sibi adoptat. Ab hoc
quoque sexu decimas accipit ex piscatu & venatione, quam nunquam
fuscipliunt nisi petitâ priùs licentia Caciquii. Atque hoc regimen, &
dominatus est hæreditarius, & stata proin lege in primogenitum Caci-
quii filium recidit. Hic ab ipsa mox pueritia in pueros alios domina-
tum exercet, despoticō propere & nobiliore quasi more educari so-
litus. Postquam autem ad id ætatis pervenit, quæ regendis subditis
par sit, regimen adit loco sui genitoris, id quod non sine pompa, &
multis ceremoniis peragitur. Perseverat nihilominus in subditis pri-
stinus amor & subjectio erga suum præteritum Dominum. Unde si
de vita decedat, solennes exequias peragunt multo fletu, ejulatu, &
innumeris superstitionis ritibus. Sepulchrum mortui est sub terra for-
nicatum, saxis & pilis probè firmatum, ne scil. ossa uligine corrump-
tantur, aut ab incumbente terra graventur.

3. Jam verò frequentia hujus populi est oppidò magna, in numero-
sissimos vicos divisa. Regio ipsa Manacicorum triangula est, lon-
gior ramen, quām latior, ut pyramidem repreſenteret. Protenditur
ab Austro ad boream, in cuius extrema parte hæc gens habitat. In
medio hujus regionis alii commorantur populi, qui quām diſsi-
miles idiomate inter se sunt, tam sunt sibi ſimiles in crudelitate, &
immani truculentia. Dux exterioreſ partes seu latera pyramidis
ſunt ſequentes. Latus ad orientem incolas habet Quimonecas,
latus verò ad occidentem Tapacurás. Ad ſepremtrionem re-
gio ambitur duobis vastis fluminibus, quorum uni nomen Potaquissi-
mo, alteri Zumunaca. In iſta gemina flumina ſeſe exurgitant plu-
res minoris molis amnes, qui regionem irrigant. E regione dicto-
rum fluminum duorum degunt populi, quos Puizocas, & Panacas
vocant, ſejuncti ab hoc Manacicorum træctu ſequentem in modum.
Ad ortum ſici ſunt pagi, ubi reperias populos Erinucas, Moposicas,
Zibacas, Jurucarecas, Quiriquicas, Zococas, Subarecas, Iboci-
cas, Ozonimacas, Tunumiacas, Zouca, Quiteſuca, Oſaaca, Ma-
tesupincia, Totacia, Quitemuca. Ad occulum ſolis confident po-
puli diverso nomine, ut ſequitur, nempe Zounaaca, Orizebuca,
Beruca, Obotiquica, Obobococa, Monocaroca, Quizemaca, Si-
momu-

momuca, Piquica, Otuquimaca, Ojutunca, Paraca, Quimamaca, Cuzica, Pichazica. Omnes hi pagi, & multo fortassis plures, quorum nequedum notitia nobis est, in parte inferiore dictae regionis sunt. Ab hoc tractu usque ad angulum terrae meridionalem invenies populos, Quimiticas, Zouca, Boviruzacia, Sepeseca, Otaroso, Tobaizica, Munaisica, Zaruraca, Obitisioca, Baquica, Obobisioca, Sosiaca, Obtenenema, Obigoca, Barayzibunoca, Zizooca, Tobazica. Proximi his habitationem locarunt Zibace, nunquam à Mamatucia hactenus infestati: quamvis hi hostes Indorum regionem cæteram usque ad litora Paraquarii sunt fœdè depopulati. Boream inter, & ortum Solis post Zabicas reperiere est incolas, quamvis multis milliaribus diffitos, Barabacas, Quiziacas, Naquicas, & Mappasinas.

4.

Et hæc quadruplex gens admodum generosa, magnam tamen partem perit à certi generis avibus, quas Peresucas nominant. Quamvis enim majores non sunt vulgaribus passeribus, tamen pollent tantu virtute nocendi, ut, si quem Indum conspexerint, pernici volatu aggrediantur illum & perimant. E Regione horum sedes posuerunt Mnochozucas, Pizocas, qui nudi penitus incedunt, uti & mulieres, quæ præter fasciam, è collo pendulam, nihil tegumenti præferunt, nempe portandis infantibus factam. Inter Aquilonarem, & Orientalem plagam vivit populus, Tapacuras dictus, pari modo assimilans brutis animantibus, utpote nudus æquè, & præterea Anthropophagus. Huic contermini sunt Boures, Oyures, Sepes, Carababas, Payzinones, Toros, Omunaisis, Penaquis Jovatubes, Zutimus, Oyurica, Sibu, Otezoo, Baraiú, Canamasi, Comano, Mochosi, Telsu, Pochaquiunappi, Mayeo, Omenaisisopa, Omenoisoo, Botaquichocha, Ochizirisa, Jobarusica, Zasuquichochquo, Tepopechofisos, Sosoaca, Zumonocococa, hi & quam plurimi alii Indi, de quibus necdum sat constat, vicini sunt dictis Tabacuris.

CAP. XIII. §. 3.

1. *Superstitiones Manacorum, mixta quasi umbrâ Christianâ, ex S. Apostolo Thomâ residuâ, de Christi nativitate ex Virgine, ejus miraculis, & Ascensione.* 2. *Interim dæmones visibiles colunt.*

3. **Q**uod spectat ad Manacorum religionem, ritus, & mores, quos præferunt, verissimè dici potest, nullam gentem esse in tota India occidentali superstitionibus magis deditam, quam istam. Prūsq[ue] tamen has ineptas affanias afferam, paucis perstringam, quid de Christiana & vera fide contineant, quamquam hoc ipsum multis superstitionibus, & ridiculis erroribus sit viciatum. Habent nonnihil luminis, & cognitionis à S. Apostolo Thoma, qui ut ex non vanis rationum momentis astrui potest, in his regionibus Evangelium prædicavit. De Christi Servatoris nostri adventu in has terras aliquid, sed perexiguum nōrunt. Credunt ex antiqua traditione, quod præteritis temporibus Virgo longè pulcherrima Pupulum ter amabilem sine virti opera pepererit: quod idem pupus, postquam annis profecerat, tam multa, & magna miracula patrârit, ut totus mundus obstupeficeret, scil. quoddæ gravis sanitatem, mortuis vicam, cœcis viñum, claudis gressum, & id genus plura, naturæ vires transgressa, beneficia impertierit. Denique dicunt, atque etiam credunt, quoddæ die aliqua ad suos sequaces profatus fuerit: cernitis, quoddæ mea natura à vestra omnino sit diversa. His dictis in conspectu omnium præsentium per aërem in cœlum tetendisse afferunt, ubi in solidem hunc est transmutatus, quem hodieum oculis usurpamus. Popæ ipsorum Mapono vocati (qui, ut dicemus infra, toties quoties populo collibuerit, in aëra feruntur sublimes) imponunt suis, dum afferunt, solem esse hominem, licet ex tam magna distan-
tia ejus facies, & corporis habitudo clarè discerni non possit. Arque hoc est, quod de mysterio Incarnationis Domini, sed perperam noverunt.

2. Nihilominus tamen nullum honorem habent illi, quem tam prodigiosa præter & supra naturæ ordinem perpetrâsse narrant, sed damnatos orci spiritus adorant. Neque hoc sit in idolis ex saxo, ligno aut

aut metallo factis, sed in portentosis & fædissimis formis, in quibus se his misellis hominibus spectandos præbent. Et verò hic colendi ritus stygiis spectris usque adeò irridet, & superbos spiritus inflat, ut Neophytes Christianis illudant, exprobrantes illis stolidam simplicitatem, qua inanimas picturas, statuas, & mutos quasi Deos adorare non dubitant. Neque hoc contentus inferorum princeps, ut velut ab his Indis divino honore coli, & adorari, id quod soli supremo, veròque Numini competit, sed insuper in hoc extremo terrarum angulo ad opprobrium & contumeliam veræ Ecclesiæ quasi similem huius Ecclesiæ fundavit, simius fraudulentissimus.

CAP. XIII. §. 4.

1. Emulatur Diabolus veram Ecclesiam, fingens tres DEI personas, & hujus genitricem cum misero genitius istius ludibrio. 2. Ritus adorationis, & salutationis in adventu demonum terribili. 3. Responsio satanae, & adhortatio, dum se rerum creatorem fert cum stygia aula pedissequa. 4. Compotationes, Chorea, ad quas hortatur diabolus. Cades ebrium. 5. Etiam demones simulant se fitire Chicham, potionis genus.

TRANSLULIT enim sanctissima Sacra menta, aliósque sacros Ecclesiæ ritus in meras superstitiones, & sacrilegos abusus. Et primum quidem effinxit talem Trinitatem præcipuorum Numinum, ad discrimen scil. minorum, ut eorum unus esset Pater, alter Filius, tertius Spiritus, utique non sancti nomine vocandus. Pater vocatur Omequeturiqui, vel Uragorzoriso, Filius Urasana, Spiritus denique Urapo. Habent, & alium diabolum, qui personam Beatissimæ Virginis MARIAE repræsentet. Hæc ut isti afferunt, Mater est Numinis Urasanæ, & uxor ejus Genitoris Omequeturiqui. Hæc ipsa Dea facta rutilanti in vultu spectabilem illis se exhibet, dum veterator Stygius in Angelum lucis se transfigurat. Cætera Numina visenda se sustinunt in deformibus profus formis. Vultus quidem, & integrum caput ignis & cruentis coloribus conspersum efficerat: aures brutorum

sum auribus assimilantur: nares latissimè hiant: oculi incondirum in morem grandescunt, emissis flammeis radiis tre-nendi: Corporis superficies est ignescentis coloris: venter serpentibus & draconibus amicitur. Ex horum Deorum tribu qui primas loquendi partes haberet, est Omequeturiqui, sive Pater, & hic quidem alta voce loquitur. Post hunc sermonem orditur ejus filius Urasana, & quidem per nares: tertius sermonem inferens, est spiritus Urapo tali voce, quæ tonitruis instar cum horrore auditur. Pater est Deus iustitiae, puniens reos modò fustibus, modò aliis instrumentis: Filius, & Spiritus sunt populi intercessores apud Patrem, sed singulariter patrona sit memorata Dea. Templum horum falsorum Numinum est, ut superius dictum, palatium Caciquii, in quo convenient omnes, si quando solennes exequiae, vel alii universales populi cœrus instituuntur. Hos festos dies, & ceremonias Caciquius denuntiari jubet subditis suis, quo intellecto ingentem copiam storearum ex stramine plectunt. Iltis illa pars aulæ investitur peristromatum loco, quam vocant Sancta Sanctorum. Huc subeunt affectata Deorum monstra, quæ plerumque nominant Tinimacas.

2. Dum ex Erebo prorepunt, se tamen simulant quasi cœlo descendere. Sub adventum suum tantum concitant tumultum in aëre, ut totum palatium cum peristromatis suis contremiscat. Populus dum interea comedendo, & saltando indulget genio, salutat infemos hospites pati tumultu, & insolita vociferatione, & jubent bene venire his verbis: Tattaequize? Pater, jámne advenisti?
3. Ad hæc respondens Pater vocat illos Tanoquites, hoc est filios. Quid rerum agitis? (subdit) voratis, potatis? enim verò heluamini, licet, inebriamini strenue; Hoc enim pacto mihi singulares delicias facitis, & mirè complaceris, qui providam vestrum omnium curam gero. Èà unâ enim de causa amore vestri pisces, feras, & omnia, quæ ad genium faciunt, creavi. Cum his tribus simul adventat integræ dæmonum caterva, tanquam aula pedissequa. Unde in subjectionis testationem stare perseverant. Indi sibi persuadent, hos servos esse animas suorum hostium, cum quibus perpetua ipsis sunt bella, vel etiam animas alienigenarum.
4. Cum Dii loquendi exortum faciunt, summum est populi silentium, ut eò explicatiūs verba suorum numinum percipient, antè, & priuò sua ibi tractaturi, priusquam chicha, eorum potio per modum cere-

cerevisiae, caput petat. Suis enim apud Deos peractis mox redeunt et oreæ, mutuae verberationes, vulnera, & cædes, quibus singulis in irifice delectantur damnata spectra. Quodsi forte advertant, hos miseros remittere velle ab infandis istis factis, excitare novum furorem satagunt Dii his monitis: *quid facitū O mei filii? ut quid tam remissi, & tristes esū?* *Eccur bibere, & saltare cessatū?* Ad quæ verba vestigio temporis Mapono popa tristem, & serium vultum inducus, nomine Deorum jubet illos comedere, bibere, & festiva vociferatione plaudere, ne quis eorum præ tristitia contabescat.

Quin & ipsi Dei isti non dissimulant, se quoque fitire, ut adeò potum ab ipsis postulent. Itaque in promptu adest ad obsequium natu maximus Indorum, uti & vetula annosissima, quippe quorum ætas ad populum in maxima veneratione est. Hi proin pocillatores expediunt vasculum, soli huic fini præparatum, floribusque ac cætera elegancia perbelle exornatum. Istud vas dextrâ capiunt, & fitient Dao suo deferunt, terna vice delibandum: sinitrâ interim sipparium nonnihil sublevant. Simul ac hoc fit, exporrigit unus cacodæmonum suam manum, aspectu horrendam, unguibus prominentibus asperam. Hac ipsa prensat poculum, ex quo dein singuli tres ordine bibunt, sed more potius bestiarum, quam hominum, & minore quantitate, ac qualeni simulant.

CAP. XIII. §. 5.

1. Post compotationem à Satana fit Musica ad Sancta Sanctorum, quæ patent soli sacrificulo. 2. Nullus pagus sine tali præstigiatore. Oracula orci semper prospere cum reciproco Scommate Barbarorum. Interim ab orco ad bella incitantur. 3. Dona Diabolis oblata, & gustata. Abitus eorum cum ingenti tumultu. Mapono sacrificulus magus abit in cælum, & reddit miris modis.

Finitis istis Dei monstrum Ursana in suum tabernaculum musicam symphoniam instruit, etiam remotius audiendam. Tum vero quoquoque illum venerari volunt, ad saltum provolant.

T

Nemi-

Nemini ulli licetum est præterquam popæ Mapono videre Sancta Sanctorum, ut quidem ipsi vocant. Ille lachificulus est intritæ ex Orco malitiæ nequam, & ex arte veneficus. Quodsi minoris experientiæ magus inferior præsumeret introspicere spiritum, ea curiositas ocyus interdicatur à Mapono interminante, tantam audaciam repentina morte luendam, nisi oculos suos infrenet. Unus unicus Mapono gratiâ valer apud hos Deos, & miris præstigiis excellit.

2. Non est pagus, cui non provisum sit uno minimùm hujus generis præstigiatore, quin quibusdam vicis duo vel tres sunt tales benefici. Porro aulam Mapono intrat, ubi Dii sui audientiam ipsi faciunt, vicissim autem ipse considens affatum petit, sua dubia proponit, responsa accipit, & prædictiones dæmonum. Fit quandoque, ut universus populus audiat hoc alloquium, cum elatiore voce utuntur. Dum populus totus quantus est in saltando, comedendo, vociferando, profreditur popa, atque Deorum oracula communicat. Sunt autem plerūmque non nisi prospera, fortunata, & placentia responsa, puta, de frugiferis pluviosis, de opima messe, de auspicata venatione & piscatu, quamvis haec effata ferè semper sint mendacia, ut vel ipsi Indi haec Deorum responsa rideant, & cum cachinno reportant: *Dii nostri bene poti sunt.* Haec verba si inaudierit popa, stygiae instar furiae profilit inexplicabili rabie externatus, minitatur tonitrua, fulgura, fulmina, grandines, pestes, & omne malum, ac cum demum post has minas subito conticescunt. Accidit non semel, ut diabolus incitet ad infestandos vicinos populos, ad hos pellendos, & expilandos. Unde continua bella, & mutuae inimicitiae inter illos exardeantur. Sunt aliqui, sed pauci, licet alioquin simplices, & barbari homines, qui dolos & fallacias diaboli, probè perspiciunt, potior tamen pars credit, haec omnia oriri ex mero amore, & suorum Numinum sollicitudine erga ipsos, tametsi experientiæ doceantrur, & vix non manu palpent, extremis in angustiis se deserit, ab hostibus vincit, fugari & spoliari.

3. Postquam igitur nequissimi spiritus finem loquendi fecerunt, incipiunt Indi sua dona offerre, videlicet ex ferarum, & piscium venatione. At spiritus maligni, quo testentur sibi oblata munera grata accedisse, ex iis quiddam ore delibant. Postmodum in auras cum popa Mapono feruntur, quo tempore templum ita contremiscit, ut ruinam minari videatur. Maponœ autem diu nulli visus later, praetextens.

xens, se versari interim cum Diis suis in cœlo. Tandem verò redux portatur in brachiis Deæ Quipoci, in cuius gremio quiescens dormit, dum inter hæc Dea illa cantionem occipit. Auditur quidem cantilena, sed cantrix ex orco conspiciendam se non præberet, cùm de more se retrò absconsam teneat in tabernaculo. Nulli non hanc honorant, præferentes immodicum gaudium ex ejus adventu, quin eandem sui Numinis Matrem esse credunt, perinde ac nos Catholici Beatissimam Deæ Matrem veneramur. Adventantem salutant variis nominibus, & blandis laudibus. Vicissim illa Megæra dat bona & suavia verba vocans suos filios, tanquam vera Mater, quæ Deorum iram avertat, alioquì dirè sævituram morborum frequentiam, annonæ penuriam, & aliis calamitatibus. Inde est, cur hanc larvatam furiam sæpiissime in vota vocent tempore adversitatum. Clientes proin suos convenit, solatur, intercedit pro illis apud Numina, si in horum Societate advenierit. Hic quidem Cacodæmon subschemate muliebri præfert meliorem genium præ cæteris, ad ultimum tamen experientur, Diabolum Diabolo esse simillimum, paris crudelitatis, nulli alteri cessuræ. Si hæc Dea se in tabernaculo detinet, cantum fingit non inaocenum, sed secundum artis regulas: Indæ mulieres interim ad melos scil. Divinum saltitant imò, & accinunt, repetentes præviam Deæ puratae stropham. Thema cantus est de sui populi bellis, victoriis, ex hostibus reportatis. His præmissis redditur ad compotationes, & offrenda Deæ munera, post quæ in sublimè abit per ærem, non sine magno populi acclamantis plausu. Non tamen secum abducit Dea hæc popam, ut mos est Diis, nihilominus ille Mapono reportatur plerūmque in brachiis scelestæ Deæ. In hoc reditu sunt multifarii circumflexus, & modi. Quandoque redux se demittit in medium templi ad confertum populum, qui territus eo subito illapsu, turbat ordinem ex decumano etiam tumultu, & clamore pessimorum spirituum, magnâ copiâ comitantium reducem popam. Est tamen, cùm hi inauspiciati viæ socii peracerbam redeunti ludunt stropham; recto enim tramite, & casu hñunt non semel hunc truncum labi in terram, ut miserè quassatus vix non animam agat. Hujus rei specimen non à multo tempore peritum habemus in Regione Moposicarum. Cæterum quando se popa in altum effert, id fieri solet in modum, ac si veris alis suffulitus volaret, recto ad cœlum capite, demissis ad terram pedibus: contrarium sit, dum revolat, inverso nempe, & propono ad terras corpore.

CAP. XIII. §. 6.

1. *Dii aquarum coluntur fumo tabacæ herbae, & oblata parte piscium.* 2. *Honor, & tributum sacrificulo Mapononi præstum.* *Ejus arcana hausta ex Orco.* 3. *Popæ domus, ejus aliquando solitudo.* *Candidati poparum instruuntur rigide.* *Fœjunium: dein convivium.*

2. **P**reter memoratos aliud insuper Deorum genus colunt, quos Istanus vocant. Sonat ea vox aquarum dominos, quorum officium est curare fluvios, & piscinas, ad gentis famelicæ necessitates. Hos aquarum præstites, Deos Istanus nempe, honore religioso prosequuntur, dum pescatum eunt, ubi accensis Tabacæ herbae foliis fumi odorem scilicet gratissimum illis afflant, quo etiam ipsos pisces studefaciunt, ut citius capiantur. Quodsi copiosa fuerit captura pilcium, gratus se sicutunt pro eo beneficio. Templum enim ingressi, partem pescariæ prædæ Diis Aquaticis offerunt, cum iisdem superstitiosis ritibus, quos adhibent ad aliorum Deorum oblata.

2. Cum his egregiis scilicet Diis, & eorum religione præpostera exactissim concordant ipsi sacrificuli. Primas illorum Mapono suspiciuntur tanquam rerum Magister: huic pandunt pectoris angustias, & conscientiæ arcana, quibus auditis popa consultat cum suis Diis, postulans salutare consilium. Verum huic popæ non tantum sermocinatio est Numinibus in templo, sed & eum honorem illi habent Numina in proprio domicilio. Dum igitur visitant, peramicum, & humandum colloquium ultrò citróque serunt. In eo tamen visitandi officio res male cedit auxoribus popæ Mapono. Ibi enim terris diabolorum obtutibus & larvis tantopere terrentur, ut procul se domo auferre cogantur. Inde est, cur popa Mapono non minus timeatur, quam honoretur, quandoquidem hostibus non modò nocere, sed vel ipsa morte eos mulctare potest. Ut verò quantis polleat viribus, luculentius manifestet, domi alit multos serpentes & viperas. Has perfectis in templo sacris domum regrediens, in sinu & brachiis ludibundus secum fert. Ritus instituendi talem popam mirabiles sanè sunt,

rec

uec abludunt in minimo ab impiis Diis, & horum ministro. Nemo est tam honorificæ æstimationis apud populum, quam est popa Mapono, cui proin decimæ de piscatu, & aliis terræ proventibus æquè ac Caciquio diligenter penduntur.

Incolit popa sat bellè formatam, atque etiam ornatam domum, qualem in effera & barbara gente possis sperare. Ut autem eò comodiùs visentibus se Diis vacare possit, quandoque solitudini se tradit. Qui ad sacrificuli officium aspirant, ante ipsam pubertatem opus habent instrui in ritibus, & qua ratione cum Diis agendum, illos oportet discere. Idcirco discipulum suum Mapono in brachia sua sæpenumero recipit: jubet plenilunii lucem fixo obtutu contemplari: divaricat atque distendit illi digitos, cum mandato, ut ungues longius excrescere sinat: deportat eundem in auras sublimes, & in sinu Deæ Quipaci collocat. At verò miser, post raptum ad se rediens, tam debilem & fractum se deprehendit, ut intraplures dies suas vires vix recolligat. Præterea Candidati isti rigido jejunio sese macerant: obfirmatè abstinent à certis feris & fructibus, præsertim à granis, & foliis floris, *Granatili*, quem vulgò vocant *florem Passionis*. Nec dubitandum, id ex instinctu maligni spiritus fieri, qui maximè cauerit, ne quod vestigium vel symbolum patientis Servatoris ac redempti hominis à suis deprehendatur. Verum superbi inferorum spiritus solà poparum abstinentiâ, & cætero vitæ rigore necdum contenti, universo insuper populo crebra jejunia imperant. Unum ejus generis jejunium est, quod nostris abstinentiis non absimile. Hoc observans in dedicatione sui fani, per quinque enim dies carnibus sibi interdicunt: tota communitas tristitia scenam luctuosam præfert summo cum silentio. Tempus interea insumitur texendis peristromatis ad ornatum templi. Ultimo abstinentiæ die in medio ejusdem fani commune omnibus convivium struitur, omnibus quæ regio fert, obsoniis lautum. Modus autem, quo peragitur hoc symposium, est sequens. Annos for cæteris vetula, & ut videtur, religiosior ad Caciquum procedit, quem capit, & corporis profunda inclinatione salutat: Caciquius verò terna vice leniter caput vetulae percutit lapide mirè & lepidè elaborato. Tum illa genibus repens per totum fanum se circumvolvit inter gemitus & inconditos ejulatus. Quo facto Popa Mapono benedicit singulis templi lateribus, quasi consecratus, ut quidem ceremoniæ, quot recensere longum foret. Finitur deni-

que tota hæc consecrationis solennitas magnifico epulo, musicâ, salutatione, & id genus aliis oublectamentis.

CAP. XIII. §. 7.

1. *Manacici credant immortalem animam, ad cœlos recipiendam. Exequiae eorum. 2. Iter animæ defunctæ. 3. Diabolus in specie Charontis animas transvehere creditur. 4. Alia ineptia de mortuis. 5. Quale cœlum defunctis in eorum opinione.*

2.

JAm verò si de fine hominis, & salute animæ quæstio fit, variis hīcæci populi erroribus circa id involuti sunt. Equidem immortalitatem animarum credunt, quæ Oquipaù vocant: persuasi aded sunt, se olim vitâ æternâ in cœlis fruituros, quò popa Mapono illos sit translaturus. Quando quis mortem obiit, justa solvunt majora vel minore pompa, pro conditione hominis, & habita apud suos æstimatione. Absolutis exequiis Mater & Uxor defuncti ad fanum se conferunt, & juxta tabernaculum consident: & ecce adsunt extemplo orci spiritus, quorum unus se mortui animam simular. Hic viduam solatur amicis, & dulcibus verbis, cum spe fore, ut brevè super astra rursus consociensur. Postea Mapono putatam animam frigidâ conspergit, ea ratione à peccatorum maculis abluturus. Perinde ac nos solemus in funeribus Christianis, quibus consecratam aquam aspergimus. Tum verò lustrata anima abit ex oculis Matris, & Conjugis. Mapono hanc utramque violenter ad latus propellens, in altum avolat. Deserta subin fœmina lugere viduitatem suam non ante desinit, quæ nuntium accipiat de mariti extincti statu. Diu post reversus popa fert secum bona nova, jubens facere finem planetui, & mœsticie, quandoquidem maritus in cœlis jam cum Diis beatus ageret, opperiens uxorem, secum perpetuò lætaturam.

Est etiam operæ pretium, narrare profecitionem, quam peragit Mapono cum anima sœdem die, & quid tolerandum animæ, donec Paradiso inferatur. Regio, per quam iter habet anima abscedens, sylvis, montibus, vallibus plena est: in via occurunt rapidi, & periculosis fluvii, profundæ paludes, stagna & laci, quibus superandas

dis multi dies necessarii. Tandem post multos anhelitus, & sudores anima defertur ad bivium (ut illi quidem surumant) quod in diversas alias semitas declinat.

Porrò hunc eallem intersecatorrens, ponte juncta. Ibi excubat diu noctisque aliquis Deorum, Tatufiso dictus. Ex hujus officio est, ut præter pontem animas ducens, recta ad cœlum dirigat. Facies, & habitus hujus Numinis est, qualem affingunt poëtæ antiquato Charonti. Ajunt enim, vultum ejus esse macilentum, & maligni coloris, frontem corrugatam, & trucem, caput penitus calvum, totum corpus sauciatum, & descedatum, nec aliis vestimentis sectum, quam vilibus centonibus. Hic Deus nunquam præsens est templo, excepturus clientum preces, quod officium ipsi tantum temporis non indulget. Perperò enim adventant animæ, quas per pontem deducat. Fit autem in hac deductione sèpiùs, ut Daus hic Tatufiso à Maponone petat moram translationis, maximè si animam pueri secum ferat, quod illum in suo alveo ablucere ante possit. Quodsi repulsam ferat à Maponone, ira exardescit, apprehensamque animam in fluvium præcipitat, scil. suffocaturus. Ex his postea oriuntur in terris (ut fanatici credunt) mille mala. Ut verò miseri Indi in hac stulta persuasione confirmentur, obrudunt dannati spiritus naturales casus, & eventus, quod mendaciis suis faciunt, & speciem veritatis.

Contigit id nuper apud populum Jurucares, ubi tam diurna, & vehemens pluvia insticit, ut omnes agorunt fruges destruerentur. Afflictus populus rogabat Mapononem, Deus ut conveniret, resci-turus, quæ tandem causa esset tanta calamitatis. Responsum fuit illi à malis Geniis, ipsummet nōsse causam, quia nimirum, cùm elapsis diebus animam infantis cœlum versus efferret, se sarcinum inhumanum erga Deum Tatufiso exhibuisset, dum lavationem ejus tergiversaretur, atque ideo iratum Numen infantulum in aquas projecisse. Hoc audito parens infantis ita casui indoluit, ut præ mortitiae propè enecaretur. Præ vita enim sua diligebat filiolum suum, & quoniā ejus præsentiā in vivis frui jam non poterat, sperabat minimum sui cum illo in cœlis conjunctionem, interim firmiter credens, filiolum jam natare sempiternis in deliciis. Mapono popa ut solarium afferret, sponsionem facit, se, si phasculo instrueretur commodato, filiolum in alveo vestigarurum, & inde extracturum. Nec mora: in-

pro-

promptu adfuit navicula à patre, quam Mapono in humeros sublatam, secum abstulit in æra, jam non videndam, Interim cælum iterum serenatur, Mapono lætus cum auspicato nuntio redit, sed non item navicula, nunquam de cætero visa.

s. Cœlum, in quo animæ secundūm eorum sententiam quiescunt, admodum indigens est deliciis beatis. Fingunt, crescere in hoc Paradiſo ingentes & crassas arbores, quæ liquorem gummi certi generis destillant, quo ipso animæ sustentantur. Ibi esse ajunt, simios, Æthyopibus similes: esse item mel, & aliquid piscium: circumvolare etiam magnam Aquilam, de qua tam ridicula, & superstitiosa credunt, ut cæcitas eorum sit plane digna lacrymis, & commiseratione. Quot mansiones in cœlo, tot fingunt habitate inibi Deos, omnes tamen in deliciis superari à Dea Quipoc. Aquaticorum Numinum est, sive Istrauorum, prospicere roti cœlo piscibus, phracis, aliisque rebus, ubi maximè deliciantur, qui in aquis vitam finierunt, dicti idē asincerās In sylvis mortuos vocant Yiriticūs, domi defunctoris Polipacās. Neque enim in operibus, quæ patrant, vim & meritum repoununt, sed in conditione loci, ubi moriuntur. Atque hæc satis sint de memoris hactenus Manacicorum superstitionibus, ut conjectare possumus, quantis laboribus, & molestiis stererit, quamdiu P. Lucas Cavallero iau davit in accendenda his cæcis hominibus veræ Fidei Luce.

C A P U T XIV.

§. I.

R. P. Lucas pergit in Missione modò descriptorum Manacicorum.

Cum Apostolicus iste Vir conspicaretur tam idoneam semi nando Dñi verbo terram, quæ ad meritorum suorum incrementum, quæ ad animarum lucrum, ne momento quidem tardandum ratus, manum operi admoveare consendit. Tamen cùm probè sciret, sibi quoque incumbere necessaria curam tot Christianorum in Colonia S. Francisci Xav. & sarcus esse

et pauciores, sed bene instruētos, quām multos, sēd in rebus fidei, admodum rudes habere Christianos, qui quām facile fidem suscipiunt, tam temerē eandem iterum deserunt: cūm, inquam, hoc probē sciret Pater, nihilominus statuit potiorem illius anni partem huius sancto labore consecrare. Igitur eō connisus est totis viribus, ut ex dicta redēctione omnia scelera, puta, luxuriam, ebrietatem, & barbaros mores radiciter extirparet: ē diverso pudicitiam, tempestantiam, aliāsque Christianas virtutes plantaret. Nihilo tamen minus pluries excurrebat ad detectas nuper genes Barbarorum, in baptismi desiderio non tantū eos retenturus, sed & magis confirmatus. Altere finiebat, ut distinctiū vicorum constitutionem recognosceret, numerum item incolarum, & linguae formam. Seriō enim proposuerat, anno sequenti pro viribus tentare eorum Ethnicorum conversionem, & ante pluviarum tempestatem altius in regionis interiora penetrare. Sed sanctum hoc propositum intervertit cūm frequens Viri infirmitas, tūm etiam, quod Communitas S. Francisci Xav. mutationem loci peteret, utope parū salubris. Has ob causas non ante medium Octobris, quo pluvia tempestas jam imminebat, itineri se committere potuit. Delectos ergo aliquos sui pagi ferventes Neophyros Dape divina in viam reficit, & in proposito sancto confirmat. Parati enim erant vel vitæ impendio affines sibi populos in viam salutis reducere. Et tamen (ut homines sumus) hec iter inierrunt nonnihil pusillanimes, & subtristes. Persuasi enim erant. rem successu prospero caritaram, tūm proper instantes, & more annuo diu duraturos imbræ, tūm propter murices acutissimos per viam stratos à vafris barbaris, ut Virum Apostolicum cum suis absterrent, at metus iste posterior brevè evanuit, quando superatis aliquot viæ miliaribus illi muricum aculei desierunt. Neque pluvialis tempestas illis incommodabat, ut potius aquæ penuria laborarent. Dum enim summo labore per duos dies montem aliquem superare contendunt, si tū levandæ nihil aquæ repererunt. Ergo ex madida tellure succum exprimere necesse fuit, qui crassè feculentus videbatur potius in cibum, quām potum homini servite. Providus tamen Deus, suos nunquam in necessitate deserens, nostrum P. Lucam cum Sociis viæ hoc rerum articulo ope non destituit. Forte fortuna enim intra cibam arborem tantum sinceras aquæ se obtulit, quantum sufficeret fedandæ omnium sūi.

CAP. XIV. §. 2.

1. *Pacem persuadet. Periculum in montibus. 2. Inopia
victus. Herba, qua Dii vescuntur insulsa. 3. Dia-
bolus affigit Patrem varie. 4. Zibice populi Pa-
trem habent hostis quin Magi loco. Causa hujus opi-
nionis. 5. Conversio Caciquii, & pope junioris
convertit totum populum.*

1. **P**ostremum cum ad primum barbarorum pagum pervenerat, invenit incolas in S. Fidei desiderio constantes. Difficultas maxima in eo una erat, ut mutuas tolleret inimicitias, & pacem concordiamque fundaret. Ad has nempe tricas praeter alia mala nutriendas & fovendas irritator erat damnatus Orci spiritus, non sine suo animarum emolumento. Contraiturus P. Lucas consueto zelo inculcabat pacis & mutuae concordiae bona, addito, has similitates ab hoste omnis boni nempe Diabolo ortum trahere, qui aliud nihil intendit, quam illos scelerum socios habere in hac vita, & postmodum apud inferos in aeternis Orci flammis. Barbari tam ponderosis rationibus, & Patris precibus moti, sponsonem fecerunt faciendae pacis non modò inter se, sed etiam cum remotioribus inimicis. Ea causa fuit, cur duos dies eo in loco P. Lucas duraret. Assumptis dein secum aliquor incolis, suum iter longius prosecutus est. Accidit aliquando, cum totum diem in transcendendo monte laborabat, non sine presenti vite periculo: secus ac Indi, quibus non perinde periculum eo loco fuit, utpote assuetis altissimos montes perrepere.

2. Accessit huic discrimini deficiens commeatus pellendae fami. Hoc animadverso Neophytus, natione Manacicus, ex Commiseratione cibum Patri parare satagebat ex herbis, quas alioqui solent Dii eorum comedere. Verum, licet ad ignem diu appositæ, non lixabantur. Fames tamen coqui optimi vices supplevit, ut Pater cibum malè coctum sumeret, adjuncto lerido dicto. Vestri enimverò Dii, inquit, sunt valde famelici, necesse est, & stomachi admodum calidi, quod has escas esitare, & concoquere valeant.

3. Hostis animarum de ranta Patris constantia indignatus, omnem movobat lapidem, ut propositum ejusdem inverteret. Fecit ergo,

go, ut rectam viam modò perderent, modò ex equo præcipitem Patrem solo affligeret, aut una cum equo humili sterneret: alias nec raro incusis arborum ramis vultum viri infestabat, quin & spinosis vepretis totum ejus corpus discruciatbat, ita quidem, ut ex equo deponi debuerit; neque enim præ pedum debilitate poterat consistere. Denique tamen vel ringente Erebo ad populum Zibicarum delatus est. Antequam autem vicum ingredieretur, præmisit unum ex comitibus, nomine Namani, fervidum Neophytum, ut quereretur ex incolis, num animum haberent suscipiendæ Christianæ Fidei.

At parùm amicis verbis internuntium exceperunt. Quippe cùm omnes illi, qui priore anno Patrem morti destinaverant, infelici fato, & brevi periissent, Apostolicum Virum infinitissimi hostis loco censabant, quin exquisitum magum. Quare ceu hospitem duntaxat admittere non recusarunt, non item, ut Praeconem, qui de rebus fidei multa differeret, ea nempe cautione, ne illis noceret. P. Lucas proin exiguum spem Evangelicæ fementis ratus hac quidem vice propter sinistram de se persuasionem, tam se, quam Caciquium loci omnipotenti S. Spiritu gratiæ commisit. Evocato dein ad se Caciquio omni emphasi falsam eximere opinionem nitebatur. Declarabat adeò causam sui adventus, & ingentia cœli bona, quæ speraret, si modò animum induceret audire & recipere veræ fidei mysteria.

Sub hoc Patris colloquio barbarus homo derepente radium divinæ lucis tam clarum accepit, ut, priusquam esset Neophytus, jam Apostolus ad suos fieret. Redux enim in vicum tot ac tanta prædicavit pro viribus de vera fide, quanta didicerat ad convertendos suos populares. Cùm igitur præter exemplum hujus præconis Caciquii sui: etiam accessionem sui sacrificuli Mapononis populus adverteret, verbis pluribus opus non erat, quò minus condicerent omnes ad recipiendam Christi legem. Erat hic Mapono filius illius Barbari, qui juraverat se manus in sanguine Patris lavaturum. Sed mors prævenit impium propositum. Hic ipse junior Mapono à juniore Christiano, cui Jacobo nomen, ad veram fidem perductus erat, quod facilitoris fuit negotii. Neque enim cor hujus Mapononis malitiâ inveteratâ depravatum erat, & non magis ex perversâ voluntate, quam ex ignorantia veritati manus dare distulerat. Cùm igitur primo mox vespere duo præcipui ex populo veritati agnitæ ad stipularentur, proximo statim die universus populus in easdem veritatis partes concessit. Apostolicus proinde Vie

postquam pluribus verbis differuerisset de mysteriis nostræ Fidei, & de modo vivendi, qui Christianum decet, jussit crucem præaltam erigi, cuius pedi adstruxit modicum altare. Super hoc posuit effigiem Servatoris nostri Jesu Christi, & illibatae Virginis Matri, item S. Archangelii Michaëlis. Coram istis Indi in genua prostrati, piè sunt venerati cum clamore valido : *O JESU Christe, tu es Pater noster, & Servator ! O Sanctissima Virgo MARIA, tu es Domina nostra, & Mater !* Nec satis erat, pronuntiassè semel hæc verba, sed saepius repetebant cum ingenti lætitia, & plausu, quin & saltu, aliisque gaudii signis : in quibus omnibus quidem plus devoutæ mentis erat, quam decoris. Hoc conspecto Christiani Patrie Lucæ Socii in gaudii lacrymas proriperunt, dum in conversione horum Barbarorum ad oculum patebat vis Sanguinis Jesu Christi. Sed solatium multo magis fuit, & exultatio in pectore Servi Dei. Itaque jam non par capienda internæ dulcedini, coactus est in conspectu Crucis exclamare: *Millenæ, O mi Domine tibi gratias ago, quod laborem meum, & sudorem tanto fænore solveris ; nihil enim mercede alterius expeto, quam ut omnes creatura Te Dominum suum, & Creatorem agnoscent, & adorent.* Quam hoc magnanimum desiderium optimo Deo placuerit, pluribus non discutiam, ejus tamen sententiae sum, Deum voluisse remunerari illud, dum cordibus Indorum tam firmam infudit fidem, ut vel catechumeni isti, neandum salutis fonte loti, jam paratos sese ferrent, potius vitam, quam sanctam fidem perdere. Præ cæteris meretur laudem perennaturam constantia unius Mapononis seu popœ, quam persecutions orci fortiter pertulit, & superavit. Hoc licet uno vel altero pèst anno contigerit, tamen breviter potest
huc apponi.

Cap.

CAP. XIV. §. 3.

1. Ringitur orcus ob conversionem populi. 2. Exagitat popam conversum: querelæ ejusdem diaboli & mina. 3. Quas popa constans in fide ridet. Ideo ceditur à demonibus usque ad Sanguinem, & vita discrimen. Tantæ constantie præmium est subita sanitas à cælo data Mapononi popo.

Ringebar scilicet stygius hostis, se tam consumeliosè ejici ex illa communitate, in qua per tot centenos annos cultus, & adoratus fuerat. Itaque omnes Erebæ technas, & furores exeruit, ut has animas per violentiam sibi recuperaret. Quapropter visibili specie præsens adoritur illum Mapononem, nuper fidem sibi servum, hodie Christianum non exigui fervoris.

Huic igitur exprobravit, quod usque adeò, quæ sui officii fuerant, negligerat. Causam exquirebat, ob quam à se Numine defecisset, adjecto monito, ut quantocvus ad ipsum reverteretur, munus consuetum obiturus, templo & religiosis oblatis serviturus. An enim non vides, ajebat, quod Caciquum Pagaisa meam aram profanet, sacra vase communiat, detestatus insuper meum tabernaculum? An non adversus, etiam Caciquum Potumani magnificum adiunctionem, quod meo honori dedicatur erat, imperfectum destituisse? His fanatici homines ultrò sibi voluerunt imponi per ineptias affanias uniuersi preditorū veteratoris, qui res miseros praefigili dementar, qui pro verū mysteriū vendis meru fabulas, dolos, & nugamenta. Revertere proin ad meum obsequium, corrigo commissos errores, reduc gentem sub meam potestatem, & ipsum Caciquum in viam pristinam. Quod si hoc praefare abnuerū, juratum esto, nos totam gentem populaturos, & perdiuros ita quidem, ut tota regio hū malis obstupescens, similem porr̄ defctionem non sit tentatura.

Has autem minas universas animosus Juvenis solo risu exceptit, & quamvis nequam spiritus omni modo instaret, ut populo intentatas has calamitates promulgaret, nunquam ad hoc junior Mapono induci potuit. Post hanc repulsam dici vix potest, quām acerbè Saranae superbia fuerit irritata. In vindictam proinde effterati inferorum Genii optimum juvenem fustibus tam crudeliter exceperunt, ut sanguis

ex ore , & naribus proflueret . Sub hac immani verberatione , licet vita Juvenis periclitaretur , constantia tamen ejus in fide à periculo longè aberat . Usque adeò profecerat verae fidei virtus in hoc Neophyto sub directione Religiosi Patris Lucæ , & concurrente S. Spiritu gratiâ . Erat amicorum unus , qui persuadere satagebat , ut saltem externum haberet honorem , atque adeò cum Caciquio ageret , ut inchoatum profanum templum perficeretur . Sed Juvenis hoc petitum indignè ferens , pessimum Consultorem à se abegit , protestatus , malle se vitam perdere , quam vel latum unguem cedere à Lege Iesu Christi , quem unum verūmque Deum ac Dominum suum modò agnosceret . Tam egregiam recentis Christiani virtutem præmio dignam superi censuere , qui proin hominem subito integræ sanitati , & pri- stinis viribus restituerunt . Sed in viam historiæ modò redeamus .

CAP. XIV. §. 4.

1. *P. Cavallero adit Quiriquicas ad pacem sanciendam cum inermibus sociis Indis.* 2. *Charitas horum erga Patrem famis tempore.* 3. *Adventum Patris demon antè prodit inter querelas contra eundem , simul ad arma vocat.* 4. *Mapono popa ex ipsis querelis diaboli , Patrem timentis , convertitur.*

Iustratis igitur sacro fonte infantibus , quotquot sive in hoc sive in aliis vicis repererat , statuit Pater adire Quiriquacas Indos . Sed Neophyti , quos in viam sibi Socios volebat , difficultatem itineri prætexuere , quod hyems scil. instaret . Apostolicus tamen Virtutis emphasi illis explicavit dandam à Dño olim in cœlis mercedem ejus laboris , ut singuli se certatim offerrent non modò ad hoc negotium suscipiendum , sed etiam vel Sanguinis sui impendio perficiendum . Sola ergo difficultas restabat , in persuadendo Caciquio Patozi dicto , ut cum suis veniens viam per densas sylvas sterneret , ut pacem quoque cum Quiriquicis iniret . Memoratus enim Caciquius non sine causa capiti suo timebat ab his Quiriquicis , quippe qui adversus ipsum implacabili odio dudum ardebant . Amor tamen in Patrem evicit , ut ad hoc iter condiceret . Itaque assumpro se-
cum

cum non exiguo militum suorum manipulo Patrem sequebatur. At Pater ad Caciquium versus : tu verò, inquit, *bi militibus ad turrandam tuam vitam utaris, licet : ego sanè hoc præsidio non indigo*, paratu vitam cum sanguine dare, si vergas ad divini honorū, & animarum lucrum. Hoc insigni exemplo animati Neophyti, itineris Socii, arma se posuerunt, ad omne tamen discrimen expediti. Ne verò eorum quis fervorem suum minueret, superiorem constituit ex Indis, quem pietas, & probati mores omnibus amabilem gratumque fecerant.

His ita dispositis itineri initium datum est, quod primis statim diebus sat operosum accidit propter impeditas sylvas, per quas via fuit complananda. Accesit dein defectus annonæ, quando ad vietum supperebat nihil præter sylvestrem certi generis fructum, non nisi extremæ fami aliás serviturum. Hæc enim verò occasio dedit experiri P. Lucæ, quanto in amore, & estimatione esset apud Indos. Cum enim Patrem viribus fractum viderent, magna solicitudine in sylva modicum mellis reficiendo Patri collegerunt, quia vel ultimam buteklam, proprio ori subtractam, offerebant, modò Patri esset, unde vitam tolerarer. Viciniores pago prædicto facti, ex Christianis aliquos præmisserunt, terram & animos incolarum exploraturos. In observati ergo parabant subire pagum clanculum, ne Indi terrore perculsi, forte fugâ abriperentur.

Sed non ex vano Caciquius Patozi his prædixerat, omnem cationem fore supervacuam, cum certò certius proditi jam essent à disbole sacrificulis, & per hos Caciquiis. Et verò, ut præcaverat, evenit re ipsa. Nam cum populus paucis ante diebus ad litandum Diis de more convenisset, Numen quidem Tartareum in tabernaculo se spectandum dedit, sed vultu per quam tristi. Edixit dein flebili voce, appropinquare suum infensissimum hostem, à quo ex aliis quoque locis fuisset exturbatus. Et hic quidem ipse (addebat) manibus præfert crucem, quæ sibi certo esset exitio. Post has querelas subito prorupit in lamentabiles ejulatus & ploratus, tanquam sibimet compateretur, ignorans, quod jam abscedereret, ubi deinceps securam sedem figeret. Arma proin actutum corriperent, ipsum totis viribus defensuri: sin minus, fore, ut in vestigio eou mortuus concideret. Hoc auditio, mirum dietu, quād drepente populus exarserit. Conclamat ad arma, juratur in perniciem illius, quisquis contra ipsum religionem aliquid moliri fuerit ausus.

Aliq.

4. Aliter sentiebat Mapono popa, qui secum ita reputabat, illum profecto Virum magnum, immo maiorem suis Diis esse oportere, quem usque adeo reformidant. Idcirco responsum Numinibus suis hoc dedit. Si hic quidem Vir peregrinus vester est hostis, cur tam libero passu procedere illum sinitis? cur vivam & valentem toleratis? quare non tam procul a vobis abigitis, ut porrò nihil ab ipso timere habeatis? si nostro praesidio & armis opus est vobis, ubi tandem est vestra toties jactata potentia? Vel ergo vos jaetatis tales, quales non estis, vel certò estis, quales haberi non vultis. Haec rationi tam congrua conclusio id effectum dedit, ut Spiritus sancti gratia apertum in cor hominis aditum inveniret, & ex inferorum mancípio Angelum, & haeredem Cœli constitueret.

CAP. XIV. §. 5.

1. *Visis nostris fugiunt Barbari. P. Cavallero insequitur profugos. 2. MARIAE effigies ostensa barbaros arcus enervat. 3. Delubriaras, & alia Pater revertit, aut comburit. 4. Comites Patrem deserunt paucis exceptis. 5. Breviarium putatur liber magicus: mors Patris designatur, sed metu avertitur.*
1. **C**aciquius interea cum primariis populi contendebat omni nisu, ne nova religio ipsis induceretur. Subverebantur nihilominus, ne hoc suum decretum ipsis fraudi & damno foret, cum vel ipsos Deos præ metu trepidare viderent. Dum ergo populus armatus in procinctu stabat, appropinquans erat noster Apostolus cum Caciquio Patozi, & duobus aliis ferventissimis in fide Juvenibus, ceteris ex intervallo resistentibus. Vixdum autem exploratores conspecti sunt, cum incolæ horribilem clamorem sustulerunt in regionis interiora citatis pedibus abrepti. Fugientes prelio vestigio insecurus est P. Lucas in equo, quem admittere coactus est, cum plura pedum suorum vulnera gressum prohiberent. Postquam pagum ipsum attigerat, residui indigenæ se se redegerunt in ordinem, tum obviā euntes Patrem circumdederunt, ne fugae pareret locus.

In

In eo periculi articulo dum hærent nostri, Neophyto juveni in mente venit, ut effigiem Beatissimæ Virginis MARIAE expromeret, & palam ostentaret cum fiducia, se à potenti hac mundi Domina in præsentissimo eo periculo pro viribus defensum iri. Et hem! sacram effigiem sustollere, & Indis monstrare, aliud non erat, quædam cædem operâ Barbaros enerves facere, ut nemo unus eorum telum ex intento jam arcu jaceret valerer. Id ubi observârunt Barbari, ita territi sunt, ut præcipiti fugâ fœse in sylvam, haud procul distam, reciperent, nemine prærepere auso. Unus unicus juvenis nomine Sone-ma Deo sic ordinante remanserat, qui postmodum ad conversionem suorum popularium plurimum contulit.

Altero mox die Vir DSI, quoniam læsis, & debilibus pedibus infistere non poterat, ad Deorum fanum voluit deportari. Nullo enim pacto tolerandum putabat, infernos hostes obtinere tabernaculum, & in loco, qui uni & soli Dao competit, divino ritu honorari. Ubi ergo in templum venit, statuas impiorum Numinum humi stravit, in frusta comminuit: vasa sacrilegis Deorum officiis destinata, aliisque id genus res in forum deferri, & in cineres redigi iussit, non sine stupore Neophytorum, metuentium, ne à Barbaris irritatis obruerentur, ulturis Deorum injuriam.

Biduum abierat, ex quo tamen nullus Barbarorum è sylva prodire aulus est. Spem igitur pacis cum hac gente firmandæ Caciquius Patrozi perdidit, qui scopus unicus itineris sui fuerat. Suadebar proin Patri redditum omni, qua potuit, ratione. Verebatur enim, ne tota hostilis tempestas in illum incumberet, solum iratis Indis victimata futurum. At P. Lucas reposuit, rediret enim verò cum suis domum: se autem decrevisse, ut ne unum quidem passum inde recederet, nisi fidem Christi huic genti antè prædicâisset etiam cum dispendio vitæ. Retrogresso dein Caciquio Patrozi quinque tantum, sed pii, & à fidei servore commendandi Juvenes reliqui fuerunt Patri, omnia toleraturi, & ipsam mortem, si modò ad salutem hominum faceret. Cum ergo Pater omni humana ope destitutus, & solo Dao nixus subsisteret, recitandis Horis Canonicas le applicuit.

Orante illo improvisus adest Caciquius pagi illius, vir non indecorum formæ. Hic suspicatis illo libro contineri incantamenta, quibus suspensa nuper fuerant eorum sagittæ, vi breviarium è manibus extorquere nesciebat. Sed Pater mitibus, & ponderosis ramen verbis usus,

uisus, à proposito Barbarum avertit, unāque sinistram suspicionem tollere conatus, de Christi fide fari cœpit, de inanitate item & fallaciis Deorum Tinimacas. Audiit hæc Barbarus, quin interloquere sur, vel vi divina prohibitus, vel ex indolis suæ constitutione. Audiit, inquam, Patrem, sed obverso tergo, nec oculo dignabatur loquentem. Tandem domum suam discedens post moram rediit cum falso sagittarum in manibus. Hoc viso Christiani de vita sua jam desperare, spem effugii deponere: Contrà Apostolici Virtutis cor præ laetitia exsilire ex proxima spe tandem consequendi, quod tam diu, & ardenter concupierat, nempe mortem cruentam ad irrigandas has steriles terras, olim accendentibus novis operariis fructus uberes laturas. Et verò parùm absfuit, ut votis suis non potiretur. Primos enim sub noctem congregientes diu deliberabant, qua tandem ratione res conficeretur. A mactando Parre absterrebat illos duntaxat illud prodigium, quo vires eorum paulò ante erant infractæ ad expedienda sua tela. Ne simile quid ipsis iterum eveniret, id scilicet timebant, si quid maleficium in Patrem statuerent.

CAP. XLV. §. 6.

1. *Patris necem meditantes pestei pereunt. Hoc ipsum movet ad conversionem, quam jurat Indus Sone-ma nomine. 2. Se dedunt arbitrio Patris. 3. Mapono populo nontantum conversus, sed & Apostolus.*

1. **U**ltortamen Deus nondum placatus, post priorem injuriam seruo suo illatam alias insuper pœnas à Barbaris exegit. Immissa enim peste eos, qui magis rei erant, festinato fato è vivis sustulit. Tum verò decreverunt tandem sese Patri dedere. Ut hoc concluderent, non leve momentum attulit ille Indus Senoma, de quo suprà. Nam dum collecti barbari consultabant, concioni medium se intulit, multa dein locutus honorifice ad laudem Patris, & Christianæ fidei, cujus aliquam notitiam jam acceperat.

2. Constituerunt ergo unanimes repetere sub auroram suum pagum, séque rotos potestati Patris & arbitrio permittere. Simmo proin manè se P. Lucæ stiterunt, qui venientes more suo excepit vulnus, gestaque

que per amico & amabili. Crederes hos Barbaros in facie Patrie aliquid humano maius notasse, quo ad tantum pavorem, & reverentiam erga Patrem deducti erant, ut in genua quisque procideret, quasi veniam rogaturus. Certè nullus eorum, etiam ex audacissimis, vel unum passum recedere præsumpsit citra potiam à Patre licentiam. Omnia ultimus advenientium erat Mapono, qui pariter cum suo comitatu Patrie pedibus est advolurus. At Pater virum ambobus brachiis complexus, jacentem erexit, & ad latus suum confidere fecit. Post hæc demum initium dedit loquendi de rebus fidei. Monstrabat, neminem mortalium sine veri Dei agnitione, & Fident in JESUM Christum salutem consequi posse. Majore dein fervore de falsitate suorum Deorum differuit, prout sancta indignatio dictabat. Stabat universus populus mitè attonitus, & avidissimè exspectabat rei exitum, expertus, an non popa Mapono ira excandesceret, sùaque Deos facta magis, quam verbo defenderet.

Secus alii sperabant melioram hujus congressus finem, nec spe sua frustrati sunt. Sacrificulus enim ex allocutione Patrie tantum lucis dante Deo haustus, ut propositas Fidei venitores acris suo ingenio mox caperet, & orationis publicè conficeretur. Ut autem palam daret, se omnia ex corde sincero & serio dixisse, coram omni populo professus est, quod hactenus ipso deceptus, & ipsiusmet fuerit deceptus. Velle se proin, ajebat, omnia seriò revocata, ac tanquam falsa publicè declarata, quæcunque usque adhuc illis deblaterasset, atque inculcasset, nullum adeò alium verum esse Deum præter Jesum Christum, cuius religio non modò melior sua. Indicā, sed etiam una unica, vera, & salutis Magistre. Addit se ad corrigitos errores antehac commissos, non tantum sui authorem fore, ut Christianam Legem acceptent, verum etiam curaturum, ut aliae quoque gentes, nominatum Iucucarès, Cozatas, & Quimeticas sua predicatione ad Christianam veritatem reducerentur. Tam insperatus, auspiciatusque eventus tantam lætitiam creavit Neophytis, & viæ Sociis Patrie Luce, ut in festivitate clamorem prorumpentes, Mapononem colloca-
mus amplexarentur. Sed nulli pars gaudium, & solatium æquè fue-
rat, ac Viro Dei Patri Luce, cùnt reputaret, unius hujus Vixi
Mapononis prævio exemplo conversionem pendere
totius populi.

CAP. XIV. §. 7.

1. Barbaris mirè conversis crux solenniter erigitur. Litanie cantantur attonitis Barbaris. Infantes primò baptizantur ingenti numero. 2. Abitus Patris Barbaris Catechumenis prorsus illetabilis.

3. **Q**uare in vestigio præcepit Pater fabricari crucem, cum qua de in instituto ordine ad forum processerunt omnes, ubi loco apertissimo est defixa, tanquam trophyum victoriae, à cœlo contra inferos obtentæ, & velut pignus aditræ à Christo possessionis in ista regione. Erecta itaque cruce Christiani litaniticum cantum geminato choro intonuerunt. Barbari, qui musicum ex arte concentrum suā vitâ non audierant, ita obstupefacti sunt, ut se cœlo jam frui opinantes fixis oculis & auribus starent attoniti, ac velut extra se rapti. His ita peractis jussit Apostolus noster sibi afferri infantes, ut sacro lavacro renascerentur. Confessim (verba sunt P. Lucæ in sua Epistola) apporrârunt ad me copiosum aded pærvorum gregem, ut in tingendū solidum diem impendere opus habuerim. Lassatum equidem est eo labore corpusculum, at spiritus interim in gaudiorum pelago natabat, cum pensarem, tot infantium animulæ uno die factæ esse veros hæredes, & filios DEI: parentes autem eorum in servos Christianos migrasse ex cœli nuper Ethnici, & demonum cultoribus. Nullus eorum à meo latere volebat cedere, sed omnes avebant circa me esse, ut exactè perdisserent ad vitam eternam necessaria. Moratus est Pater aliquot dies in hoc vico, ut incolas in fidè magia confirmaret.

4. Abitum dein paravit, qui ejusmodi fuerit, melius ex ipsius Patriis verbis disceamus. Cum recessurus iter aggrediceret (scribit) universum populum mea vestigia pressit; inter plancit, & lacrymas post me clamabant: O Pater, ut quid nos miseros sic derelinqui? Cur à nobis recedis? ab! miseri seros nostrum omnium, & quam maternissimus potes, te refer ad tuos filios. Quin & ad meos itineris Socios accurrubant, rogantes manantibus lacrimis & lamentabilivoce, ut celerrimè Patrem reducerent. Mibi quidem qui sensus fuerit eo in articulo, explicando non sum. Indi interea pergebant mo inseguiri & clamare: sed ego pra lacrymis, & interni solatii abundantia nec verbo ipsis respondere posseram. Evidem me aliquoties in-

verteram illos allocuturus, sed verba mibi dulcis fletus suffocabat. Reliquum erat id unum, ut silens in corde DEI O. M. potentiam laudibus extollerem, qui tam facili negotio humana pectora movere, & nigerrimos Orco devotos tisiones in nitidas, cælestesque gemmas transmutare potuit & voluit. Flumen non faciebam in deosculando Cbristo Crucifixo, ejusdémque Sacré vulneribus, ex quibus probè nram fluxisse tam fortunatum hujus Missionis exitum. Parvolorum plusculi sece obruserant, mecum ut illos assumerem, fustigandi ad templi Servitio: sed tres eorum tantum deligi, ne socios via nimis opere onerarem. Huc usque ex epistola P. Lucæ. Post triduum pervenit in pagum sibi tam devoti Caciquii Patozi, à quo cum ingenti lætitia perinde ac redux ex altera vita exceptus est. Sed diurniorem hic moram facere non poterat ob imminentem pluviam tempestatem,

Itaque ad Coloniam S. Francisci Xav. progressus est summo dolore eorum, quos deserere sperrebat.

C A P U T X V.

P. Lucas revertitur ad Manacicos. Visitat singulos eorum pagos, & alia viâ redit ad S. Xaverii Reductionem.

§. I.

1. *Forma regionis: anhelat Pater Cavallero ad Chiquitos. Excipitur amicè à Zibacis.* 2. *Pacem sancire satagit feliciter.* 3. *Tum verò prædicat Euangeliū jam bene paratis. Fidei articuli cantantur.* 4. *Deipara invocata, & ant quidem Catechumeno etiam spectabilis: agros sanat plures ad Fidei incrementum*

2. **P**roposuerat Vir Apostolicus omnes Manacicorū Communitates percurfare, & lustrare, perdifficili sanè labore, cum ubique nihil magis ageret, quam ut idolatriam non modo prosciberet, sed & funditus pestinenderet, & delebet. At hoc propositum execui non poterat ante yet anni 1707. Cum itaque, ut supr̄ diximus, regio hæc pyramidi, seu acuminata in triangulum columnæ assimilata, extremis duobus cornibus seu lateribus sit contermina terra Chiquitorum, statuit totam Regionem usque ad populos Arupores, pervadere, aperturus duos aditus, & vias ad Chiquitos. Grave profecto, & heroicum consilium, innumeric molestiis, & ærumnis exantlandis implicatum. Potestamen Deus, cuius unius augenda gloria ejus negotiis cardo fuit, non tantum Virū desiderio est velificatus cum bono successu, sed & voluit manifeste patere, quam conditibi sit hic laber Apostolicus. Confirmare enim dignus est Patis zelum multis prodigiis, naturæ vires transcendentibus.

bus. Nempe ut ad ulteriores porrò labores Patrem animaret, & una Neophyros in fidei proposito confirmaret. Novo igitur accessus zelo, selectis sibi Neophytes aliquot, vel sanguine suo fidem asserturis, denuo iter ingressus est 4. Aug. 1707. Felta Luce Assumptæ B. Virginis MARIA attigit ripas Humminis Zununacæ, & psuld post pagum populi Zibacæ. Exceptus est cum omni amoris & benevolentiae significacione. Nam loci Caciquius Potumanì non duntaxat providit abunde pescibus, verum etiam itineris socium se addidit ad suos aliquot dierum profectione dissitos subditos. Ibi imperavit, ut transiruero Patri viam pararent, & complanarent. Interim quorū diebus subministrabat sufficientem cibum & potum, donec Pater ad propriam Caciquii coloniam evaderet. Hic obviām ivit totus populus, juvenes & senes, viri & foeminae, etiam matres cum pusionibus, brachio sustentis. Et verò Caciquius decora allocutione hospitem bene venire jussit, ut non modò nihil barbariei sonaret, sed multum etiam urbanitatis. Posteaquam Pater ad forum delatus est, circumadederunt eum indigenæ cum gestibus omnino amicis, & eo vultu, qui docebat, quām gratus ejus lætusque adventus ipsis accideret. Oscula figebant manibus, orantes, sibi ut Sacerdos benediceret.

Dum Pater advertit, rem tam bono loco esse, nullam occasionem negligendam ratus, initium mox fecit disjiciendis inimicitias. Dissidebant enim extremè cum altera gente, Ziritucas dicta, ut adeò inter utramque partem sancire pacem omni modo conaretur. Hostilitas tamen enormis erat, ut non nisi cædes, depopulationes, eversiones spiraret. Sevocato igitur ad se solo Caciquio ostendit, quanto odio execraretur Divinum Numen has simultates. Inculcato proin consilio suo auctor eidem fuit, ut cum suis hostibus de pace transigeret, & deinceps amicitiam coleret. Vicissim etiam gens Ziritucarum supervenit, afferens, & multas, & magnas querelas adversus Zibicas. Quin Patrem adorti poscebant, ut eō permoveret hostes, quod illata damna resarcirent, simul ablata, & adhuc possessa bona redderent. His auditis egit vicissim cum Zibacis, qui loquentem demissis capitibus auscultabant. Neque verò aliud pro causa defensione prætexebant, nisi præcipitem iram, qua præter æquum egissent. Nunc autem se nihil potius velle dicebant, quām mutuam amicitiam. Illud tamen exceptum volebant, ne restitutio ablatorum reposceretur; quandoquidem hos ipsos suos hostes per novem admodum annos su-

telig

stentassent. Huic autem petito non annuit Pater, ut potius bonorum restitutionem urgeret. Nulli tamen, etiam qui summae alioquin audaciæ, Patri vel unico verbulo refragari præsumperunt. Vigebat nimis adhuc metus incusus à supplicio, quo Deus illatam Patni injuriam priori anno ultus est.

3. Postridie collegit in foro populum, & sub exaltata Cruce Christianam legem explicans, docuit Dei præcepta, ad quæ servanda tenerentur. Et verò Iudei cum gaudio exceperunt Verbum Divinum, ut altum clamare non semel inciperent, & execrari sua inania Numinia. Non alium jam Daum, ajebant, agnoscimus præter Jesum Christum: nec alia deinceps Mater nostra sit, quam sola Beatissima Virgo MARIA. Ut autem tradita fidei dogmata profundius memorie imprimerentur, atque hærerent, patria eorum linguâ in rhythnum articulos fidei redogit, quos dein à Neophytis publicè decantari voluit, sed enim in hujusmodi cantilenis falsos eorum Deos contemptim suggillavit. Quæ quidem omnia simplici populo ita placuere, ut præcipue saepius cantionem sibi postularent: nec cantoribus antè orium dederunt, quam cantiones has è memoria canere didicissent.

4. Cæterum hæc gentis facilitas in recipienda fide non tam ortum traxit ex Apostolica Patris prædicatione, quam ex gratia & misericordia Beatissimæ Virginis MARIE. Hæc enim insigni miraculo ex durissimis cordibus fecundam creavit terram, quæ non modò fermentem Verbi Divini suscepit, sed uberes etiam fructus tulit. Miraculum autem est ejusmodi. Zumacaze hujus loci incola, & consanguineus Caciquii ibidem; diu & periculosè decumbebat ex hectica febre, ut semiannimis jaceret, ab omnibus more Barbarorum tanquam insanabilis desertus. Quare Zumacaze perditæ jam vitæ spe, ne sine baptismo, decederet, caritus æternâ etiam vitâ, reliquam omnem spem in Beatissima Virgine MARIA reposuit. Hanc proin saepius invoca: *O mea Mater, inquit, & Domina! Credo Te veram esse Matrem, & Dominam populorum omnium: Deam autem Quipozí non nisi damnatum spiritum esse, atque Erebi titionem: Credo in Te, & in Filium tuum JESUM Christum effictum orans ex toto corde, ne fieri finas, ut ego etiamnum eternus moriar, & eternum peream. Indulge mihi duxas tantum virium, & valetudinis, ut sacro fonte ablui, tæque postea in ea's intueri possim.* Mater Misericordiae non potuit repullam dare justissimis devotis libi Servi precibus: quamquam Christianus nondum esset,

eret. Igitur ægro tam piè secum meditanti & loquenti adeat drepente spectabilis cælorum Regina, & quidem de die, circumfusa tanto luminis fulgore, ut totus loci ambitus insolito modo illestrareretur. At grotum dein his amicis affata verbis: *Ego sum illa*, ait, *cujus opem invocas: confide firmiter in Filio meo*, quod sis sanandum. *Fidem habe omnibus hiis*, quacunque Pater dixerit: sed & caseris in pago dic, ut per omnia Patri obtemperens. His dictis Beatissima Virgo videi desit, & æger eo momento penitus convaluit. Accurrit omnis populus tam tum prodigium spectaturus, & ubi causam tam repentinæ sanitatis percepit, dici non potest, quantis desideriis, ut Christiani fierent, anhelarint. At benignus Deus hoc miraculo solo suam bonitatem non circumscripsit. Cum enim populus tam felicem rei eventumвидисse, omnes ægros ex universo pago obtulerunt cum dicto: quandoquidem Pater tam potentem Deum haberet, impetraret proin, & his sanitatem ab Eodem. Pater Sentiens Superos pronos ad conferendas huic genti gratias, & hos miserios unà cum corporis valetudine etiam sanitatem animæ consecuturos, quærebat ex ipsis simul, & universè sumptis, utrum toto corde in Christum crederent? & sacro baptismo iniciari cuperent? Vox omnium una fuit eaque elata: *Credimus ex toto corde, nec ardenter quid desideramus, quam baptismum.* Tum verò ego sanctum Evangelium in eorum salutem legi (ita scribit ipse P. Lucas). Et subito me internus incessus impetus dicendi: *fiat vobis*, sicut credidisti. Et hunc in vestigio omnes resurgunt sanati. Hoc prodigium exemplo increbuit per omnem latitudinem circumiacentium vicorum viciniam. Atque utinam plures id genus gratias possem à DEO impetrare, quando ea occasione Christus p[ro]f[ectus] dei veritatem vel nolentes essent agniti, atque ad eò discrimen inter falsos Deos suos, & verum DEUM palpari.

Hæc P. Lucas.

Y

CAP. XV.

CAP. XV. §. 2.

1. *Jurucarès idololatras adit : Dæmon ejus adventum inter querelas prædictit : fugiunt Barbari.* 2. *Persuadentur ad redditum, imò ad fidem.* 3. *Crux erigitur : adoratur : idololatria dedoceatur.* Popa primarius prædit suos populares. 4. *Proteruntur, comburuntur ad idololatriam spectantia.*

1. **P**ostquam infantium turbam baptismi undā purgārat, rogatus est à Caciquio, & primariis è populo, ut P. Lucas ad Jurucarès se conferreret, qui multo iam tempore hunc terræ tractum depopulati, plures vicos evertissent. Concessit Pater in vora eorum, haud ignarus, Jurucarès diabolo admodum devotos vivere, & inde spem sibi Martyrii fore. In discessu gaudium populi in luctum maximum transiit; omnes flentibus oculis abeuntegn prosequebantur, nes fistem faciebant exosculandis manibus, ira quidem, ut ipse Caciquius, hujusabitus auctor, afflitti populi misereretur. His tamen id solatii Pater reliquit, brevi se reducem fore, & si hoc non posset, se minimum sui loco alium Socium missurum. Triduum consumpsit in itinere, in quo intensissimos solis calores, & inexplicabilem fisticum toleravit. Tertio demum die autumabant quidem se adhuc distare procul à populo Jurucarès, sed insperatè deprehenderunt, se jam pertigisse pagum. Quocirca reputans, suum adventum incolis celari non posse, viae Sociis præmonstravit evidens vitæ periculum ab hostibus Christi, nisi Deus protexerit. Itaque ad eliciendum de suis peccatis dolorem excitavit, quo facto omnes universè absolvit. Conspicatus hoc unus è paganis, procidit ante pedes Patris, supplicans, ut se Christianæ Communitatì assereret. Delectatus hoc casu est Vir Dei eo magis, quò clarius videbat, illam esse mutationem dexteræ Excelsi. At non inexpectatus, ut rebaratur, incolis pagi adveniebat P. Cavallero. Nam biduò antè ejus adventum ex diabolo didicerant, posteaquam Pater suum huc iter jam ingressus erat. Quando enim congregati erant, Diis suis immolaturi, questus suos capropter prædidit unus Deorum, Uragozoriso dictus. Manantibus enim oculis ingemiscens: *Nunc nunc, inquietabat, à loco hoc mibi migrandum est,* ubi

ubi tanto tempore fui adoratus. Peller binc ab uno maximorum hostium
meorum, qui jamjam appropinquat, manu præferens certum lignum. (S.Cru-
cem nempe innuebat acer spiritus, quam Patres Missionarii solent ma-
nibus gestare) Hoc lignum autem nec oculo tenus ferre possum. Auditis
his querelis populus & excentis immolationum modis miserrimo Dsō suo
solatium afferre satagebar. At ille cum Sociis Orci geniis tergum li-
tantibus obvertit. Ejulabant omnes & plorabant cum inconditis la-
mentis desperantium in morem. Haec tragica scena universo populo
ingentem terrorem incussit eo usque, donec malignus spiritus in gran-
diorem se avem transformavit, & advolans Caciquum admonuit,
ut fugâ se subduceret, quam etiam arripuit cum Mapono, & po-
tiore popularium parte, in abstrusas sylvas, & ferarum antra trans-
gressus. P. Cavallero interea in alio pagi latere instructus manuali
Cruce, & Christianis aliquot comitantibus supervenit. Hoc con-
specto residui Barbari ad fugam jam parati, se quoque quam velocissi-
mè abstulerunt. A Patis Sociis tamen aliqui retenti sunt, id quod
propemodum unius vitâ stetit. Nonnemo enim Barbarorum eo facto
irritatus, saxeam suam asciam expedivit, lethalem j̄cum Capiti Ju-
venis Christiani daturus, nisi protegente cœlo plagam decumanam
ille declinasset, multis partibus in capite quasiandus. Nitebantur
equidem nostri lenibus, & amicis verbis Barbaros delinire, & con-
ceptam de se suspicionem, quam nequam Genius instillarat, illorum
animis eximere, sed incassum.

Interim P. Lucas Juvenem serena facie, & liberali forma conspi-
cit. Hunc omni arte Apostolica blandè aggressus, sibi conciliare
studuit, datis etiam varüs munusculis, quæ huic genti grata, & ma-
gni æstimate sciebat. Ita donatum dimittit in sylvam ad suos popu-
lares. Vix illuc pervenit, cùm Deus tantam amoris flammam erga
Patrem in corde Juvenis accendit, tantamque in ejusdem os eloquen-
tiam dedit, ut primò quidem aliquor eorum, paulò pòst universos in
suam sententiam traheret, secum scil. reddituros ad Patrem, in eo-
rum pago subsistentem. Principiò quidem, postquam aderant, su-
spectabant Patrem ceu portentum ex altero orbe. At ubi adverte-
runt ejus amica verba, & amabilem ejus agendi modum, evanuit
omnis eorum terror, cui aliquis sensim amor successit. Recorda-
bantur nempe insani ejulatūs, & planetūs, quem ediderant eorum
Dii, sic argumentantes secum, debiles enimverò, miserisque esse

opertore suos Deos , qui ne uni quidem Viro isti satls resistere vale-
rent . Tandem cum Sociis Patrem amicè acceptum , in suum hospi-
tale rectum deduxerunt .

3. Postero die populum ad Crucem collegit , quam fieri Pater præ-
ceperat : explicavit fidei Christianæ arcana , & mandata , observan-
da omnibus : inanitatem , & vanitatem Numinum fictorum , & æ-
què fallacium Peparum . Ex his popis natu maximus ita illustratus ,
& motus est , ut palam , liberèque ediceret , se totam vitam suam in
sceleribus exegisse : se haec tenus populum malo dolo dementasse so-
lius vicitus gratiâ . Hæc popæ , & in primis verba Patris populo
summopere placuerunt . Omnia gratissima tamen fuit narratio de
condito orbe , de pessimorum spirituum defectione , quos modò or-
cus habet , & quos antehac singulari cultu , licet veri Dæi hostes , ta-
men superstitione adorâssent . Pergebat per dies aliquot hanc Christi
doctrinam promulgare cum gusto , & emolumento audientium .

4. Et quoniam videbatur Patri advenisse jam tempus præcidendi om-
nem anfam relabendi in avitas supersticiones , jussit coacervari cono-
peum , vas , siparia , & id genus alia , sacrificiis profanis nuper ad-
hibita . Hæc ipsa postmodo in contemptum pedibus conculcata , lu-
to , & sordibus injectis insuper de honestavit , denique flammis dari
jussit . Exemit ab incendio instrumentum Mathematicum , sere fa-
brefactum in usum astronomiæ , quod ipsum repræsentabat Solern ,
& Lunam cum cæteris Zodiaci signis . Et hæc quidem machina
Astronomica donum erat diaboli , qui aliquot antea sacerulis huc atq-
uerat . Post horum combustionem ierunt Barbari in lœtas cho-
reas , & cantiones , ipsius consuetas .

C. A. P.

CAP. XV. §. 3.

1. *Zibaca Neophyti cum suo Caciquio promovent rem Christianam.* 2. *Jurucarès ad pacem faciendam permoventur.* 3. *Quiriquicæ putant, Patrem esse pestis sua causam. Refutatur stulta opinio inimici in Patrem injurii, morte puniti.*

1. **C**eterum ad conversionem hujus populi non modicum contulit alius pagus, nempe Zibacarum, quorum Caciquius in laudem Christianæ legis tot, & tanta dixit, ut dubitandum non sit, talia verba à Spiritu Sancto in ipsius linguam fluxisse. Ita enim erant constituta, ut ipsimet P. Lucæ admirationem crearent. Non multò minora in eodem laudis genere faciebant subditū, qui ob instantes labores non diutius morari poterant, sed Patri vel inviti valedicere do- buerunt. Hanc avulsionem ipse Pater suismet verbis sic narrat: *Ex- plicare non possum, quantu[m] cum singulib[us], & lacrym[is] Zibaca populi à me fuerint digressi: sed & mihi dolebat intimè bac discessio.* Tamen & illos & me solaturus, spem feci, me proximo anno reversurum ad pleniores eorum instructionem in fide. Quām ferventem populus Zibacæ sese exhibuit, tam ardens vitæ Christianæ desiderium præferebant Jurucarès, qui tanto insuper in Patrem amore flagrabant, ut nihil non durum, & grave in gratiam ejusdem in se suscipere parati starent.

2. Admonuerat illos, ut arma ponerent, & cum propinquis gentibus pacem inirent. Neque ullus erat, qui vel mucrone conerà auderet. Quin se promptos ostendebant ad conveniendos sua spoile hostes suos Pizocas, & pacem rogandas. Antequam tamen hoc perfecturus cum suis Caciquius abiret, baptismi gratiam petiit à Patre, quoniam jam provectæ, & canæ ætatis vir incertus vitæ suæ esset, interim fidei dogmata sat doctus. Placuit summiopere Patri hoc postularum, quod minus tamen gratificaretur, obstabant iussa Majorum prohibentium, ne ullus Indus adultus sacro fonte lustraretur, nisi membrum foræ unius Christianæ Communitatis. Ut tamen homini solatum assunderet, promisit, se post redditum suum ejus rationem habiturum, mo- dò perseveraret in sancto proposito. Indus bonæ profectiō mentis ne- garō baptismō, expetebat saltem parvulas cruces, è collo suspon-

dendas in signum sui propositi, utique ferii. Altera petendi causa fuit, ut ad similitudinem istarum crucum alias in majori forma ferri curaret à sibi subjectis, ubique locorum appendendas, ut mali spiritus exterriti, procul regione terra aufugerent, nec damnum frugibus afferrent. Pater ablutis ibi infantibus ad Quiriquicas populos transiit, ubi priori anno à Coelitum Regina manifesto mortis periculo creptus est, ne telis Barbarorum conficeretur.

- g. Indigenæ quidem Patri advenienti magnâ frequentiâ obviâ proceperunt, satis etiam humani excepérunt illum, & in sua testa receperunt, minore tamen benevolentia, quâm speraverat. Ejus rei origo esse poruit, quod persuasi essent, Patrem unicam pestis causam esse, eodem tempore saevientis. Asseverabant enim, Patrem ob acceperam præcedenti anno injuriam huc pestilentiam aliunde ad vocâsse, scil. in ultionem. Simul tamen ac pagum subiit, ægros invisum abiit, ubi magno dolore suo offendit sœminam jamjam exspiraturam, quin baptismum conferre posset. Evidem Evangelium, quod Ecclesia super ægros legi vult, & ipse legit. At Deo placuit peccatum gratiam tanpi per diffire, ut postmodum bruta gens maiorem ejus estimationem imbiberet, fidemque sanctam cum Missionario magis suspiceret. Et pestis quidem saevire sensim desierat: At P. Lucas interim ad forum omnes convocavit, coram quibus ex altiori loco protestabatur, se causam pestilentis mali non fuisse, utpote debitem, & impotentem hominem, ut cæteri hominum: Deum solum revera ipsis hanc calamitatem immisisse, qui sui loco ultionem exercuerit. Nemini proiu alkeri hoc malum queruli imputarent, quâm sibimet ipsis. Interfatus hic Caciquius monebat, autores contumeliae ipsi illatae jam mortem obiisse. Reposuit Pater, non se, sed Iesum Christum pœnas exegisse ab ipsis, in hoc uno proinde mali remedium fore, cuius adeò unius clementiam implorarent. Dum in eo colloquio est, nuntius adest ferens, Caciquum Sanucarè jam cum morte luctari. Pater abrupto confessum sermone celer avolat ad moribundum, sed frustrâ. Nam æger phrenies correptus, omnem sensum perdidera, nec ulla Patriis industria ad mentis stationem revocari poterat.

CAP.

CAP. XV. §. 4.

1. *Caciquius phreneticus miraculò ad se redit, instruitur, baptizatur, piè moritur post preces Patris Cavalle-ro.* 2. *Idem precibus suis pellit pestem.* 3. *Cosocas adiens Pater telorum nimbo salutatur.* 4. *Tela prodigiosè retorta salvo Patre, qui scuti loco Deiparæ effigiem extulit adversus tela.*

Quartare oppidò afflictus recessit ab ægro, in genua se prostravit, 1.
Deum obtestans per merita Divini Filii, ut huic tam pretioso
Sanguine Iesu Christi redemptæ animæ eam tantum gratiam
faceret, qua ad se, usumque rationis rediret. Et hæc rem miram! 2.
eodem momento ægrotus mentem recipit, ut Patri sat temporis esse
instruendi in rebus fidei, & baptismō expiandi. Hoc suito infirmus
inter varioe virtutum actus, puta', fidei, spei, charitatis, doloris
de peccatis, quos Pater prævivit, suaviter animam egit.

Postero die P. Lucas supplex agmen ordinavit, pestem à misericordia 2.
populo per Deum misericordiam ablaturus. Quid autem tunc accide-
rit, ex verbis ipsius Patris intelligemus. *Me sequentur, inquit,*
magnō numero Ethnici quæ ac Christiani: ibam per totum mapaliorum tra-
num, manu gestans effigiem Beatissima Virginis, qua domos peite labo-
*rantium tetigi, magnâ fiduciâ Deum sic obsecrans: respice misericor-*di oculo, O Deus, & Domine mihi, hunc miserabilem populum, &*
& fauibus mortis erue. Ne permittas, quæso, ut hic in fide nec dum
roboratus populus dicere possit, te valde rigidum, & in poenis infli-
gendi durum Deum esse. Quodsi ad meammet vitam nuper conser-
vandam miraculo uti non es deditnatus, nunc quoque exere tuam po-
tentiam in sanandis his ægris ad tuam maiorem gloriam. Spe subin-
de plenus adibam peste afflatos Indos: jubebam omnes præsentes ge-
nua flectere tecum, & Angelicam salutationem recitare. Tum ex
ægro quærebam, an ex toto corde in Christum crederet? num fir-
mam fiduciam poneret in divinam Matrem? Id mihi affirmantes tan-
gebam primò iconē S. Francisci Xav. dein effigie Virginis Beatissimæ
MARÍÆ cum supplici voto, ut impetrarent apud Deum, ne mea deli-
cta misericordia sanitati obstarent. Atque hoc pacto pestilens lues intra-
pan.*

paucos dies penitus desit. Populus hoc grandi beneficio mirè latus, iter arripuit ad Cozacas, perrecturus inde ad Tapacuras ante statas per annum pluvias longiores, viam intercludere solitas. Profici-
scientibus obviām factus Patozi ille Caciquius Moposicorum cum ma-
gna suorum caterva. Multum querebatur & diu apud Patrem, quod
suum ad vicum non reveniret, & omni eloquentia conabatur evince-
re, ut illue diverteret. At Pater, ut maximè veller, ejus voto gra-
tificari in præsens non potuit. Institurus ergo sulcepto iuneri, invi-
tavit potius hominem, secum ut itaret ad Cozocas, à quibus non
procul aberat. Tum verò P. Lucas comites itineris Neophytes ad
animi fortitudinem animavit, vel vitam suam consecuturos illi,
qui prior suam pro omnium salute ultrò immolâster.

3. Cozace ut primum Patris adventum observarunt, Barbarorum
more in clamores horrendos ora diduxerunt. Ringebatur scil. sty-
gius hostis, impatiens sibi tot animas ex unguibus eripi. Itaque illos
incitans effecit, ut illico integrum telorum nimbum in Patrem evi-
brarent. Et certè actum fuisset cum Apostolico Viro, nisi scuto Di-
vinæ protectionis mirè fuisset servatus. Ubi Christiani Comites Pa-
tris præsentissimum periculum viderunt, fugam circumspexerunt, re-
manente unico Juvene Neophyto, qui sane magno flagrabat deside-
rio, vitam pro fide profundendi. Itaque à Patris latere non recede-
bat. Quaterni alii quidem sequi videbantur, sed ex longinque,
quorum unus effigiem Divinæ Matris in pertica levatam gestabat.
Evidem conabatur Pater hos efferos homines blandis verbis mitigare
non nihil, & cicurare, sed incassum omnia, Barbaris contra legem
Christianam extremè exacerbatis. Itaque responsū locū erat iterum
jaculorum nubes, qua caput Patris p̄cipue impetebat.

4. Sed o rem profectō miram! Vir Dæ tot telis petitus, non tan-
sūm non est vulneratus, sed emissæ sagittæ tanta vi retorquebantur, as-
si intento arcu retroactæ fuissent. Una præsertim sagitta, quæ dire,
etè & incitatissimè in caput Patris ferebatur, certo certius illud traje-
ctura erat, nisi altior è cœlo virtus pro scuto fuisset; sagitta enim in
medio impetu subito enervis arque columbis ad pedes Patris sine noxa
concedit. At Christianum juvenem, cùmque Comitem Patris lethæ-
hi isti aliud telum leseret, quo ramen vulnere ille latus, repul non ni-
hil ad latus, ultima vitæ momora cum Dæ transactus. Hoc
confipitatus Pater, amplexu juvenem sancte, & extremum frinxit,
nom

non sine dolore, & sancta invidia, quod non similis mortis particeps, obstantibus scil. peccatis suis fieret. Interea sacrificulus non cessabat suos concitare adversus Patrem. Integrâ ergo horâ non desisterunt jaculari in eundem tela, sed omnino innoxia, nisi quod vestem ejus perstrictam modice lacerârint. Ambo tamen Parris brachia non modicè dolebant, ut vix jam essent usui. Lassitudo inde fuit, quod effigiem B. V. MARIE, tanto tempore in altum elevatam, continuò sustentarit.

CAP. XV. §. 5.

1. *Barbari furorem ponunt.*
2. *Ad verba Patris popa primus omnium fidei lumen accipit.*
3. *Barbarus in ipso Deorum fano baptizatur.*
4. *P. Cavallero iterum ad necem quaesitus per Angelum servatur.*
5. *Sauciorum Neophytorum patientia: sanantur divinitus.*

Dum ergo Barbari Servum Dei omnibus viribus crudeliter sternere laborant, ad officium redeuntes Christiani Patrem à mortis faucibus eripere sunt conati. Minati sunt igitur effectis Deum sceleris vindicem, ut suo damno jam prius erant experti. Atque haec minæ eò valuerunt, ut vel mali intentati meū, vel alio divino fato moti, à furore suo tantisper remitterent, & occasionem darent propius accedendi Mapononem Popam. Hunc amicis vocibus allocutus Pater: an non hoc rerum articulo, inquit, Christi potentiam tuissem oculis usurpas, & quasi manu palpas, cùm ex tot hostilibus telis ne unum quidem mihi nocere potuerit, quamdiu id Christus non permiserit? age verò (sic perrexit Pater) ubinam & quando vestris inanibus Diis tanta potestas? sed quid tandem roboris & virtutis haberent, quum nihil profectò sint, nisi aeterno igni, & inferno carceri mancipatae miserabiles creature?

Hæc eloquente Patre, derepente Barbaro homini lux orta est animo, ut momento ex lupo agnus Patrem pacatè alloqueretur, secumque deducens in suam domum, omni meliorum ciborum genere reficeret.

3. Dum in eo res est, improvilus Patri adebat Barbarus alias, ex cursum anhelus, projicit se ad genua Patris, & stans flagitat Sacri baptismi gratiam. *Sunt mihi, inquit, infestii dudum inimici, diu infidientes vita mea ob certas simulacras.* Ne igitur cum terrena etiam celestem vitam perderem, *huc veni, ut sine mora Christianus sim.* Annuit Pater volo, & publico in fano baptismatis unda expiat, ringente diabolo, & cetera inferorum colluvie. Eo ipso die alius Mapono sive sacrificulus ad proximi populi (Subarezas dicunt) Caciquum submisit nuntium, quo postulabat militum supprias ad exturbanum Deorum hostem scil. P. Lucam procul à terra suis.
4. Verum providi Dei Angelus hoc impium propositum intervertit. Hic Cœli Genius Caciquio illi, Abetzaico nomine, nescio an dormienti vel vigilanti se stitit, dehortans, ne quid adversus Patrem moliretur: potius hunc accederet, ad suas terras invitaret, & fidei doctrinam ab ipso quantocyus reciperet. Caciquius voci cœlesti obsecundans, venit vel inermis ad Patrem. Intellecto dein, quām crudelē in modum cum Patre egisset populus, vehementer excanduit, maximè contra popam, cui certè manus inimicas injecisset, nisi casus interveniens malum impedivisset.
5. Indus enim curriculò appulsus, nuntiabat, duos saeios Christianos jamjam cum morte luctari. Verum quid hac occasione contigerit, ex epistola Servi Dei cognoscemus. *Quām citissimè, inquit, accurri ad meos duos juvenes, qui vulnerati in sanguine suo hærebant. Vel saxeum, & maximè barbarum cor movere poterat eorum aspectus ad Comiserationem.* Erant enim multis partibus sauci, in nudo solo jacentes & cruentati circa omnem opem humanam. Tota agmina muscarum & culicum illos acerbè infestabant: nequidem cento erat obliganda tot plagi, ut arborum soliu uti necesse habuerint. Dici tamen vix potest, quād patientia tollerint dolores, quām pia Colloquia cum B. V. MARIA miscuerint, ut etiam gratias agerent millenas, quod gratiam ipsis impetrasset moriendi pro Filio ejus, & salute proximi. Unus eorum erat natione Manacicus, unum ante mensem primulū salutis fonte ablutum, mibique interpretis loco serviebat. Huic brachium fuerat telo perforatum, & quoniam nervi quoque nec modicè lasierant, deliquium animi unum ex alio patiebatur. Alter ventre tenus usque ad eadē sauciatus erat, ut intestina propè omnia prominarent. Ambos ad rugurum frondibus testum deportari jussi, ubi posteriori prostantia vires in suos sinus reponi solebam, sed necesse fuit, eorum partem rescindi.
- Quo

Quo facto ager invocare caput Cælitum Reginam, & in lenem subim Soporem desfluxit. Ubi evigilavit, penitus sanum se deprehendit. Sed, & alter breviculo intervallo temporis revaluit, absque ulla hominum medela sed sola virtute divina in brachio ista sanatus, perinde ac si lasum nunquam fuisse. Hæc P. Lucas in suis literis.

CAP. XV. §. 6.

1. Certatim volunt fieri Christiani Cozaca, ut & Zubarez populi. 2. P. Cavallero adit illos. Honor crucibus habitus. 3. Ægros omnes sanat Pater recitato S. Evangelio. Idololatria subito adoratores S. Crucis. 4. Ægris Comitibus Pater sanitatem à Cœlo impetrat suis precibus. 5. Angelus apparet uni ex æris, qui omnes sanantur, iterum alacres ad itinerum molestias.

MOratus dein dies aliquot in hoc loco, omnem abolere idolatriam laborabat. Et quamvis principiò id perdifficile eaderet, tamen Dei gratia postmodum tantæ apud istum populum fuit efficaciæ, ut certatim fieri Christiani desiderarent. Ut verò opere verbâ sua confirmarent, attulerunt illico infantes cum precibus, ut aquâ salutis tingerentur à Patre. At enim alter Caciquius Abetzaico satî stomachabatur ex eo, quod Pater tantam moram apud hanc gentem faceret, nec ad suos pagos properaret. Itaque majorem in modum questus est, ut Pater cogeretur abscedere ad subditos huic Caciquio populos.

Ex verò omni cum honore exceptus est, qui quantus fuerit, & quām ardens fidei desiderium, vix explicari potest. Potissimum in veneratione erat signum S. Crucis, in qua fabricanda Caciquius cum suis primoribus sibi primas partes honoris ergo vendicavit. Neque in eadem Cruce origenda admittebant præter se plebejam manum. Ubi stetit Crux, adgeniculantes circùm, cantabant sua patria cantica. Quin & saltitabant in peripheria Crucis, & alia venerationis & lætitiae signa edebant, ut mirari posset. Et quidem hanc gaudiorum scenam per plusculos dies continuabant. Sed & bonus Deus se vicissim libe-

liberalem præbuit, cùm confirmatus in fide populum, & offensurus, quām sibi placeret ejus devotio, insignia prorsus præstitit beneficia.

3. Quippe omnes ægri, super quos P. Lucas Cavallero S. Evangelium recitavit, momento sanati sunt, ut Deo gratias pro sanitate æquè, ac pro fidei beneficio rependerent. Quantum autem solatii Patri Lucæ, & quām dulces inde lacrymæ fuerint, non dixerim, nec ipse P. Lucas se dicere posse scripsit. In consideratione nimicrum, quodd, qui paulò ante Diabolos adorarunt, modò S. Crucis tantum honorem haberent, ferventes jam Christiani. Interea tempus aderat, quo Patri Lucæ ex hoc loco fuit migrandum, si terminum quidem itineris consequi vellet. Id ubi rescivit populus, undique planitus & ploratus est ortus. Quoniam autem hac vice res aliter fieri non poterat, robustiores juvenes pro comitatu dederunt, ut asperas vias planarent, & Patri de victu prospicerent. Quod quidem cum lubentia & diligentia præstiterunt, ut alter alterum obsequiis anteuenire contenderet.

4. Producto in dies aliquot itinere, undecim ex viæ Sociis Christianis subitanœj morbo correpti sunt cum ingenti Patris dolore. Quia autem ratione sanitatem receperint, intelligimus ex literis, quas P. Lucas ad suum Provinciæ præsidem dedit. *Unus omnia pati videbar (verbajillius sunt) quæcumque bi infirmis filiul patiebantur.* Id maximè mihi dolebat, quod adverterem, comitibus via nondum Christianis scandalum in-de enasci. Mirabantur enim solos Christianos decubere, cùm ne unus quidem ex Ethnicis maliquid pateretur. Nempe hac sua admiratione quasi significabant, Christianam legem non usque ad eam scandam, & præstantem ridenti, qualem constanter ipsis depingerem: dum Christiani interim agrotarent, quin semet iuvare possent duobus vel tribus verbis, velut ipsis non semel acciderat. *Questus sum igitur eam ob causam meo Crucifixo Domino, & ejus preciosissima Matribus verbis: Agnosco equidem, O mi Servator, quod peccatus meus omnia bac & hi plura meritis sim.* Verum O mi Domine, iam tam honor agitur: ne permitte, ut hi Barbari dicere audiant, Christianis ralem DEUM esse, qui nulla miseratione tangatur erga illos, qui ipsum adorant. Ne dicant gentes, ubi est Deus eorum? Considera O mi DEUS, hos Neophytes Missionum arumnas deinceps detracituros, dum vident se non tantum à Barbaris persecutiones pati, sed & variis insuper morbis opprimi. Quis in posterum mecum ibit per eas rafas regiones?

Quis

Qui vius volet sternere? Quis mibi interpres erit ad prædicandam Sanctissimam tuam legem? si prodigiosam sanitatem gratiam vel Barbaris indulges, cur parem gratiam non confers quoque servis tuis, recte credentibus?

Aitque hic quidem precibus Pater misericordiarum ita mortuus est, ut in Profectio die SS. Angelorum unus horum visendum se fisteret cuidam agrorandi, quem alloquens, hæc infirmieas, ait, est vobis in vicem mortis, qua sublati fuissetis à Barbaris. Sed agite modò, confidite DÉO, nec dubitate, malum remissum iri. Merces à vobis in celo recipienda ob molestium & labores, quos amore DEI & restrorum popularium toleratus, erit inexplicabilis. Facta hac cœlesti sponsione agri omnes magnam in DÉUM fiduciam conceperunt. Ego quidem aliquid potionis medica dedi, ignarus ipse, cuius generis & virtutis esset. Sed male exinde augecente cum agri ferendo calori jam non essent, ad fluvium se deportari voluerunt, ad restinguendum in undu morbi astum. Et ben! circa aliud remedium pristinam valesudinem recuperarunt. Ita P. Lucas. Opus sanè erat hæc infirmitate, & hujus depulsæ miraculo, ut Socii Patris in fidei propagandæ fervore stabilirentur. Post tot enim vitæ pericula, passim occurrentia, inter rotærumnas, famem insuper, sitim, lassitudinem, morbos religiosis ardor haud parum restrikerat. At post restitutam tam prodigiosè sanitatem ille multo magis exarsit. Prostrati ad pedes Patris, roguant veniam sui timoris, & pusillanimitatis, sancte etiana polliceti, se posthac omnes miseras, & adverfitates æque animo toleranturos ad Dei gloriam, & animarum salutem.

CAP. XV. S. 7.

1. *Incommoda viarum. Victus inopia. Pagani comites Patrem deserunt. 2. Uni è Christianis apparens Deipara hortatur, ne deserat Patrem cum aliis viae Socia. 3. Venit Pater ad Aruporecas, cum quibus tendit ad Tapacurás. Parum gratus ejus adventus. 4. Causa hujus aversionis, nempe Crux eversa à Barbaris. Et ideo lue sublatis. Errorem dedicti morem gerunt Patri. 5. Demon prænuntians adventum Patris vacuat incolis pagos.*

1. **I**nstantes ergo iter, brevi sylvam impeditissimam offenderunt, in qua nulla crata erat via. Itaque adeò circumerrârunt, ut ubi locorum essent, per integrum mensam non dignolarent. Superandi erant alti & prærupti montes, per senticeta penetrandum, quin interim alimenti quid suppeteret, nisi cruda arborum folia, & sylvestres terræ radices. Nec aliis erat lectulus, nisi pendulum sub diocete. His molestis incommodis Pater suapte natura debilis, & moribidus ita fractus est, ut pedibus porrò consistere non valeret: stomachus præterea nullum cibum retineret, si vel modicissimus sumebatur. Laborabat nihilominus perinde ac validus & vegetus. Nempe quod viribus corporis deerat, supplebat vigor spiritus, & animarum zelus. Primus ergo ibat in omnia diffinita, expeditabat vias, horratus suos comites verbo, & opere ad Longanimitatem. Tandem quamvis acerbis tantum pasceretur, radicibus, aptioribus ad sanum morbo sternendum, quam ad ægrum sanandum, tamen per Dei bonitatem reparavit priorem valitudinem. At vero Ethnici Comites tantarum misericordiarum pertæsi, domum suam relegerunt viam.

2. Horum exemplum secuti fuisse etiam aliqui Christiani, nisi unum maximè pusillanimi B. V. MARIA, cuius humilità futura Missio multum allatura erat, apparuisset, & quæ promissis, quæ verbis aliquantò actioribus stimulasset ad coepitum semel opus non deserendum. Postremum Pater vocato in vota S. Archangelo Raphaële cum cæteris loci Tutebaribus Geniis, ex insperato sylvas eluctatus, ad Aruporecas

cas se delatum deprehendit, quibus ipsi prioribus abhinc annis fidem praedicarat.

Ibi sollicitavit Caciquum, ut aliquos subditorum in viam sibi concederet, ad semitam, ubi forte opus, faciendam. At ille excusabat inimicitias suas cum populo, quem Pater adiuturus erat, ob bella invicentia & multifariam gesta: timendum proin putabat, ne in mortem properaret. At verò cùm Pater sintera fide appromitteret, se pro viribus conaturum, ut ipsum inter & hostes pacem & amicitiam conciliareret, Caciquius non modò suorum comitatum condixit, sed & ipse comes ivit. His stipatus Pater paucis post diebus propinquabat pago populi Tapacuràs. Ante rāmen, quam subiret, unum ex Sociis illic dimisit, qui ex illo vico oriundus erat. Nempe ut incolis adventum Patris significaret, quem amicè susciperent, nec ullà injuria vel illum, vel Aruporecasalioqui suos hostes, cum Patre venientes afficerent. Evidem adventus Patris minimè gratus accidit indigenis, dissimulata rāmen averfione magna humanitatis specie exceperunt. Inde deducentes in sat commodum tugurium hospiti varios, eosque meliores fructus cum ferina carne apposuerunt. At cùm de rebus fidei verba facere tentaret Pater, tergum obverterunt obturatis auribus. Diversos insuper obices interserebant, quò minus in alios suorum pagos Apostolus iraret: quin id agebant omnibus modis, ut hinc recedens ille ad suos, scil. Tapacuras hostes potius transiret. Ejusdem animi pariter averū erat aliis Caciquius Maymane, dum Patrem salutabat.

Juvat nōsse horum omnium causam. Exixerat Vir Dat in his terris aliquor ante annos S. Crucē, quam publicè stantem aliqui Barbāri forte offendērunt ex gente Cuzicàs, Quimonecas, & Pichas-càs. Hi eruerant crucem, & interficilegas sannas in frusta comminuerant. At vindice cœlo facinus id non impune tulerunt, quippe subitanea lue correpti, omnes illas Cruci injuriæ complices morte sublati sunt, uno tantum vel altero superstite. Itaque simile malum veriti, deprecabantur Patrem, ut aliò migraret, quò vollet, sed enim Vir Apostolicus non ideo fractior animo, sed singulari fervore illis prædicans edixit, potius ut timerent ejusmodi calamitates, si promulgationem Evangelii sufflaminarent. Non duntaxat enim cœlum vindex ad poenas tracturum illos (addebat) qui cruci injuriam fecissent, fed etiam illos, qui ejus veneracioni obstituerent. Hæc enim, verò

verò verba in cor adeò descenderunt, ut in vestigio Patri obsecundarent, Crucem in foro erigerent, simul juncti adorarent cum promissō deferendi suam regianem, & eò migrandi, quò Patri videbatur. Abhuc igitur primò salutis fonte puerulis itineri sese commiserunt. At omnes colonias, in quas venerant, incolis vacuas repererunt.

5. Nempe inferiorum spiritus augmentum fidei & divinæ gloriæ pri-dem exosus, adventum Patrem jam antè illis prodiderat cum monite, ut fugam caperent, & in loco ructiore laterent. At Pater fugitijs instans, superatâ cum suis sylvâ densissimâ, in vastam planitatem, specie peragronam, evasit, sed quæ reverâ paludibus & lacubus scaenabat. Quid ea profectio tolerarit, nemo rectius enarrabit, quam ipse Pater suis metu verbis: Sic scribit.

CAP. XV. §. 8.

1. *Summa difficultas itineris. Amicè excipitur Pater.*
 2. *Sed suos diaboli infantes baptismo subducuntur.*
 3. *Pater in vindictam erigit crucem ad ipsum famum. Calcat pedibus idola.* 4. *Bohozas adit benevolè exceptus.* 5. *Ethnici, Christianos emulati, crucem ipsi erigunt, se fragris cedunt, qua ratione pestem extinguunt. Confirmantur ab Angelo viso: Coloniam novam conficiunt.*
- ¶ Ncedebamus genuam temus, & quod superat, aquis merisi: palustris limus erat tam profundus, & tenax, ut vix alternos pedes expediremus. Animus meis facturus, ansignanus semper præbam, sed identidem in aquas toto corpore sum prolapsus. Accedit imber maximus, in multas horas effusus, qui me magis madefacere possebat, nisi jam fulsem tam madidus, ac ipsa unda. Quod carmen maximè acerbum cadebat, erat certum genus spinosi & duri fruticis, cui dentes erant petinde ac ferræ ferreæ. Hic proin mibi totos pedes sculeis perforavit adeò, ut nihil sani & integri superesset, nec ea vulnera in hodiernum usque diem penitus sanari potuerint. Duravit hæc via intolerabilis per dimidium milliare, & amplius. Eluctatus paludem ad pagum devenit, cuius incolumis conspectus Patria pedibus usque

usque adeò sauciis mirari satis non poterat, quod lui causa, & amo-
re salutis suæ tantos perferre dolores non dubitaret. Certe omnem
beneficentiam hi boni Indi vulnerato exhibuissent, si per ipsorum
egestatem sterifer. Pro viribus tamen p̄festare conati sunt, ut Patis
sciarum saltē fomentum conquererent. At verò Caciquius Pauna-
carum conspicatus hujus populi inopiam, invitavit Patrem in suum
vicum, ubi commodior occasio reparandi vires. Acceperavit Pater
oblatam gratiam, non tam ut sanitati suæ consuleret, de qua parū
ille solicius, quām ut Ethnicos illos ad Christum perductos crearet
Dei Filios. Postridie igitur viae se commisit eunt multis. Ethnicis
Verū tempestas tam turbulenta inter pluvias brevē ingruit, ut Patis
de pedibus calcei excederent, coactisque fuerit reliquum itineris nu-
dia gradiendo plantis conficeret per vales sylvas, per salubres mon-
tas, per obstantia viatum senticets.

Ubi ad populum Paunacarum est perlatus, universum habuit ob-
vium non sine ingentis lætitiae signis. At Pater aliter respondere ne-
quibat, quam amabilis, & serenato vuln. Neque enim Pater ipso-
rum, nec illi Patris linguam callebant, neque interpres aderat, cu-
jus ore loqueretur. Nutibus ergo, & manuibus gestibus, atque ipso
varia charitatis opere fuit potius legendum, quam locutione. Mo-
dis adeò, quibus poruit, sui adventus causam insinuavit. At verò
Mygnum hostis, ne nihil haberet in p̄fensi negotio, neve omnia per-
deret, suscitanti, suo ut infantes alio transmissos procul haberet, ne
Pater Orco erectos per baptisatum cœlo illos assereret. Id verò do-
luit Patri vehementissimè, tamen videret, sibi ab Orco optimum & alijs
tunc summum Missionis fructum esse pessimum.

Quare sancta indignatione plenus, vindicandi hostis inferi consi-
lium cepit. Quapropter imperavit, ut ad ipsum introitum impū
fani crux ingens erigeretur: qui quidem conatus multi laboris fuit, re-
pugnantibus obstinate Barbaris. Qui patrum absfuges à violentiis in
Patrem manibus. Sed Deus Servus nullius rei magis cupidus, quam
martyris, nullo modo à sancto proposito desistit, quin immo fregit, &
caleavit pedibus in conspectu Ethnicorum aliqua die dolorum extipa,
tempe idolorum monstra, exhorrescentibus ad factum barbaris, &
similiter, ne reforum imber aut fulmineus ignis in augeas vindex
sueser. Illabente interim hyeme debuit Apostolus inde discedere; ac
quae adeò repente traxit super paludem, & viatuum vagrata, ut

obducta vulnera reficarentur non sine commiseratione aspicientium comitum. Idcirco cum longum aliquot hebdomadum iter restaret, & commeatu perparum instructi essent, institerunt, ut Pater usque ad proximum ver apud Tapacurā subfisteret. At ille maiorem tempore rationem habens animatum, quam proprie valitudinis, excitabat comites non tam verbis, quam exemplo, dum cœptum iter persequitur. Paucis post diebus Tapacuræ, qui socios viæ se junxerant, Viæ tum destituerunt, quoniam magni identidem, rapidi, & exundantes fluvii erant superandi. Maximum tamen subierunt periculum Neophyti in trajiciendo ingenti lumine Ziresirio, de quo P. Lucas scribit, Tranavimus sine vectore, & viæ ductore naviculis latos fluvios, lacus & paludes, nec aliud quid interim viatum nobis præbebat, tor inter arumias, quam cruda arborum folia, & insulse radices.

4. Recordabatur tunc me auditu accepisse, haud procul à populo Bohocas montem reperiri. Jussi ergo meos altissimas arbores condescende, regionem exploraturos. Et verò hunc montem tandem visu detecterunt, ad quem proin rectâ contendimus. Inde post trium hebdomadum iter inter mille misterias & incommoda ad pagum dicti populi Bohocas evasimus. Suscepti fumus cum omni benevolentia & quoad poterant, ad reficiendas vires ab illis provisi sumus. Ita P. Lucas Restiterunt poste à aliquanto tempore, ut fractas instaurarent vires, & lassa membra continuando itineri aliquatenus confirmarunt. Interim tempus est noctis Pater hunc populam stabilendi in amore, & desiderio fidei, in adoratione icom S. Crucis.

5. Forte deprehendit Pater in tugurio cuiusdam Indi flagellum cum nodulis ceratis, quibus aculei implexi prominebant. Et quia intellexit, etiam id genus flagra alibi reperi, suspicabatur quid superstitionis. Ea de causa Caciquium *Sororum* nomine tantisper sevocationem interrogat, quid sibi vellent dicta flagella. Hic enimvero operæ est pretium, ut responsum ex ore ipsius Caciquii percipiatur, quod tale est. Ante tempora, ait, non multa, populus Borilles insolentis & cumidi genii, hic irruerat, sedem fixurus. At non diu fuit, cum inciperent nos & nostros ritus cavillari, & nos despiciunt habere. Hujus indignæ rei impatientes, concubia nocte consilio statuimus nos ab his extrancis liberare. Quapropter mares omnes necavimus reservatis feminis ad nostra obsequia. At paulò post tam dira peccatis levire coepit inter nos, ut exiūm universæ imminente credemus. Persuasi

in-

interim, hanc crudelitatis à nobis editæ poenam esse, & memores, Christianos iratum Deum placare cruentis flagris, idem mali remedium prensavimus, & hanc, quam coram vides, Crucem ereximus. Sub ista nos sacerdotum acceptis flagris & cricis exceperimus, deprecantes delicti veniam à Dño. Et en., momento temporis pestilentia, surere desinit, ut nullus ex peste infectis postea obierit, ex sanis vero nemo unus lue sit deinceps correptus. Quin quod plus, majusque est, brevi post noctu ex populo fortè simul stantes, pulcherrimam, & rutilantem juvenem cœlo descendere conspexerunt. Ille ante Crucem in terram prostratus, eandem adorabat. Ex quo tempore crux ista nobis summae venerationi est, neque alijud magis desideramus, quam primus quoque tempore suscipere legem Christianam. Hæc narrabat dominus Caciquius. Dici vix potest, quançopere Patris zelus hac relatione de novo fuerit inflammatus, ut coepit opus perficeret, colligendo hunc populum in unam coloniam pro commodiore instruptione. Sed tandem retrocessus delatus ad Communioneam S. Francisci Xav. mense Januario Anno 1708. totus quantus viribus fractus ex ictu Apollonii laboribus per quinque omnino menses, quos cum incredibili meritorum cumulo juxta ac cum divinae gloriae segmento inter barbaras gentes exegerat. Moratus est eo tempore aliquantisper, non gaudii corporis, cuius minima illi cura, quam spiritus vires restaurauit, ut vivente hyeme Missiones repeteret, & populos recensos directos in communem vivendi formam colligeret.

A a z

C A

C A P U T X V I .

Nova Reductio Conceptionis B. V. à
P. Luca Cavallero fundata. Ejus gloria
Mors per manus Ethnicorum, quos
Puyzocas vocant.

Q. L

1. Area nova Reductionis eligitur. 2. Populi nudissimi, & idololatra, Patrem Cavallero proni adiungunt. 3. Potum Chicæ sibi interdicti nolant. Modus conficienda Chicæ. 4. Ritus sepelienti mortuos, presente demone. 5. Fugit adveniente Patri, & popam secum ad Tartara rapit inter ejulatus.

1. **P** Joannes Bapt. de Zea, qui visitans Chiquitos populos singula coram inspekerat, Patri Cavallero in mandatis dedit, ut in medio horum pagorum gentilium planiciem inquireret, in qua circumiectæ gentes congregari pro habitatione, & unâ ad ordinaram, & Christianam vitam commodius reduct, & instrui possent. Ad hoc executioni dandum exigua erat optio Patri Lucæ ob vastas, & densissimas sylvas, quibus tota sere ea regio obsideatur. Tantum inter Tapacuras, & Paunacas sese aperiebat pars planæ telluris, sed quæ potissimum partem paludibus, & fossis aquosis scatebat. Ut nihil dicam, quod tractus ille infinita copia cunicum, & vesparum infestus, nullam partem quietis vel die vel de nocte concedebat. Verum hæc Patrem absterrere non poterant, quod minus sibi tugurium ibidem strueret, velut fundamentum novæ Communilitati locaturus sub titulo Conceptæ sine macula B. V. MARIA. Delegit autem locum ad ripam cuiusdam lacus, circa cuius viciniam multi quæ idiomate, quæ vivendi ritu distincti populi considerant.

Inter

Inter illos numerant Paunapas, Unapes, & Carababas, qui universi, licet felicite innata præstent, nulla tamen animi fortitudine eminent. Incedunt viri sequè ac mulieres manu audiores. Cum Manacicis in eo solo converuant, quod hi perinde ac ipsi Catodes monem in ea forma, qua frequenter apparet, adarent, quamvis de exercere nec lingua, nec superstitiones eum Manacicis communantes habeant. Porro cultum diabolo in tantum dunraxat præstant, in quantum propria ipsorum emolumenta suadent. Itaque permodicuna est, quod de divino honore illi deferunt. Pluris estimant suos agros, & prata, que diligenter ab ipsis coluntur. Unde se non conferunt in sylvas ad venationem, vel mellis collectionem, nec à ruguriis suis longius recedunt, potionem Chicham secum ferentes, quam quousque lagena ebibenda se extenderit. Nihil cæteri commoatus in viam assument. Huic igitur genti P. Lucas solido fervore ita fidei veritates inculcavit, ut partim spe præmii æterni, partim suæ pœnæ etiana sempiternæ, & gravissimæ onenimes sponderent Patri in omnibus obedientiam, modò usum Chichæ in posterum non interdicceret, quo potu se carere non posse asseverabant, cum haustus solius aquæ ipsius graves stomachi dolores crearet.

Neque verò in ea concessione difficilis fuit P. Lucas, sed quod istud potionis genus non perinde illos inebriare soleat, ac alios populos. Id unum quippe in causa fuerat, nempe ebrietas, cur alibi chichæ potus penitus aboleretur. Cæterum ad Chicham conficiendam torrent suum triticum tamdiu, donec carbonis instar nigrescat. Postea conterunt in p̄tiverem, & in luceo vase ed usque decoquunt dum aqua nigrum profus colorem induat. Atque hic est ipsis tanti astimatus potus, cui per magnam diei partem indulgent, quoniam labor illorum ultra meridiem non excurrit. Sed redimus ad id, quod Patri tam liberaliter promiserant, nempe propositum ponendi penitus superstitiones. At non tam facili oblivione illas sepelierant.

Subiit aliquando Patrem Cavallero suspicio, ceu præter suam voluntatem mortuorum exequias celebrarent. Clam ergo subornavit aliquos, qui ritibus sepeliendi intenderent. Et brevi quidem accidit, ut fœmina moreretur, quam eghajco more tumulabant. Exerunt scilicet tabernaculum, simile idolorum templo. Hoc struebant sedula diligentia & non ineptâ venustate ex frondosis ramalibus: in medio ejus liguae pertice suffulciebant thronum diaboli, qui ad has cere-

monias spectabilis adesse solet ad oblata donia recipienda , ad supplicios audiendos , & approbandos offerentium animos . Itud tabernaculum præterea circumdabant oblongo reti , intra cujus ambitum nemini fas est versari , nisi sacrificulo , & proximis defunctis consanguineis . Hoc idolatriæ genus , ne proderetur , peragebant intemperata nocte . Jamque in flagranti impie devotionis actu erant , cum improvitus P. Cavallero supervenit .

Hic cum honorarium diaboli solium introspiciens notaret , illico vidit Stygium spectrum ex scintillantibus maligè oculis , quod duabus surrectis perticis insidebat . Inhorruere quidem ex monstri aspectu crines piissimo Viro , ut etiam intremiseret , attamen in tabernaculum penetrare laborabat , damnatum spiritum fugaturus . Verum iste diutius hostem suum non exspectatus , eodem momento temporis ex oculis evanuit , unacum assidente Popa , quem haud dubie corpore tenus & anima in orci flamas secum abripuit , cum nemini posthac sit visus . Porro ita fugiens nequam spiritus horrendum immundum ejulabat , quod hoc loco in posterum non amplius esset conspiciebodus , ex quo tam turpiter esset ejetus . Hoc facto Missionarius his Neophytis , haud dum firmis , errorem suum graviter explicavit , & misertissimi sacrificuli exemplo demonstravit , Inferorum hominem aliud non querere , quam interium corporis & animæ sempiternum .

CAP. XVI. §. 2.

1. *Nova colonia augetur aliis Indis . P. Cavallero abit ad novam gentem mitiorem . 2. Salutatur ab hac emissis telis . Tamen adit intrepidus , & munera accipit . Explorat exequias barbaras . 3. Cogitur invitus redire . Plagiarii Europæ crudelitate sua pessimadant omnia , exacerbatis inde contra fidem Barbaris . 4. Reductionem transfert aliò .*

2. **H**ic nova Colonie juxterunt se proximiores Manacorium populi , remotiores enim ortum versus curæ P. Francisci Hervas relikti sunt , ut transferret ad Reductionem S. Xaverii Apostolica . Vir iste summo suo cum dolore nihil reperit præter offa . &c.

& cadavera, quæ ex immensi illius populi lue sola supererant. Inter se noster P. Cavallero de alia natione nuncium accepit, quæ perperuo bello implicabatur cum Manacis. Ad hos visendos, & tradita Christi doctrinâ beundos populos animi instinctu movebatur, eoque magis, quod intellexerat, illos populos esse tractabiliores, & magis humanos, quam ceteros ad Christum jam traductos. Possident hi sat amplos & popululos pagos præter ordinatam vitæ, & regiminis formam. Publicas vias, fora & domicilia ex ordine constituta habent. Sexus fœmineus per pulchras, & secundum artem floribus intertextas vestes sibi conficit, quin ex plumis versicoloribus nitidissima consarcinant rapet. Hæc omnia, & singula, uti dictum, incitabant P. Cavallero ad propositum suum maturandum, & peragrandam totam illam regionem, quin aliquid periculi faceret Virum sollicitum. Jamque aliquor Neophytorum permoverat, ut in eum finem Socii professionis fierent.

Vix autem ad aliquot milliaria terram intraverint, cum globus Barbarorum offendunt, qui emissis magnâ copiâ telis hospites salutârunt, manifesto indicio, se nullo pacto advenam audituros. Sed non ideo concidit animo Pater, immo potius hostibus magis, magisque terra oram metum imminebat. Admirabancur hanc animi foretudinem, & cum vi abigi posse Patrem desperarent, ira in amicitia speciem veræ, terrestres suæ regionis fructus obtulerunt, præter veila aliquor plumis bellè intertexta. Tugurium, quo receperunt Patrem, erat fanum sacrilego proximum, quæ ipsa vicinitas occasionem dedit arbitrandi coram ethnicoeorum ritus, in exequiis mortuorum confuetos. Sub initium igitur noctis cadaver deforebant ad consanguini fano aream, ubi contanguinei, & affines postremo amplexu funus strinxerunt. Accensâ dein lignorum frue pyramidatâ cadaver in cineres suis redactum. Cineres vero inter inumeros, eosque superstitiones ritus arque inconditos planctus collecti in vase reservabantur. Hæ Barbarorum ceremonie adventantes cum Patre Neophytorum mirè conseruârunt, praesertim dum Barbarorum plures turmas in foro conglobari coinebant, ultrè citroque ibi deambulantes. Postea autem observabant, has cohortes se sine tumultu reducere ad angulos exitusque platearum, ex quibus perterriti Christiani conjectabant, hanc pompam funebrem mortis sus prodromum esse.

Qps.

3. Quapropter Missionarium propè vi adegerunt, ut ante auroram secum tacitè retrocederet invitus. Dolebat sanè hunc casum majorem in modum ardens Vir Dei, quod spes convertendæ hujus gentis subito conciderit. Id unum solabatur Apostolum, posse in annum proximum hanc Missionem redintegrari feliciori successu. At enim haec quoque spes postmodum infracta est ab Europæis plagiariis, qui tres horum populorum pagos improvisò obruerunt, & præcipuis eorum occisis, adultioribus verò in suomet tecto combustis, reliquum debilitorem gregem puerorum, & mulierum in servitutem secum abstracterunt. Magna tamen eorum pars ex viarum ærumnis, & horum latronum crudelitate perierunt. Hoc immanitatis specimen vicinas gentes contra Europæos, ac Christianos ita exacerbavit, ut Apostolicus Vir nihil fructus posset sperare. Claram enim capiebat illorum consilium, quo propter aliquorum maleficia statuerant etiam in ceteros innocentes vindictam exercere. Exspectanda proinde Patri fuerunt commodiora tempora, quorum lapsu injuriaæ obliviscerentur.

4. Interea animo deliberabat, qua ratione damnum hoc resarciret conversione aliarum gentium. Quod ut commodiùs fieret, transstulit suam Coloniam in amœnum, & salubriorem locum, ubi occasio plures Neophyros aggregandi. Tractus enim iste novus spectabat ad ortum populos Puyzocas, ad occasum Cosiricas, ad austrum Cozcas. Hic immensos tolerabat labores in Barbaris instruendis, quin sui oblitus, & totus in procurando eorum commodo, etiam tempora-rio, erat. Nullum non diem illorum utilitati liberaliter impendebat, eo solo lætus solatio, si Dei gloria, & animarum salus suā operā promoveretur. Quando fatigatus quiete egebatur, in templum se recipiens divinis commendationibus vacabat, ut amore cœlesti succensus, ab amantissimo Deo suo abstrahi non posset, donec corporis debilitate vinctus, in brevem somnum declinaret, tantis laboribus profecto necessarium.

CAP.

CAP. XVI. §. 3.

1. *Cofirice populi Christianis volunt annumerari.*
2. *Terribilis pugna animi in P. Cavallero, an Puyzocas adeat, nec ne. Vincit, & ad illos ire statuit.*
3. *Ficta benevolentia excipitur. Comites Patris Trucidantur: demum & ipse Pater.*

Verum neque isti loco zelus ipsius acquiescebat, maximè postquam Cofiricæ per nuntium rogārunt, ut sc̄e Christianis annumeret, & novam Coloniam formaret. Eadem propè compestate, qua Cofiricarum preces intellexit, ferebatur ingenti desiderio Puyzocas in viam salutis deducendi. Pendebat tamen animo, quam in partem se flechteret. Rem igitur provido Dao commissam quod certius cognosceret, surgens de nocte vacabat orationi. Angelos item tutelares utriusque populi in vota vocavit, ut mentem iplius illustrarent ad cognoscendam Dñi voluntatem.

Tandem interno instin̄tu dedit, actuum se è Divina voluntate, ut vel vice, ultrò oblatæ dispendio, se ad Puyzocas conferret. Praeter hanc mentis illustrationem fuit & alia nescio quæ (cum licet ex illis Coloniis modum revelationis non explicent) ex qua tamen illi innocuit, quod tamen corlum ejus pro Christo moriendi desiderio subscripterit, cum inexplicabili Patris solatio. At enim Dns hoc exuberans solarium nonnihil moderandum duxit, dum perarduam animi pugnam Viro pugnandam permisit, ad gloriiosiorem tamen triumphum. Obversante enim menti cruenta morte, quæ jamjam imminebat, totis artibus contremuit. Impallescendi sabin vului tanta fides est puerilimbras, ut propè dubitaret, num sibi perseverandum in proposito. Quin in taquam sibi imperare non poterat, ut non figura manifesta internæ pugnæ in ipso noverentur. Interiori huic malo accessit etiam externum, crato in pedibus ulcere incertum, an id ex naturali corporis symptomate, an ex vehementi carnem inter, & spiritum conflictu ortum traxerit, quandoquidem exinde etiam cætera corporis membra viribus fracta languebant. Coactus proin aliquam decessare, naturæ, mortis seu præsentis intentu minima conseruare, tantillam induxit. Certe circumstantes sine commiseratione

ne spectare non poterant, dum mæstissima cogitatione meritum edere varia indicia notarent, nunc quidem quasi vicissem, nunc autem ceu viclus succubuisse. Tandem placuit Optimo Dño servum suum tandem opere probatum benigno respicere oculo, & animam ejus tanto lumine illustrare, ut omnes cordis tenebrae evanescent. Profectò ita confirmatus est animo, ut eo ipso, quod tantam in hoc negotio difficultatem sensisset, multò solidius propositum conciperet operis proximè expediendi. Neque dubium illi erat de optato exitu, ut literis sub ipso itinere scriptis ad Patrem, cui conscientiam crediderat, futuri eventus certiorem eundem redderet, cum precibus, suum ut certamen oratione sua secundaret, quoniam caro infirma, quamvis spiritus foret promptus.

Iter igitur ad Puyzocas ingressus est cum triginta tribus Neophytis Manaciscis. Et in primo quidem vico regionis cum magna amoris significatione, etiam fructibus abunde donatus est, qua amicitiae specie scelestæ sua consilia tegebant. Tendens inde ad alium pagum in media via, dum fuit superanda palus, ita fractus est viribus, ut deinceps portari debuerit. Sub adventum pariter in sincera benevolentia signa, & præmeditata prodictionis verba expertus est. Ut vero scelus truculentum eò commodiùs, & tutius perpetrarent Barbari, Caeciquij jussu factum, ut Socii cum Missionario huc delati invicem dividerentur, & aliqui eorum in domos reciperentur. At hospites vix mensæ assederant, ignari futurorum, cum improvisò turba nudissimarum, & in vultu nigris maculis fœdè pictarum mulierum dicam an lamiartini se spectandam dedit. Prodromi hi esse solent truculentæ necis apud istos Barbaros. Dum Neophyti advenæ fœdam hanc scenam exhorrescunt, supervenit aliis globus armatorum Indorum, qui ingenti furore acti plerosque Christianos, nil reluctantes, in vestigio trucidârunt. Pauculos lors melior lanienæ subduxit, qui exemplò ad Patrem provolârunt. Et hunc quidem offenderunt sub suo tugurio totum quantum in Dño absorptum, dum recitabat horas Canonicas, simul quid contigerit funerti, narraverunt. Unus ex his profugis nullo modo committendum ratus, ut amantissimus Pater Barbarorum lanienæ relinqueretur, sustulit eum festinatò in humeros, fugâ subducturus periculo Virum tam pretiosum, sed irrito conatu. Quippe efferati Barbari nullo pacto ferebant, ut Vir ob prædicatam ipsius usque adeò odiosam legem summè exosus, è manibus suis elaberetur.

Qua-

Quare infecuti bajulum, Parris, emissa in scapulas lagitta lethalem plagam inflixerunt. Hanc sentiens Pater bajulos Christianos rogavit, ut se in vestigio deponerent. Hoc peracto crucem suam, manu gestatam, terrae defigit, cui adgeniculans, defluentem suum cruentum sanguinariorum saluti devovit. Hi ipsi denique Caput Viri clavis impactis omnino conuassarunt, ut invocato sanctissimo nomine JESU, & MARIAE spiritum suum in manus Creatoris transmitteret 18. Sept. Anno 1711. Participes tam gloriose mortis etiam fuerunt viginti sex comites. Adolescentulus tamen, R. P. Lucae Cavallero minister ad aram, advertens periculum, consensu matre equo, in sylvam concitatissimo cursu contendit, ubi inter ceteros in tempore profugos Neophytorum invenit tantisper asylum. Subinde multis exantlatis & ruinis, viribus exhausti, ad Reductionem Conceptionis B. V. evaserunt, ubi quinque eorum, graviter saeui, & brevi, & pie obierunt. Atque hac tandem ratione Apostolicus Vir P. Lucas Cavallero suum cursum consummavit inter labores tot & tantos, amore Dei suscepitos, ut caecos ethnicos, in tenebris & umbra mortis sedentes, ad agnitionem sui Creatoris perduceret.

CAP. XVI. §. 4.

1. *Puyzoce post Patris, & aliorum cedem terrare sunt dispersunt caceros Christianos.*
2. *Præsidium militare contra homicidas emititur. Flamma conspicitur supra cadaver Patris, quod incorruptum adhuc deprehendunt.*
3. *Fumenta militum ultrò & prodigiōse adveniunt ad Corpus Martyris deportandum.*
4. *Auctores necis miserè pereunt.*

Sed nequam fatus erant Barbari sua crudelitate. Cum enim timerent, ne Christiani ex Reductione Conceptionis irruerent, vindictam sumpturi, exploradores miserunt, qui mortibus illorum Christianorum attenderent. Hi verò cum extra pagum in aliquos Christianos incurrisserent, hostiliter illos adorti, unum fidum occiderunt, & duas feminas secum astraxerunt. Quo facto tota Christianorum Communitas ita percussa est, ut omnes incolæ in sylvas

profugerent, cœu hostis staret prae foribus. Neque per Missionarium, Patrem Joannem de Bennavente stetit hoc impeditre. Coactus proin est praefsidium Gubernatoris S. Crucis implorare ad reprimendam Buyzocarum insolentiam.

2. Et verò preces valuēre, impetrato fortium militum manipulo, qui impiam nationem ad crudelitatis pœnas traheret, & unà Corpus Venerabilis P. Missionarii secum domum referret. Nox jam ingruerat, quando Hispani milites desideratum locum attigerunt. Diem igitur sequentem exspectandum duxerunt, inveniendis preciosissimis Partis interempti ossibus magis servitum. In medio tenebrosæ prorsus noctis prospiciunt haud procul à se flamمام in forma ardoris facis, quæ identidem extincta, & identidem de novo accensa apparuit. Hæc unica lux quid portenderet, experti primo manè ad locum ostenti accurrerunt, & non sine admiratione deprehenderunt, flamمام confectam supra ipsumsum corpus piissimi Viri eluxisse. Videbant autem illud circa paludosum locum, & in mirabili quidem situ. Sinistro enim genu humi flectebat, extento in scrobem paludis dextro pede: caput quasi quiescens reclinatum erat in sinistrum manum: ante ipsum stabat ejusdem Crux, perinde ac si illam aspiceret. Hæc tam religiosa, & mirabilis membrorum repræsentatio apud milites magnam conciliavit reverentiam, præsertim cum adverterent cadaver adhuc recens & incorruptum citra omnem tetrum odorem, id quod pro re supra naturæ vires interpretati sunt. A morte enim intercesserat & diuurnum, & calidissimum tempus, cum quo etiam humiditas paludosæ ibidem soli citiorem afferre potuit corruptionem. Accessit, quodd reliqua cælorum Comitum corpora penitus putrefacta conspicerentur. Id ergo egerunt milites, ut aliquid reliquiarum de tam prodigioso corpore sibi carperent. Aliqui eorum resectos ungues ex digitis sibi vendicârunt: alius, qui Lulitanus erat, Patris Crucem, & Rosarium Marianum surripuit, quod ipsum pium spolium postea D. Comiti de Toxo, singulari ejus Missionis Patrono, dono dedit. Neque alio æstimationis genere censuit hoc munus Illustris, piusque Dominus, quam nomine & honore sacrarum reliquiarum de Apostolo, ut ipsius quidem devotione loqui suadebat. Dum in sacræ rapina æstu toti sunt, increbuit repente inter illos suspicio irruentis, quasi agminis hostium Barbarorum. Itaque non modicus illos incessit metus, & solicitude, præsertim quodd vel vim sustinere, vel cedere sine ju-

men-

mentis, tunc absentibus non posse. Illa enim post se reliquerant intervallo multarum horarum, ut expeditius fruteta, & tesqua sylvetria pervaderent. Eo in discrimine superis supplices facti sunt, ut per intercessionem gloriosi Martyris ipsis auxilio essent. Vixdum preces absolverant, cum ex improviso ingens strepitus, & clamor exauditur, ex quo aliqui irruentes hostis adventum autumabant. Itaque ad arma concurrentes, irruptionem hostilem opperiebantur.

At cum stupore vident mulos suos repente advenisse, quos arboribus alligatos post se reliquerant. Semet proinde solverant jumenta, & rectâ sed longâ viâ ad Sessores suos sponte accurrerant. Impositum igitur singulari: cum reverentia corpus tam religiosi Viri, ad Reductionem Conceptionis Virginæ transtulerunt. Ibi in laboribus mercedem à R. Patre Benavente aliquid de vestibus Viri Dei tibi donari petierunt, id quod illis denegare noluit. Mira, quæ Deus interventu sui servi patravit, silentio hic prætereo, & separatim describenda relinquo. Ultio, quam Hispani adversus Barbaros intendebant, hac quidem vice intermitti debuit, latronibus in sylvas dilapsis. Illuc nimitem expulerat cum animi male consciâ stimulus, tum meatus pœnæ à Christianis exposcendæ.

Neque tamen Dei vindictam effugerunt. Primarius enim eorum, qui Venerabili Viro violentas manus injicere sunt ausi, paucis post diebus miserabili morte periit: cæteri vero potissimum partem peste sublati sunt. Quæ quidem pœna maxima non est mea opinione, multo major est illa, quod superstites in avica cæcitate à Deo sint relitti. Nam in hunc usque diem non constat, vel unum ex tota natione Puyzocatum ad gratiam veræ fidei pervenisse.

3:

4:

CAP. XVI. §. 5.

1. *P. Luce Cavallero virtutes. Insolitus zelus animarum. Castitas, eximia obedientia.* 2. *Animi demissio post tot præclarè acta ad animarum salutem. Desiderium Martyrii, abstinentia, paupertas.*

EX dictis equidem sanctas nostri Apostolici Missionarii facile potest colligi, afferam tamen pauca aliqua præter superius enarrata, ne præclara Viri merita, suo honore, nos vero hoc roice

B b 3

roicæ virtutis exemplo fraudemur. Fuit enim verò noster Venerab.
 P. Lucas Cavallero Vir singularis, & non vulgaris zeli in propagan-
 da Christi lege, ut meritò illis sit accensendus, qui tradiderunt animas
 suas pro nomine Domini nostri JESU Christi. Certe omnes illi, quibus
 Societas cum illo in Missionibus fuit, eximium aestimationis rarae te-
 stimonium de ipso ferunt. Nec aliud vitio magnopere dabant, quam
 quod jusso audentior, & inter pericula omnia omnino imperterritus
 videretur, dum Ethnicis, & efferafissimis populis Divinam Legem
 prædicabat. Ex ore unius è superioribus ejus habeo, senuquam sa-
 tis admirari potuisse, Virum tam debilem, & morbidum, qualem
 natura finxerat in Patre Luca, tanta nihilominus exantlare, & omnia
 ad Dei gloriam susceptra, tam fortiter, & feliciter perficere potuisse.
 Et hoc è magis, quod in calida admodum, & alienigenis insalubri
 prorsus regione plerūque sit versatus. Ut autem aliquid peculiare
 de ejusdem virtutibus memorem, constat, ipsum Angelica castitatem
 enituisse, licet inter gentes, libidini deditissimas, ipsi agendum es-
 set. Imò eam gratiam à Cœlo consecutus est, ut illæ carnis affectio-
 nes, quibus humanum genus partim in poenam originalis peccati,
 partim ex odio communis hominum hostis obnoxium est, in alias
 prorsus animi concertationes sint commutatae, citra assultum contra
 Angelicam virtutem. Obedientiae virtus eidem fuit in gradu item
 eminenti, cuius exhibendæ perarduum sane experimentum non unum
 capere illi licuit. Profectò arduum est, spectare coram confertum
 numerum Barbarorum, salutis aquam sicutientium, & tamen amore
 obedientiae zelum frenare, & petitum baptismum intermittere: ar-
 duum est, saepius invitari ad fundandas novas Christianorum Colo-
 nias cum spe innumerabilium animarum, & tamen ex nutu Superiorum
 de loco se non commovere: arduum est, ex loco cedere, ubi
 messis animarum jam matura, in vestigio alio migrare. Hæ, & id
 genus aliae occasionses profectò sibi poscunt heroicam obedientiam, &
 subjectionem non tantum voluntatis, sed & proprii judicii. Illi qui-
 dem, qui ultra superficiem hujus virtutis non penetrant, solis oculis
 merentes, tantæ virtutis specimen tanti non facient, cum inter-
 rim vix quidquam sit, quod ferventi Missionario difficultius, & mole-
 stius accidere possit. Contigit aliquando (in quibus circumstantiis,
 non memoratur, quamvis id divinare facile nobis foret) contigit, in-
 quam,

quam, ut in perficiendo Superiorum mandato tantam sibi vim inferre cogerur, quanta satis erat ad Virum gravi morbo sternendum.

Huic tam excellenti obedientiae sociaverat patrem animi demissiōnem, & sui ipsius despiciētiā. Certe nihil in Te ipse reperiebat, nisi varias sui deprimendi causas, & se, suaque erubescendi. Tametsi enim suas laboriosas Missiones ipsusmet prae oculis haberet, nec absque animi solatio, partim ob sudores bene profulos, partim ob ingentem Barbarorum numerum, ad fidei lumen deductorum, haec tamen omnia nimis exigua, quin nihil reputabat, culpā in suas noxas rejectā, quae impedierint, quod minus sanguinem amore Dei sui adhuc profundere potuerit. Quare quam ab hac spe læpius haud procul aberat, nisi divina tutela miris supra naturam modis à præsentissimo vitæ periculo eruisset. Ex hoc sui ipsius despectu enata est spontanea corporis, & internorum appetituum castigatio rigidissima. Corpus sañè proprium perinde respectabat ac jumentum. Abstinentia illius modica oriza, aut male decocti tritici Indici portione, aut sylvarum fructibus parce circumscribebatur. Tum verò sibi laute vicitare videari poterat, si perperam, hoc est, barbarè parato pisce vesceretur. Denique Viri paupertas à terrenis tam procul se removerat, ut (quemadmodum unus sociorum de illo loquitur) humanas inclinationes atque affectus vel non habuisse, vel penitus exuisse censeretur. Itaque soli promovendæ divinæ gloriae, & animarum saluti natus videbatur, in quo ipso totus quantus erat. Mirum proinde non est, Deum tantam Servi sui virtutem tam felici mortis genere ornare voluisse, atque coronare.

CA.

C A P U T XVII.

**D e Conversione populi Morotocos,
& Quies. Item de nova per flumen Para-
quarium tandem detecta via ad has
Missions.**

§. I.

1. *Boxi Neophyti mittuntur ad Morotocos. Casus lepidus Indis senis. Amicè suscipiuntur.* 2. *Arma Morotocorum. Proles necant: ex quibus paucas referunt. Uxor est Domina dominus, viri, servi vilissimi.* 3. *Nullum certum illis regimen, nec religio. Inselix eorum regio. Potus ex palma. Nudi non frigent. Ætas longæva.*

Cum P. Joannes de Zea Reductionem S. Josephi iustipasset, negotium dedit, ut pagi gentis Tapuyquias peragrarentur, & ad recipientiam Christi legem excitarentur. In eum finem viæ se accinxerunt aliquot Indi ex natione Boxorum, assumpto secum uno Tapuyquo, quem Boxi, adhucdum Ethnici, captivum abduxerant. Confecto aliquot diierum itinere offendebant viam, ossibus humanis bene multis conterratam. Ex quo Boxi conjectabant, non longo antè tempore aliquos Tapuyquios illac transisse. Hac via insperato pervenerant ad agrum, in quo sex Indi cum suis laborabat. Exhorruit misellus Indus ad Boxorum conspectum, & vel procul in genua procidit, regimè quâ nutritibus quâ clamore vitæ gratiam. Initio hæ preces Boxis risum movebant, deinde pullo metu in locum hostilitatis hominem cultro donabant, quo munere nîcet letas fencio pse folatiò saltitare cœpit, deducens postea suos hospites ad suum vicum. Ibi ab universis amicis

me

mē sunt excepti. Hanc benevolentiam remuneraturi, & simul diu-
tius conservaturi, mihiuscula Europæ impetrerunt, quæ ab illis
maximi aestimabantur. Illud periniquum cadebat, quod sese invi-
cem non intelligerent ob idiomatis diversitatem. Hac proin vice
nihil aliud effectum dederunt, nisi quod duos pueros in viam obtine-
rint, Chiquitorum lingua instruendos, futuros postmodum inter-
pretes.

At verò hi Indi non erant Tapuquii, ut crediderant, sed populi
Morotoci, vel ut alii vocant, Corvini. Est illa gens sat magnâ cor-
poris statuâ, & lacerrosâ. Armantur telis & lanceis, ex præduro
ligno confectis, quibus quidem magna dexteritate utuntur. Num-
erus eorum non est frequens quia ob multiplicem pestem, quia ob con-
tinua cum vicinis bella, quia ob id eriam, quod proles tamquam duas
educent; cæteræ enim à matribus recantur, ut ab educandi mole-
stis se liberent, & unâ impudicam vitam commodiùs continuare pos-
sint. Solis fœminis datur honorarius titulus Dominae, quales severa
sunt, cum ipsæ viris imperent, qui ex stulto uxorum arbitratu lèpiùs
habitationes suas mutare coguntur. Nihil laboris domestici in se fu-
scipiunt mulieres, sed in abjectissimis quibusque eriam rebus virorum
selvia exposcunt.

2.

Præst quidem huic populo Caciqnius, sed nullam regimini spe-
ciem nōrunt: neque certæ cujusdam religiosi sunt, licet magos
honorent. Regio ex se est sanè una ex infelicissimis, quia tellus pe-
nitus infructuosa. Clauditur insuper vastis sylvis & asperis montibus.
Ex quo colligas, licet, alimenta ibi locorum esse, & viliora, & ra-
siiora præ aliis terris. Cibus eorum potissimum sunt radices, quibus
sylvæ abundant. Sed & portum ex eisdem sylvis petunt. Nam aquæ
loco ex dissecta palma crassam, & spongiosam medullam eximunt, ex
qua succum exprimunt, & bibendo abligantur. Hyemis quidem
tempore est acre frigus, quod tamen, eti nudi incedant, parum il-
lis incommodat, quoniam cure duos facile digitos crassa, pridem in-
durati muniuntur. Unde ipsa robusta, ac sana corporis constitutio,
ut inter illos viiæ æquæ ac fœminæ centesimum annum vivendo
excedant, donec citra omnem morbum sola senectus
necessitate emoriantur.

3.

C c

CAP.

CAP. XVII. §. 2.

1. *Morotoci bene afficiuntur Christiano modo vivendi. Eorum pagi quinque ad Coloniam S. Josephi transferuntur. 2. Alii Indorum pagi sunt in spe Conversionis. Sed memoria injuriarum cogit Neophytorum retrocedere, ablatis duobus pueris, qui dein occasio sunt convertenda sua gentis.*

1. **D**uobus adolescentibus ex hac gente, quos Boxi secum abduxerant, Christianus vivendi modus valde placuit, ut etiam cum tempore eorum gentilibus, miro gaudio affectis in consideratione abundantis victus, & quiesce Neophytorum vita. Itaque sine mora concluserunt, vel relicta sterili patria sua Christi legem amplecti. Eodem anno, quo hæc fiebant, in procinctu pariter erat P. Philippus Suarez ad invisendos quinque alias pagos Morotocorum, & ad veri Dei cognitionem permoveundos. Huic tamen expeditioni snoram tantillam fecit mandatum P. Vicarii Proviacæ Antonii Garriga, quo jubebatur post P. Joannem Patricium Fernandez illis Missionibus præesse. Nihilominus ne occasionem negligeret, maturavit iper in messem, eamque tam auspicatam, ut totum populum secum reduceret. Nec nihil difficultatis principiò fuit translatae genti, ut etiam veterana respiceret patriam. Causabantur enim, hunc terræ suum non facere ad suam valerudinem. At Deus repensurus servò suo Apostolicum laborem, præcipue longam sitis patientiam, qua per dies quinque ne quidem aquæ guttam gustavit, zelum Patris ratum habuit. Quippe deliniti tandem Indi, in Christi nomen unanimes condixerunt, & in S. Josephi communitatem transferendos se præbuerunt.

2. His feliciter peractis intellexit insuper de plurib[us] aliis Indis, viam salutis pariter deducendis. Erant hi populi, *Quies* dicti, Morotoxis quidem contermini, sed alterius idiomatis: item Cucarates, versus Boream degentes, Carteræ, & Zatiensi sive Iibriaya, qui ad fossam salinariam habitabant, præterea Zamuc, quilibet lingua, & armorum usu cum Morotocis convenientia, tamen in hoc diversi sunt, quod cum populo Tobias & Mocabies capite consunt, & muliebris sexus

sexus honestè testus. De his aliisque pluribus Nationibus, in plaga Australi versus spatiofillas regionis Chaco provincias sitis, ubi recognitura est, illico cura suscepta est docendi in fide Cucurates, & Quies, qui ad flumen, in Paraquarium influens, habitabant. Mitti sunt igitur ad illos aliquot Boxi, & Chiquiti, qui quidem post dieum aliquot iter ad Quies pervehierunt, sed sine desiderato successu. Tamen si enim nemo resisteret, nihilominus nullus Barbarorum hospitibus fidebat, vel amicis eorum verbis, quibus alliciebant, aurem accommodabat. Quin fuere aliqui Barbari, qui his advenis non invitatio objiciebant illata per ipsos prioribus annis datana, & ut ostenderent se adhucdum memores esse exercitæ hostilitatis, vulnerum acceptorum cicatrices exhibebant. Infectis proin rebus recedendum fuit nostris Neophytis. Id unum commodo fuit, quod duos pueros ad descendam Chiquitorum linguam secum in reditu duxerint. Verum hi ipsi parvuli, antequam in patriam redierant, anlām dedecrunt, ut paulo post ceteri eorum populares Christo nomen dare non jam dubitarent. Quippe cum parentes dictorum parvulorum quā curiositate, quā innato amore duci, rescire cuperent, qui se haberent filii, ad Christianam Communitem se contulerunt. Et verò statim amore capti sunt, dum videbant, quām bene non tantum eorum filii, sed & ipsi tractarentur cum omni amoris significacione. Itaque hi primum, postea & ceterus populus in Reductione S. Josephi Christianæ Legi se subjecit. Evidem aliquor familie amore patriæ remanserant, cum firme illam nunquam deserendi proposito, sed zelo denique P. Philippi Suarez vietæ sunt, dum forte hic Patria

Anno 1715. apud illas pertransierat, obviaturus
Guayanis Missionariis.

CAP. XVII. §. 3.

1. *Variarum nationum notitia accipitur, revera Regio-
nis del Chaco. 2. Liberalitas in Zamucos parit
odium inter Cucarates. 3. P. Zea neci proximus:
excipitur à robusto Neophyto. Fructus tamen Mis-
sionis hujus.*

1. **P**ro Missione ad Cucaratas nolebat P. Zea sibi socios assumere Chiquitos, ne ille populus horum coaspectu territus fortassis diffugeret. Quare cum solis Morotocis aliquot iter aggressus est. Postquam primum Cucarataram pagum attigerat, aliquos ibi Zamucos repertis, qui ad Patrem invisendum accesserunt. Cum his diu sermones miscuit, præcipue cum Ialiquo Caciquo, qui sati instrutionis de sua patria dedit. Narrabat inter alia, in sua regione sex nationes versari, quarum quælibet magnitudine par Reductioni S. Josephi, quæ ipsa tunc temporis numerabar quingentos Indos. Præter has, ajebar, alias sex inveniri gentes, numero pauciores, proximè sibi invicem conjunctas, apud quas id commodi, quodd unicâ ex natione oriundæ, una eadémque lingua loquuntur. Nec paucos prætereas populos esse, qui utrumque litus fluminis non exiguî, ab ortu in occasum tendentis, obsident. Ab his non procul abesse populos Tobas, Caipiorades, & alios magno sanè numero, cum quibus sibi perpetua propè bella sunt. Ex hac relatione colligere erat, hanc tam populo fám regionem non aliam esse, quam regionem del Chaco, per quam diu, & sedulò, sed incassum aditus quæsitus est ad conjunctionem arctiorem harum Missionum cum cætera Provincia.

2. Quanto magis igitur P. Zea hujus operis effectum cnostanter optar, tanto ardenter instabat Zamucis, ut veri Dei cognitionem persuaderet. Donabat igitur illis liberaliter cultros, ferras, vomeres, & id genus alia ad opus rusticum instrumenta. At Zambuci verebantur accipere tam larga munera, cùm propter ea à Cucaratisbus invido oculo aspicerentur. Objecabant enim, Zamucos proprii tantum lucri studio Patrem adiisse, in suum necessarium præjudicium. Quanto enim liberalior se profunderet in Zamucos, tanto pæciorem in Cucarates fore credebant. Non attentâ hac discordi invidiâ, adegit tamen

P. Zea

P. Zea Zamucos ad recipienda oblata à se munuscula ; quoniam Deus facile esset provisurus ut omnibus & singulis aliquid posset imperitari. Verum sive ista munusculorum causa fuerit, sive quod Cucarates non serio animo agerent in amplexanda fide, ne quidem tam liberale Patris promissum Cucaratum votis satisfecit. Quocirca unus Caciquiorum Patrem aggressus, seorsim abripuit, jamjam mactatus. Fucum neci prætendebat, quod non alio fine venisset, quam ut populum suum fraudibus circumveniret.

Evidem Vir martyrii cupidus felicem se reputabat, quod occasionem pro Christo moriendi tandem nactus fuisset. Interdixit proin Neophytis suis, ne quis eorum beatam mortis sortem interverteret. At enim unus perquam robustus ex Monoticis hoc non ferendum ratu, intrepide accurrit, rapuitque Patrem è Caciquii manibus dicens. *Quare vi Patrem nostrum occidere, cum tamen ad eum bonus Vir sit?* Dolebat quidem ardens Missionarius, sibi tam oportatam occasionem fuisse subito eruptam, mirabatur tamen facinus Barbari, qui paulo antea truculentæ feræ similior, quam homini, jam defenderet Christianam legem, ejusque prædicatorem se præbereret. Motus eo facto Patet sancta Christi pendentis vulnera pio osculo est veneratus, utpote quotum pretiosum Sanguine corda Barbarorum ita fuerant emolliita. Arque haec erat tam ferventer suscepta ad Cucarates Missio, nec absque omni fructu. In primis enim aliquot familias ex hac gente in Coloniam S. Josephi sele emanciparunt, quorum exemplo postmodum plures aliae eò tractæ sunt.

CAP. XVII. §. 4.

1. Iter difficillimum duorum Patrum inter continuas Barbarorum infidias. Via tamen ad Chiquitos non reperitur. 2. Munusculis deliniti Barbari cessant infestare.

Cogor hic filium historiæ tantisper intersecare, ut referam labiosum iter, & gloriolam capite sequenti explicandam mortem duorum Apostolicorum Virorum P. Josephi de Arce, & P. Bartholomaei de Blende. Hi duo sub finem Januarii Anno 1715. ex urbe, & portu Ascensionis B. V. MARIAE profecti sunt, detestari

tandem in flumine Paraquario roties, sed frustrà quæstam viam ad Chiquitos. Abeuntium latus usque ad portum stipabat non tantum plebs totius urbis, sed etiam ipse D. Gubernator ejus Provinciaz. Sub eundem abitum imperrandi felicis itineris gratia in templo Cathedrali expositum est Numen Eucharisticum. Nihilominus præmisso tanto, & tam universalí omnium desiderio Dsus, cuius judicia nobis sunt inaccessa, permisit, ut optatus scopus non obtineretur. Siquidem omnia itineris offendicula si ex ordine enarrare vellem, finem vix invenerem. Fuerunt certè pericula cum ex hostibus, cum ex latentibus scopolis & breviis in vasto hoc flumine, cum ex contrariis ventis, & inquis tempestatibus. Primum, & periculo plenum fuit offendiculum à perfidis Barbaris, quos Payaquas vocant. Hi Patribus obviā facti præferebant speciem integræ amicitie, cœu nihil magis affectarent, quam Christianam Fidem, dum interim id unum intendebant, ut totum Comitatum ducerent captivum, naves incenderent, & ferramentis ibi repertis potirentur. Sed ejus hoc prius propositum vel ipsis aliquibus Barbaris nimis inhumarum est viuum, ut etiam imperium suorum clam reprimerent, nobis interim de periculo admonitionis. Hoc igitur Payaquarum maleficio eum in modum declinato, alterum discriminem adierunt apud Guaycureos, potentes populos, sed Hispanis, & nomini Christiano semper infensissimos. Spectabantur isti de die & de nocte ad litus Paraquarii, inhiantes nostris navibus. Abscondebant se aliqui hostium in alvei lateralis angustiis, quæ non sine periculo prætereundæ erant. In horum proin rapaces manus certò certius devenissent, nisi repentinum Deus misseret ventum, qui navigium aliò-abreptum, Barbarorum iniçis subduxit.

2. At Barbari licet sui propositi fine frustrati, necdum litora fluvii deserebant, donec à nostris naviculariis munuscula acciperent, puta cultellos, & alia ferrea, immo & aliquid telæ lineæ, qualia dona Guaranicæ Reductiones Neophyris Chiquitis eleemosynæ titulo transferenda dederant. Dilapsis hoc pacto hostibus, adversi venti negoium fecerunt, ut continuis remis utendum fuerit. Accidit aliquando, ut impactum in arenas navigium exonerare cogerentur ad cursum repetendum. Cætera cura erat, ut in lingua Chiquitorum se perficerent, interea tamen viam ad Chiquitos quærendam non negligenter. Nec aberat periculum in eo, cum hostes iterum se palam ferebant, qui variis, sed falsis in favorem scil. navigantium informationibus, nqbis.

nobis imponere, & illudere fatagebant. Quin nec Deus ipse ob in-
cognitas nobis causas voluit, ut depactum ad plagam Boilealem à
P. Fernandez signata viæ ad Chiquitos ducentis deprehenderet, etiam
per septem propè menses indagando nulli industriae pepercissent.

CAP. XVII. §. 5.

1. *P. Arce terrestri itinere pergit querere quæ sit am viam cum Comitibus Indis.*
2. *Fame premuntur. Sylvæ super aude difficultas.*
3. *Zelus P. Arce infatigabilis inter perpetuas arumnas.*
4. *Morbo corripitur, nec à suis deseritur.*

Hunc, simûlque prioram annorum sibi stratum exitum secum re-
putans P. Josephus de Arce, consilium omnium sententiâ te-
merarium init, nisi cognitus zelus & amor Missionum excu-
saret. Hoc Apostolico ardore aocensus, & simul firma in Deum fi-
ducia animatus, duodecim fortissimos, & in fide insuper ferventissi-
mos Indos sibi delegit. Cum his deserta nave iter terrestre iniit, non
destitutus, donec Christianas Chiquitorum Colonias detexisset, et si
id aliter fieri nequiter, quam cum periculo in hostiles Barbarorum ma-
nus incidendi, aut ex fame & siti pereundi. Quanta autem in hoc
seruumioso duorum mensium itinere passus sit, non meis verbis dabo,
sed afferam partem narrationis, quam à quinque redeuntibus viæ co-
mitibus accepimus. Relatio est talis. R. P. Josephus de Arce sum-
pro secum Christo Crucifixo ad Lacum Mamorensem exscendit in con-
tinente. Ibi mox iter ingressus, quatuor nostrum duntaxat se co-
mitari voluit, reliquis octo subsistere iussis, donec parò imperium
daret. Sed dies pauci intercesserant, cum missâ brevi epistola mo-
nuis, ut ipsum sequeremur. Igitur post aliquot dierum iter ex con-
specto procul fumo collegimus, ubinam Pater repetiretur. Delatos
ad locum ambobus brachiis nos amantissimè est complexus.

Ac cum eo toto die nihil prorsus cibi nobis fuerit, & simul mise-
rias amantissimi Patris diutius cernere non possemus, citato passu ad
navigium regressi sumus, pro viribus alimenta apportaturi. Reduces
Patrem solum offendimus, reliquis ad escam querendam dispersis.

Accens-

Accenderant hi ignes ad capiendum forrè fortuna cuniculum unum, & alterum. Et Pater quidem tam erat emaciatus, ut præter pellim & ossa nihil in illo conspiceres. Reditu nostro admodum recreatus, solatium suum multis lacrynis, & tenerissimo amplexu nobis est restatus. Sedata igitur tantillum fame iter prosecuti sumus, & ingenti quidem cum difficultate; nam toto die cum densissima sylva luctandum fuit, ut tandem, ubi essemus, quò declinandum nobis solet, ignoraremus. Et verò nec sibi jam, nec nobis Pater ipse confusere poterat, utpote perditâ etiam ad redditum viâ. Denique nos allocutus: filioli, inquit, qui ex vobis tantis porrò laboribus sese impares sentiunt, mea pace redeant ad naves viâ quacunque. At nos unanimi voce respondimus, statuisse omnes perseverare apud Patrem, ubi ubi, & quocunque veller tendere. Hujus decreti nostri firmitatem eodem adhuc die Deus tentandam putavit, quando levandas sibi nihil supperebat præter male olenem paludem. Emenso aliquot horarum intervallo bona fors cervum nobis persequentibus in prædam dedit. At cum denud poros deficeret, unus nostrorum effossa ad duas orgias terrâ fontem feliciter aperuit, quem provido sanè Numinis grati hilarésque adscipimus. Ad hanc proinde scatram aquæ totam noctem exegimus, viribus reficiendis intenti ad futuros labores. Altero quippe die occurrit nobis vastissima sylva, per quam semita magno labore asclis fuit complananda, donec in planitiam perambnam eluctari sumus.

3. Hic loci P. Arce iterum ad nos conversus, cum debiles nos magnopere ex laboribus crederet, admonuit, ut si quis forrè redire ceperet, tempori id faceret, dum licet. Se enim statuisse Dei, & Superiorum suorum voluntatem exequi, quarendiu quidem provivere daretur, etiamsi per unum aut plures annos in his sylvis sibi errandum esset. Quodsi ocurrerent Ethnici populi, in medium eorum, quiunque forent, se illaturum ajebat, ad annuntiandrum Dei legem. Usque adē magna, & in immensum porrecta desideria erant hujus Apostolici Viri, cum interim vix pedibus confisteret. Quæ quidem Viri oratio nos non tam in admirationem rapuit, quam ad continuandos labores animavit. Obstabat iterum sylva nobis perrumpenda, in qua dum per senticera Pater se penetrare cogitur, akera logæ sive pars spoliatus est; unam enim vestis partem ignis consumpsit, cui ad se calefaciendum justo propior factus est. In hac quidem soliditudine

de

de novo Pater ita vires fregit, ut ad singulos ferè passus humi concideret, quin semper relevare valeret. Itaque à nobis duci oportuit. Hac ratione ad fluvium aliquem delatis sumus, ubi captis pisciculis aliquantisper morati sumus, & eo quidem loco, quo opinione nostra Barbarorum manipulus paulò ante nos confederat. Pergere ulterius per diem non sinebat Patris debilitas, quo pacto plusculi dies præterire, quia nobis alimenti quid esset, nihil sylvestres fructus. In his duris sanè circumstantiis summæ admirationis fuit ingens patientia, & animi conformitas in nostro dilectissimo Patre. Nunquam ille vel leviter conqueri, sed in Dño absorptus omne tempus transigere. Illud maximè stupebamus, dum quot diebus, priusquam in via pergebamus, longum tempus genibus Nexus orationi primo diluculo dabat. Interea aliquid solatii ad breve tempus nobis indulgere vīsus est bonus Deus, cùm præmissi exploratores nostri procul ascendentem fumum conspexerunt, id quod fausto omni datum. Præterea primo Octobris obvius nobis fuit fluvius, qui pisces, & testudines in victum nobis suppeditavit. Sed inde profectos iterum cibus, & potus defuit, ut præter palmarum fructus nihil Patri nostro offerremus. His ipsis panis loco fruebamur, & nos, sed sinistro eventu. Certè P. Josephus statim stomacho laborare, dein internis caloribus urū cum ardentissima sibi.

4.

Hæc infirmitas, quidquid reliquum erat exiguarum virium, fra
imminuit, ut opinione nostra de ejus vita esset conclamatum. Nec
æget ipse dissentire videbatur, quandoquidem nos rogavit, ut ipsum
deduceremus ad aliquod flumen, ubi jacentem solum illum relinque-
temus, ad Paraquarium redituri. Hoc enimversò curas mirum quan-
tum auxit, non tam ob insolitum hoc postulatum, quām quod cada-
veri magis quām viventi homini similis cerneretur. Imò solatus
nos ne quidem verbum exprimere potuit ex linguae inflammatione.
Verum vel solus aspectus Viri nobis omnis exhortationis loco fuit.
Nam de ipsis magis, quām de nostra vita soliciti, iterum ipsi confi-
mavimus, nos paratos cum illo vivere, & mori. Aliquanto tamen
post tempore se recollegit, etiam spiritu naturæ vires subministrante,
ut adeò viam repeteret, quamquam identidem in terram procideret.
Quarto subin itineris die modicum mellis sylvestris reperimus, quod
ipsum in ardenter sitis levamen Patri porreximus. Interea unus no-
trum ex consensa arbore occalum versus denuò fumum ascenderemus.

D d

notæ-

noceavit. Iste , ut postea compertum est , excitatus erat ex igne , quem Indi Christiani sub cura Parris de Zea accenderant , dum ex ora fluminis Paraquarii domum revertebantur. Cum igitur exploratum fumodocum atq[ue] issemus , Patrem in reti pensili deportandum deinceps duximus , veriti , ne brevi mortuus concideret , si diutius pedem illumire sineremus. At nulla ratione id Pater admisit , testatus , se velle nobiscum , quidquid adversitatis foret , perpeti usque ad ultimum vitæ halitum , Sequens dies (erat Feria VI.) nobis in solidum spic claturalis nempe ex inopia omnis cibi . Proximo autem Sabbato obiit in escam una testudo , quam Patri nostro obculimus.

CAP. XVII. §. 6.

1. *Viam ad Chiquitos iuveniunt cum gaudio. Ad Redu-*
ctionem S. Raphaëlis deferuntur , ubi Pater Zea.
2. *P. Arce iter continuare nititur , sed mora facta*
disponente DEO per pluvias , ne periret cum aliis.

¶. **T**andem aliquando post tot exhaustas ærumnas illuxit opacissima tam diu hora , quæ in via tanto studio quæsita versus Chiquitos nos constituit. Gaudium , quo ea de causa Vitæ Dei erat deliburus , explicari vix potest. Certe lacrymas solatio plepas illi expressit , nec aliud vel cogitare vel loqui sciebat , quæm debitas cœlo gratias rependere. Ad has agendas nos quoque Socios voluit , id quod decantatis Litanie Laure. mis etiam præstimus. Post hæc pertigimus ad locum , ubi pridie sacrum fecerat P. Joan. Bapt. Zea. Hic loci nobis denuò collectis gratias multiplicipes lacrymis magis quam verbis dixit , quod sui causâ tot molestias , & ærumnas excluderemus , & spopondit simili perennem , quoad viveret , nostrum omnium memoriam. At hoc solarium , quo hunc universi fruebamur , non nihil minuit casus Parris. Quippe effigiem Christi Crucifixi in via se perdidisse deprehendit. Inquisivimus quidem omni diligentia , sed nuspian illa reperta est. Hæc jactura amantissimum Domini Servum ita afflixit , ut insomnem duceret noctem in consideratione , quam potenter inter ærumnas cor Iesum ea Crux corroborasset. Postridia nobis obvenire & potus aquæ & pisces , simul duo Christiani , qui

qui sacram aræ lapidem cum cætero sacrificii paratu Patri de Zea secum deferebant, nosque rectâ ad pagum deduxerunt. Quo gaudio & animi affectu hi duo Apostoli se mutuo salutariunt, eisq[ue] cogitaveris, quæm scripteris. Hucusque dicta Indorum relatio se porrigit.

Mora, qua P. Arce in hac Comunitate, nempe S. Archangeli Raphaëlis, se detinuit, admodum brevis fuit, festinabat enim Superiorum volantatem exequi. Itaque denuo iter atripuit, brevius quidem, sed æquæ serumnotum usque ad lacum Mamorensem, eas spe, quod Patrem Blende, & relictam navem esset reperturus, sed frustrè. Quoniam P. Blende post longam expectationem ab navigantibus coactus est solvere atque redire. Dubius igitur, quid consilii caperet, à Vicario Provinciae Præside literis monitus est, ut se expectaret, pariter cum illo navigaturum. Respondit P. Arce huic suo Superiori, se diutius ad S. Raphaëlem posse morari. Cum enim naves jam discessissent, in animo sibi esse, naviculis contendere ad Iayaguas, quorum mentem & inclinationem ad recipiendum Evangelium in nupero transitu satis exploratam haberet: spem adeò sibi facere, quod illi ad urbem Assumptionis MARIAE se essent comitaturi, ex qua mense Aprili sequentis anni regredieretur ad deducendum P. Vice-Provincialem. Verum iste non exspectato hoc responso, mox in viam se dedit cum P. Zea, qui exactis quinque mensibus in illa Missione se Comitem obtulerat. Quin magnanimum insuper promissum addit P. Zea, nimurum si P. Blende cum navigio suo jam abiisset, se naviculas confecturum, & posthabitatis periculis, & hostibus Patrem Vice-Provincialem ad urbem Assumptionis deportaturem. Animosum hoc propositum equidem Deo non displicuerit, sed ille in ejusdem executione aliud statuit. Vix enim tristitia & aliquot viæ militaria confecerant, quando tam copiosa pluvia decidit, oppletis ita lacunis, & paludibus; ut circa submersionis periculum in tanta clivione iter prosequi non potuerint. Imò si etiam Paraquarium attigissent, in Barbarorum manus incidissent, ambo necandi.

D d z

CA-

C A P U T X V I I I .

P. Josephus de Arce, & P. Bartholomæus Blende à Barbaris Payaquis trucidantur. Mentio brevis de utriusque Apostoli virtutibus.

§. I.

1. *Apostata cum veneficis evertit spem Missionis.*
2. *Necatur ab his ipsis P. Blende cum Sociis.*

POstquam P. Arce Socium suum Patrem in navi reliquerat, terrestri itinere ad Chiquitorum Missiones penetratus, Pater Blende duos in ea Ora menses duravit, cum proposito non abscedendi, donec notitiam de Socio Patre Arce prius accepisset. At huic proposito obstatere duo Hispani, unus navicularius, alter Centurio, qui Patri dudum offensi ob interdictum plagiūm, longiorem Patris Arce absentiam querebantur. Itaque seu veris seu fictis rationibus id agunt, ut Pater cum illis reverteretur. Ille principiò id præcisè abnuit, cum monito, ut incommoda itineris pro Dei gloria portò perfette non gravarentur. Sed cùm querelarum noui esset finis, & insuper minxæ accederent, fore nimitum, ut Patrem solum desererent, Barbarorum lanienæ expositum, coactus est ille obsecundare.

1. Hoc cùm intellexisset Quarti Caciquius Payaguarum, cùm suis popularibus Patrem abeuntem infecutus est, Legem Christi suscepturnus, & uni Christicolarum communitati se cùm suis conjuncturus. At quoniam probè nōrāt, quodd inter suos aliqui essent, qui Ductore Apostata, nomine Ambrolio, meri præstigiatores, & obstinati magi firmiter statuerant bruciam, effrenémque vitam prosequi, consilium iniit se cùm suis reliquis separandi. Itaqne paratis naviculis, quas Indi Canoas vocant, omnem rem suam familiarem imposuit, Patrem

Patrem etiam celoribus suis præventurus. Quin omnibus, qui in vicinia urbis ab assumpta in cœlum Virgine dñe habitabant, persuasit, ut ipsum sequerentur, id quod læti & alacres præstiterunt, mox itineri sese accingentes. Atque in hoc Statu tunc quidem erat spes conversionis hujus miselli populi, ut nemo de prospero rerum exima dubitaret. Verum damnatus Erebi hostis omnem eam spem pessimum dedit operâ memorati Apostatae, & beneficæ suæ cohors.

2.

Vir Dei ex præcepta spe tanti lucri, quod de tot animabus jamjam se fecisse crediderat, sub occidente sole anchoram jecit proximè ad paludem Tarrè vocatam. Illuc impii proditores venerunt, quasi Patrem visitaturi. Simulabant suam amicitiam, & suæ defectionis & erroris poenitentiam præferebant. Optimus Pater, nihil nisi earum animarum luctum ambiens, omni benevolentia hos advenas exceptit, & in sancto proposito modis omnibus confirmavit. Lationes autem hi ad regendas suas technas rogarunt Patrem, ut eorum impedimenta suam in navem reciperet, quod facilius cum suis lembis sequerentur. Hoc adeniso subitus, & sat vehementer ventus navigium, quo vehebatur Pater, tam concitato cursu abripuit, ut proditorum lembi, alioquin celerrimi, magno post intervallo relinquerentur. Nam vix trium dierum impedio majorem navim sunt asecuti, id quod sceleratis valde doluit, veritis nempe, ne meditatuna scelus exitu carereret. Hunc ut certius obtinerent, Patri ipsius navem concenderunt specie perendi alimenti. Primus intrantium navem fuit Indus juvenis, Cotaga vocatus, filius magi infamis. Amabat hunc Pater, ut ad eum assidere lateri suo plerisque paterneretur. Forte de more iterum latus Patri tenebat, aliis vero latus Hispani, qui remigabat. Hic dum jacentem ibi asciam observat, callidus infido eandem texit. Tum vero dato utrinque signo latronum primus navem aggreditur, cui uno ascia iatu caput demecit. Eodem temporis articulo Cotaga Patrem brachiis validè constringit, ne moram resistendi daret, alter autem latro immanni iatu Patri verticem findit, & cum residua vitæ motum deprehenderet, semel atque iterum plagam repetit. Post hos barbari carnifex invadunt reliquos Christianos, Patri Comites, & unà omnes necant. Indum quidem adolescentem, qui Patri ad aram servire solebat, multis lanceæ vulneribus confoderunt. Peracta hac cæde mirè triumphabant homicidæ trucidanti, subsiliebant, sibi plaudebant. Demum ad Lanienam reverti,

singula cadaverum capita resciderunt, & in ripa insulæ, quam fluvius facit, reliquerunt, & corpus quidem Patris Blende in medio cæterorum collocarunt. Navigium verò fiammis absumpserunt, ut clavos ferreos, & reliqua ferramenta in prædam acciperent. Cæteram suppellectilem cultui divino factam, putam, calicem, & amictum sacrificantis cum aliis in frusta conciderunt, sibique quisque pro libidine ex iis vendicavit, quidquid poterat rapere.

CAP. XVIII. §. 2.

1. *P. Arce reperit cæsa Patris Blende, & Sociorum corpora.*
2. *Animat suos ad simile Martyrium.*
3. *P. Arce cum tredecim Christianis & ipse occiditur.*
4. *Cœlestè necis bujus futura omen.*
5. *Interfectores à Caciquo Catechumeno puniuntur.*

AT enim scelerati hi percuttores hoc maleficio, quod diximus, ne cum satiri, ut potius effractiores inde & crudeliores porrò furere perexerunt. A malo enim genio, & hujus pedissequis magis instigati, finem tragœdiæ huic statuerunt facere etiam in Rev. Patris de Arce nece. Nempe ut hoc pacto illum tollerent è medio, qui eorum sclera castigare, peccatos mores exprobare consueverat: ut denique popularium suorum animos à profitenda Christi lege avertirent. Itaque summa sollicitudinis explorabant, quod Patris iter vergeret. Hic autem, cum alteram speratam navem nupsiam inveniret, aliam suopote Marte, quoad poterat, cum suis fabricavit navem. Hanc concendit cum 12. Indis recentibus Christianis, qui eò usque in tot & tantis periculis fideles Patris Comites fuerant ab ipso initio Decembrie.

Et verò ipsorum navigatio tam prosperum tenuit cursum, ut patulos intra dies attingerint illam insulam, in cuius litora cæsa Sociorum corpora jacebant. Et quoniam illa procul recentia cernebant, propteram exscensionem fecerunt in continentem, inspecturi minus cadava. Neque alia, quam ipsius Patris Blende, & sociorum corpora esse revera deprehenderunt. Quot animi motus, quot dulces lacrymas Patri Arce aspectus horum felicium Christi Martyrum elicuerunt.

¶ 2

sit: quantus item dolore iusdem cor incellerit ex jactura tam pretiosum Socii, facilis est cogitare, quām scribere. Stravit se humi, corpūque Martyris complexus rigavit suis lacrymis. Interim sancte invidebat Eisdem tam beatam sortem, nihilque magis cupiebat, quām pretiosum pignus secum auferre, sed tantum spatii navigiolum nondabat. Ignarus nempe tunc erat optimus P. Arce, sibi à Deo patrem mortis gloriam reservari ad coronandos tot Apostolicos labores, & suadores. Indi Patria Comites considerata suorum gentilium crudelitatem in innocentes, ingenti timore perculsi ajebant: *Pater, matura nobis cum redditum.* Payagua enim cùm tam infenso in nos animo fuit, pari barbarie nos aquē ac alios trahabant, si comprehenderint. Pater ad hæc non ita, inquit, filioli mei, non ita. Longinquam nimis opere viam jam consecimus. Neque DEUS nos destinet, quandoquidem hoc iter non nisi pro eius maiore gloria suscepimus. Saltē d' Pater (reponunt Neophyti) liceat nostra arma, fistulas ferreas, & sagittas cum caseris in procinctu habere. At Pater nec hoc annuit, palam confessus, se nihil aliud desiderare, quām mortem pro Christo. Ipsius proin ne dubitarent consecrare vitam suam Deo suo. Quid si, inquietabat, incepit nego-
rium omni nostro labore & sudore ad exitum perducere nequissimum, defectum bunc nostro sanguine suppleamus. Certe nihil acceptius DEO, nobisque utilius praestiterimus, quam si veritatem fidei nostra cruore nostro obsignemus. Nullo proin pacto dimittamus è manib⁹ illam coronam, nobis à calo imponendam: coronam, ajo, tam ardentem à tot aliis quaestam, & paucis inventam. Sanè nullo compendio citiore & faciliore vitam eternam mercabimur, quām si Payaguarum secures & lancea è miseria his terris brevi nos sustulerint. His verbis boni Neophyti ira accensi sunt animo, ut penitus statuerint suum prius Patrem sequi usque ad profusionem sanguinis pro Christi Fide.

Interea, cùm sacro Martyrii ardore pleni navigabant, animad-
vertunt se in præsentiarum re ipsa dilapsos esse in manus suorum latronum. Hi enim improvisò ex fruticeto prærumpentes, harpagine corripuerunt navem, & ripæ applicuerunt. Primus, qui in navium insulit, erat Coraga sanguinarius ille magi filius, de quo supra. Hic apprehensum illico Patrem protrahit in continentem, summa vi humili sternit. Quamquam cā violentiā minime opus fuerat, cùm Pater viribus fractis alijs vix pedibus consisteret, misero solo Apostolicos Spiritu sustentaretur. Arresta igitur asciā latro tam immanem icum.

Partis

Patri capiti intixit, ut in vestigio mortuus jaceret, prolatis tantum pauculis his verbis: *Charissimi filii, quare mecum sic agitis?*

Res noratione digna est, quæ eadem ipsa circiter horâ, dum hæc cædes facta, accidit. Erat in Urbe Assumptionis Reverendus P. M. Josephus de Zerza, Superior Conventus B. Virginis de Mercede. Iste singularis amicus fuerat hujus Viri Dei, quippe sub cuius Magisterio Philosophica studia absolverat. Dum hic in sua cella versatur, ecce! introeuntem Patrem nostrum conspicit, & voce anhelanti dicentem assit: *Fili mi, ora DEUM pro me; sum enim in magnis angustiis.* Contigit hoc paulò ante necem Patri, ut postea suppurrato tempore est competum. Quapropter dictus Superior altero mox die suis indixit, ut legenda sacra ad suam Superioris intentionem offerrent. Et quoniam hic Antistes totus quantus impalluerat, subditi ipsius non quererunt, donec causam mandati explicaret illis. Postquam igitur Pater vitam suam immolaverat, ad mactandos ejusdem socios versi sunt latrones. Et socii quidem verbo & multo magis exemplo sui amantisimi Patri animati, mitissimarum ovium instar ad lanienam se pertrahi sunt passi, quin ulla modo resisterent. Heroicus certè actus quæ Christianæ charitatis quæ mansuetudinis iste fuit, quando & sese, & Patrem explosionis fistulis, aliisque armis facile defendere, & morti eripere potuissent. Neque tamen Deus permisit, ut omnes occiderentur, ut cum tempore notitia daretur de felici morte duorum Apostolicorum Patrum. Latrones scilicet aliquibus pepercerunt, ut non mactarent, sed captivos tanquam mancipia abducerent. Jam vero cæsi Patri cadaver raptarunt ad alterum fluminis litus, & Barbaris Guaycuris tradiderunt. Hi utpote complices hujus lanienæ ut primum corpus exanime ante suos pedes viderunt, furore correpti lanceas, & secures stringere, totum cadaver perfodere, & quoniam animam exturbare jam non poterant, ultimam saltem crucis guttam exprimere.

5. Simul ac de crudeli hoc facinore inaudiit præcipuus Caciquius, nomine Guati, simul indoluit adeo, ut propè mentem perderet. Quocirca cum suis subditis mox expeditus in letones movit, ulturus neces Virorum Apostolicorum; erat enim catechomenus ardentissime flagitans fidei gratiam. Cum ergo isti homicidæ nefariæ videbent, se tam potenter Caciquii manus effugere non posse, suppetias petierunt à Guaycuris. Nihilo tamen minus hos federatos Caciquius

Guati

Guatì aggressus, primo statim impetu non paucos intererhit, residuis ex acie in sylvas profugientibus, nec præmeru prorepere ausis. Minus tamen reos, & comparere ausos Idem Caciquius acerbis castigavit verbis, amarè questus, quid tandem causæ fuerit, cur hos optimos duos Patres tam diris modis trucidâssent: qui illis ipsis tot bona præstiterant, & porrò præstare parati erant. Irent modò ad Maramulos, illos adulterinos Lusitanos, experturi, utrum ab iisdem meliorem in modum essent tractandi. Sacrata vasa, à latronibus profugis relicta, sed jam corrupta, & comminuta collegit per diligenter Caciquius Guatì, constata in Christianæ legis desiderio. Et tamen ejus sanctum, & fervens vorum Christianæ fidei ad executionem perda ci non potuit, quoniam aliqui Caciquii ex conitesminis Urbi Assumptionis populis bello impliciti erant cum Hispanis. Cæterum mirabilis modus est, quo uia est Divina Providentia ad harum rerum omnium cognitionem acquirendam. Biennium jam abierat, quin notitia haberetur de morte duorum Apostolorum, sollicitis capsopter universis, & piè afflictis. Aliqui credebant, Patribus interclusam fuisse viam ad redditum in Urbem Assumptionis, ac proin in regionis interiora penetrâsse prædicandi Evangelii causâ. Et verò sat causæ erat hoc credendi, cùm gemini hi Viri, ardентissimo zelo pleni, nullam propagandæ fidei occasionem negligere solearent. Verius divinabant, qui duos Parres à Payaquis imperfectos, aut certè captos esse auxumabant. in ipsa Urbe Assumptionis rumor inerebuit, Patrem Arce duntaxat esse occisum, Patrem Blende autem captum, Nautam Hispanum denique Guacuris venditum fuisse. Postremò adsuit certior nuntius de felici morte horum Apostolorum, & omnibus rei peractæ adjunctis. Quatuor enim Christiani Indi, & Comites Patriis, quos in captivitate abductos suprà diximus, claram aufugientes ad Reductionem S. Archangeli Raphaëlis delati sunt, ex quorum ore plena & accurata rei notitia hausta est.

CAP. XVIII. §. 3.

1. *Vita & virtutes Patris de Arco.*
2. *Donum Orationis.*
3. *Humilitas.*
4. *Paupertas, & abstinentia.*
5. *Palmaris virtus in sancienda pace.*
6. *Mors Patria truculenta ex odio fidei.*

1. **U**bi huic historiæ novum conciliemus ornamentum, in compendio aliqua memoranda veniunt de vita, & virtutibus horum Christi Heroum. Natus est P. Josephus de Arce 9. Novemb. Anno 1651. in insula Palma, quæ una est ex Canariis. Parentes ejus genere & virtute nobiles filium in timore Domini, & devotione erga Cœlitum Reginam solicite educarunt. Brevi enim patuit, quod egregiam à Deo indolem esset natus, futuram olim honori, & ornamento gentilitio. Itaque ad altiores scholas Salamancam maturè misserunt, ut habilis fieret ad sacram vel profanam olim dignitatem capessendam. Verum alia prorsus erant Dei consilia, qui vocabat eum ad sua unicè servitia. Et verò vocanti Deo obsecundare perfacile fuit nōkro Josepho, qui propria inclinatione ad virtutem pronissimus, rerum terrenarum vanitatem clare perspiciebat. Sentiebat certè magnum stimulum serviendi Deo in Societate Iesu. Voti proin sui damnatus est Salamancæ 3. Julii Anno 1669. Inde ad primæ probationis annos transiit Villagaricam. Ibi in virtute ita profecit, ut, quamvis juvenis 18. annorum esset, sanguineæ insuper & vehementis naturæ, hanc tamen adeò domuerit brevi tempore, nihil ut præposteri motus proderet. Nullam prorsus Societatis regulam violâsse unquam est comprehensua. Absoluto Tirocinio Societatis ad sublimiores scientias exhauiendas est missus, ubi nihil de ardore virtutis perdidit, ut etiam animum caperet proficisci in Indias, ad imitationem scil. S. Xaverii, quem valde colebat. Huic Apostolico desiderio brevi se obtulit occasio opportuna. Appulerat in Europam P. Christophorus Altamirano, Procurator Provinciæ Paraquariae, abducturus secum novos vineæ Dominicæ Operarios in vastissimam Paraquariam. Consulto igitur diutius Dæo, desiderium suum superioribus aperuit. Hi proinde cum probè nōscent juvenis hujus solidam virtutem, non dubicabant, hunc fervorem à cœlo accendi, atque adeò in Paraquariam dimiserunt. Apul-

pulsus feliciter est in portu boni aëris Anno 1664. Toto navigationis tempore reliquis omnibus erat solidum virtutis exemplum. In portu dein boni aëris, ubi subsistendum illi tantisper fuit, paria sanctitatis specimina præbuit, ita ut universi mirarentur ejus modestiam, devotionis ardorem, & amabilem conversandi modum, omni laude superiorem. Narravit mihi aliquis, modò Societatis JESU membrum, tunc temporis autem in sèculo adhucdum constitutus, quòd sæpiùs Collegium inviserit ea sola de causa, ut pium bunc juvenem videre posset. Quadraginta duo plus minus anni, quos in Apostolica vita transegit, nihil exhibebant nisi merari sanctimoniam in continuo virtutum studio, & maximè in zelo animarum. Unde in tota Provincia illud elogium sensu plenum est promeritus, quo S. Augustinus S. Paulinum ornavit; nam & ipse ab omnibus dictus est copiosissime Sandus, nempe compendium virtutum omnium, & ipsius perfectionis. Non memo-rabo hic, quantum laboris & molestiae exhauserit in terris Chiriquanorum, Chiquitorum, & Guaranorum: item in explorando flumi-ne Paraquario. Non narrabo, quot animas ad Deum adduxerit, quot ædes sacras erexerit, quàm frequentia necis, à Barbaris inferendæ, pericula adierit: quanta contentione, & infatigabili studio opus fuerit ad perditendas diversissimas, & difficillimas Barbarorum linguas, puta, Chiquicam, Guichacanam, Guaranicam, Chiriquanam, & Payaguanam. Has ut perfectè calluit, ita singulas disertè loquebatur. Nihil dicam, quantum totâ vitâ suâ impenderit Indis non tantum ad animarum, sed etiam corporum emolumenta: quantas interim persecutions vel in rectè factis continuò exantlari, quando publicè quoque verbis increpatus est ceu Vir parùm sanus, Vir intempestivi, & inconsulti zeli.

His ita transmissis pauca tantum de aliis ejus virtutibus afferam. 2.
In primis dici vix potest, quàm bello consortio Marcham, & Magdalena-m, nimirum vitam contemplativam & activam conjunxerit. Ve-tus Missionariorum querela in hisce regionibus est, quòd tam modicum ipsius tempus agendi cum Dño suppetat, ita quidem, ut toto die cum Indis in labore & sudore transacto, sub noctem vix nanciscantur temporis particulam ad preces fundendas. At Pater de Arce, finitis diurnis negotiis, simul ac orationi vacare cœperat, simul in Dño ita absorbebat, quasi nihil externæ distractionis habuisset. Ante Eucharisticum in ara Dæum flectebat genua tam immotus, ut exanimem

crederes. Certe in eo situ Virum aspicientes ad orationis fervorem incendebantur. Dici adeo potest, omnem ejus vitam aliud non fuisse, quam continuam orationem. Quippe dum membra ipsius fortis occupabantur, mens ejus in Deum erat defixa, id quod clarè elucebat ex vultu, ex quo ipso vera sanctitas promicabat. Nihil in orbem terrarum illi tanquam pulchrum arridebat præter Deum, quo uno vereatur summo Bono penitus absorbebatur.

3. Honoratas Cathedras seu Templi, seu Academiæ, & id genus splendida, à profanis, quin & ab imperfectis religiosis aestimari solita, ipse ceu onera intolerabilia reputabat. Unde, cum Superiores ad docendas sublimiores scientias illum Cordubam in Tucumania mittere statuissent, non destitit inter copiosas lacrymas deprecari id officii, donec eâ curâ liberatus est. Ut verò Viri demissio magis patescat, referam eventum ab oculatis testibus mihi significatum. Cum P. Josephus magnâ concionandi gratiâ, & dexteritate polleret, pro Fete S. Francisci Xaverii dicendas illi Panegyricus est oblatus. Evidem videbat, hoc ad eximiari sui estimationem, & honorem vergere ob ingeniem populi, atque etiam Nobilitatis accusum: ar humillimus Vir honoris loco potius sui despicientiam affectabat. Consensu itaque suggestu ad præsentem D. Episcopum Nicolaum de Ulloa se convertit, publicè confessus, sibi nullam coram tanto, tam nobili auditorio dicendi dotem esse, posse proin nihil præter modicum quid de doctrina Christiana jasperre in medium. Et verò nihil aliud, nisi unum, & alterum vitæ Christianæ documentum explicuit, & hoc quidem non duntaxat citra omnem ornatum, sed etiam cum sat indecoro gestu. Juvenis quidam, olim in Philosophia hujus ipsius Patris discipulus, aliquor post dies publicum ascendit theatrum ridiculo habitu personatus. Ibi Patris concionantis verba, & gestus tam lepidè est imitatus, ut cunctis præsentibus ansam effusè ridendi, Patri verò optatam sui deprimendi occasionem daret. Quo quidem despectu Vir humiliis ita delectatus est, ut Juvenem præ amore stringerer, actis insuper illi mille gratiis. Hoc tam Heroo viri actu ille ipse Juvenis ita piè est affectus, ut deinceps nullum faceret finem prædicandi virtutem Patris.

4. Vestimentum hujus tam vile erat, & tot centonibus consumatum, ut vel egentissimus Mendicus in eo erubescere potuisset. Vixtus illi tam paupertinus, & miser, ut vel Barbari, qui in sylvis fessarum in meorum

rem vitam tolerant, illum naufragissent. Excavata cuccurbita serviebat illi loco ollæ, Lancis, orbis, & poculi: triticum Turicum, solâ aquâ decoctum ordinariam absolvebat mensem. Frustulum carnis perperam coctæ admittebat solum tempore infirmitatis.

5.

Claudam Viri laudes uno facinore, quod vel solum astruere potest, & debet nomen præstantissimi Viri in Paraquariensi Provincia. Opus est autem, altius petere rei seriem. Incaluerat implacabilis hostilitas inter populos Guaranos, & Guanoas. Causa tricarum erat, quod gens Guanoa prohiberet, ne Christiani humen Uraquayum trahicerent, solitam annonam ex bobus, & vitulis, & vaccis provisuri: id quod alioquin singulis annis factitatum, ab actis viginti, quin, & triginta millibus id genus pecorum, ex campis mari Atlantico adjectis. Ob has ergo similitates ingens orta est annonæ inopia, caritas, & famæ, ac subsequens pestis terribilis in Christianorum communitatibus, ira ut fatalis ruina totius Paraquariensis Ecclesiae timeretur. Evidenter Missionazii nostri nullum non lapidem moverunt, ut pacem conciliarent, ulterioribus malis consulturi. Sed actuū egerunt. Crescebant iudeas inimicitiae. Laboratum est, ut hostiles Guanoæ ad fidem adducerentur, sed nullo pacto veritati assensere, causati, Christianorum Deum ubique esse præsentem: scire eundem, & videre omnia & singula: nolle autem se Deum, qui ad singulos eorum passus averteret: miseram vivendi rationem esse, semper arbitrum habere ad latus: servarent proinde Christiani suum sibi Deum, quo ipsi sanè non indigerent. Postquam & hoc remedium fructu caruit, amicitia hostium querebatur muneribus, quæ pretiosa sunt his populis, & non nisi à præcipuis emi solita. Sed & hæc ratio conciliationis fructu caruit. Interim quotidiana hostilitatis incrementa: arctior commeatus, & intolerabilis famæ: præsentius magis, & magis periculum evertendæ funditus Missionis per omnem latè Paraquatiam. Tandem P. Arce, diviniore spiritu actus, statuit ire vel cum periculo mortis ad stabiliendam pacem cum hostibus. Effatum erat commune omnium, scil. illum esse iturum in certam mortem: amplexabantur adeò abeuncem inter lacrymas, quasi æternum dicturi vale. At enim Vir Dei exultabat gaudio, ut nunquam aliás, sanctè asseverans, se Iubentissime vitam suam, velut reconciliationis victimam, immolaturum, vel certè quasvis molestias Dei causa toleraturum. Et hem! quam vim habeat virtus vel apud Barbaros. Stupebant Iudi venientis ani-

mosicatem : pronis auribus eundem audiebant , sancta tandem usque ad eo optabili , & necessaria pace . Ita fami hujus Christiani orbis consultum , pax firmata ; Christiani in Statu integro conservati .

6. Denique Vir Apostolicus , ut sanè vixerat , ita cum fama sanctitatis , & Martyrii gloria vitam clausit Anno 74. ætatis suæ , 46. initæ Societatis , & 29. solennis Professionis , quam edidit Anno 1686. Tariæ , ubi Collegio præfuit Rector , disciplinæ Religiosæ non modò Conservator , sed & ejusdem Auctor .

CAP. XVIII. §. 4.

1. *Vita & virtutes Patris Blende.* 2. *Ab Hollandis intercipitur cum Sociis. Hereticorum insolentia.*
3. *In Hollandiam cum capto Archi-Episcopo abducitur, Catholicos ibi juvat.* 4. *Liberatus cum Sociis repetit navigationem in Indiam. Ab Anglis invaduntur.*

1. **T**am de Socio R. Patris de Arce , nempe Apostolico Viro P. Blende aliqua delibemus . Natus in hanc lucem est Brugis in Flandria Austriaca à Nobilibus Parentibus 24. Augusti Anno 1675. Nactus non tantum bonam ; sed & perspicacem animam . Post literas politiores ad Philosophiam animum appulit . Sed enim hac nondum ad finem perducta , Deus ad suum Servitium vocavit in Societate JESU . Cum ergo adhucdum in sæculo religiosam prorsus , puta , probatissimam vitam vixisset , Sanctus omnino erat in sacro Religionis Ordine . Transactis ita piè 15. Annis in sua Provincia , post repetitas preces à Superioribus obtinuit licentiam transeundi in Indiam . Madritum igitur delatus , aliquanto tempore in Collegio Imperiali , ut vocant , commorari necesse habuit . Nec diu fuit , cum virtutum radii in illo emicuerunt adeò , ut Juniversorum sententiâ P. Blende verus sanctus censeretur , & Vir omnibus Apostolicis dotibus instructus . Unde etiam post professionem in dicto Collegio diu fuit virtutis odor relitus , & dulcis viri memoria . Madritio Gades abiit , ubi 2. Martij Anno 1710. navem concendit ad portum boni aëris transvehendus , cum 89. Sociis è Societate Iesu . Hi erant diversæ quidem Nationis fed

sed in uno spiritu collecti, ejusdem omnes voluntatis eundi scil. ad laboriosas, & ærumnosas Missiones in Parauaria & Chile.

Sed altero mox die, dum secundis ventis navigant, densa eos nebula involvit, cuius beneficio tres naves Hollandicæ proprius advolarunt. Nec mora: exploso in navim nostrorum torniente bellico res cruentam velitationem spectabat, dum una pars suarum facultatum defensioni, altera captandæ prædæ sese accingit. Verum quia navis mercibus ita fuerat onerata, ut difficilis nostrarum machinarum usus esset, ditionem faciendam censuerunt: præsertim quod spes foret autoritate Reginæ Anglicanæ, a qua navigium nostrum literas liberi commeatūs obtinuerat, salvos omnes Servatum iri. Explicari satis non potest, quanta immanitate, furore, & impetu Hollandi in navigium interceptum transfluerint, quam truculenter cum omnibus, quorunque in navi, egerint. Singulorum, ne navis quidem Præfecto exemplo, excusserunt non modò vestes, sed ferreo etiam, eoque acuminato instrumento reconditas corporis partes perterritare & perscrutati non erubuerunt, nempe aurum, aut aliud quid pretiosi eruturi. Quæ quidem omnia quam non Christiana, quin proflus non humana fuerint, vel ex eo colligitur, quod ipse Magistratus Hollandicæ hoc impudens, insolensque facinus minimè probârit, navis verò suæ præfectum Amstelodamum citârit, officio privârit. Quid autem actum cum nostris Missionariis, facile est divinare. Satis est, victores fuisse hæreticos, & juratos adeò veræ Ecclesiæ hostes. Profectò nemo in navi inclemtiùs tractatus est, quam hi ipsi Socii J E S U. Non solum enim illos penitus exscoliârunt, sed compegerunt simul in vilissimum & sordidissimum navigii angulum, quo vix tantillum levissimi victus projecterunt, quantum arcendæ morti sufficeret. Interea illi efferati pirate comeſſari, & ita heluari, ut temulentí omnes rationem sepelirent, ut mera perturbatio, mera debacchantium infolentia, rabiēisque in navigio conspiceretur. Ea certè occasione victis non defuere & multa & acerba dipteraria, sannæ, scommata ab his ingesta, & tacitè devoranda præcipue à Jesuitis. Nam cùm in explorandis corporum partibus, etiam testisimis, auri & argenti loco nihil deprehendissent apud hos præter cilicia, cinctusque ex filo ferreo, nova rabie efferati, illa penitentia instrumenta à corporibus diripuerunt, & iisdem ceu scuticis usi, nostros verberabant. Alia vice cùm viderent Missionarios pallidi, ac morbidi coloris esse, commiseratio-

ne

reducti, capacia offerebant pocula, vario potu oppleta. Nostris autem bibere recusantibus vel præmodestia, vel alia de causa, vim faciebant, admoto corufo pectoribus scopo manuali, jamjam exonerando. Inter omnes has adversitates, à 26. Martii usque ad 6. Aprilis continuatas, solus P. Blende erat reliquis consolationi. Nam iste suo amabili modo agendi sibi devinxit ipsum efferum cor Hollandici Præfetti, donec Lusitanum in portum Olyssonensem invehementur. Ibi, cùm fama jam prævolasset, quid actum esset nostris, in procin-
œ stabant lembi ad deportandos reduces Missionarios in urbem. No-
stri, quæ par erat, & fieri amat, omne charitatis genus experti
funt, quamdiu morari illos ibi locorum contigit. At Patri Blende eo
commodo diu furi non licuit.

3. Quippe petente Domino Petro de Levanto (qui cum charactere Archi-Episcopi Limeñis in Americam pariter ire intendebat, sed ab hisdem Hollandis quoque captus erat) cum hoc à nostris Superioribus missus est in Hollandiam. Nimirum Hollandi non tam facile concer-
dendum putarunt, ut tantus Prælatus, suus nobilis captivas, diu-
tius Olyssipone hæret. Sepofitis ergo religiosis tantisper vestibus
profanum induit habitum. Constat enim, nullum in religioso sche-
mate ibi tolerari. Et quamdiu quidem Amstelodami, & in reliqua
Hollandia est versatus, se verum Apostolum probavit. Hollandi
enim iphi, clàm Catholici, ad ipsum confluabant, sacra confessiona,
& divina synaxi sese reficiebant, verbum salutis avidè hauriebant, in
Catholica Fide oppidò confirmati. Restituto in libertatem Archi-
Episcopo, Seviliam cum Eodem rediit. Ibi 15. Aug. 1711. quatuor
vora est professus. Ante camen, quād Gades inde adiret, offerebat
eisdem Patri Archi-Episcopus multa & pretiosa munera in animi grati-
testificationem ob præfita multiplicia obsequia; liberati enim Præla-
ti gratia magnam partem debebatur ipsi P. Blende. Ex omnibus ta-
men donis nihil præter usum & alterum libellum, Indis ses-
viruntur.

4. Gadibus tandem cum suis Sociis iterum vela fecit 27. Decembbris
Anno 1711. sed, & altera hac navigatione aggressionem Anglorum
perpessi sunt. Soluta igitur pyrià machinâ Hispanos, ut se dederent,
monuerunt. Ecpârdm certè abfuit, ut nos ad ipsam P. Blende feci-
sternendum glothus pertineret. Perculsi omnibus infolio terrore, so-
lis P. Blende nesciebat metuere, sed hæc, ferendoque vulnu impetrabat
impeti.

in primitus generali omnibus absolutionem, deinde vero pro temporum angustiis confitentes de noxiis excipiebat. Interea tamen, dum hostibus securitatis diploma est exhibitum, liberum itineris cursum prosequi licuit. Cætero navigationis tempore natus P. Procuratoris indicavit Navipis nostris intruendis praefectus est. Et vero marenum illius animus exhibuit, & cedendo suam ipsius cameram, dum sibi abiectissimum, & incommodum maximè navis locum reservaret. Ex hoc angulo rariis prodibat hauriendæ salubrioris autem gratia. Nempe Deo, & cœlestibus semper absorptus, nullam commodorum temporium curam sibi sumebant. Dolebant summopere ipsius Tirones, cum ad portum Boni aëris, quo 8. Aprilis Anno 1712. devenerunt, separatio fuit facienda. Nam amissio capiti Magistri illis accidit perdifficilis, qui non tantum verbo, sed & ipso opere docuerat omnes eas virtutes, quæ in tam arduis barbararum regionum Millionibus Apostolico Viro sunt necessarie. Quanta alacritate postmodum, & fructu ipse P. Blende in hac Domini vinea laboravit, ex eo colligere est, quod superiores illum unum præ tot aliis Apostolicis Viris aptum judicarunt ad difficillima negotia confienda. Ex his erat via tandem detegenda facilior, & brevior ad Chiquitos, ubi & traductio ad fidem eorumdem & plurium populorum, in quo ipso opere, ut narratum, vitam suam coelo consecravit felici Martyrum morte. Erat sanè Vir insignis Sapientiae, & aliarum dotum, de quibus Paraquarica Provincia multo majora sperare poserat. Verum inaccessa Dei consilia longè alio tendebant, dum brevi tempore Virum, huic Provinciæ indulsum, sibi in cœlum rapuerunt. Contigit hoc sub fine Novembrie Anno 1715. Ætatis 40. Religionis initæ 21.

Ff

CA-

C A P U T X I X.

Erectio novæ Coloniæ. Initium Misionis apud Zamucos per P. Joannom Bapt. de Zea cum brevi vitæ ejusdem descriptione.

§. I.

1. *Reductio S. Joannis Bapt. cum alia perit.* 2. *Reductio S. Josephi in duas dividitur.* 3. *Nova Reductio S. Joan. Bapt. sub P. Joanne Bapt. Xandra.* 4. *Iter Patris Zea per difficile.*

1. **A**nte aliquod tempus penuria Missionariorum tanto decreto fuit Christianæ rei apud Chiquitos, ut duæ recens erectæ Neophytorum communitates penitus interciderint. Una harum fuerat à S. Joanne Bapt. dicta. Huic damno reparando offerebat modò ansiām Colonia S. Josephi, plus sat satis populosa. Numerosa enim Conversio Morotocorum, & Quiesiorum incolas ita auxerat, ut pro eorum numero terra illa, alias parùm frugifera, vix satis alimentorum præberet.

2. Quocirca consultum videbatur, si ista communitas in duas divide-retur, adeoque cum una populi parte nova Reductio fundaretur. Tredecim milliaribus ortum versus distabat à Communicate S. Josephi ingens campus Naranial vocatus, qui quidem sterilis tunc jacebat, non defectu naturalis fecunditatis, sed debite culturæ. Hæc proin planicies electa est unanimi consensu in novorum habitatorum sedem. Illic ergo congregarunt se Neophyti diverse nationis, & lingue, videlicet populi, quos Boros, Penope, Téu, & Morotocos vocant.

3. Huic novæ Communicati nomen accitum ex veteri eversa Reductione S. Joannis Bapt. Labor in ordinando hic loci populo fuit sanè ingens, præsertim, quod potior pars incolarum in Fide suscep-ta re-cens

cens adhuc magnâ etiam morum curâ indigebat. In plurium enim Comunitate, ubi Novitii cum cæteris simul degunt, inveteratas à pueritia usque consuetudines pessimas eradicare, contrâ exactum sanctæ legis tenorem rudibus inferere res profecto est eximii zeli, & majoris etiam patientiæ. Hoc operæ tam laboriosæ obvenit P. Joanni Bapt. Xandra, natione Sardo. Iste tamen indefesso suo labore id effecit, ut populus translatus tam in erigendis tectis, quam in colendis agris sedulam operam præstaret. Atque hoc ipsum est, quod mirabatur P. Zea, cum à Zamucis veniens illuc deferretur, summo solatio propterea supersusus. Quin hoc felici accensus successu, suam haud satis felicem Missionem ad Zamucos repetere statuit. Quoniam ergo opus hujus Missionis, & junctus eidem zelus Apostolici Viri pleniorum meretur mentionem, de utroque hic nonnihil fasius agam. Ut sol sub occasum ex nostro hemisphaerio recessurus, multò amabiliorum se oculis nostris exhibet: ita noster quoque Apostolicus Sol P. Johannes Bapt. de Zea suam lucem, & amoris ardorem erga proximos multò jucundius exeruit, quò propinquior erat finienda vitæ. Licet enim Vir iste non tantum proœctæ ætatis, sed etiam multitudine laborum sati fractæ esset, vires tamen collegit tantas, quantæ sufficerent ad erigendum & desigendum triumphale Christi vexillum in ea regione, quam non tam barbaries incolarum, quam naturalis terræ fitus quaquaversum occluserat, ut penetrari, & adiri non posse videtur. Ante tamen, quam hoc arduum opus aggredieretur, spiritum suum ardentis orationis assiduitate acuit, Deum suppliciter obtestatus, sua ut benedictione propositum secundaret.

His præmissis profectus est mense Julio 1716. comitantibus centum Neophytes. Sed post paucas horas aëreæ orci potestates hoc iter infestârunt tam continenter, ut intra novendecim dies vix quatuordecim millaria emerirentur. Quippe horrendæ tempestates præter modum debacchari, turbulentè venti constanter furere, fluvii ex nimbis iunguntescere, ripaque transgressi, omnia longè latèque exmodicatione sepelire: ut nihil dicam de cæteris millesimæ molestiis. Unicus fructus & solrium inter eos viatum, & tempestatum ærumnas erat Viro Apostolico, quod in lustrandis aliquot desertis Tapiquiarum pagis triginta animas reliquias offendens, adhuc Erthnicis immersas tenebris. Has Christo feliciter conciliatas, ad Reductionem S. Josephi deduci juxta. Post haec perlaus est ad novam viam, & unà ad novos labores; nam

obvia sylva , tametsi decem horas longitudine non excederet , nihilominus erat usque adeò densa , & penetratu difficultis , ut Pater absque eo , quād occasione multiplicium Missionum cum sylvis impeditis illi crebrò pugnandum fuerit , tamen fatetur , tantam , aut huic similem difficultatem , sibi nunquam occurrisse . Quid hac in te passus sit , & exantlārit , propriis Patris verbis , ad Vice-Præsidem Provinciæ prescriptis , hic depingam . Sic autem scribit . Indi mei , quāmvis initio statim omnem abjecerant spem superandi insolitam sylvæ densitatem , tamen manum admoveare cœperunt in excindendis fruticetis , & lenticetis . At ubi in medium saltus ventum est , tūm verò labrantes animum omnino despondere ; ab infructuoso labore velle desistere , idque tam serio , ut prodigio simile mihi videretur , quod ad resumendos cœptos labores permovere potuerim . Hoc autem effeci meo exemplo , quo præivi , modò asciam aut ligonem , aliisque instrumenta præferens operi flagrantí necessaria : modò conquisitum aquæ haustum subministrans , quo intolerabiles calores nonnihil refri gerarent . Atque hæc mea industria secundantibus superis tam auspicatō cecidit , ut tandem post novendecim dierum labores finientis sylvæ terminum assequeremur . Quod verò labores ex se difficiles , multò intolerabiliores nobis reddiderat , erat innumerabilis , variisque copia culicum , muscarum , fucorum , & cestrorum , diu , noꝝtūque infestissima . Certè nos punctionibus suis ita deformarunt , ut longo tempore cruentas in vultu cicatrices circumferremus . Dedi huic sylvæ propè inextricabili nomen *Purgatorii* , ut superventuri post me sequentibus annis ad animarum venationem , ex ipso statim nomine colligerent , quanto labore & sudore ea expeditio olim sic statura .

CAP. XIX. §. 2.

1. *P. Zea post exsuctam in sylva Purgatorii viam iter continuat.*
2. *A Neophytis aliquibus fraude diabolī in via deseritur.*
3. *Cum solis duodenis per novam sylvam aperiſe semitam molitur , seg frustra.*

4. **E**xcisò in dictum modum saltu in planitem emerserunt denique , sed nihil alimenti sedandæ fami ibi sors obtulit . Fractis adē viribus reparandis sole radices servarunt , profectò crudæ , & fel-

felle amatores, nec hæc in abundantia. Aquarum quidem erat affatim, sed ex stagnantibus paludibus. Ea de cauſa subiit dubitare vel ipsum Patrem, an iter ſumus eſſet deducturus ad finem, cùm multi Neophytorum poſt tot labores ægrotarent, cæteri verò penuriā annonæ vacillarent. Nihilominus iter non interrupit. Aberat forte bīdui intervallo ab ultimo pagō Cucaratum, cùm aliquor Ocorobates, & Morotoci, Socii itineris rogārunt, ut à præſtitura via non nihil declinaret, viſutus tres popularium ſuorum vicos, quos Christiana fide habueret. Probavit Pater eorum petitionem, iuſſitque, ut potior comitantium pars iſum exspectaret apud Cucarates. Ipſe alſumptis paucis comitibus reliquias queſitorum vicos bidui impéndio invenit, tēd incolis vacuos. Communis enim annonæ penuria coēgit illos, ut diſpersi in ſylvas victum ſibi quisque conquirerentur. Christiani quidem non cunctabantur ſparſos inſequi, & per ſaltum vagantes undique indagare. At Barbari cùm crederent hostilem instare imprefſionem, aut vim Chiquitorum, quos maximè timuerunt, arreptā mox fugā ſe ſubdūxerunt, donec gentiles ſuos recognoſcerent, atque adeo à fuga defiſterent. At enim mentionem de laſcipienda Christi lege ægris auribus exceperunt, quod ſedes ſuas deficerere nollent, absque hoc autem in fidei præceptis instrui non poſſent. Itaque Pater, cùm terram hanc ad faciendam animarum mellem necdum maturam experiretur, redire cum ſuis conſtituit. Ne verò labori ſuo præmium à cœlo deceſſeret, in reditu occaſionem, ſolatio plenam, Deus obtulit. Nam dum alios defertos pagos luſtrabat, reperit in illis ferè ſepuaginta Indos, quos omnes non magno negotio Christi partibus adſcripsit, ad Reductionem S. Josephi deinde abductos.

Hoc ſolatio delibutus peruenit ad extreum pagum Cucaratum, quod præmissi Christiani erant, ut Patrem operientur. Ar verò hi Patriſ gaudium brevi corruprē, cùm adverteret, eorum animos à dia- bolo in desperationem eſſe conjectos. Nulla enim arte jam permove- re poterat, ut ſecum iter reſumerent. Quid ageret hoc rerum articu- lo Apoſtoli? ſinē Sociis in novam, & inviam ſimilicet impeditam ſylvam, ut prior erat, ſe intromittere, temeratum: in iſthoc autem loco ſolum & unicum morari, & ſibimet ope Barbarorum ſylvestrem viam aperire velle, conſilium erat ſine ulla effectu ſpe, ſi rem huma- no penſemtis modulo: præſertim quod plerique omnes ejus tractus Indi, audito Chiquitorum adventu, fugam in conflio habuerint.

Dolebat proinde, cogi se ad propositum suum intermittendum, & in futurum annum differendum. Verum eximius Virtus zelus non acquevit tam coacto consilio, sed effecit, ut statueret, se nuperis difficultatibus, & periculis rursus exponere, et si ea tempestate ex consuetis pluviis regio nataret. Quia constantia hoc arduum negotium denuo aggressus sit, satius ex ipsis verbis intelligemus. *Hanc Missionem in se suscipere, inquit, perinde erat, ac bellum Orco indicere, & ad resistendum totis viribus nequam spiritus irritare.* Quod quidem re ipsa, nec oscitanter fecerunt, qua per horribiles tempestates viam intercludere conatus. qua irritatos adversum me homines subornare ausi. Erant enim, qui mibi penitus persuadere satagebant, ut a proposito meo absisterem, causati quod humanae vires id omnino transcendenteret, adeoque citra temeritatis nostram suscipi non posset. Alii id ipsum urgebant alii verborum phaleris, nimis me tempus & operam perdere in reducendis tam paucis, cum tamen aliis, & multo fertiliores regiones sese offerant, ibi gloria Divina felicius ampliari posset. His sanè verbis Apostolicus Vir compendio dat difficultates, sibi & suo proposito obversantes. At nihil his movebatur Vir pluribus & majoribus obstaculis par. Vocante enim ad opus Deo, nullà humanā eloquentiā, nullo formidoloso periculorum obtentu, nullis aliis exaggeratis impedimentis à sententia dimoveri poterat.

3. Quapropter die quodam duodenos ad se vocat ex ferventioribus, & inter pericula animosioribus Christianis. His ut itineris Socii esse vellet, multis rationum momentis persuadere studuit. Deum enim, aiebat, illos copiosè remuneraturum, quidquid ejus amore toleraturi essent; etiam ipsis perinde ac sibi cauam esse promovendi salutem animarum: immisericordes proin fore, si nulla commiseratione tangenterent erga tot millia animarum, quae adhucdum sub diabolica tyrannide versantur, ex qua tamen exemptas voluit Divina Misericordia: occursum molestias & pericula ne reformidarent, quoniam illi aquæ per tot pericula in admirabile fidei lumen deducti essent: cæterum semper primum fore in omni casu, & periculo: nihil adeò curandum aliud ipsis, nisi ut præeuntis exemplum sequerentur: se enim antesignanum fore ad exploranda fluviorum vada pro transitu: primum se paludibus audacter crediturum: quin si Barbari hostiles in eos vim intenarent, se scuti loco in fronte constitutum ad eorum defensionem. Hæc, & similia, zelo ardentiā verba sanè in rem erant ad vacillantes Indos erigendos, & ad novum laboris onus animandos.

Et

Et profectò felix orator Pater fuit, quando ita persuasi, ad votum suum initio anni sequentis, etiù iniqua tempestatis, iter cum Patre non gravatè inierunt. Primum viæ obstaculum fuit denuo intricata sylva, quæ viam ad Zarnucos præcludebat. Hac exploratâ mox in opus ventum est. Ipse Pater primam complanandæ viæ manum admovit, de quo sic ipse scribit. *Per decem omnino dies, inquit, à manè iugae ad vesperam laboravi, ut partem semita per saltem, acutè expeditam rediderem.* Qui in labore meritus aquis umbilico tenuis potissimum statim nudis pedibus, insuper habitis aculeatis veprium molestiis. Accessit præterea rapidi violentia fluvii, quæ sæpenumero semitam fastam pessimadabat. *Hoc omni tamen conatu ultra dimidium saltus non profecerunt in expedienda via.* Hic enimvero sentire cœpit Vir Deus, sibi rem esse non modò difficultem, sed etiam supra vires. Nam, ut nihil dicam, de periculo submersionis, si aquarium eluvio vel pauculum cresceret, nec pusillum terræ solidæ illi erat, ubi polt labores tantos quietis modicæ parsem caperet. Acerbisimum ramen inter omnia accidebat agmen culicum, aquis supervolans, copiâ, & molestia intolerabili. Iterum ergo pédem retrahere ab incepto itinere debuit, & retrogredi. Reservabatur nempe hoc negotium opportuniori tempori, donec viæ Comites suas initaurassent vires. Nam ipsum Patrem quod attinet, nihildum incommodi sentiebat, perinde ac homo, qui per ardua continua omnem sensum amississet. Hoc operabaatur in illo partim incensus animarum zelus, partim abundancia cœlestium consolationum, quæ laboribus ejus aspergebantur.

Postremum salvi omnes & incolumes devenerunt ad Coloniam

S. Joannis Bapt. die Parasceves, consumptis in laboriōsō
itinere plus 40. diebus.

CAP.

CAP. XIX. §. 3.

1. Careràs populi Anthrophagi. 2. Eorum bellacum Morotocis. 3. Pacem recusant, & fidem: velitatio cruentacum Christianis Indis. 4. P. Zea tentatam nuper in saltu viam pervincit ascis. 5. A Zamucis amicissimè excipitur. 6. Reductioni S. Ignatii fit in.tium.

1. **S**equente Resurrectionis Dominicæ festo' die primas casas P. Zea sed extendit, qua ratione populos Careràs simul pacificaret, simul Christo adjungeret. Nempe eo fine, ut aliquando tandem viis publicis staret sua securitas à tot periculis, quibus hi crudeles anthrophagi omnes iter facientes involvebant, non sine ingenti danno sanctæ Fidei dilatarandæ.
2. His populi, scil. Careràs, natione quidem, & idiomate non distinguuntur à Morotocis, cum his tamen pacem ante aliquod tempus fregerunt, diris hostilitatibus infesti cum cruenta veriusque pars frage, donec bellorum saturi; per legatos à Morotocis pacem peterent. At isti præter jus gentium pacis internuntios trucidarunt. Hoc facto magis exacerbati Careràs in novum fœdus conjurarunt, nimis Morotocos funditus exscindendi. Igitur omnes ex his, quotquot in manus suas venerant, in frusta conciderunt, structo ex cælorum corporibus atroci, & simul sibi geniali epulo. Ad hos proinde Barbaros non nihil cicerandos, & ad fidem permovendos ex Reductione S. Josephi cenum sexaginta Indi Christiani sunt missi.
3. Hi in primo Barbarorum pago appulsi de pace tractare cum illis cogitabant. At Careràs pacis mentionem avefati mox correptis armis prima aggressione unum sternunt Indum, duos alios graviter vulnerant. Hoc conspecto, & nostri Neophyti tela sua expedient, & hostium non paucos mastanc, reliquis in fugam conjectis. Sedecim tamen minus validi Barbari in prædam captivi cesserunt, qui subiit ad Communictatem S. Josephi traducti, Christianis accensi sunt. Pro fugi autem illi non una occasione Patrem Zea ad necem quæsierant, quem tamen Deus singulis vicibus per varios modos illæsum protexit.

Hæc

Hæc postquam acta erant cum earis, indefessus animarum 4
 Venator resumpsit suum arduum, nuper intermissum propositum, ut
 ad finem duceret. Ergo iterum Sociorum habuit delectum, quos
 non minus robore corporis, quam virtute & zelo valentiores judicâ-
 rat. Cam his finiente Majo anni 1717. profectus, ad locum laboris,
 priori anno inchoati, pervenit. Ibi altero conata ulteriore viam
 exasciendo promovere per Sylvam attentavit. Evidem in vanum
 fore hic iteratur labor principiò videbatur: sed nihil inaccessum, ni-
 hil insuperabile est illi, qui Dæo cor suum torum quantum, proximis
 verò suam vitam solo amore ductus ex integro consecravit. Quippe
 spatio viginti non amplius dierum denique pervalsit ad finem hujus in-
 tricatissime sylvæ, & duodecimo Julii ad primum vicum Zamuco-
 rum.

Incole de hujus Viri adventu & spem, & aliquam notitiam ha-
 bentes, cum incredibili lætitiae & honoris significatione obviām pro-
 gressi sunt. Circumdederunt Patrem latum scribendo circulum, ex
 quo viri primò procedentes, alias ex alio reverenter accedebant, ma-
 num osculaturi. Aemulari cupiebat & alter sexus hoc reverentiae ge-
 nus, quibus Pater loco sute manus ad osculum obtulit effigiem Divi-
 nae Matris, dum interim dulcibus fluebat lacrymis. Sed & Comites
 viæ Christiani à Barbaris amicissimè excepti sunt, ut hi etiam in ample-
 xus advenarum ruerent, & hospites in sua tuguria deductos, pro fa-
 cultatibus suis recrearent. Postridie collecto ad forum omni populo
 explicavit Pater causam sui adventus, nempe prædicandæ veræ Le-
 gis, & beatos faciendi illos in omnem æternitatem. Sciscitatus de-
 in, num eum in finem aliquos Missionarios sibi oprarent, responsum
 accepit, hoc ipsum esse, quod longo jam tempore ferventer deside-
 ráissent: nec aliam causam nisi defectum Missionariorum obstitisse,
 quod minus essent jam Christiani. Si res ita se habeat, reposuit Pater,
 opus est, ut vestro Dæo ac Creatori ædes sacra fabricetur, & in uno
 Coloniae loco, omnibus communī congregentur universi. Et verò
 Caciqui potiores annutum mox dederunt, se Patris ad voluntatem
 omnino fore. Si tamen Communitas comodiori in loco fundare-
 tur: cui postulato etiam mos gestus est. Erectam interim à Patre Zea
 proceram crucem omnes de genibus procidui adorârunt, post quæ
 Lauretanæ Litanie sunt decantatæ, & noster S. Fundator Ignatius
 in Patronum futuræ Coloniam titulo singulari fuit electus. Hoc tam
 feliciter.

feliter cœptum opus in redditio ad Eidem hisce populis euidam proximo persequi non potuit, cum paulò post cogeretur locum tam optimum deserere, & reverti. Prima quidem causa fuit, ut Missiones Sacrae necessaria, quae cum ad manum non erant, sibi pararet, sed & alia causa fuit, foli Dao cognita, ut poste memorabimus. In abitu magnum sui desiderium reliquit, & spem accelerati reditus: quamquam æquale, vel etiam maius ipsi Patri desiderium erat revisandi suos Neophytes, apud quos non delicias eo tempore, sed multas serumnas exhauserat, aquæ & crudis herbis pasci solitus. Sed & sub ipsum abitum ferventis Viri zelo labor oblatus est; in hoc enim itinere centum propè Indos partim Ziaotecas, partim Japoretocas, & Curucates ad semitam salutis deductos, secum ad Communitatem S. Joannis transstulit. Eodem tempore, quo ibidem sed iterato itineri passus, literas accipit ab Admodum Rev. P. Generali. In istis jubetur regimen Provinciæ Parauariæ: quod quidem onus in se suscepit, sed non sine dolore, quod ad eum dilectam sibi Missionem cogeretur deserre. Quoniام ergo huic Apostolico Viro exantaci Missionum labores haud parum de vita annis detraxisse videntur, quam altero post anno hujus sui officii pie clausit, compendium hic dabo de meritis, de virtutibus, de carcerâ ejus vita.

CAP. XIX. §. 4. *Vita & Virtutes Patris Zea.*

Natus est P. Joannes de Zea Anno 1654. 18. Martii ad Goazen, veteris Castiliæ locum. Ibi in Grammaticis scholis ita instructus est, ut pro ratione loci, & Magistrorum plus in modum probitate quam literis proficeret. Ad severiores disciplinas capessendas, Vallisoletum te contulit, ubi nomen capacis æquè ac perspicacis ingenii adeptus est. At vero laus, à virtute proficiens, multò major fuit. Elucebat in illo-virginea modestia, & amabilis in omni gestu innocentia, cui jungebat contemptum omnium terrenorum: contra sumnam rerum divinarum estimationem. Ita ab omni præpostero carnis & animi effectu liber, nullam difficultatem sensit, quod minus voluerat Divinis, ad Societas Jesu vocanti, morem gere-

gereret. Suscepitus est in illam 13. Aug. 1671. à P. Jacobo de La Fuente Hurtado, qui jam tum, Dao illustrante, prospiciebat, ad quam præclaræ opera & incrementum Ecclesiæ suæ Superi hunc Servum tibi delegistæ. Ex eo tempore hominem singulare prosequens amore, ut propè sancti nomine illum veneraretur. Cum ergo sumptu sacri ordinis habitus etiam omnes sibi in postum cerneret in virtutis via proficiendi, solicite observabat Novitionem æqualium rectorum facta, ut simulatione omnium & singulorum decora sibi adscirent. Regulis observandis; tam quæ interna, quam quæ externa spectant, accuratè invigilabat, nequæ magno opus erat molimine, ut cor suum penitus Dao coiungeret, abique alioq[ue] ipsum solum ruminandum, & amandum. Cum Philosophicis deinceps studiis vacaret, perexiguum illi conclave fuit, ex quo nunquam prodibat, nisi scholæ vel domestica negotia evocarent. Reliquum tempus à studiis vacuum soli Dao consecrabat; neque enim circa necessitatem cum aliis conversabatur.

Dum posterioris tempore Salamancae Theologiae vocabat, intellexit, Gadibus appulisse duos Patres Christophorum de Gryalva, & Thomam Dombidas, Procuratores Provinciæ Paraquarjæ. Reputans prout secum magnum opus animarum, & desertissimas gentes, & inter has maturos Evangelicæ messi agros, modò sat operiorum esset, ex iam ipse Apostolico ardore correptus est, ut esset in numero eorum, quibus ob bringerer Missio in Paraquaria. Sat agebat prout omnibus modis eam gratiam à Superioribus consequi. Dubia diu fuit deliberatio, tum quod nostri Præsides nollent se privari tam præclaro homine, tum ne vocanti illum Dao se opponerent. Ad ultimum voti damnatus est cum inexplicabili gaudio. Profectus est igitur ex sua semper dilecta Provincia non sine sensu omnium Sociorum ac familiarium condiscipulorum. Antequam havim consenderet, initiatus est sacro Presbyteratu Ordine Anno 1681. Vix è portu solverant, quando percommoda sè Viro obtulit occasio suas vistutes, maximè charitatis exerendi. Nam cùm in principio statim navigationis consueta éacostomachia etiam suis itineris Socios, quorum doceabant, propè omnes travisser, postea autem graves alii infirmates accessissent, Octonis nostrorum defunctis, solus P. Zea omnibus omnia faciens est. Non duntaxat enim ægris famuli, sed & coci servitia prestabat, & arte quidem, quam nunquam didicerat, nisi

magisterio charitatis, supplentis experientiam. Nostris revalescentibus, operam charitatis transtulit ad rectores nautas. His adfuit sacris alloquiis, & cohortationibus, excipiendis eorum Confessionibus, & id genus religiosis functionibus, quarum nullam spernebat, etsi vilissimam, & despiciens. Atque hac ratione trium mensium navigationem transagit cum miro profectu plurimorum, ad sa niorem vitam redeuntium. Ad hoc facilius efficiendum utebarur furentis maris tempestibus & naufragiorum periculis, quæ se solis vel obstinatissimas animas ad aliquam salutis curam habendam compellere possunt.

Quid præclarum post suum in Indiam adventum ubique egerit, in quibus negotiis totius vitæ tempus exegerit, rescrire non posui, partim quod potiore tempore remotissimus à me vitam degeneret, partim quod plerique nostrum, qui Virum proprius nondavit, vita jam excecerint. Id tamen mihi constat, illum à primò statim ingressu in Provinciam Superioribus magni estimatum fuisse. Unde illi mox delatum fuit officium Ministri in præcipuo, & maxime totius Provincie Collegio Cordubensi, ubi juniores nostri, quæ Noviti, quæ Scholastici, educantur. Postea egit Superiorem Missionum ad flu men Uruquayum. Visitandis subin Chiquitice Missionibus cum potestate Præfectus est, vices Rectoris in Collegio Cordubensi, dein ipsum officium Rectoris in Collegio Urbis Corrientes dictæ sustinuit. Tandem cursum vitæ absolvit in munere Præfidis Provincie per totam hanc Regionem, quæ lacè porrigitur.

CAP. XIX. §. 5.

1. *Paupertas Patris Zea,* 2. *Sui abnegandi Studium.*
3. *Abstinentia.* 4. *Obedientia.* 5. *Charitas, zelus animarum, patientia.* 6. *Ejus obitus.*

Nunc animus mihi est, aliqua de Patris Zea virtutibus commemorare, sed paucæ; nam singula ejus præclara, & heroica acta describenda transmitto fulori calamo.

Initium duco à religiosa paupertate. Hæc ex ejus vestitu elucebat tam evidenter, ut nonnemo Missionariorum joci gracia dicere sciret,

keret, vestem Patris Zea plus *accidentium* quam *substantia* habere. Centones enim centonibus assutus mirareris, non alterius artifice manus, quam iphus Patris, miserè consarcinantis. Nunquam alias admissit vestes, nisi essent veteres, & decretissime, frustillatam deciduae, quæ cohaerere diu jam corpori nullo pacto poterant. Fortè cum tanquam Praeses Provincie ad urbem boni aëris pervenisset, P. Joannes de Alzola, qui ipsi à secretis erat, rogavit, ut saltem in Urbe honestiorem togam indueret, quando vetus penitus lacera, albican-tem potius quam nigrum colorem præseferret. Secus enim, si suam exuere abnueret, se quoque coactum iri, ad deponendam suam togam, & viliorem assumentam, nempe ejus togæ consumilem. Ad hæc P. Zea reposuit. Quin jubeo, ut R. V. suam sibi togam retineat, & meam mihi relinquat; in hac enim meæ sunt deliciæ, eandemque pluris æstimo, ac omnes pretiosissimas Regum ac Cæsarum purpuræ. Totus cubiculi apparatus erat rete, somno necessarium, abeque omni stragula aut pulvinari. Præter hoc vidissem nihil, nisi aliquot pios libros cum S. Crucis effigie. Breviarium horarum Canonicarum tam obsoletum, & detritum usurpabat, ut ex eo debitum Sacerdotis pensum præstare non posset, nisi maximam horarum partem è memoria recitasset.

Potissimum eius thesaurum constituebant variæ genetis instrumenta 2.
poenitentiae, nempe cilicia, asperæ ex fato ferreo catellæ, armatae
acutis clavis crucis, & id genus plura armamenta sacra, quibus cor-
pus suum in servitutem redigebat, incusso etiam illo salutari timore,
quo se contra se ipsum vel Gencium Apostolus olim obarmarat.

In itineribus famam levabat buccellâ panis cum vilioribus aliis, 3.
quibus non nisi pauperes Indi vescuntur. Nam cibos, quibus hic locorum Europæi solent vesci, per multos annos ne quidem gustavit,
contentus sylvarum fructibus. Neque enim per saltus & solitudines,
quas peragratabat, aliud facile se cibus offerebat. Et in hac quidem
paupertate & abstinentia rara læto erat animo, ut tempore postremi
mordi admodum grave illi accideret, illas quasi ægrotorum cupedias,
& commoda admittere, quæ Societas Iesu suis ægrotis maternè in-
dulget.

Paupertate & abstinentia nihil inferior fuit Viri obedientia, cujus 4.
mirifica dedit specimen. Erat sanè P. Zea, ut postea videbimus,
Vir extraordinarii zeli in bonum animarum. Nihilo tamen minùs

pluribus opus non fuit, quam nuru Superioris, ut desertā Guranicā Missionē, ubi incredibiles fructus colligebat, in solitariam alieujus Collegii cameram se reciperet, citra aliud officium, quam ut in Scholis inferioribus juventutem instrueret. Alia vice dum totus quantus erat in eo, ut numerōsum Barbarorum gregem in gremium Marris Ecclesiae transferret, facto jam felici Missionis auspicio, ad voluntatem ramen Superiorum tantum opus citra moram interrupit, iturus ad Urugnayenses Missiones. Id quod perinde fuit, ac migrare ex una terrauei globi parte ad alteram ejus partem per mille, ducenta milliaria. è diverso ex eadem obedientia alterum iter ipsi alias faciendum erat, quod quidem 24 horas non excedebat, sed per viarum difficultates totidem dictum impendium exposcebat. Postremū hæc ardua obedientia omnium maximè in Viro resplenduit, quando ingens opus convertendi Zamucos, summo fervore cœptum, subito intermisit, iuslus præfle Provinciæ. Et verò fatebatur ipse, sibi difficillimum accidisse, & nulla alia occasione naturam ita refractariam fuisse, quam ea vice. Attamen, licet eo onere officii se libere rāe haud difficulter potuisset justis ex causis, citra omnem excusationem Majorum imperio acquievit, studio solius obedientiæ.

Quod autem in hoc Viro maximè mirandum, ille zelus animarum est in Barbarorum conversione. Nam fidem Christi propagare, sive hoc fieret per instructionem Neophytorum, sive per reductionem Ethnicorum, non tam ipsius virtus, quam naturalis & congenita inclinatio esse videbatur. Unicum proinde quietis centrum, una vivendi ratio illi erat adductio animalium ad cognitionem, & amorem Dei: cæteris in negotiis nihil admodum solatii capiebat. Si quis tempore infirmitatis illum recreare intenderet, non erat aptior modus, quam inferre sermonem de novis expeditionibus ad bonum animalium, de pia quin sancta Neophytorum vita, de novis Ethnicorum Reductionibus. Utinam apponere huc possem aliquor ejus epistolas, ut omnibus constaret, neminem unum ex mundi amasis sua prava voluptatis desideria ita prodidisse, ut prodidit Evangelicus hic Operarius suos sanctos, & ardentes affectus ad promovendum Dei honorem. In consideratione hujus non adeò mirum jam videtur, quod invictâ patientiâ omnes persecutiōnes tulentis, & minima quæque damnare Christiane reparare fatererit. Colligere id licet ex ejus epistola, in qua inter alia sic scribit: *Major mihi honor aliunde obvenire non*

non potest, quam à persecutionibus, quandoquidem recensere Chiquitosrum Christianorum promovere contendo, qui ab ipso sui principio tanto labore meo & fadoze fecit. Magnitudinem laborum, de quibus paucis his verbis meminit, facile est credere, si attendantur hinc conditio Barbarorum, qui vulnu tenus homines, moribus autem brutis animantibus familes erant: illinc paternus amor, quo Barbaros illos, non secus ac filios suos complectebatur: dies enim noctesque laborabat, ut eorum corporibus sèquè ac animabus provideret: nunc famelicis de cibis & potu, nunc sègris de medicina prospiciebat. Alias ulcera, & vulnera languentium mundabat, ut natura exhorresceret: alias lites & tricas odiosas componebat, id quod cum insigni moderatione & incredibili amore confidere solebat, ideo solummodo, ut necessariam pacem & concordiam inter dissidences stabiliret. Quod postremum præstare hoc difficilius cadebat, quo major his Neophytis ante fidem susceptram libertas & mos erat, suas similitates committendi arbitrio armorum, & sic finiendi. Hæc & ejus generis plura ipsi vel agenda, vel toleranda fuerunt in gratiam Indorum. Evidem ista tam gravia non omnium viribus commensa sunt, ut etiam aliquibus impossibilia videri possint. At verò noster Apostolus continuavit hæc durissima per tot annos tanto cum fervore, ac si recens semper inchoaret opus Evangelicum. Quodsi totis viribus quandóque exhaustus languebat, velut apud Chiquitos ipsi contigit, mox reparatis viribus pristinis, laborem novo ardore prosequebatur. Accedit his arduis, quod difficilimum esse solet, nempe necessitas discendi tot disparatas, & Barbaras linguas, quas tamen ita feliciter comprehendit, ut vel ipsi indigenæ, linguarum gnari, alienigenam illum vix crederent. Ad has totā vi-tā tam graves molestias devorandas solus impulit animarum zelus. Ed enim adegit iste Virum, ut parem pueris se faceret, & verbum unum post alterum edisceret, ipsorum Barbarorum discipulus spontaneus factus. Ultimum suum, & summum officium in administranda Provincia eodem amore, quo animarum salutem promoverat, erga nos subditos obsignavit. Nam erat in omnes & singulos liberalis, amabilis & comis, nec potestate suam exerebat, nisi regula obedientiae juberet. Itaque à nobis vicissim amabatur ob placidum agendi modum, & minimè fucatum, quo cor ejus, & os conspirare cernebantur. Sed quantus amor erat, tanta erat nostra reverentia, ut tanquam Virum sanctum coleremus.

Cor-

6. Correptus denique febri, aliisque symptomatis, cùm de periculo
vitæ commonitus est, nihil horroris præ se tulit, ut potius heroo
animo se ultimæ pugnæ pararet. Erat eo in articulo summa illi in
DEUM fiducia, cuius bonitas indulserat eidem pro singulari gratia 48.
annos in Societate Jesu, 38. inter Indicos labores. Evidem incolæ
nostræ Collegii Cordubensis statas precandi horas, & spontaneas ca-
stigationes corporis sibi sanxerant, ut Bonitas Divina suum sibi Supe-
riorem dilectissimum prolixius concederer. At Deus, ut præsumi-
mus de ejus benignitate, suo fidelî Servo cœlestè meritorum præmium
non diutiùs differendum judicavit. Ergo eundem ipso festo SS. TRIA-
dos è terris ad cœlum evocavit, quæ terras inter piissima, & intensa
ad Christum Crucifixum suspiria & Colloquia dereliquit, munitus
pridie omnibus morientium Sacramentis. Hunc ipsum postremum
diem transegit citra omnem mortis formidinem, quin tam tranquillo
animo, ut etiamnum capax fuerit ordinandi aliqua in bonum Provin-
ciæ. Ætas ejus se extendit ad 65. Annos; dies mortis fuit quartus Ju-
nii Anno 1719. Terræ mandatus est eodem adhuc die in præsentia
D. Episcopi, & multorum Religiosorum: item politici Senatus, &
præcipuorum ex Nobilitate cum populo copioso. Reliquias Vene-
rabilis Patris, puta, libellos, & penitentiæ arma nostri sibi partitò
vendicârunt, tanquam sacra lipsana à Viro, Apotheosi digno,
ob tot conversas animas de Catholica Ecclesia
optimè merito.

CAPUT

C A P U T X X.

De continuata Missione apud Zamucos per P. Michaëlem de Yegros, & Fratrem Albertum Romero, quorum posterior à Barbaris mactatur.

§. I.

1. Iter Patris Yegros ad Zamucos. 2. Cupide excipitur ad iisdem. 3. Difficultas nova Colonia ex aqua, & victus penuria.

Renuntiatus novus Provinciae Praeses Rev. P. Joannes Bapt. de Zea subornarat sui loco P. Michaëlem de Yegros, ut elapsò pluviarum tempore cum Fratre Alberto Romero ad Zamucos se conferret, cœptam recens Reductionem S. Ignatii constiturus. Itaque P. Yegros signatum sibi tempus prævertendum rebatur, ut maturè de loco idoneo prospiceret, & simul sibi à periculo caveret ex mora, non offendendi scil. in via necessariam scientibus aquam. In eum finem initio Aprilis 1718. profectus est. Vix autem sylvam Zamucorum attigerat cum Sociis, cùm advertit, se nimis serò iter instituisse; nam aquæ penuria illum cum suis regredi coëgit. Hæc aquarum inopia plus satè pensata est, cùm altera vice mensè Septembri suum iter aggressus est; tunc enim pluviae tam copiosæ ruerunt, ut agri, & prata cucuratum superfusis undis stagnarent, Pater verò viæ terminum ægrè consequeretur. Paterid ex ejus literis, quibus memorat, si crebrò inter undas quasi natasse, non sine continuo interitis periculo, ex quo tamen Deus ipsum eripuerit. Sed & seipsum in discrimine identidem animabat recordatione immanium laborum, quos Antecessor & primus Apostolus eius loci P. de Zea exhauserat. Superata difficultiori viarum parte, aliquot Indos Christia-

nos præmisit cum bellè exornato baculo , & vestimento pulchrè colorato , quod donum præcipuo Caciquio deferrent . Cum his munieribus ubi pervenerunt , non sine honore suscepisti sunt , & ab ipso Caciquio ad mensam invitati . Totum autem hoc convivium constabat solis certi generis radicibus in *Sylva erutis* , & uno aquæ vasculo . Defectus enim fontanæ ibi locorum tantus est , ut se felicem quis reputet , si tenui ex scatebrâ tantillum obtineat , quantum suppositâ volâ capere poteat .

2. Biduo post , quām advenerant , Christiani cum loci Caciquio , & subditis aliquot P. Missionario obviām iverunt , exceptūmque de via quinto Octobris die ad illum locum deduxerunt , ubi priore Anno P. Zea Crucem erexerat . Difficile dictu est , quanto gaudio exultarit optimus hic populus , quod sua in regione aliquis Missionarius modò versaretur . Maximus Caciquiorum , qui alias Indos morum honestate multū superabat , prolixas egit gratias nomiae totius gentis pro auspicio Patris adventu . Addidit Caciquius , se non absterritum premente fame & pauperie , quam hic locorum inter suos populares pati necesse habuit , attamen inde discedere noluisse , quin nec suis licentiam dedit alio in remotiora migrandi : atque hoc ea tantum de causa , quod bona spe constanter se sustineret , fore scil . ut brevi Missionarius adventaret : Præterea saepius aliquos suorum dimisississe , quandoque seipsum excurrisse , nempe exploratum , an non aliquis Patrum se in viis conspiciendum offerret .

3. Quod major igitur populi lætitia , eo majus fuit solarium , quo animus Patris Yegros perfundebatur , præsertim cùm videret , quām functuosus Patris Zea impensus labor , & sudor esset , quām copiosa cœlestis benedictionis pluvia ex eodem enara fuisset . Cæterū nullā morā interpositā cœpit cum illo Caciquio , & præcipuis ex populo tractare de negotio sui adventū , nempe de condenda nova Colonia , In hunc finem cum bona eorum venia liberum sibi esse voluit , ut datis cum duotoribus singulos eorum vicos perageret , locum Reductioni aptissimum quæsitus . Hunc autem sibi obventurum sperabat versus occasum , haud procul à fossa salinaria . Circa hanc enim dari idoneum Coloniæ tractum audierat ob commodum aquæ , ex adjacentibus montibus scaturientis , præsertim ob res educando pecori servituras . Eodem insuper consilio magnopere intendebat , ut ea ratione osteris Chiquiticis communitatibus propriis jungeretur , & via ad illas

Ias multò brevior aperiretur. Responsum Caciquii ad ista perscribit Pater his verbis ad P. Joannem Patricium datis: Cum Caciquius hoc meum propositum intellexisset, ingemiscere caput, & clamare: mi Pater, essem enimvero ingratissimus, & abeclissimus mortalium, si post tantum à te exhibitum amorem presumerem, in quacunque re tecum mendaciū agere, aut datā repulsā te contristari. Itaque, et si fidem mibi vix dederis, coger tamen sinceram proferre relationem, quod nimur in tota regione nostra illum tot commodorum, ut opinari, trahit non sis reperturus. Nam quidquid in præsentib[us] hoc locorum situ cerni, hoc & non plus in ceteris provinciis deprehendes. Esto, quod tempore pluviali per exundationem fossa aliquot & lacuna inebriantur, tamen pauci post mensibus exarescunt. Ea causa est, cur dissipati vitam agamus, necessariō invicem divisi, unicè, ut cibum & potum conquiramus. Hoc Caciquii responso non abserritus, plura & validiora rationum momenta in medium attulit, prout DEUS ingebat, ut me cum via ducibus finaret proficiisci ad occidentis regionis pagos, visitaturum eorum quoque Caciquios. Ad qua rursum Caciquiu: mi Pater inquietabat, quām rebementer te amo, tam afferanter tibi edico, te in præfutura profectio[n]e cum suis vel ex sola siti animam exhalaturum. Usque huc Patri epistola, qui hac instructione accepit, se subduxit, negotium isth[oc] Superis commissurus.

In ea Patri absentia Caciquius suos ad forum convocat, exprobans, quod aliqui eorum mendaciis Patri imposuissent, scil. ingerendo, ceu foret in regione sua commodior occasio erigendæ Communictatis. Querebatur præterea, se ob falsas ejusmodi gerras pudore suffusum iri, quibus Patri ansa opinandi facta esset, quasi dolis agere voluisse, subticendo, quod tam ardenter avebat nescire. Denique severum omnibus dedit mandatum, ut universè, quidquid ab eis Pater requireret, ultronei obedirent. De hoc Caciquii ad suos admonitione intellexit Pater post finitum orandi secessum, qui in priori narratione ita pergit: *Hac instructione accepta starni ipsis proponere, an non placet extra miseras & sterculosas terras suas in unum locum sese congregare ad conflandam Reductionem: nimur ubi eorum regio contermina est Campū Japerarum, & Cucararum.* In transitu enim me observasse dicebam, valde aptam stationem ad præfixum scopum fore. Quapropter ad me citavi Caciquium, cui meam sententiam declaravi. Sed simul ac mensem meam aliquatenus intellexerat, interrumpens sermonem, late ore respondis, esse enimvero bonam electionem, cum fibi presenti in eodem loco

explorata essent omnia, & summè approbata: sperare se proin bonum rei successam. Asseverabat praterè, quod in vestigio cum suis subditis, & finitimus populi ad destinatum locum suisset Patrem secuturus, nisi agrorum fruges obstararent, & aliquorum sementis nuperrimè facta. Deinceps se nequam permisurum ajebat, ut ab hoc tempore aliquid sereretur, sed facta messe suos populares deducturum ad designatum locum: Interea velle se dare via ductores ex primariis, me comitatus ad omnia ritè exploranda. Hoc constituto visum est mihi, ut interim post duos dies redirem ob aqua utili perniciem; per biduum enim commorationis hic mea bibendum erat ex lacuna, plus borå hinc distante, ubi plus luti, & cani, quam aqua extabat. Sub nocturnam quietem, cui populus sese jam commiserat, ad me venit Caciquiu cum adulteriorebus aliquot Indi, solatium allaturus biu verbi; Pater mi, ne tristis; confirmo enim tibi, me post annum in nova habitatione peractum, iter cum meis institutum trium dierum trans montes usque ad Zamucos, olim amicos nostros, in decem Communidades, nostris pares, distributos. Inde intervallo unius diei, ubi montium juga definunt, initiam sumunt patentissimi campi, qui ab innumeris populis inhabitantur, sequentur usque ad illos terminos, quos nos Hispanicos vocamus. Hi perpetua bella gerunt cum una & altera parte nostra regionis, cuius incolas L'Ingaranos nominamus. Hac notitiam à Caciquio accepit me valde letari ostendebam, utrum ad votum meum, maximè cùm adderet, assignaram habitationi stationem universis summopere placere. Ad ultimum cùm alios insuper populos non procul diffitos obiter commemorasset, valedixit, domum repetiturus. Hucusque verba Patris Yegros. Cum vero Pater postridè discessum pararet, repentinus clamor & planitus in populo exortus est. Nempe quia magno sancto fidei desiderio flagrabant, dum ingratumque accidebat, si Missionarios eos desereret. At cùm Pater denique sponderet, se brevi redditurum, acquieverunt. Quin erectis in coelum manibus Deo supplicabant, ut Partis iter prosperaret, & redditum ejus maturaret. Demùm populo copiosam à coelo benedictionem precatus iter atripiuit cum duobus à Caciquio datis communibus Zamucis. Cum his 16. Octob. eodem Anno 1718. ad Communidatem S. Joan. Bapt. cum extraordinario incolarum gaudio delatus est. Studebant singulari charitati, quam exhibebant duobus peregrinis, futuri Christianis, ut his obsequiis definiti, majorem sacrae fidei estimationem & desiderium conciperent. Verum P. Yegros omnium rationem dedit Rev. P. Joanni Fernandez, qui visitans

die

dis hisce Missionibus erat cum potestate constitutus. Nec poterat P. Fernandez satis laudare divinam Bonitatem, quæ tam fortunatum rei successum indulserat. Neque diu cunctatus, illico duos, cum P. Yegros ad vectos, Zamucos ad suum Caciquium remisit cum monitis, ut Caciquius cum suis interea circumscriptam propè Cucurates habitationis sedem adiret: quòd P. Yegros cum altero Socio sine mors esset securus.

CAP. XX. §. 2.

1. Fundanda Reductio S. Ignatii, prater omnem spem intercidit. 2. Violenta à Barbaris mors Fratris Romero Soc. JESU, & duodecim Christianorum.

Quis jam sibi persuaderet, tamùm ad Dñi gloriam & tam laboresè suscepturn, tam feliciter (ut videbatur) ad finem deductum opus, de repente potuisse in nihilum redigi? Et quidem tam fatali casu, ut ab eo usque tempore effici potuerit nihil, ut ut in opere instaurando laboratum sit summo fervore. Plerique omnes causam infastæ adeò vicissitudinis referunt ad innatam Barbaris mutabilitatem. Ego autem, si mentem meam explicem, potius sentio, ex altioribus nempe causis ea omnia accidisse. Cum enim opus hoc aliud non sit, quam salus animarum, quod primariò in execuzione pender à Dño, hujus ipsius providentia sèpè permittit, ut omnis humanus conatus, rei perficiendæ adhibitus, optato successu careat. Arque hoc ob eam potissimum causam, ut nostrarum tenuitatem virium agnoscamus, ut soli divinæ gratiæ in acceptis referamus, quidquid nostrâ veluti operâ, doctrinâ, industriâ prosperè actum reputare potuissimus. Hæc quoquaque modò se habeant, transimus nos ad infelicem Missionis hujus interitum.

P. Michaël de Yegros, cum Fratre Alberto Romero ex Reductione S. Joannis iterum profectus erat Anno 1719. Mense Augusto. Sumpsierat secum, quidquid ad peragendum Divinum Sacrificium, & ordinandam novam Ecclesiam requirebatur. Jamque designatum novæ Communitati S. Ignatii locum attigerat, quando vacuum omni habitatore reperit. Ex Indis subin exploratura missis, intellexit, tuggedia eorum in cineres redacta esse, ipso vero aliquot dierum intervallo

ad piscosum lacum sese congregâisse, impeditis post se viis, ne quis facile sequeretur.

3. At verò Frater noster Albertus ea de causa absterrei non potuit, quod minùs profugos investigaret, inventosque denique sui promissi admoneret. Barbari monitum æquo animo accepisse visi, simulabant, eeu vellent confessum promissis stare. Eo in proposito iter cum Fratre inierunt; cujus amabili conversationi & ipsi blandis verbis & gestibus respondebant, donec tandem 1. Octobris Anno 1719. palliata eorum perfidia se ipsam prodidit. Mactarunt enim principiò duodecim Christianos crudelem in modum: Dein Caciquius ipse Fratrem Albertum, collo apprehensum, impasta ponderofæ sat's clavæ acie stravit, fissio in duas partes vertice. Paupere dein præda potiti, in fugam se Barbari latrones conjecerunt. Et quoniam formidabant à Chiquitis vindictam, tam profundè se abdiderunt, ut longo tempore non reperirentur. P. Michaël de Yegros ubi per duos fugâ elapsos Christianos triste nuntium accepit, indoluit vehementer inauspicare Fratris excursioni, quo ipso casu coactus est, veller, noller, regredi. Christianæ verò Communitates necem tam pii & religiosi Fratris dignis lachrymis sunt prosecuti. Memores ergo plurium ab illo acceptorum beneficiorum honoratas pro viribus exequias eidem celebrârunt. Quoniam autem ejus religiosa sanè vita præconium meretur, cum hoc ipso caput præsens finiam.

CAP. XX. §. 3.

Vita, & Virtutes F. Alberti Romero, è Societate JESU.

1. Natus est à copiosis Parentibus, Indias petit mercimoniis causâ post opes ad inopiam redigitur, sed ad salutem ejusdem. Fit Nostris à familiaribus obsequiis, atque etiam Catechista, & Operarius Manualis, agrorum insuper curator. 2. Sanctitati interim studet, orationi & mortificationi deditus. A Sathanavis-

*visibili infestatur per triennium. 3. Societati ad-
legitur, pro fide dein occisus, ut dictum.*

Natus est Frater Albertus Romerø, Segoviæ in Hispania Paren-
te spectabili, multarum facultatum mercatore. Incessit hunc
subin desiderium lustrandi peregrinas terras, suæ fortunæ veli-
ficaturus. Eo fine in Societate aliorum mercatorum Regnum Peru-
num adiit, tam prospero successu, ut brevè magnas opes colligeret.
Usus deinde est ejus operā tam Regium dicasterium, quam ipse Archi-
Episcopus Chuquisacæ in gravibus negotiis pro bono publico. Verùm
ut terrena hæc mutari solent cum fortuna, qua nihil instabilius, ita
prosperæ Alberti res subiò aliam faciem induerunt. Quippe intra
per breve tempus, (causam nescio, nisi fuerit ipsius Numinis disposi-
tio, ad conjugendam sibi arctiùs hanc Animam,) brevè, inquam,
perditis cunctis opibus ad extremam inopiam est redactus, sed non sine
alterius generis lucro. Nam hæc perfidi mundi strophatam alcè in cor
hominis descendit, ut animum suum paulò diligentius colligeret.
Reputans proinde secum, quæd omni suo labore, & industria non tan-
tum nullas terrestres opes, sed nec meritum celo promerendo cumu-
lässet, indoluit suæ socordiæ, cum proposito deinceps vocandi Deo,
& Animæ saluti, hoc est, impendendi reliquum vitæ querendis du-
zaturus, & cœlestibus divitiis ex meliore jam mercandì arte. Hoc
tam liberale propositum Divinæ Bonitati magnopere placuisse even-
tus docuit. Solet enim liberalitas Domini persæpe Operariis, qui ultimâ
horâ in vineæ labores venirent, eadem mercede Divina remunerari,
quæ datur à primo manè laborantibus. Ea tempestate solebant aliqui
pii Hispani in tractu urbis Tarixæ eleemosynas corrogare, pauperibus
Chiquitis annuatim de more mitendas. Cum hac eleemosyna aman-
dârunt Tarixâ Patres nostri dictum Albertum, qui tunc temporis nec-
dum Religiosus ibi versabatur, Patribus oppidò familiaris. Hoc
charitatis obsequium, pro bono rei Christianæ suscepturn, bonus
Deus Alberto abundè rependit. Nam cùm recentium Christianorum
piam ac laudabilem vitam, nostrorum simul Missionariorum Apostoli-
cos labores consideraret, vehementer enim stimulum sensit Dñs arctiùs
se devinciendi, & superstites vitæ dies exigendi in Ecclesiæ Chiquisi-
æ obsequiis & ejusdem bono promovendo. Nec instinctui huic ob-
secundare distulit, dum in vestigio cœpit Indos instruere in variis op-
ficio.

sciorum genere, cum iisdem Sylvas excindere, terram aratio, & aliis modis vertere pro semente, domi vero ægros, aut ætate fractos senes paterna amore curare. Verbo, Albertus omne id aggressus est, quidquid amor & necessitas Indorum ipsi suadebat. Singulari tamen modo amorem erga Neophyros præ se tulit, quos tenerè diligebat, ceu pectori sui inclusos. Unde ab illis ægræ avellebatur, sine quibus versari, vel ad breve tempus non posse videbatur. Neque absterrebatur per inconditos Barbarorum mores, cùm in istis non tam exteriora, quam animæ, Christo redemptæ, pretium spectaret.

2. At enim in medio horum laborum, sponte susceptorum, profectus sui in morum Sanctitate nullatenus est oblitus; solebat enim frequenter animum suum in oratione recolligere, sub qua profusa ubertim lachrymæ satiæ testabantur, quanta è cœlo hauriret solatia. Indigebat sañè his ad pugnam constanter pugnandam, ab inferno hoste oblatam. Ringebatur scilicet Orcus, quod illiteratus senex in via Christianæ perfectionis tantos progressus faceret, & unà tot animas fauibus ejus eriperet. Itaque diu noctuque Alberto infestus erat obiectis horribilibus spectris. Durebat hic conflictus per integrum triennium, sed ad maiorem nimirum laudem & meritum semper vincentis Alberti, qui à Deo, & Angelo suo Custode animatus, nunquam se superari est passus.

3. Ego quidem credo, quod Deus tantam constantiam remuneratus, tam ardens desiderium ineundi Societatem nostram in illo accenderit. Sed non consulto prius Admodum R. P. Præposito Generali ea gratia homini tain provestæ ætatis conferri non poterat. Ergo cùm id longius sibi tempus posceret Romam usque, P. Vice-Provincialis Ludovicus de Roca desiderio Alberti aliquatenus satisfaciendum putavit. In numero proin eorum Fratrum, quibus S. Ordinis Vota edere non nisi in mortuali lectulo licet, (Donatos Hispani vocant,) recepit interim, donec Româ licentia adveniret suscipiendi hunc veteranum Candidatum. Sed enim Deus prævertit hoc tempus, dum Albertum gloriofa morte in cœlestem Societatem transculit.

CA-

C A P U T X X I .

De variis Cafibus aliarum Reductio- num ad Annum 1717. & 1718.

§. I.

*1. Chiquiti Christiani funt aliis Indis Apostoli. 2. Re-
ducunt multos ad Fidem, à qua vel solum nomen
Mamalucorum absterret alios.*

Injuriam facturus esse in zelo recentium Christianorum in Chiquitica Ecclesia, si intermitterem debitem illis praconium. Illorum enim operā Dei Gloria, & numerus rectè Credentium magorem in modum auctus est. Hic igitur apponam, quid hoc in genere apud diversas Reductiones contigerit. Initium facio à Communitate S. Xaverii. Hujus ergo incolae Christiani in duplice diverso loco Missionem instituerunt. Aliqui eorum, natione Zamali, illos Etnicos indagârunt, quos jam prioribus Annis repererant, sed defensu interpretis re infecta deserere debuerunt. Erant hi Indi nomine Guarayi, ad quos cum Christiani altera vice pervenerant, peramicè excepti sunt. Et quamvis Interpres denuo desideraretur, tamen nulli Guarayiorum solis signis, ac nutibus blandis persuasi sunt, ut Christianum gregem sequerentur. Alter Christianorum manipulus, qui solos Pinnocas numerabat, expeditionem ad interfactores Ven. P. Lucæ Cavallero, nempe Puyzocas adornârunt, quin tamen finem suum conquererentur. Nam cum ex itinere in pagum Cozocarum delati essent, incolæ, in agrorum labore tunc occupati, improviso horum adventu ita sunt perterriti, ut præsentem sibi hostem interpretarentur. Itaque omnes præcipiti fuga se subduxerunt. Pauci eorum à fuga retenti sunt, cum quibus nostri vicum quidem subierunt, sed neminem ex incolis ibi invenerunt. In tuguriis tamen cemeabant pulchra, plumis exornata scuta, in cubilium suorum lateribus pendentia: Itas oculis occurrerat integer cumulus ossum humanorum: Imò & recentia humanæ car-

mis frusta , ex quibus palam siebat , hos populos esse Anthropophagos . Cæterum honestè vestiti incedunt : In modo vivendi quidem , sed non item in idiomate concordant cum Bapresia , & Corsiricia . Quos ex di-
ctis Anthropophagis Christiani secum abduxerant , erant sex & triginta .

S. Perrò Christiani ex Comunitate Intemeratae Conceptionis vi-
tæ rurunt Corsicas , sed majore conatu , quām fructu , equidem Socios
viæ secum artulerant duos alios ejus Nationis , quos biennio abhinc ,
cum hunc iplum quoque populum inviserent , secum in suam coloniam
abduxerant . At neque hi populares aliquid effectum dederunt , sedu-
ctis à malo genio Barbaris ea suspicione , ceu comites cæteri suorum
deorum popularium essent pestimi Mamaluci , aut certè hostes , in ser-
vique ipsos abstracturi . Nihilominus nostri ad qualem qualem refe-
ctionem sunt invirati , & fructibus pasti . Accidit autem , ut ex alio lo-
co integra Barbarorum caterva collecta irrueret , Christianos jactu te-
lorum pulitura . Nostrí , licet vim vi armati repellere potuissent , ut jus-
si erant à suorum Caciquio , nihil tamen aliud egerunt , quām ut in-
tortas sagittas caute declinarent , executuri eo facto Legem Christi ,
solentis , malum malo rependi . Tres Christianorum sub hac irru-
ptione Animam posuere , cæteris non sine vulneribus domum re-
cessis .

Duplex præterea alia Christianorum cohors ex Comunitate
S. Raphaëlis sacram fecit excursum . Et prima quidem , quæ ex
meris Taubis constabat , prædam reportarunt reductis nimisrum qua-
dringentis & octoginta Ethnicis Bacufonibus . Altera autem turma ,
numerans meros Tabicas , experiundi gratiâ Lutucanes adierunt .
Ex hac turma unus Chiquitus , qui cum aliquot Sociis paululam ante-
cesserat , naviculam in flumine conspexit , quam principiò credebant
esse eorum Ethnicorum , quos quæstui veneerant . Idcirco sub fructum la-
tendi causa se tantisper reduxerunt , dum propior fieret lembus . Ve-
rū ubi Comitis ductoris Chiquitici deprehenderunt in navigiolo
unum nigricantem Brasiliū , duosque alios Indos , altū exclamâ-
runt : Mamaluci ! Mamaluci ! quo dico fugam accelerârunt . Solus
Chiquitus in arena constitit , in quem nigricans ille arcum suum jam-
jam intendebat . Id cùm lentius faceret , inclamavit Chiquitus alta
voce : Ne me occidas velim ; aquæ enim Christianus sum , ac tu : Nec lade-
re se cupio . Ut verò hosti nigello Chiquitus priorem fidem faceret ,
ostentavit effigiem Cœlestis Reginæ cum Divino Filio in brachiis hæ-
rente .

rente. Tum verò hostis arcum intentum cum telo remisit, ac pronus in genua ante Statuam solum minus demisit. Interea cùm reliqui Neophyti, quorum 150. erant, se collegissent, secundùm ripam fluminis longa serie se stiterunt. Ibi ergo Dux Mamalucus propior factus, unum Chiquitum, Guaranicæ linguae gnarum ad se vocavit. Ex hoc quærebat, quinam essent? qua de causa hic morarentur? Cui Chiquitus respondit, se esse Filios Patrum Missionariorum (hoc enim nomine se hic locorum vocant Neophyri,) præterea omnes hos esse Christianos ex Reductione S. Raphælis: Excurrisse autem ad iustigandos cœcos Indos, quò lumen veræ Fidei aspiciant. Hic ipse scopus noster est, reponit Dux Mamalucus, sed scias velim, universos hujus tractus Barbaros nobiscum fuisse abstractos. Postea perrexit quæretere, quis Patrum illos in Fide instruxisset? quinam cum illis unà venissent? & quos Caciquios haberent? Ad duas primas quæstiones candidè noster respondit, nempe & Philippum Suarez suum Millionarium esse, se tamen sine illo solos huc advenisse. Ad tertium quæstum plus quam Indicâ Astutiâ reposuit, nempe numerum suorum esse ingentem sub ducibus propè 60. hoc est, Caciquis. Hoc vix auditio Mamalucus ad suos conversus, plus non dixit, quam hoc: *H̄e homines sunt valde numerosi.* Hoc dicto mox signum ad abitum suis dedit, quem celerrimè atripuit, metu scilicet, ne tanto Indorum numerø, quem credebat, interciperetur. Christiani hoc tam fausto doli successu læti, viam continuârunt usque ad pagum Curuacanum. Ibi in foro in genua procidentes Corollam Marianam texere orando cœperunt, uti nimirum Deus loci incolis conferre dignaretur gratiam agnoscendæ Legis suæ, & amplectandæ. Incolæ interim hoc conspecto, admiratione juxta ac metu siderati stabant, ne haec in malum omen vergerent. Quapropter omnes se fugâ proripuerunt, decem exceptis, qui finitis precibus à Christianis sunt derenti, & facile persuasi, ut Christianam susciperent Legem. Hi ipsi decem Viri sequente Anno tam prosperè egerunt, ut ex sua Patria ducentos, & undecim alios secum auferrent. Atque ex istorum narratione compertum est, multis in ea circum Regione gentes degere, inter quas Merejones, Gurjones, Bacufones, Betaminis, Aripayres, Zipes, Tades, Guaryoes, Subarecas, Paricies, & plures alias.

CAP. XXI. §. 2.

1. Infelix mors Inde Christianæ, sed impudice. 2. Apparet terribilis post mortem, fassa causam damnationis.

I. **C**æcitem ad Christianæ Religionis incrementum non parum contulit funeris casus, qui in Communitate S. Raphaëlis casu juniose Fœmina nomine Isabella contigit. Hæc decimo octavo sæc. Anno sanctam quidem Fidem suscepit, sed secundum ejus Leges vitam suam minorem instituit. Quamvis enim Christiane ritu esse maritata, tamen stimulante turpigenio brutam suam libidinem satiare non poterat. Itaque seposito omni pudore cum casto timore Domini spurcissimi exempli vitam est professa. Nihilominus ne Missionarii suspicione moveret, SS. Sacramenta frequentare non est verita, neque id sine coactis pietatis lachrymis. Verum non permisit Deus, ut rescas illa Ecclesia ex pessimis his exemplis damnatura acceperet. Ergo impudicam ad poenam raptat, Misericordia tamen suæ non oblitus. Tempus enim & ansam pœnitentie indulxit, modo vellet. Fortè in paterna domo noctu dormiebat, cùm repente cœpit horrendis modis vociferari, ut crederetur mentem perdidisse. Suspectabat fixo obtutu in altum ingenti cum horrore, Parentem suum compellans: *Ecce! ecce! maligni spiritus irruunt, me rapueri in orum.* Quo dicto proslit è lecto, fugam capture, nisi parens prohiberet. Interea ab horribilibus spectris ita delassata est, ut diu mensis & sensuum usu careret. Missionarius, qui corporis quidem inveterudinem, non item animi intellexerat, quām citissimè advolat, salutem Animæ in primis curis habiturus. Dum igitur fatalem horam non longè abesse adverteret, more Christiano ad extremum sacro oleo inunxit. Hoc peracto cœpit Christiana monita pro eo articulo suggerere, quæ tamen ægra audire renuit, oculisque à Sacro Medico averbos, certo in loco constanter fixit. Quin se denudare conata, inter impudicos gestus vocabat suos Amasios, quos præsentes putabant. Ex his Pater facile collegit illusionem Diaboli, qui sub aliena forma tales tentationes cieret. Quapropter eò ardentius instigit, ut ægræ accuratam de peccatis Confessionem persuaderet. Verum infelix Animal latens conscientiæ Virus nullo modo prodere voluit. Hanc tergi-

tergiversationem stygius hostis haud parum promovit, qui miseræ aliquantam quietis partem indulxit. Inde Patrem incessit opinio, ceu periculum decrevisset, & appensis S. Ignatii lipsianis invisa Ebrei larva penitus essent fugatae. Itaque cum illum negotia alio avocarent, ægram deseruit, animo statim redeundi. At enim vix aliquor passus domo recesserat, cum ægrotata sacras Reliquias de collo diripuit. Post ista item cœpit amatoriis verbis complices suos adulteros advocate, & inter impudicos gestus quasi quempiam amplexans, infelicem exhalavit spiritum, artonitâ præsentium Consanguineorum Coronâ.

2.

Eodem subin die terræ mandatum est cadaver, sed sequente mox nocte adfuit damnatus spiritus ad fores Parentum suorum, & vocans suum Maritum: *Aperi, inquit, an me non nobisti? Ego sum tua Isabella.* Summè artonitus Maritus surgit, reserat fores. Verùm simul ac conspexit uxorem, Animo externatus est. Ab hac domo transit datum spectrum ad habitationem P. Missionarii, tam expavescenda in forma, ut Pater eodem temporis momento deliquium patiens, collareretur, & vix per dies aliquot se recolligeret. Inde discedens spectrum toram habitationis nostræ Peripheriam & Templum circuivit, percussis crebro ictu Campanis, Incolæ quidem totius Reductionis præ horrore contremuere: Sed nemo unus pedem efferre domo ausus est. Plus terroris dein incussum est inquilinis, quando spectrum obambulando omnes plateas pervadens instar immanis bellua ululare, ejulare, rugire horribiliter cœpit. Neque hoc satis erat, proximo enim die Sorori suæ, & pluribus aliis in specie iterum terribilissima se spectandam obrutus: Nisi fallor, Dao sic ordinante, qui plures tragicæ hujus Historiæ testes esse volebat, ut illi, qui non nisi metu malorum ad frugem perducuntur, minus dubita-

rem de hujus formidolosissimæ Catastro-
phes veritate.

CAP. XXI. §. 3.

1. *Vita & Mors P. Josephi Tolù: mirabilis Visio ejusdem.*
2. *Mors item Surdastrorum duorum statim post factam Patri Confessionem.*
3. *Eiusdem Patris fortitudo sub intentata nece.*
4. *Animabus Purgatorii omnia sua merita transcribit, & post huma Suffragia.*

His quà tristibus, quà letis eventis subjungo mentionem de Apostolica Vita fervidi Operarii in memorata superius Reductio-
ne S. Raphaëlis, ubi diem extremum piissimè clausit 10. Maii
Anno 1717. Eit autem hic Pater Josephus Tolù, natus Poragi in
Sardinia 2. Novembris Anno 1643. In Societatem JESU adlectus
2. Maji 1664. Ad hanc Provinciam delatus Anno 1674. Hic loci
igitur absolutis integrè Studiis Litterarum, Sacerdotio iniciatus, ad
Guaranicam Missionem ire justus est, ubi aliquamdiu utilem operam
Indis illis locavit. Ibidem Deus illi ostendit, quanti labores ipsum
exspectarent. Quippe lecto quodem die Sacro cùm in suum cubicu-
lum recederet, orationi vacaturus, vidi subito velut in ecstasi multi-
tudinem incogniti populi circa se, sibi ipse autem videbatur occupa-
tus in terra colenda usque ad copiosum sudorem, quin ullus ex præ-
sentibus illum tanto labore levaret, vel saltem sociam operam jungs-
ret. Mirum sane habuit Patrem hoc genus ostenti, cuius sensus ad-
huc latebat. At brevi claram interpretationem fecit Majorum impe-
rium, quo iustus est in Communitate S. Ignatii Chiriquanorum Con-
versioni insudare. Hic enim verò populorum quidem satis supérque
circa se reperit, sed apud quos oleum & operam perdidit. Nemo illi
ne ad aram quidem servire, multò minus in domesticis negotiis adesse,
quantumcunque rogabat, & invitabat. Ergo coactus est suismet ma-
nibus hortulum construere, & in sudore vultus sui de victu sibi provide-
re. Quin imò necesse fuit, ut ipse Pater ex sylvis ligna comportaret,
aquam ex fluvio afferret. Movit quidem hic labor admirationem
Barbaris, sed non commiserationem, qua opem ferrent laborantū.
Recordatio habitu ostenti hic eò valuit, ut summa cum patientiâ non
tantum has, sed multas insuper molestias alias toleraret. Neque enim
Barbari

Barbaris satis erat, carere Patrem omni solatio ex suis obsequiis, sed alii etiam modis eidem molesti erant. Inter cætera maleficia fuit, quod equos in Patriis hortum pabularum immiserint; perdito omni laboris fructu. Tandem cum Superiores rescivissent, quām malē impensus esset sudor tam ferventis Viti in terra adeò sterili, inde avocarunt Tarixam ad officium Operarii. Ibi minus quidem laboris, sed plus fructus invenit. Inter alia, quæ in hoc loco ipsi obvenerunt, memoratu dignum est, quod subjungo.

Fabricabat fortè parvulum tubum acuticum ea sola de causa, ut ejus usus quandoque esse posset in audiendis pro Confessione Surdastris. Paulò pōst, cum tubum absolverat, ecce adest ex improviso peregrinus homo, quæritur se ex surditatis vicio non posse, prout veller, rite confiteri. Pater hominem solatus, insinuat, sibi instrumentum esse, cujus beneficio citra difficultatem audire intelligenter posset. Confiterit igitur cum incredibili cordis solatio, gratias agit, abiensque ait: *Nunc ibo ad Sacram Synaxin, dein moriturni.* Nec fundamento caruic assertio; Ita enim factum est, ut prædictum. Fuit & alter, cui paria contigere, simili auditus difficultate afflito. Hic enim sanus & valens ope instrumenti acustici cum Patre omnes conscientiæ suæ rationes ex Sententia composuit, & pari modo post biduum repente vitam clausit. Utriusque tamen mors solatio non caruit ex præcepta spe æternæ felicitatis, quam haud dubiè adierint. Verūm ed minus solarii, ac spci aliis reliquit, qui sèpè admonitus est, ut Animæ suæ statum in tuto collocaret per sacram animi collectionem in Exercitiis, vel saltem ante instituendum iter generali conscientiæ expiatione noxas deponeret. At salutare consilium frivilis rationibus elusit, causatus, se jam non posse. Caro stetit hæc putida negligentia. Nam in itinere gravi morbo correptus, intra paucos dies Animam egit, haud satis feliciter, si humano judicio rem metiamus. Postremum P. Telù Tarixà ad Chiquitorum Missiones tanquam Superior avocatus est Anno 1698. magno Animi gaudio, quod voti compos fuerit factus in illa Animarum cura. Poterat equidem excusare inconstancem valeritudem, quod minus id oneris susciperet. At sancta obedientia illi potior fuit ex eo maximè capite, quod semel nutum Superiorum neglexisset. Nunc igitur Dæi voluntati ultrò obsequens, ad præstitutam se conculic Reductionem. Huic cum multa decessent, multi laboris occasionem præbuis, sed & meriti non vulgaris. Inter omnes difficultates graviores illi

illi non accidit, quāmquād ingentes suorum Subditorum labores, & cum his summam rerum necessiarum penuriam aspiceret quidem, sed levare non posset. Nihilominus per quadriennium, quo Superioris Officio functus est, pro viribus studuit novellam Christianorum Ecclesiam ad statum decentem redigere, quā Ethnicorum conversione, quā pleniore Neophytorum instructione. Præstítit hoc tanto cum fervore, ut non semel vita periculum subiret. Unum ex multis afferam casum, ex quo id patebit.

9. Conspexerat fortè Neophytum, qui Barbaro adhuc more vultum suum variis, fœdisque coloribus turpissimè pinxerat, aut verius collularat. Exprobrat huic factum Pater his verbis: *Profectò inquit, pulchellus es tu, dum ad vivum referis ipfissimum Diabolum.* Indus hac ironiâ irritatus, actum corripit arcum, telo confosurus Patrem. *Iste autem nihil territus, diductâ togâ ostentat suum pectus: En peiles! clamat, buc zelum dirige, ne aberres, aufer mihi vitam, quam amore tui DEO meo toties obtuli.* At Superis aliter visum, heroico virtutis actu contentis; Nam Indus valde terrefactus, & pudore suffusus conspecta tanta magnanimitate nihil porrò tentare ausus est. Cæterum magna pars laborum erat P. Josepho frequens instruclio selectorum aliquod parvolorum, quos non solum in Fidei præceptis, sed etiam in aliis Templi functionibus, præsertim sacro in cantu informabat. Hoc molestem & laboriosum studium usque ad vitæ finem continuavit fervore incredibili & amore, quo utroque sanè opus fuit. Tam malè moratam enim pueritiam sensim cicurare ad modestiam, & velut novam instillare naturam, major est labor, ac credi potest. Consequens tamen fructus hanc curam non modò tolerabilem, verū etiam optabilem & solatio delibutam reddidit.

10. Quantum autem studium, amórgue alienæ salutis fuit, tanta etiam propriæ pœfessionis cura P. Josephum commendabat. Observasse valde circumspetum in accurata observantia Legum sui Ordinis. Quot diebus selegit sibi horas ad saginandum quasi spiritum virtutum exercitio, quo ferventior exinde rediret ad cutam Animarum. Animabus in igne lustrico hærentibus singulari modo erat addictus. His enim non solum omnia sua bonorum operum merita in vivis transcripsit, sed precum quoque suffragia post obitum suum speranda iisdem dono reliquit, quoniam proprias suas culpas, easque magnas, ut ajebar, per sometipsum eluere in illo igne cogitabat. At verò in gratiam

sum

ram heroici actis adhucdum viventi, ignem Deus Purgatorium submisit, puta, & multos & graves morbos, ut longo tempore consuetas Societati functiones explore non valerer. Tandem Deus felici morte ad coelestem mercedem avocavit, post 18. Annos, in Millionibus exactos, post 74. ætatis suæ, & 53. in Societate, in qua se quatuor Solennibus Votis obstrinxit 15. Augusti 1682.

C A P U T XXII.

§. I.

1. *Brevis descriptio Regionis Chaco.*
2. *Ritus & indoles Incolarum, diu resistentium Evangelio, casis etiam aliquot Apostolis.*
3. *Causa tanta Contumacia sunt Hispani.*
4. *Casi duo e Nostris apparent post mortem.*

Regio del Chaco vastissimus terrarum tractus est à trecentis milliaribus secundum longitudinem, à ducentis quoad latitudinem. Jacet autem inter flumen Januarium (Rio de la Plata,) & Paraquarium, & inter Provincias Tucumaniam, & de los Chacras. Circundatur velut perpetua montium catena, qui proxime urbem Cordubam in Tucumania initium faciunt, & procurunt ad famosissimas Aurifodinas in jugo Potosino, & Lipensi (de Lipes & Potosi.) Inde flectuntur versus S. Crucem Serratam, (Santa Cruz de la Sierra,) & desinunt tandem ad spatiolum lacum Mamoreensem. Tellus multis locis est admodum frugifera per frequentes rivos, & modò magis ob duo ingentia humina, terras illas irrigantia, quæ post longas artibages denique sese exonerant in Januarium, (de la Plata,) cui potissimum aquarium vestigal pendunt.

Incolarum numerus in hac Regione præteritis temporibus fuit ingens, quando in sola vicinia urbis Guadalcazac, quæ hodie jacet everla, plures 400. pagi ex diversis populis & linguis hic visebantur. Ex his notiores populi sunt sequentes: Calchaquies, Tonocotes, Belatas, Mocobies, Tobas, Mabalaes, Mataquayos, Aquilores, Chumipics, Amatalaces, Callagaces, Abipones, Payaquas, Guaycurus,

K k

Chura-

Churamates, Ayoyas, & Lules. Sunt hi populi perquam calidi & vividi temperamenti: Statuta corporis mediocritatem superant, vului Europaeis nonnihil absimiles. Quodsi hunc colore inficiunt, ut saepe solent, horrendi aspectus sunt, infernis spectris quam simillimi. Contigit aliquando in urbe sancta Fidei, (de Santa Fe,) ut animosus alioquin belli duxtor, jam ante in Europa stipendia meritus, in procinctu ad pugnandum cum hac gente staret, quando harum larvarum aspectu ita intremuit, ut propè viribus defecitus, linqueretur. Virorum vestem quod attinet, se cingunt parte Sindonis, ex qua multæ circum plumæ dependent: cætera nudi incedunt. Alii eorum portant insuper in vertice textum ex plumvis ferrum. Sunt rursum alii ex his pagis, qui longiore pallio utuntur, ex ferarum pellibus consuto. Queyapi vocatur hoc operimentum contra aeris injurias factum. A collo ad talos usque demissa zona penderet, ex plumis item conrecta. Feminæ canillum se obtegunt, ut ne omnino nudæ compareant.

Nullum hic Politicum regimen est, nec Civilis vivendiratio. Cæquum duntraxat sibi quisque pagus vendicat, cui qualem qualem honorem habent. Pauci unà vitam degunt, qui ipsi ex facili dissociantur levi & obvia de causa. Domicilia eorum sunt mera ex stramine coagmentata ruguria, quæ citra ordinem passim in sylvis reperias desperata. Sed nec hoc commodi curant populi Payaque, qui nullo in loco constanter morantes, quodquid venerint Sole cadente, pernoctant. Istrom autem vel rectum vel tegumentum portiū, non est, nisi modicum stragulum stramineum, quo se miserè defendunt adversus ventos: cætera nudi sub dio cubant. Potissimum insunant tempus in apum alveariis per sylvas investigandis, ex quarum melle suum consuetum scilicet vinum, seu potionem conficiunt, qua saepe inebriantur. Hoc potu ubi incalueré, post mersum eo pacto exiguum, quod habent, rationis lumen, plerisque finem faciunt suæ commissarii tricis, & mutuis cædibus. Nam quidquid reconditi diu odii, iræ, vindictæ fuerat, præ metu vel aliis causis prodere alias non ausi, in ea temulenta exerunt adversus hostes suos ultione ferocissima. Maximè ramen mirum est, Consanguineos cæsorum nihil admodum moveri ab accepta injuria, etiam post serenatam ebrietatis tempestatem, rameti eorum proles, vel proximi affines mactari fuissent.

3. Ut hi Barbari populi ad Christianam Fidem, & vitam rationi conformem traducerentur, jam olim sub initium prioris Sæculi omni fe-

vore

vore & conatu laborarunt P. Joannes Dario, Italus, & P. Gaspar Olorio, Hispanus. Miserat hos P. Nicolaus Mastrilli Duran, qui ea tempestate Provinciam Paraquariæ regebat. Erat hic P. Mastrilli cognatus gloriiosi Martyris Marcelli Mastrilli. Quoniam verò horum duorum Virorum labore & sudori vix ullus fructus respondebat, inde recesserunt, aliam vineam utiliore operâ colendam, & sudore Apostolico rigandam quæsiturae. Tanta hujus genitae contumacia magnam partem fluebat ex malitia aliquorum Hispanorum. Longum foret dicere hac de re, sed quoniam mens Christiana sine lachrymis & maximo dolore isthac non intelligeret, satius visum est, omnia illa hic silentio præterire. Siquis tamen notitiam de his maleficiis desidereret, adire potest alias Historiographos. Id unum memorabo, quod primus, simul ac Christiana Lex in his plagiis prædicari coepit, intra per breve tempus admirandus & incredibilis fructus sic collectus, & quamdiu perversitas Hispanorum se ibi non intruserat, vera Fides virtute, pietate morum, ac Religione Horuerit. At ubi primùm insatiabilis avaritia ibi locorum caput extulit, & miselli Indi modo prorsus non Christiano premi cœperunt. Hi velut desperatione transversum acti, omnes intenderunt vires ad excutiendum Hispanorum jugum. Nostrí quidem Patres omni nisu & industriâ laborarunt, frenos avaritiae & crudelitati injicere, vi & autoritate multorum à Regibus Hispanis decretorum, quæ saepius iterata sunt. Verum cùm nostri actum agerent, ipsi Indi in libertatem fese asserere hoc modo sunt conati. Conjuratione enim facta statuerunt omnes Gubernatores è medio tollere, id quod seipsa execurioni dederunt. Arque ab eo tempore implacabile adversus Hispanos odium his Indis aliquam infudit, ut illos non nisi hostium loco habeant, & vocare soleant.

Nihilominus P. Petrus Romerus, Hispanus, qui postea Fidei causa occisus, & P. Josephus Origi, Italus, Vir prorsus Apostolicus, Frater Cardinalis D. Augustini Origi, & Cognatus alterius Cardinalis Domini Origi, qui hodiecum vivit: His, inquam, duo Patres vitam suam mediis periculis exposuerunt apud Guaycuros. Ibi ergo inter mortis discrimina, & inexplicabiles labores Christi Fidem promulgare institerunt, sed non alio fructu, quam quod infantes aliquot Sacro Fonte tinixerint. Itaque ab opere Evangelico incepto abstinentia fuit. Anno dein 1637. pariter se illuc contulerunt P. Gaspar Olorio, & P. Antonius Ripario, Italus, & unico emolumento, quod

vitam suam pro Fidei Sanctitate immolariint. De qua beata sorte jam antecedenter P. Osorius certam notitiam habuit, ut colligitur ex Epistola, quam dedit ad Cardinalem de Lugo, excipientem olim Romæ P. Osorii confessiones. Ambo hi Apostolici Viri post obitum suum, induiti Sacerdotum vestes, & radiis collustrati, Barbaris suis interfectoribus spectabiles se stiterunt cum acri exprobratione patratæ necis, & mandato, ut alios ex JESU Sociis sibi asciscerent, erudiendi in Doctrina Christiana. Sed enim Barbaris sanum consilium repudiantibus, P. Ignatius de Medina, & P. Andreas de Lucian Anno 1653, ad opus Evangelicum venerunt in hac Regione, ut non invitati. Verum enimvero etiam hac vice spes concidit, solis infantibus, & jamjam morientibus adultis Baptismo abluris ad qualecunque laboris solatum. Cæterum cum intellexissent, Barbaros ipsis necem meditari, se furori stolido subduxerunt. Porro ad Annum 1673, cum Dominio Angelo de Pecedo, harum terrarum Gubernatore adierunt eandem Missionem P. Franciscus de Altamirano, & P. Bartholomæus Diaz. Et hi quidem rem rô deduxerunt, ut apud populos Mocovies nova Colonia plantaretur sub Nominis S. Francisci Xaverii, non amplius quam 4. horis distans ab urbe de Esteco. Initia ibi secundo cursu ibant adeò ut brevi tempore mille octingentæ Animæ in hac Communitate numerarentur. At quia natus dicti Gubernatoris ille pagus Hispanorum arbitrio fuit traditus, in nihilum teciderunt omnia, dispersis incolis, tota denique Reduictione sublata. Hoc ipsum opus denuò in Consilio fuit, Anno 1683, gubernante Domino Fernando de Mendoza Mate de Luna. In hunc finem designati erant P. Antonius Solinas, Sardus, & P. Jacobus Ruiz, Hispanus. Jamque hi quoque copiosum collegerunt populum ex gente Otoradum, & Tannosiorum, truendæ Coloniae suspectuum. Verum juratus omnis boni hostis suos beneficos Satellites instigavit, ut cruenta morte tollerent Missionarios. Absente autem Patre Ruiz, cum ad meditaram cædem hostes advenissent, Patrem Solinas cum alio Sacerdote Petro Ordiz de Zarrate, 47. Octobris dicti superiùs, Anni trucidarunt. Omnis hic effusus cruor, omnis zelus & conatus tot Apostolicorum Virorum usque ad id tempus necdum effecerant certiorem spem hos Barbaros aliquando in Fidei orbi tam deducendi: Donec tandem D. Stephanus de Unizac, Tueumaniae Gubernator, hanc refractariam gentem armata manu ita domuit, ut Fidei Sacrosanctæ suscipienda condiceret. Ex hoc proposito

posito illuc ablegatus est P. Antonius Machomi, Sardus, post explicatam Cordubæ in Regia Universitate Philosophiam, futurus in Agro Domini Operarius.

CAP. XXII. §. 2.

1. *P. Antonius Machomi fundat Reductionem S. Stephani.*
2. *Indoles & mores horum populorum: Item Religio & Barbaries citra ullam Legis Natura cognitionem.*
3. *P. Machomi crebro ad necem queritur.*
4. *Baptismus dat etiam corporis sanitatem.*

Hic novus prōinde Apostolus statim operam dedit, ut Communitas aliqua sub Nomine S. Stephani ordinaretur. Constatbat hæc ex gentibus Lulæ, Toquistinæ, Ixistinæ, Aristinæ, quorum majores jam olim fuerant Christiani. Faciei formæ in his populis proprius colorem castaneum accedit: Statura corporis transcendit mediocritatem: Sunt alacris & excitatae indolis. Unde nec faciliter causa semper ore affligunt; Pollent ingenio, & incredibili dexteritate discendi omnia opificia & artes, obstinati tamen ad non credendum, quidquid oculis aut manibus non usurparint. Conceptum semel odium diu animo sovent, donec subitæ ultiōnis occasio se præbeat contra hostes. Si Religionis modum quæris, nullam profitentur hi cœci Ecbnici. Neque enim ullum Numen agnoscunt, aut venerantur: Nisi dicamus, ventrem eorum Deum esse, cum aliud nihil anhelent, quam vitæ suæ dies in brutis voluptatibus consumere. Quin nec Naturæ Legem agnoscant, ut adeò proles nullam prorsus habeant suis parentibus reverentiam, potius ut ipsis dominantur crudissimum in modum, nec denique horreant violentas inferre manus. Erga regrotantes Parentes nulla miseratione moventur, nunquam visitant, finitique vel morbo vel fame miserè petire, utique bestiis hoc pæto crudeliores. Melior proin apud ipsos conditio canis est, quam hominis. Erga canes enim se mites, & liberales exhibent, præbendo illis vel ultimum proprii oris bolum. Accidit aliquando, ut adveniret Pater Machomi, quando defunctam matrem cum viva prole sepultum ibant. Nulla enim fides erat, qui pupulos lactare veller. Hunc ergo sibi vendicau-

vit Pater raptum è gerulae brachiis, sed nullis precibus & promissis vel unam nutricem lactantem impetravit. Cogebatur proin Pater cum propria molestia infantem hædino lacte alere, cum interim non sine dolore cerneret, quod quæ plurimæ matres catellos, ex uberibus suis pendentes, enutrirerent. Nubere solent adulca jam ætate, postquam scilicet inter brutas & cum natura pugnantes libidines sat diu volutârunt. Verum nec conjugia eorum constantiam tenent. Nam ubi collibitum uxori, deserit suum maritum, alteri adhæsura: Sed nec viri melioris sunt Fidei in connubii pactis. Verbo: Nulla naturæ lex est, quæ ab his Barbaris observatur.

2. Dici non potest, quantum laboris exhauserit ferventissimus Pater, in fundamentis Fidei huic effero, bestiisque simili populo inculcandis, donec ex bestiis homines, ex hominibus Christianos effingeret. Primus ipse erat cum ligone in manibus ad verendam terram, primus ad dirigendum aratrum, & cætera præstanda, quæ faciunt ad agriculturam, Barbaris hac parte instruendis utilia. Finitis laboribus ad ægros invisebat cum tanta charitate, quanta ab amantissima Matre sperari posset. Imò buccellam, ori proprio ademptam, porrigebat Indis: Quidquid bonitas Europæorum soli Patri pro victu subministrabat, eorum necessitatì impendebat. Tolerabat interim ferre patientiæ multiplices eorum errores, & stolidas ineptias ex sola spe fructus inde colligendi. Sed multo plus laboravit in bonum Animarum. Desperata res videbatur in abolenda impudicitia, vindictæ cupiditate, ebrietate, & millenis aliis vitiis, quibus innutriti erant cum lacte materno, quibus cum ætate crescente assueri, & magis & magis roborati, consuetudinem in naturam verterunt. Verum Dei brachium excelsum, & zelus Apostolici Viri cè rem deduxerunt, ut barbara hæc corda pendentim mitescerent, vitæ tandem humanæ non tantum, sed etiam Christianæ se accommodarent. Primitiæ frugum in hoc agro fuerunt multiplices infantium Animæ, quas accepto Baptismo in cœlestia horrea transmisit. Altera missis erat occasione sœvientis luis in populo, qui par gratia, licet adultiori, in præsenti pestis necessitate obrigit.
3. Tam secundum S. Fidei progreßum in Regione tam inculta ægris dudum aspiciebat oculis damnatus orci Spiritus. Quare omni nisu conabantur Evangelicam fementem in herba, primo flore suppressimere, an sequam adolesceret. Ut hoc consequeretur, ad necem Patris instigavit sanguinarios Barbaros. Et verò non semel eandem sunt machinati, sed

sed irrito effectu. Collecti aliquando erant hi ipsi Barbari in remoto-
re extra pagum loco, ubi compotacioni, saltui, aliisque ineptis ju-
cundè indulgebant. In medio Chorea erat cuncturbita, quæ ope Dia-
boli periude ac ipsi subsultabat per gyrum. Ibi proin bene poti pelli-
mè concluserunt, Patrem eadem adhuc nocte mactare, ut ejus molestis
admonitionibus finem facerent. Verùm Pater cum eorum clamorem,
& tumultum audisset, è pago processit, visurus, quòd ea insolentia
vergeret. In via dum est, ex improviso offendit Indam Feminam,
quæ ipsa à Chorea veniente & abunde pota forrè obviabat. Quærit ex
ea Pater, quid tanta vociferatio portenderet? Illa verò, quamquam
omnium gnara, veritatem suppressit, & cum Cachino seputuisse, se
scilicet nescire, quid hic tumultus sibi vellere. At Pater mox depre-
hendit mendax responsum. Acrius ergo querendo institit, ut veri-
tatem extorqueret. Tum verò Inda, rem Patri jàm suboluisse rata,
ex ordine recensuit coniurationem. Hac intellecta Pater, ad tugur-
ium suum redux, noctem exegit in precibus, offerens vitam suam
pro Salute harum Animarum, atque in singula momenta latrones suos
exspectans. At Deus Virum pretiosum ad plures labores reservari vo-
luit. Et Indi quidem, intellecto, perfidiæ suæ technas Patri inno-
tuuisse, non autem sunt inferte parricidales manus, Hispanorum insuper
ultionem veriti. Hac Orci strophâ elusa alius dolus in consilio fuit.
In gesuit enim Barbaris mentibus præpostaram opinionem, ceu infantes
ad sarcum lavacrum deportare id foret, ac eosdem tumulo inferre.
Arque haec stulta persuasio tam altè infederat animis horum hominum,
ut Patres nostros in pessimorum hostium loco haberent. Huc non mo-
dicum contulit aliis error, quo opinabantur sese fore immortales, nisi
à Patribus occiderentur, cùm quotidiana interim suorum funera cerne-
rent, & palparent. Tam inepio errori oximendo omnis industria à
Patribus est adhibita, quam ipso Deus secundare dignatus est. Quippe
cùm Divinæ Bonitatis mos sit, clementi oculo maxime Neophy-
tos respicere, subministravit remedium non modò augendi numerum
Christianorum, sed etiam solandi fideles servos suos. Res autem ita
evenit.

Ibat aliquando P. Machomi cum olla, cibis plenâ, de domo in 4.
domum, ut ægris levamen ferret. Obviat eunti Inda ex insperato,
infantem gestans, jamjam moriturum. Quoniam igitur mater nec
fugere, nec prole occultare jam poterat, lenibus verbis Pater eblan-
diri

diri institit, ut moribundam sobolem ad S. Baptismum admitteret, id quod re ipsa factum, nec sine prodigo. Pater enim mente ad Diam conversa, & ad Magnum Indiarum Apostolum, Franciscum Xaverium id unum supplex petiit, ut remedium malo statueretur, atque adeò sinistra hæc, Propagandæ Fidei tam noxia, persuasio tolleretur. Id autem futurum confidebat, si bonus Deus huic infanti non tantum salutem Animæ lavacro sacro. sed & sanitatem corporis esset collatorus. Addidit, se, modò voti damnaretur, infanti nomen S. Francisci Xaverii inditorum. Annuit benignum Coelum precibus Servi sui. Eodem enim temporis articulo, quo in sacro Fonte lavabatur infans, salvus & incolmis exitit. Id ipsum postea accidit adulæ jam Filia. Hæc ad extrema deducta, vix jam signa vitæ superstitis præseferebat, & tamen suscepto Baptismo non duntaxat revixit momento temporis, sed valida quoque & vegeta surrexit. Hæc tam manifesta prodigia in populo eò valuerunt, ut stultam opinionem seponerent, & nihil ardentiùs optarent, quam Baptismū suis prolibus. Ringebatur ea propter Erebi Spiritus, scilicet sua hastenus machinamenta in vanum abiisse. Itaque aliam tentaturus aleam, sparsis calumniis Patrem exossum populo facere laborabat. At innocentia triumphavit, multò gloriōsior, ac unquam aliàs. Quocirca vel invitus tandem Daemon propagationem Evangelii in terris del Chaca tolerare coactus est. Perpræstat preinde hodieum Apostolici Societatis JESU Viri ibidem quam laboriosum, tam fructuosum Domini agrum colere, non tantum eos Indos ad Fidei lumen adducendo, sed & Hispanos ad boni exempli vitam promovendo. Præterquam enim quod eorum Conscientias expient, etiam in proximas urbes & arces excurrunt, Verbum Diviu m iudicantes. Quodsi milites, indagaturi Barbaros, expeditionem faciunt, nostros Patres comitans, cum multiplici fructu non solum sine vitæ periculis.

CAP. XXII. §. 3.

1. *Gens Europæi coloris detegitur. 2. Patres explorant incogniti fluvii accolas: Innumerabilis grex equorum & ovium. 3. Comitum aliquorum nex.*

Novem Anni fluxerant, quos P. Machomi in labore Apostolico transegerat, dum altiori potestate avocatus, Socium seu Secretarium agere iussus est R. P. Provincialis Josephi Aquire. Hui proinde subrogatus est in Millione P. Joachim de Yegros. Neque tamen in altero hoc Officio intermisit P. Machomi cum ipso R. P. Provinciali procurare hujus totius Regionis salutem. In eandem rem plurimum contulit Regius Gubernator D. Stephanus de Utrizac. Anno igitur 1719. iter adornarunt ad Regiones Barbarorum, urbi S. Michaelis adjacentium in Tucumania. Occurrit ipsis in hac expeditione fluvius, quem cum quidem Pilcomayum crediderunt. In ejus litora visæ sunt multæ gentes vultū non barbari, sed candidioris, ut adeò Europæis æquiparent, vel etiam tales esse putarent. Regius ergo Gubernator id Consilii suscepit, ut cohors suorum militum sequente Anno illuc mitteretur, explicatiū flumen illud cum accolis detectura. Huic jungi volebat aliquor Patres ex Reductione S. Stephani, qui velut Castrenses Apostoli comitarentur. Neque P. Provincialis hanc petitionem abnuit, ex spe augendæ majorem in modum Divinæ Gloriæ. Igitur aliquos Missionarios Guaraniorum circa litora Paraquarii per fluvium Pilcomayum, Paraquario se insinuantem, jussit se jungere militari illi cohorti, nullâ viaturn morâ factâ. Duplex ejus consilii causa fuit, prima quidem, ut drecte hoc flumine in Regionem del Chaco via ageriretur luce Evangelica illustrandam. Altera fuit causa, ut brevior ad Chiquitos aditus exploraretur, tamdiu quæsitus, necdum inventus.

Ad id negotii destinavit P. Provincialis P. Gabrielem Patinno, & P. Lucam Rodriguez, qui ambo in urbe Assumptionis nati, & cum temporis in Guaraniorum Missione versabantur. His adjunxit ex Paraquariensi Collegio Frarem Bartholomæum de Niebla, & unum Donatum (ut vocant,) Faustinum Correa nomine cum aliquor Indis, Patres adversus vim Barbarorum defensuros. Ex Missione Zamucorum asciti erant P. Philippus Suarez, & P. Augustinus Castanillas.

L. I

Ali

Illi autem, qui ex Provincia Tucumanæ sociare se cogitabant, deprehenderunt, fluvium nuper nostris obvium non esse Pilcomayum, cùm ille exiguae, hic verò multè majoris latitudinis. Superaturi flu- men Pilcomayum usi quidem sunt actuaris navibus, sed post 8. navi- gationis milliaria vadum fluminis tam non profundum senserunt, ut citra periculum naufragii pergere non possent. Minoribus ergo na- viiis adhibitis plus trecenta milliaria confecerunt. Navigantibus ad litora fluminis plurimæ gentes conspectæ sunt. Denique ad populum delati sunt, usque ad id temporis omnino incognitum. Liberali hic erat forma, & bona indole: Justa illis Statura corporis, & color can- didus, ut plane ex facie Hispanos crederes. Ibidem offenderunt in- numerabilem copiam equorum & ovium, ex quarum lana pannus per- utilis à Barbaris conficitur. Incredibilis est hujus Regionis fœcundi- tas, quæ sanè fruuntur hi Indi in multiplici & fructuum genere pro li- berali vite sustentatione.

B. Patres varia hic, sed exigua, Indis tamen aestimata manuscula. expedierunt, quæ dono data ita eorum Animos devinxerunt, ut spes maxima convertendi in vestigio populi videretur. Sed enim aliqui ex gente Tobas, & Mocovies, qui inter hos Indos versabantur, spem optimam pessimum dederunt. Hi neqnam enim balatrones simplicibus istis Indis de Christianis pessima quæque sunt mentici, ut demum irri- tati, Patrem è medio tollere statuerint. Unde, cùm comites Patria lignatum iverant, ab his Barbaris obruti sunt. Duo eorum occisi, unus ita sauciatus, ut paucis post diebus Animam egérerit: Reliqui fu- gientes ad naviculam properarunt, ubi à Patre exspectabantur. At cùm Barbæ usque illuc instarent profugis, Pater taurinas pelles navi- giolo obtendi jussit, quo regumento securi à telis siebant. Mirum dictu est, quod Pater, licet saepius nullo corio obiectus ad program na- viculæ profilite necesse haberet, ab integro telorum Barbarorum nimbo petitus, nihil tamen vulneris acceperit, aberrantibus hostium jaculis. Cùm ergo cernerent, iter ulterius sibi præcludi à Barbaro- rum crudelitate, redditum maturare compulsi sunt per quadraginta milliaria, quæ adhuc emensi fuerant, iterum reme- tienda cum pari labore.

Cap.

CAP. XXII. §. 4.

1. *Pestis fugat Incolas Reductionis S. Stephani.*
2. *Re-deunt tandem.*
3. *Periculum ab aliis Barbaris.*
4. *S. Francisci Solani Prophetia de Indis conver-tendis.*

1. **U**T verò redeamus ad Coloniam S. Stephani, illa jam Anno 1721. in statu tam secundo florebat, ut multæ Neophytorum Familiae numerarentur. At enim repentina Pestis ingruit, ex qua initio quidem duo tantum extincti sunt, sed cæteris tam insolitum mortis horrorem incusserunt, ut eodem adhuc die, Incolæ plerique omnes aufugerint, exceptis octodecim adultioribus, & viginti pueris. Itaque P. Joachim de Yegros, P. Laurentius Fanlo consensis equip profugos longissimâ viâ sunt insecuri. Verùm ubi densior Sylva, & ardui montes obviârunt, ut equorum usus porrè non serviter, pedites iter continuârunt, id quod incredibili labore stetit. Quippe fugientes non rectam institerunt viam, sed per avia ambages faciebant. Si-bi enim persuaserant, quòd hoc pacto pestis illos persecui non posset, cùm tot anfractus non esset repertura post terga fugitivorum. Usque adèd deliri sunt hi Indi. Quoniam autem Patres à fuga suos reducere non potuerunt, redeundum ipsis fuit ad curandos domi ægros relictos. Substituerunt tamen sibi duos Indos, qui profugis instarent. Ips Patres autem quatuordecim ex illis octodecim adultioribus circa me-tum contagionis, vivos & mortuos Christianè curârunt.

2. Porrà emissi illi duo Illi Indi fugitivos quidem sunt affecuti, sed plus non impetrârunt, quàm ut illuc se conferrent, ubi Patres oppreriebantur. Et quamquam isti quoque omnibus modis agerent, ut in vicum suum dilapsi reducerentur, plus tamen non obtinuerunt ab illis, quàm ut sponderent, se peste deficiente domum redituros. Quapropter Patres denuò retrocedere coacti, ægros domesticos reviserunt, & tanta quidem charitate, ut suismet manibus eisdem sepelirent. Tandem verò, qui aufugerant, hortatu Patrum ad suas habitationes re-gressi sunt.

3. Hodie hæc ipsa Colonia in summo periculo extremæ depopulatio-nis versatur. Quippe populi, quos Mocovias, & Tobias vocant, à Gubernatore Tucumanæ hæc tenus coerciti, novas hostilitates ma-

chinari cœperunt. Et quandoquidem vel ipsos præfidiarios in munito S. Josephi interimere, & propugnaculum Valbuena obside-re-sunt auli, prouum est formidare, ne Reductionem quoque S. Stephani obruant simul, & funditus destruant, ut pote militibus nudam, & inermem.

4. Nihilo tamen minus Missionarii Societatis JESU non omni spe ex-ciderunt, fructus uberes in terris del Chaco colligendi. Ea enim se spe lactant, fore, ut Prophætia S. Francisci Solani, qui primus populo Lulensi, (Lules dicuntur,) Evangelium prædicavit, beato eventu coronetur. Vetus enim est traditio de duabus rebus, quas prædictæ dictus S. Apostolus, nimirum urbem de Esteco eversum iri, id quod trigesima abhinc Annis re ipsa evenit: Secundò, Indos Chacoenses ad veram Fides conversum iri. Superident, ut huic Prophætæ brevi ster sua Fides.

C A P U T XXIII.

Ultima Relatio de Missionibus apud Chiriquanos & Chiquitos.

§. I.

1. *Chiriquani post tot Annorum tergiversationem ultrò petunt Missionarios.* 2. *Petitionis causa est Apostata post infelicem mortem apprens.* 3. *Fundatur reductio.* 4. *Diabolus terribili forma Reductis insultat.* 5. *Ope subitanea B. V. MARIE sanatur persona moriens: Item pluvia impetratur.*

Quoniam superius narratum est, duas Reductiones apud Chiriquanos eversas esse, necesse videtur, ut etiam monstreter, qua ratione Patres Socieratis JESU post aliquot Annos illos pœpulos reviserint. Versabatur P. Vice-Provincialis Ludovicus de Roca Anno 1715. in Collegio Tarichano, cum proposito Missiones Chiquitorum visitandi, cum aliqui Chiriquanorum delegati adventere, enixè precati, uti Patrum aliqui in suas terras ire, fidem ibidem prædicare, & Baptismum conferre non grava-

gravarentur. Hæc tam repentina dicti populi mutatio omnes sanè miros habuit, quoniam experientia satis docuerat obstinationem horum Indorum, qui assueti erant identidem redire ad vomitum, ad sceleratos, inquam, suos mores, ætate roboratos. Per sedecim siquidem Annos luserant operam nostram, & unà salutem suam tardaverant, præcisâ omni fructûs olim colligendi spe.

Brevi autem patuit causa tam subitæ vicissitudinis. Erat ex ea gente unus, qui suscepit olim Fidem, impius Apostata deseruerat. Hic justo Dei judicio in sua perfidia diem postremum infelix obierat, Deoque ordinante suis popularibus à morte se stitit, afferens, quām plurimos Chiriquanorum in damnatorum carcere detineri locum; & se quidem æternis ignibus adjudicatum, quod à sancta Fide defecisset. Isthoc ostentum magnos in populo motus concitavit, eosque permovit, ut illico internuntios suos Taricham transmitterent, impetratores Patrum aliquos ad promulgandam sanctam legem.

Pater Vice- Provincialis, qui probè noverat ejus gentis inconstitiam, vehementer dubius substicxit, num aliquos suorum illuc alegaret. Duos tandem statuit mittere, ultimum veteris contumacæ specimen sumptuosos. Movit ad hoc decretum etiam desiderium piissimi Marchionis de Valle de Texo. Ad Conversionem horum populorum proinde electus est Paulus Restivo, Rector Collegii Saltensis, Guaraniæ linguae peritiissimus. Huic Socius additus est P. Franciscus Guevara, qui in Collegio Taryano degebat. Ambo Parres ad hunc populum feliciter delati, in id statim incubuerunt, ut communitatem ex genere ordinarent sub titulo illibaræ Conceptionis. Et verò Chiriquani sub tam potentis Dominæ præsidio brevi Sathanæ servitio renuntiariunt, sub Christi labore, deinceps militaturi. In eum finem attulunt ultrò suas tenellas proles, ut in sacro Fonte renascerentur. Venerum juratus Animarum hostis his lætis principiis omni modo ob sistere contendit.

Nam inferorum spectra tam fœdis & horrendis formis spectanda fere offerebant, ut ex solo eorum aspectu animis linquerentur, humique sternerentur. Itaque remedium à Patribus solicitantes, jussi sunt, fixâ in primis in Deum fiduciâ, Cruces fabricare, in domibus, in plateis, & collibus erigendas, & religiosè honorandas. His conspectis Christi triumphalibus signis orcus enimvero desit tumultus, nec jam suis serriculis populum infestare. Misso igitur omni meta, deinceps Indi

nihil spectrorum senserunt. Fugatus sic Diabolus non ideo quievit, novas strophas lusurus ad sufflaminandum Fidei progressum. Sui enim loco excitavit præstigiatores, subornata Erebi instrumenta. At Deus non solum impia disjecit confilia, sed vel ex ipsis Magis fecit Evangelii Operarios, Patrum adjutores in propaganda S. Fide futuros.

¶ Quin ad abolendam magis Idolatriam & promovendam Fidei propagationem placuit D^o admittere etiam prodigia supra naturæ vires. Duo ejus generis narrabo. Inde febre correpta jam à consanguineis conclamabatur non sine lachrymis. Eò enim profecerat morbus, ut jamjam agere animam videretur æcta. Recurritur in hoc planus articulo ad Divinam Matrem, ut Patrona hæc & Salus Infirorum à Divino Filio moribundæ exoraret sanitatem. Pondus habuerunt precantium lachrymæ. Hem depulsa febre ægra stupentibus omnibus postridie sanitati integræ restituta resurrexit. Alia vice ingens fuscitas affligebat colonos ejus Communitatis, metuentes, ne agrorum spes penitus exaresceret. Iterum populi pietas, vota sua vertit ad propriam Dei Parentem, & ecce! sudum cœlum momento eodem in densas nubes cogitur, liberales pluvias dispergit, tremendum segetibus malum antevertit. Hæc & id generis plura Dei Altissimi Beneficia spem faciunt, tandem Chiriquanorum obstinationem penitus esse emolliendam, dum eo in labore distenti duo Patres interim infantes saltem per sacrum lavacrum Christo adjungunt; Età fiduciæ enim sunt, fore, ut ex his in Christo regeneratis, olim stabiliatur novella hæc Ecclesia, & labor Apostolicorum Virorum conversione totius gentis coronetur.

CAP. XXIII. §. 2.

1. *De Chiquitis, & Zamucis.* 2. *Guarayi profugi.* 3. *In-*
cendium pagi separationem populi a populo suadet.
4. *Via brevior ad Chiquitos denique inventa per*
P. Franciscum Hervás. 5. *Felix Neophytorum ze-*
lus in reducendis ad Fidem Indis.

¶ Cum narratio properet ad finem, commodum videtur, si brevis mentio adjungatur de statu Missionum apud Chiquitos, uti etiam, quid apud Zamucos acciderit, quantum quidem ex tanta locorum

locorum distantia relciri potuit. Jam ergo ex Communitate S. Francisci Xaverii compertum habemus, quod ab ista sat procul distata gens degat, quae Guarayos dicitur, & Guaranicā lingua utitur.

Itaque ex spe colligendi fructus ex illa gente aliqui dictæ Communitatis Anno 1719. illuc profecti sunt, collaturi cum Incolis ejus terræ ad persuadendam scilicet Christi Legem. Sed citra fructum regredi necesse fuit; Nam delati ad populi illius habitationes, neminem unum invenerunt, omnibus fugâ dilapsis. Insecuti tamen sunt fugitivos per aliquot dies, quod aliqua fugæ vestigia deprehenderint. At tandem iter interclusit ingens flumen, quod profugi trajecerant, quin nostri indagatores recognoscereant, ubi uiam excensionem fecissent.

Eodem Anno 4. Maii in Reductione S. Raphaëlis erupit incendium, cuius occasione Ethnici, qui in eo pago collecti, sed necdum Baptismo cincti versabantur, tumultuari videbantur. Timendum proinde fuit, ne in suas sylvarum solitudines iterum dilaberentur, maximè quod omnem annonam flamma consumplisset. Verum Deo disponente haec seditionis species in brevi suppressa est, facto dein unanimi decreto, sece invicem dividendi in geninas colonias, id quod Anno 1721. perfectum est, institutâ novâ S. Michaëlis Communitate.

Inter isthæc infortunia sors tamen bona nobis detexit viam novam ad Chiquitos, tamdiu desideraram. Obtulit se ista ad radices montis Chiriquanorum, cuius cognitionem in acceptis referimus infatigabili zelo P. Francisci Hervâs, primi repertoris. Proin Anno mox sequenti duo recentes Patres Missionarii, nempe P. Joachim de Aquilar, Arragonius, & P. Joannes Baptista Speth, Ingolstadianus Bojus. eâ primum apertâ viâ usi sunt. Est hodieque ea via omnibus communis, illic proficiscentibus, magis compendiaria, ac prior, qua per Reductionem S. Crucis Serratæ, (de la Sierra,) nostris pergendum fuit longis ambagibus.

Posterioribus Annis Neophyti nostri passim Christiano zelo excitati surrexerunt ad conterminos populos Christo afferendos. Præ aliis ad meridiem occurrebat innumerabilis populus, sed non nihil remotor. Ad hunc ducebat admodum ardua via, à feris haetenus non vasis infessa. Eò pluris proinde estimandum erat, quod non absterriti tanto periculo nostri Neophyti eò pergere non horruerint pro pauculis ad Fidem perducendis. Constat enī, mutationem Regionis & aëris pluribus abundanter mortem accersere. Quæ ipsa causa est, cur Communitates Indorum

dorum sunt Incolis minùs frequentes. Et quidem hæc querela magis locum habet apud Moxos, quorum Regio longè sterilior est, ut adeo numerus inquilineorum, quotidiana capiat decrementa. Imò penitus deficerent Coloniae, nisi fervor Patrum Operariorum ex adductis Ethniciis supplementa identidem facerent. Compertum patiter est de pagis Chiquitorum, quod incrementa capiant ex eorum zelo, qui singulare industria, novos aggregare populos satagunt. Specimen esto Reductio S. Raphaëlis, quæ Anno 1723. octoginta Ethnicorum familias, pagus item S. Joannis, qui duas & octoginta Animas ad suam Communitem attraxerunt. Singulariter tamen Deus providit Colonie S. Raphaëlis, ex qua duæ novorum Incolarum turmæ, melius ingruentis suis, Mense Augusto Anno 1722. aufugerunt. Una harum turmarum serius rediit: Altera felicior, cum in Ethnicos incidisset, his eisdem veram Fidem persuasit, & cum superius dictis octoginta familiis, quæ trecentas personas conficiebant, brevi se restituit loco. Ex quo ipso patet fructus hujus fugæ, quem providus Deus dedit nihil tale cogitationibus. Nec itecit Divina Bonitas in hoc, sed per traductas dicto modo Familias, totam eam gentem ad Fidei lumen attraxit.

CAP. XXIII. §. 3.

1. *Nomina eorum distantiæ Missionum seu Reductionum.*
2. *Cucutades populi respuunt Evangelium pauculis exceptis.*
3. *Sed per irruptionem hostium Ugarianorum impulsi, ad Fidem configiunt.*
4. *Mors P. Francisci Hervàs.*

Reductiones modò sex numerantur, & hoc ordine veniunt, si initium sumimus à plaga Australi. Prima Communitas est S. Joannis, à qua novem milliaribus distat Communitas S. Josephi. Ab hac numeramus triginta horas usque ad Coloniam S. Raphaëlis; post quam octo milliaribus remotior jacet Communitas S. Michaëlis. porrò ab hac ipsa abest quadraginta duobus milliaribus Reductio S. Xaverii. Intervallo dein viginti quatuor horarum pervenitur ad Communitem illibatae Conceptionis. Sita autem ad meridiem Reductio S. Joannis est sub $18\frac{1}{2}$. gradu Altitudinis. Conceptionis sub 15. gradu. Nunc Reductionum numerum brevè augabit, spero, nova ad meridiem erigenda

erigenda Communitas, à S. Ignatio nomen sortitura. Huc populi Zamuci sunt congregandi, de quibus mentio superius facta est, cùm de cæde Fratris Alberti Romero egimus. Hi Zamuci mille ducenta, & amplius capita conficiunt, quibus pari numero Ugerani adjungentur. Neque enim Patres omni spe exciderunt lucrandi hos populos, quamvis Inferi omnem lapidem moveant in contrarium. Eò igitur missi sunt in opus Evangelicum P. Philippus Suarez, & P. Augustinus Castanares, qui quidem post emensa nonaginta itineris millaria populum ex universa Zamucorum gente offendierunt, sed omnis Apostolica Industria ab eisdem elusa est. Proximo dein Anno P. Castanares in Comitatu P. Joachimi de Aquilac denuò illuc delatus est 21. Aprilis post nonaginta viarum millaria, sed locum desertum ambo Patres repererunt. Itaque per viginti insuper horas perrexerunt ire, & populum, deserti loci nuper Incolam, sunt assecuti, à quibus amicè excepti sunt.

Haec ipsa gens (Cucutades nominant,) constat ex quinquaginta Familiis sub Regimine trium Caciquorum, quoium unus tunc aberat. Postquam ergo hi Ethnici & diu & multum garriverant, Patres sui adventū causam aperuerunt, nimis se apud illos stationem facturos, & illis perinde ac Chiquitis sit, ad sacra obsequia futuros. His auditis gratias quidem egerunt pagani, quod à Patribus essent visitati, sed duo Caciquii pro responso addiderunt, Patribus in hac sua Regione stationem non fore, nisi per unam noctem, ut quiescendo vires repararent, postridie verò ipsis esse remigrandum. Secus enim, si hoc loco subsistere cogitarent Patres, sese hoc ipso loco cessuros ad sedem alibi quærendam. Ista inexpectata responsio Patres mirè afflixit. Spem tamen sibi faciebant, fote, ut Barbari sub vesperam mentem suam mutarent. Et verò spes non fecellit; nam ante noctem Patribus significauit, morari interea illos ibi posse, quia sententiam de hujusmodi rebus sui primarii Caciqui, nunc absentis, arbitrio reservatam volebant; hujus proinde redditum Patres exspectarent. Mora hæc excurrit ad viginti septem dies, quo tempore omnibus modis fatigabant, ut variis munusculis, huic genti, pretiosis animos delinirent; jamque videbatur captata benevolentia, cùm exspectantibus Patribus supervenit tandem tertius Caciquius ipso Festo SS. TRIADOS. Iste Caciquitus, Professione Magus non vulgaris, sub adventum suum terribiles clamores extulit, promulgans inter insanias eas vociferationes,

se DEUM esse gentis hujus, & Regionis, simul citans properè ad se Patres. Hi ierà Auctoritate cum Orci mancipio agendum rati, & hominis superbiae obviandum, è diverso ad supprimendum fastum stolidum responderunt: non decere, ut ipsi sequerentur nutum Caciquii, potius ut hic morem gerens Patribus se filteret. Paruit Orci Satelles, & se Patribus stirit, qui sedentes eum excepérunt. Ille verò repeiit, quæ duo Caciquii sub adventum urriusque Patris enuntiaverant, nempe illos in sua Regione non toleratum iri, quoniam eorum præsentia mortem crearet infantibus suis, & alia mala suis terris inferret. Hoc effatum universus populus ratum habens, jamjam armis se accingebat, solo hac in resuspensiō adhuc uno Caciquio, in quam partem scilicet iret. Eodem temporis articulo etiam intetvenit cum decem vel tredecim stipatoribus ille, qui Religiosum Fratrem Albertum trucidārat, atque hic quoque sanguinarius latro confirmavit populum in scelerato proposito. Perspecta igitur populi hujus pertinaciâ Patres iter suum remensi, 16. Junii ad suos reviserunt. Totum gravis itineris luctum fuere decem Animæ, à Patribus persuasæ, ut desertis Ethnicis Patres sequerentur, in Fide instruendi. Neque verò nostri post hæc spem amiserant reducendi plures exemplo priorum ad fidei veritatem, quod ipsum feliciter contigit.

3. Post elapsum quippe temporis intervallum hi ipsi obstinati populi ab aliis itidem Barbaris, scilicet Ugaranis bello periti sunt. Utrinque multum sanguinis fusum cum multorum cæde. Duæ autem cohortes, quæ numerabant viginti familias, ea stragis occasione, ad Coloniam S. Joannis ex via diverterunt 25. Februarii 1723. Erant autem hæ turmæ Zamucorum. Una harum recensebat quinquaginta Animas, ex gente Quiriœodes, cui Caciquius nomine Soshade præerat; hic duos numerabat inter suos, qui mortem Fratris Alberti sua truculenta manu promoverant. Alteram turmam faciebant Cucurades, numero quadraginta duo, præsidente Caciquio Omale dicto. Atque hic ipsissimus erat, qui Superiori Anno Patres abscedere jussérat. Hos adeo, si simul numeres, nonaginta duos crudelitas Ugaranorum ad frugem permovit. Quin edicebant, brevi & cæteros sua exempla secuturos. At quoniam mala lue ibi locorum corripiebantur, metus incessit hos advenas, ut Patres optarent secum redire in patrias suas terras, nec id gratiæ negatum est. Quapropter 30. Junii P. Franciscus Hervàs, Superior illarum Missionum, cum P. Castannares eò profectus est, in eorum

rum Regione Reductionem ordinaturus. Post 40. dierum iter ad Zamucos pervasit, sed regione Incolis vacua. Idcirco Pater Castannares cum Indis suis abiit quæsitus alios populos, de cuius porrò functionibus nihil dum compertum est.

Cæterum P. Franciscus Hervàs, qui totis viribus fractus advenereat, necesse habuit redire. Jamque ad intervallum quinque horarum propinquabat Reductioni S. Joannis, cum illuc excurrens P. Joannes Baptista Xandra de nævis conscientiae confidentem audivit, & quibus potuit fomentis medicinæ recreare studuit. Eò saltem valuit hoc charitatis obsequium, ut æger ad S. Joannis contubernium transferri potuerit, ubi frustratis medicinis post suscepta morientium præsidia ultima, ex calida febre piissimè in Domino obiit 24. Augusti 1723. Erat Patri hic Annus vigesimus secundus à Solenni Ordinis Præfessione, ab adita Societate JESU quadragesimus quartus, à Nativitate vero Annus sexagesimus primus. Ipsi insigne virtutes, & infatigabiles labores postularent euidem fusiorem narrationem. Sed distantia locorum jam non indulget nobis accuratiorem notitiam de Viri vita, tam sancte acta. Unicè nos solari debet commodior olim resciendi occasio. Atque hoc demum est, quod tanto studio urgebatur, ut scilicet post alios etiam Zamuci ad Evangelii lumen transferrentur. Et vero non vana spes nos lactat, hoc magnum opus labore strenuo Missionariorum susceptum, auspicio successu coronandum.

ANNUA ENUMERATIO,

Uti singulis Annis Romam mitti solet,

Facta ad finem Anni 1729.

Oppida ad Fluviū Paranensem spectantia.

S. Ignatii, quod majus vocant, numerat Personas	3674.
S. MARIAE de Fide	6958.
S. Rosæ Limensis	5291.
S. Jacobi	3238.
Annuntiationis B. V. vulgo Itapuã	5829.
Purificationis B. V. vulgo Candelaria	3286.
SS. Cosmæ	

SS. Cosmæ, & Damiani MM.	2307.
S. Annæ	4266.
B. V. Lauretanæ	6933.
S. Ignatii, quod minus vocant	3938.
SS. Sacramenti, seu Corporis Christi	4285.
Nominis J E S U	1747.
S. Caroli Borromæi	2784.
SS. TRINITATIS	4088.
S. Josephi	3637.

Summa Baptizatorum Parenensium

Sexaginta duo Millia, Ducsoni,
ti, sexaginta tres.

Uruguaienses Reductiones, seu Oppida.

SS. Apostolorum Petri & Pauli, numerat Personas.	3835.
Immaculatae Conceptionis B. V.	5493.
SS. Trium Martyrum Japonensium	3698.
S. MARIAE Majoris	3841.
S. Francisci Xaverii	3708.
S. Nicolai	7339.
S. Aloysii Gonzaga	5984.
S. Laurentii	6215.
S. Michaelis	4710.
S. Joannis Baptista	4311.
SS. Angelorum Custodum	4745.
S. Francisci Borgiae	3297.
S. Thomæ Apostoli	3388.
Affumptionis B. V. vulgo S. Crucis	4114.
SS. Trium Regum vulgo Tapeyu	4921.

Uruguaienses universim Personas numerant

Sexaginta novem Millia, quadringentas, & quinquae.

Omnia ad Majorem DEI Gloriam.

INDEX RERUM MEMORABILIA.

A.

- A**doratus Diabolus, etiam visibilis, vide Diabolus.
Adulteri cæcitate punitur, sed pœnitens visum recipit, folio 77.
n. 5. f. 78. n. 6.
Adulterii alterius mors horrenda, & sepultura. fol. 83. n. 3.
Ægri divinitus sanati, vide MARIA, item Angelus.
Ærumnæ Missionum, fol. 61. 62. n. 1. 2. 3. 4.. Modus venandi animas,
fol. 61. n. 1. Difficilias, & pericula hujus venationis, fol. 61. n. 3.
Alia & crebra mortis pericula, & sexcentæ ærumnæ, fol. 62. n. 3.
Nec tamen sine sacro solatio, fol. 62. n. 4.. Stabiliuntur priores ærumnæ
per epistolam, fol. 63. n. 1.. Soliditas virtutum requiritur ad has,
fol. 65. n. 2.. Longævitatis Patrum inter tot ærumnas, fol. 65. n. 3..
Alexii Garciae infelix expeditio, & truculenta mors, fol. 3. n. 3..
Angeli manita, fol. 89. n. 2.. à nece servat, fol. 178. n. 4..
Angelus apparet uni ex ægris, qui omnes sanantur, fol. 181. n. 5..
Ethnici Christianos æmulati, confirmantur ab Angelo, fol. 186. n. 5..
Animam immortalem credunt Manacici, vide Manacici..
Animaæ post mortem iter fabulosum, vide Manacici..
Animalia apud Chiquitos, vide Chiquitos..
Anthonæ defectus prodigiose suppletur, fol. 73. n. 1. 2. 3..
P. Antonii Fideli mors cum elogio, fol. 57. n. 3.. Ejus strenui labores,
fol. 57. n. 2.. Ejus vita, virtus, navigatio morosa per varios casus,
fol. 58. n. 1..
P. Antonius Machomii, fol. 261. toto s. 2..

B. 21

Madras.

Index

Anthropophagi , fol. 4. n. 4.

Apóstolæ turbas excitant , fol. 13. n. 1. **A**póstolæ alterius conversio, fol. 79. n. 2.

Apóstolæ alius cum beneficis evertit spem Missionis , fol. 212. n. 1.

Apóstolæ infelix mors Chiriquanos convertit , fol. 369. n. 2.

P. Arce , vide **P.** Josephus de Arce.

Architectura Manacitorum , fol. 138. n. 3.

Avaritia Hispanos perdit , & Missiones , fol. 41. n. 1. 2. fol. 192. n. 3. fol. 258. n. 3.

B.

Baptismus dat etiam corporis sanitatem , fol. 263. n. 4.

P. Bartholomæus Blende necatur cum suis , fol. 213. n. 2. **E**jus vita & viates , fol. 222. n. 1. **A**b Hollandis intercipitur cum Sociis , fol. 223. n. 2. **H**æreticorum insolentia & impudentia ibidem. **P.** Blende cum capto secum Archi- Episcopo in Hollandiam reducitur , fol. 224. n. 3. **C**atholicos ibi juvat , fol. 224. n. 3. **L**iberatus cum Sociis repeatit navigationem in Indiam , ab Anglis invaduntur , fol. 224. f. 225. n. 4. **B**oxi Neophyti missi ad Morotocos , fol. 200. n. 1. **L**epidus casus Indiensis ibidem.

Breviarium putatur Liber Magicus , fol. 161. n. 5.

C.

Cæcitate percussus adulter , pœnitens visum recipit , fol. 77. n. 5.

Cæcitas pœna adulteri , fol. 77. n. 5. fol. 78. n. 6.

Cædis autores cæduntur , fol. 120. n. 4. n. 2.

Cæforum pro Christo corpora requiruntur , fol. 121.

Catechumenus sibi populares ad fidem permovet , fol. 96. n. 8.

Chacoensis Regionis detectio , fol. 204. n. 1. **E**jus descriptio , fol. 257. n. 1. **R**itus , & indoles incolarum , diu resistentium Evangelio , cæsis aliquot Apostolis , fol. 257. n. 2. **C**ausa tantæ contumaciae sunt Hispani , fol. 258. n. 3. **C**æsi duo è nostris apparent post mortem , fol. 249. n. 4.

Charontis cymba , & species renovata fraude Dæmonis , vide **D**iabolus , & **M**anacici.

Cæreræ anthrophagi , fol. 232. n. 1. **E**orum bella cum Morococis , fol. 232. n. 2. **P**acem recusant & fidem , velitatio cruenta cum Christianis , fol. 232. n. 3.

Caval-

Rerum memorabilium.

Cavallero , vide Lucas Cavallero.

Chicha potionis genus , fol. 21. n. 5. fol. 189. n. 3.

Chiquitanæ terræ limites & flumina , fol. 2. Prisci ejusdem Regionis incolæ , dein transmigrantes , fol. 3. n. 2.

Chiquitorum nova Regio , fol. 16. n. 1. Ejus flumina , mellis copia , animalia , fol. 16. 17. n. 2. 3. Piscatio , fruges , fol. 17. n. 4. 5. Temperies plagæ , fol. 18. n. 7. Indoles , forma , fol. 20. n. 1. Vestitus , n. 2. Arma , n. 3. Regimen , fol. 21. n. 4. Potus Chicha , fol. 21. n. 5. Ritus nubentium , fol. 21. n. 5. Habitatio , fol. 22. n. 6. Hospitalitas , convivia , ebrietas , sed sublata , fol. 22. n. 7. Morbi , & modus medendi ineptus & crudelis , fol. 18. n. 7. Partitio diei , annui labores , vixtus , lusus , fol. 24. n. 1. Religio Chiquitorum : sepultura : lunæ eclipsis telis defenditur : fulgoris , & fulminis interpretatio , fol. 25. n. 2. Aliqua etiam superstitione , fol. 26. n. 3. Perdifficilis lingua Chiquitorum , fol. 27. n. 2. 1. Linguae ejus specimen , fol. 28. 29. n. 2. Chiquiti bellicosi pacem denique petunt , fol. 33. n. 1. Valde attriti , & minuti per Hispanos , & Māmalucos , fol. 34. n. 2. Fatales ponunt inimicitias , fol. 69. n. 2. Ad hos via brevior quæritur , fol. 95. n. 1. Fiunt aliis dein Apostoli , fol. 249. n. 1. fol. 250. n. 2.

Chiriquani anthropophagi . fol. 4. n. 4. Eorum Legatio pro dono fidei ; fol. 4. Eorum pars invitant nostros , pars altera repellunt , fol. 6. 7. n. 2. Horum indoles , fol. 7. n. 1. Nostris conspectis , velut Māmalucis , aufugiunt , fol. 116. n. 3: Tandem ultrò petunt Missionarios , fol. 268. n. 1. Petitionis causa est Apostata post infelicitatem mortem apparens , fol. 269. n. 2.

Christianos lucidus à cœlo globus circumdat , fol. 76. n. 4.

Christiani plagiarii Sancti , fol. 118. n. 1. fol. 120. n. 1. vide Neophyti.

Colonia S. Ignatii fundatur , fol. 15. n. 3. fol. 233. n. 5. vide in fine hujus opusculi , ab initio mērus Reductionum ; & personarum enumeratur ad centum trīginta , & unum millia , sexcenta , & ultrà , fol. 275. 276.

Constantia in fide meretur sanacionem post vulnera à dæmone , fol. 158.

Conversio Caciquii & popæ convertit totum populum , fol. 155. n. 5.

Conversio Morocortum . & Quiesporum . vide Morococi.

Conversio mīta Manacjōwan , fol. 133. n. 4.

Conversio beneficij mirabilis , fol. 78. n. 1. Et Apostata , n. 2. Item impudici per fulmen , fol. 81. n. 3.

Index

Conversio Mapononis , hoc est , popæ , qui dein Apostolus , fol. 163.
n. 3. Item alterius popæ conversio , fol. 177. n. 2.

Cruces à Barbaris ipsis erectoræ contra incursum tigrum , fol. 100. n. 5.

Cucurades populi respuerunt primò Evangelium , pauculis exceptis , fol. 173.
n. 2. Sed per irruptionem hostium Ugarianorum impulsu , confugium
ad fidem , fol. 274. n. 3.

D.

Damnatus ex Orco appareret in visione , vide ostentum , vel raptus , vel
ecclasis.

Deipara spectabilis , vide MARIA.

Delubrum evertitur à P. Cavallero , fol. 151. n. 2. Idem an ipso deorum
fano baptizat Barbarum , fol. 178. n. 3.

Diabolus cogit salutaria dicere , fol. 86. n. 5.

Diabolus veram Ecclesiam æmulatur , fol. 142. n. 1. 2. f. 143. n. 1. 2. 3.
f. 144. n. 2. 2. 4. f. 145. n. 5. f. 145. n. 1. f. 146. n. 2. f. 146. 147.
n. 3. f. 148. n. 1. 2. 3. f. 151. n. 3.

Diaboli stropha ad perdendum Patrem Cavallero , fol. 135. n. 4. f. 154.
155. n. 2. Ringitur ob conversionem sui super populi , fol. 157. n. 6.
Exagitat popam conversum , querelæ , minæ , verbata usque ad san-
guinem , fol. 157. n. 2. 3. Sed coelitus sa natur.

Diabolus prænuntians ad ventum Patris vacat pagos incolis , fol. 184.
n. 5. Ejusdem suæ infantes baptismō subducuntur , fol. 184. n. 2.
Pater in vindictam erigit crucem ad ipsum fanum : calcat pedibus idola ,
fol. 185. n. 3. Diabolo præsente ritus sepeliendi mortues , fol. 189.
Fugit dæmon veniente Patre , & popam secum aufert ad inferos , fol. 190.
n. 2. Reductus terribili formâ insultat , fol. 269. n. 4.

Destores fidei passim peruntur , fol. 190. n. 3.

E.

Ebrietatis vitium , Evangelii impedimentum , sublatum.

Ecclipsis Lunæ celis missis defensa , fol. 25. n. 2.

Ecstasis mirissima Neophyti segregantis , fol. 85. n. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.
fol. 88. n. 1. 2. 3. 4.

Equorum & ovium greci innumerabilis , fol. 265. 266. n. 2.

Ethnici Christianos æmulati , crucem erigunt , sis flagris cedunt , qua
tione pestem extingunt , fol. 186. n. 5.

Exempli mali vis à malis Europæis , fol. 7. n. 2.

Exc.

Rerum memorabilium.

Exequiae Barbaræ, fol. 189. n. 4.

Exequiae Manacicorum, fol. 150. n. II.

F.

Famacisio animal mirabile, & nocens, fol. 137. n. I.

Fervor mirus Neophytorum, vide Neophyti.

Fidei Doctores passim petuntur, fol. 110. n. 3.

Fidem refractarii nuper, nunc ultrò solicitant, fol. 8. n. 2.

Flagellatio vel ab Ethnicis usurpata pestem fugat, hi ipsi confirmantur ab Angelo, conversuntur, fol. 186. n. 5.

P. Francisci Hervàs mors, fol. 275. n. 4.

S. Francisci Solani prophetia de Indis olim convertendis, fol. 268. n. 4.

PP. Franciscanorum charitas in nostros ejectos vi tempestatis, fol. 59. n. 2.

Fulgoris & fulminis inepta interpretatio, fol. 25. n. 2.

G.

Gens Europæi coloris detegitur, fol. 265. n. 2.

Globus lucidas è cœlo circumdat Christianos, fol. 76. n. 4.

Guarani pridem capti à Mamalucis deficiunt post eorum cladem ad Christianos, fol. 53. n. 3.

Guarayi à Christianis ad fidem adducti, fol. 112. n. 1.

Gubernatores sacri & profani, fol. 1. n. 1.

H.

Habitatio Chiquitorum. Hospitalitas eorum, vide Chiquiti.

Herba Paraguariensis, fol. 100.

Hispani sedem figunt apud Chiquitos, fol. 31. n. 2. Trucidantur novi domini ob avaritiam, fol. 32. n. 3. Hispani residui fugiunt, & condunt Urbem S. Laurentii, fol. 32. n. 4. Vicus S. Xaverii Christianorum fit Reductio, fol. 32. n. 5. Barbari Hispanorum prædia exsolipliant, denique ipsos metu necant, fol. 32. n. 6. Talionem Hispani reponunt, fol. 33. n. 7. Indos olim judicarunt Hispani non esse veros homines, fol. 72. n. 2. Sed Popa declaravit contrarium, fol. 73. n. 2.

I.

Idololatria Manacicorum mirabilis, vide Manacici.

Idola calcantur, comburuntur, vide ibidem.

Idololatræ subito adoratores S. Crucis, fol. 180. n. 3.

JESU, **MARIA**, nomina in clamata à tigridis unguibus liberant, fol. 76. n. 2.

Index.

- S. Ignatii Colonia, fol. 15. n. 3. f. 233. n. 5.
Ignis accensi fumus ex montibus nuntius adventantium hospitum vel hostium, fol. 102. n. 2.
Impudicus juvenis miserè perit, fol. 82. n. 1.
Incendium à dæmone excitatum à Neophytorum rebus sacris compescitur, fol. 94. n. 2. Incendium separationem populi à populo suæderet, fol. 271. n. 3.
Inda, ut innocentiam post baptismum non perderet, mori optavit, & mortua est, fol. 68. n. 3.
Indæ Christianæ, sed impudicæ infelix mores, fol. 252. n. 1.
Indi juvenis benevolentia, & liberalitas, fol. 104. n. 1.
Indi saucii cælitus curantur, fol. 178.
Indi se jungunt navigantibus cum spe convertendæ gentis, datis interim pueris, quasi obsidibus, fol. 106. n. 3.
Indorum tricæ cruentæ componendæ, fol. 9. Eorum consultantium cæremoniæ, peregrinæ nobis, fol. 15. n. 2. Eorum post conversionem fervor, & pietas: quin cruentia poenitentia, fol. 66. n. 1. Conscientiæ expiandæ candor, fol. 67. n. 2.
Indos judicârunt olim Hispani non esse homines, sed bestias, fol. 72. n. 2.
Popa declarat, esse veros homines, fol. 71. n. 2.
Indus Catechumenus suos populares ad fidem permovebat.
Inimiciæ gentis contra gentem impediunt pluviam, fol. 130. n. 1.
Interfestores nostrorum, Payaguani, ad fidem invitantur, fol. 107.
Mutua à nobis & illis munera, fol. 108. n. 1. Eorum hostilitates, & perpetua locorum inquietatio sunt impedimento, quo minus convertantur, fol. 108. n. 3. Læsi pacem frangunt, fol. 114. n. 4.
Josephus de Arce Pater opere S. Xayerij fanatus declinat concionandi mundus honorificum, & Missionem imperat, fol. 5. n. 2. à Chiriquanorum parte invitatur, ab altera repellitur cum aliis nostris, fol. 6. 7. n. 2.
Pacem conciliat, fol. 10. n. 2. Adit Guairanos, fol. 8. n. 1. Praeclusam sibi Missionem constantiâ evincit, fol. 42. n. 1. Iter ejus ad Chiquitos, fol. 43. n. 2. Inter illos ipsos lues, fol. 43. n. 3. Nodram sedem Chiquitis eligit. Templum struit novæ Reductioni, fol. 44. n. 4. Indi Pinoquii adjunguntur eidem, fol. 45. n. 1. Morbus Pætris Arce, fol. 45. n. 2. Convalescens avocatur à Superioribus. Ecclesiæ Coloniae mutatur, fol. 46. Contra Mamalucas colligit superierat à militari urbis præsidio Hispanorum, fol. 49. n. 1. f. 70. n. 2. Felix pugna

Rerum memorabilium.

pugna contra Mamaluces nostris cum S. Cruce praecuntibus, fol. 51.
n. 3. fol. 52. n. 2. Zelus P. Arce infatigabilis, fol. 208. n. 3. Morbo corripitur, nec à suis deseritur, fol. 209. n. 4. Reperit cæsa Patris Blende, & comitum corpora, fol. 214. n. 1. Animat suos ad simile Martyrium, fol. 214. n. 2. P. Arce cum tredecim Christianis, & ipse occiditur, fol. 215. n. 3. Cœleste necis hujus futura omen, fol. 216. n. 4. Interfectores à Caciquio Catechumeno puniuntur, fol. 216. 217. n. 4. Vita & Virtutes Patris de Arce, fol. 218. toto f. 3. v. 1. 2. 3. 4. 5. 6.
P. Josephi Tolù vita & mors, c. 21. fol. 254. 255. 256.
Iter novum per terras, & undas explorandi ergo, sed sinistro exitu, fol. 219.
n. 1. Morbi nostrorum cum morte Fratris, fol. 211. n. 2.
Itinerarium per terras & aquas, fol. 98. n. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.
Jutucares convertuntur, fol. 170. n. 1. f. 171. n. 2. f. 172. n. 3. 4.

L.

Lacus, ex quo origo Paraquarii, fol. 105. n. 2.
Lacus Mamore detectus, ubi portus Mamalucorum fuerat, fol. 113. n. 2.
Legatus pro pace cum sociis occiditur, fol. 99. n. 3.
Lingua Chiquitoam perdifficilis, fol. 27. n. 1. Ejus specimen, fol. 28.
29. n. 2.
Litaniae cantantur ad Cristem regem attonitis Barbaris, ratiè convergunt, fol. 164. n. 1.
P. Lucas Cavallero ingressus in Societatem Jesu, & primus fervor, dein labores & Martyrii, fol. 122. & toto Capite XI.mo & XII.mo Patria ejusdem, conditio parentum, pia educatio, pudor virgineus, fol. 122. n. 1. Literarum studia: recipitur in Societatem Indias affectas, & impetrat, fol. 122. n. 2. Vela facit: exscendit in portu boni seris: altiora ejus studia: fit Sacerdos, fol. 122. n. 1. Initia facit Missionis apud obstinatos Pampas, fol. 124. n. 2. Chiriquanis biennium frustra impedit, pulsi tandem Patribus cum B. Cavallero, fol. 124. n. 3. Defertur ad Chiquitos: ejus zelus, & fructus: item morbi, fol. 124. n. 4. Detritæ ejus vires & vestes jocandi anfam, dant barbaria, quos invicem ad fidem permovet, fol. 125. n. 1. Plagiarii Europæis fortiter resistit, fol. 126. n. 2. Puraxes populos docet, illisque pluviam à coelo impetrat, fol. 126. n. 3. Calumnia Patri Cavallero impensa ab Europæo non invénit fidem apud Puraxes, fol. 126. n. 4. Expostulatio, & minaz scelerati hujus hominis sper-

nus.

Index

nuntur à Patre, fol. 127. n. 2. P. Cavallero sternitur morbo: voto facto convalescit, fol. 128. n. 1. Frustrè terreasur à ne Manacicos adorat, fol. 129. n. 2. Patria magnanimitas animat Puraxes, fol. 129. n. 3. Inimicitia gentium cum genere impedit petram pluviam, fol. 130. n. 1. Renovata pax eandem impetrat, fol. 131. n. 2. Metus Comitum redice solentium, fol. 131. n. 3. Confirmantur à P. Cavallero in cinere prossus periculoso, fol. 131. n. 4. Tertici iterum Comites, exemplo Patrii, crucem praesumentis, propinquant barbaris, fol. 132. n. 1. Hi ad conspectus hospitam in anna ruris, fol. 133. n. 2. P. Cavallero eum Crucis in manibus impetratus, fol. 133. n. 3. Ieu Patrii interpres suos Manacicos pacat, & ad fidem gratiam perquirit in medio impetu necandi omnes, fol. 133. n. 4. Pax firmatur cum Manacico, iam Catechumenis, fol. 134. n. 1. Accedunt pacis fodi plures populi, fol. 135. n. 2. Redire cogitur P. Cavallero invitis Neophytis, fol. 135. n. 3. Diaboli stropha ad pendendum P. Cavallero, sed per arbitrum ejus clusa, cuius incertim laudes enuntiant vel ipsi barbari, pugnaturi contra Orci satellites, fol. 135. n. 4. Lue pereunt mastinagores necandi Patis Cavallero, rabidorum canem instar: nigra canem cadavera: alba baptizatorum exi postea morientium, fol. 136. n. 5. Alij crucem evertentes miserè mortui, fol. 137. n. 6. Midio P. Luca Cavallero apud Manacicos, fol. 138. 139. Pacem persuadet: pacem illum in montibus, fol. 139. n. 1. Inopia vietua. Herbas, quibus Dii vescuntur, infusae, fol. 139. n. 2. Diabolus affligit Patrem vanie, fol. 139. 140. n. 2. Zibicie populi Patrem habent. hodie, quin magi loco, fol. 140. n. 4. Conversio Caciquii, & populi juniorum convertit totum populum, fol. 140. n. 5. Ringitur Orcus ob Conversiōne populi, 140. n. 1. Exagitat popam: conversiōne quocunq; diabolū, & minee, fol. 140. n. 2. Quas popa constata in fidei deo: dedit excedit à demonibus usque ad sanguinem, & vice periculum, fol. 140. n. 3. Tanta constans prosumus est subita sanitas: à cœcordata Maponomi seu popo, fol. 140. P. Luca Cavallero adi Quiriquicos ad patrem sanctiendam cum inermibus Sacris Indis, fol. 140. n. 1. Charitas: Korup: comitum erga Patrem famis tempore, fol. 140. n. 2. Adventum Patria demonum: prodit inter querelas contra eundem simul ad armavocat, fol. 140. n. 3. Visus nostris fugiunt barbari. P. Cavallero inspicit profugos, fol. 140. n. 1. Maria: effigies offensa, blasphemus: aqua enervat, ut etiam relata torquuntur in ipsius hestes, fol. 140. n. 2. Delus.

Rerum memorabilium.

Delubri aras Pater evertit, aut comburit, f. 161. n. 3. Comites Patrem deserunt paucis exceptis, f. 161. n. 4. Breviarium putatur liber magicus: mors Patris designatur, sed metu avertitur, f. 161. n. 5. Patris *Luce Cavallero* necem meditantes peste pereunt, f. 162. n. 1. Hoc ipsum moveret ad conversionem, quam juvat Indus *Sonema nomine*, f. 162. n. 1. Se dedunt arbitrio Patris, fol. 162. n. 2. Mapono seu popa non tantum conversus, sed & Apostolus, fol. 163. n. 3. Barbaris mirè conversis Crux erigitur, fol. 164. n. 1. Litaniae cantantur attonitis Barbaris, fol. 164. n. 1. Infantes baptizantur ingenti numero, fol. 164. n. 1. Abitus Patris barbaris catechumenis prorsus illætabilis, fol. 164. n. 2. *P. Lucas Cavallero* revertitur ad Manacicos: visitat singulos eorum pagos, & alia viâ redit ad S. Xaverii reductionem, fol. 166. toto Capite XV. to anhelat Pater ad Chiquitos. Excipitur amicè à Zibacis, fol. 166. n. 1. Pacem sancit feliciter, fol. 167. n. 2. Tum verò prædicat Evangelium jam bene paratis. Fidei articuli cantantur, fol. 168. n. 3. Deipara invocata, & uniquidem catechumeno spectabilis ægros sanat plures, ad fidei incrementum, fol. 168. n. 4. Jurucarès idololatras adit: dæmon ejus adventum inter querelas prædicit, fol. 170. n. 1. Persuadentur ad fidem, fol. 171. n. 2. Crux erecta adoratur: idololatria dedocetur, fol. 172. n. 3. Proteruntur, comburuntur idololatrica, fol. 172. n. 4. Zibacæ Neophyti cum suo Caciquio promovent rem Christianam, fol. 173. n. 1. Jurucarès ad pacem permoventur, fol. 173. n. 2. Quiriquicæ putant, Patrem esse pestis suæ cansam. Refutatur stulta opinio, & morte punitur, fol. 174. n. 3. Caciquius phreneticus miraculo ad se redit, instruitur, baptizatur, piè moritur post preces *P. Cavallero*, fol. 175. n. 1. Idem precibus suis pellit pestem, fol. 175. n. 2. Cofocas adiens telorum nimbo salutatur, fol. 176. n. 3. Tela prodigiosè retrorsa salvo Patre, qui scuti loco Deiparæ effigiem exrulit adversus teila, fol. 176. n. 4. Barbari furorem ponunt, fol. 177. n. 1. Ad verba Patris Popa primus omnium fidei lumen capit, fol. 177. n. 2. Barbarus in ipso Deorum fano baptizatur, fol. 178. n. 3. *P. Cavallero* iterum ad necem quæsitus, per Angelum servatur, fol. 178. n. 4. Sauviorum Neophytorum patientia. Sanantur divinitus, fol. 178. n. 5. Certatim volunt fieri Christiani Cozacæ, uti & Zubarezæ populi, fol. 179. n. 1. *P. Cavallero* adit illos, fol. 179. n. 2. Ægros omnes sanat Pater recitato S. Evangelio. Idololatræ subito adoratores S. Crucis, fol. 180. n. 3. Ægris Comitibus Pater sanitatem impetrat, fol. 180.

Index

fol. 180. n. 4. Angelus apparet uni ex ægris, qui omnes sanantur,
fol. 181. n. 5. Incommoda viarum: vistus inopia: pagani Comites
Patrem deserunt, fol. 182. n. 1. Uni apparens Deipara hortatur, ut
ne deserat Patrem cum aliis viæ Sociis Christianis, fol. 182. n. 2. Ve-
nit Pater Cavallero ad Aruporecas, cum quibus tendit ad Tapacuras.
Parum gratus ejus adventus, fol. 183. n. 3. Causa hujus aversionis,
nempe crux eversa à Barbaris, & ideo lue sublatis. Errorum dedicti
morem gerunt Patri, fol. 183. n. 4. Dæmon prænuntians adventum
Patri vacuat incolis pagos, fol. 184. n. 5. Summa difficultas itinerti.
Amice excipitur Pater, fol. 184. n. 1. Sed suauis diaboli infantes bap-
tismo subducuntur, fol. 185. n. 2. P. Cavallero in vindictam erigit
crucem ante ipsum fanum. Calcar pedibus idola, fol. 185. n. 3. Bo-
hozas adit, benevolè exceptus, fol. 186. n. 4. Ethnici Christianos
imitati, crucem ipsi erigunt, se flagris cædunt, qua ratione pestem
extinguunt. Confirmantur à viso Angelorum novam Coloniam comi-
ciunt, fol. 186. n. 5. Area nove Reductioni eligitur, fol. 188. n. 1.
Populi nudissimi & idololatre, Patrem Cavallero proni audiunt,
fol. 189. n. 2. Potum Chichæ sibi interdici nolunt. Modus confiden-
dæ hujus potionis, fol. 189. n. 3. Ritus sepeliendi mortuos præsente
dæmons, fol. 189. n. 4. Fugit dæmon adveniente Patri, & popum
secum abripit ad Tartara, fol. 190. n. 5. Nova Colonia augetur aliis
Indis, fol. 191. n. 1. Pater Cavallero iterum salutatur etiam à nova
hac gente emissis telis. Tamen adit intrepidus, & munera accipit: ex-
plorat exequias barbaras, fol. 191. n. 2. Plagiarji Europæi crudelita-
te sua pessimant omnia, fol. 192. n. 3. Terribilis pugna animi in
P. Luca Cavallero. an Puyzocas adeat, nec ne. Vincit, & ad illos ire
statuit, fol. 193. n. 2. Ficta benevolentia excipitur: Comites Patri
trucidantur: demum & ipse P. Cavallero, fol. 194. n. 3. Puyzocæ
post Patri, & aliorum cædem terrorè suo dispergunt cæteros Christianos,
fol. 195. n. 1. Præsidium militare contra homicidas emittitur.
Flamma prodigiosa conspicitur supra cadaver Patri. quod incorrup-
tum adhuc deprehendunt, fol. 196. n. 2. Jumenta militum ultra, at-
que aded prodigiose adveniunt ad corpus Martyris deportandum,
fol. 197. n. 3. Auctores necis misere pereunt, fol. 197. n. 4. P. Lu-
ca Cavallero virtutes, fol. 197. 198. n. 1. f. 199. n. 2.
Lue pereunt machinantes necem Patri Cavallero rabidorum canum instar:
atra eorum cadavera, alba baptizatorum ex peste morientium, f. 136. n. 5.

Lucas

Rerum memorabilium.

Lues averfa, fol. 73. n. 2.

Luxuriosi alterius inexeritus, fol. 82. n. 1. f. 83. n. 3.

Luxuriosi paenitentia per fulmen, fol. 81. n. 3.

M.

Magnanimitas P. Cavallero in aditu Manacicorum, fol. 129. n. 2. 3.
fol. 131. n. 4. f. 132. 133. n. 3.

Mamalucorum origo, & malitia, fol. 34. n. 2. 2. à Deo & Rege de-
ficiens, fol. 35. p. 3. Sicus Pirapininga urbis, Mamalucorum nidus,
& spiliarium: foli fertilitas, fol. 35. p. 4. Plagiarum Mamaluci cum
ruina Uthiam & Missionum, fol. 35. n. 5. Eorum inaudita impietas,
fol. 36. n. 1. Puniuntur à Dao, & Indis victoribus, fol. 37. n. 2.
Mamalucorum irruptio, fol. 47. n. 1. His cladem inferunt Pinoqui-
fii, fol. 47. n. 1. 2. Altera irruptio Mamalucorum cum clade Neo-
phytorum per dolorem, fol. 48. n. 3. Sed hi cæsi talionem reddunt,
fol. 49. 50. 51. n. 1. 2. 3. Iterata clades Mamalucorum, fol. 52. n. 2.

Duo Partes ab Mamalucis ad mortem usque cæduntur, fol. 101. n. 7.

Manacicorum regio: ejus fructus varij, & feræ, fol. 137. n. 1. Fama-
cosio sic dictum animal mirabile, sed asternitur, fol. 137. 138. n. 1.

Fructus Bainilla, & Tütumas. Pisces & messis copiosa ibidem.
Species, incolarum, & indeles, fol. 138. n. 2. Architectura eorum,
fol. 138. n. 3.

Labor feminarum: ricus conviviorum, fol. 139. n. 4.
Auctoritas, & potestas Caciquorum, fol. 139. n. 1. Polygamia,
hæreditarium dominium, fol. 140. n. 2. Frequentia hujus populi.

Regionis descriptio cum populis variis, fol. 140. n. 3. Parens uae avi-
culæ mortiferæ, fol. 141. n. 4. Manacicorum superstitiones, mixtæ

quasi umbrâ Christianâ, fol. 142. n. 1. Interim dæmones visibiles co-
lunt, fol. 142. n. 2. Aemulatur diabolus veram Ecclesiam, fol. 143.

Ritus adorationis, & salutationis in adventu dæmonum terribi-
li, fol. 144. n. 2. 3. Responsio Saranae, & adhortatio; dum se re-
rum creatorum fert, cum stygia aula pedissequa, fol. 144. n. 3.

Compoñentes, choreæ, ad quas incitra diabolus: cædes ebriorum, fol. 144.
n. 4. Eciam dæmones simulant se, fitire Chichaim potionis genus,

fol. 145. n. 5. Post compotionem à Sarana fit musica ad Sancta San-
ctorum, quæ patent sibi sacrificulo, fol. 145. n. 1. Nullus pagus sine

tali præstigiatore, fol. 146. n. 2. Oracula Orci semper prospera cum
reciproco scismaticate Barbarorum, fol. 146. n. 2. Dona diabolis ob-

Index

- Iata, & gustata. Abitus eorum cum ingenti tumultu. Mapano sacrificiu-
lus & magus abit in cœlum, & reddit miris modis, fol. 146. 147. n. 3.
Dii aquarum coluntur fumo tabacæ herbæ, & oblata parte piscium,
fol. 148. n. 1. Honor & tributum popæ præstatum, fol. 148. n. 2.
Popæ domus ejusdem aliquando solitudo. Candidati ad officium popæ
instruuntur rigide: jejunium, dein convivium, fol. 149. n. 3. Ma-
pano junior popa, constans in fide, cæditur à dæmonie, fol. 157. n. 3.
Tantæ constantiæ pœnum est restituta subito sanitas, fol. 158.
- Manacicorum religio. Credunt immortalem animam, ad cœlos recipien-
dam. Exequiæ eorum, fol. 150. n. 1. Iter animæ defunctæ, fol. 150.
n. 2. Diabolus in specie fabulosi Charontis animas transvehere credi-
tur, fol. 151. n. 3. Aliæ ineptiæ de mortuis, fol. 151. n. 4. Quale
cœlum defunctis in eorum opinione, fol. 152. n. 5. Eorum regio cu-
jus formæ, fol. 166. n. 1.
- MARIE effigies obversa barbaros arcus enervat, fol. 161. n. 1. Hostium
tela retorquet, fol. 176. n. 4.
- MARIA implorata ægros sanans, apparet Catechumeno, fol. 168. n. 4.
Ope subitanæ sanat morientem, fol. 270. n. 5.
- MARIA invocata ægrum Indum sanat, fol. 76. n. 3. Devotio munifica
Neophytorum erga eandem, fol. 72. n. 1.
- MARIA spectabilis, fol. 9. n. 1. f. 90. n. 1. f. 168. 182. n. 4. Duplex
navigantium discriminem ab ea depulsum, fol. 109. n. 4.
- Medendi modus impetus, & crudelis, fol. 18. n. 7.
- P. Michaëlis Yegros labores. Iter ad Zamucos, fol. 241. n. 1. Cupidè
excipitur ab iisdem, fol. 242. n. 2. Difficultas novæ coloniæ ex aquæ
& victu cæteri penuria, fol. 242. n. 3.
- Missionis remoræ, fol. 34. n. 1. 2. Missionioram supplementum,
fol. 39. n. 1. 2. Missio S. Joan. Bapt. fol. 60. n. 4. Missionum tuba-
tio, & jactura, fol. 54. n. 1. Nostri ad necem quæruntur, fugantur,
fol. 55. n. 2. Colonia S. Xaverii bis transfertur, fol. 55. n. 3. Re-
ductio S. Raphaëlis etiam mutatur, fol. 56. n. 4. Missionum ærumnæ,
fol. 61. n. 1. 2. 3. Modus venandi animas, fol. 61. n. 1. Difficul-
tas, & crebra mortis pericula sub hac venatione, fol. 61. n. 2. fol. 62.
n. 3. 4. Soliditas virtutum huc requisita, fol. 65. n. 2. Longævitatis
Patrum inter tot miseras, fol. 65. n. 3. Nomina & distantia Missio-
num seu Reductionum, fol. 272. n. 1.
- Morbus fatalis Patris Arce à S. Xaverio pellitur, fol. 5. n. 2.

Mo-

Rerum memorabilium.

Morotocorum gens , ejus arma , fol. 200. n. 2. Proles necant , paucis reservant , fol. 200. n. 2. Uxor apud illos est domina domus , & viri servi vilissimi , fol. 200. n. 2. Nullum certum illis regimen , nec religio , fol. 200. n. 3. Potus ex palma. Nudi incedunt , nec frigens , ob cicutem induratae ; fol. 200. n. 3. Aetas eorum longeva , ibidem. Morotoci bene afficiuntur Christiano modo vivendi , eorum pagi quinque ad Coloniam S. Josephi transferuntur , fol. 202. n. 1. Memoria injuriarum cogit Neophytes retrocedere , ablatis duobus pueris , qui deinceps sunt convertendae sunt gentis , fol. 202. n. 2.

Mors aliquorum nostris , fol. 102. n. 3.

Mors cruenta Fratris nostri cum vice compendio , fol. 111. n. 2.

Mors infelix Indorum impudicarum , fol. 252. n. 1. f. 253. n. 2.

Mors P. Francisci Hervas , fol. 275. n. 4.

Mors P. Joan. Bapt. Neumann , & honor posthumus , fol. 109. n. 2.

Mors P. Lucae Cavallero designatur , sed meru avertitur , fol. 161. n. 5. Per Angelum ejusdem mors cavetur , fol. 198. n. 4. Morstandem gloriosa à Barbaris , fol. 194. n. 3. Mira in ejus morte , fol. 196. n. 2. fol. 197. n. 3. Antores necamiserent pereunt , fol. 197. n. 4.

Mors pia Caciquii . miraculo ad se redeuntis , fol. 175. n. 1.

Mors violenta à Barbaris Fratris Rometo S. J. & duodecim Christianorum , fol. 226. n. 2. Vita ejusdem Fratris ; fol. 246. r. 100. f. 3.

Mors violenta duorum Fratrum nostrorum ab Indis ; fol. 101. n. 1.

N.

Naturalis legis nulla cognitio , fol. 261. 262. 263. n. 1. 2. 3. 5.

Neophyti segregantis mira ostenta , fol. 85. n. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.

Item f. 85. n. 1. 2. 3. 4. Neophytorum aliquorum beata mors , fol. 88. n. 1.

Ex raptu sibi redditur , fol. 91. n. 3. Zelus convertendalios , fol. 92. n. 5.

Neophyti Boxi mittuntur ad Morococo . Casus lepidus Indi senis , fol. 200. n. 1.

Neophytorum patientia post vulnera. Sanantur divinitas , fol. 178. n. 5.

Neophytorum , seignovellarum Christianorum servos , fol. 66. n. 1. 2. 3.

Eorum corrector Indus , fol. 68. n. 1. Eorum exercitia devotionia pietate admiranda , fol. 70. n. 3. Sacra musica sub noctem , fol. 71.

n. 1. Devotio munifica erga Deiparam. Processiones sacre , fol. 72.

. n. 1. fol. 73. n. 1. f. 74. n. 2. Imperata ab iisdem pluvia : lues averfa : annorum defodus prodigiosè tollitus , fol. 73. n. 1. 2. 3.

Index

Neophytus saucius post ultima Sacra menta cœlicus sanatur , fol. 119. n. 3.
Zibacæ Neophyti cum suo Caciqio promovent rem Christianam ,
fol. 173. n. 1.

Nex aliquorum Comitum , fol. 266. n. 3.

Nomina JESU , MARIA , & tigris liberasant , fol. 76. n. 2.

Nubencium rirus apud Chiquitos , fol. 21. n. 5.

O.

Obstacula Patri Arce facta , fol. 39. n. 3. Etiam ab Hispanis plaga-
ris , & malis institutoribus , fol. 40. n. 4.

Orize nativæ , non sativa copia , fol. 101. n. 7.

Ostenta mira Neophyti ægri , fol. 85. n. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. f. 88. n. 1. 2.
3. 4. fol. 90. n. 1. 2.

Ovinus & equorum instans etabilis grex , fol. 265. n. 2.

P.

PAcem respununt barbari , fol. 98. n. 2. Legatum pacis docant , fol. 99.
n. 3. Pax conciliata , fol. 10. n. 1. fol. 134. n. 1. 2. f. 69. n. 2.
fol. 167. n. 2. f. 173. n. 2.

Paraquarie Longitudo , fol. 1. n. 1.

Paraquariensis herbarum fol. 260. n. 3.

Paraquarii Surinamis origo quoniam f. fol. 214. n. 1. f. 96. n. 3.

Parehuæ aves parvæ , sed mortiferae , fol. 141. n. 4.

Payaquani interfectores nostrorum ad fidem invitantur , fol. 107. n. 1.
Mutua à nobis & illis madera , fol. 108. n. 2. Horum hostilium ; &
perpetua locorum intonatio sunt impedimento , quæ minus conservan-
tur , fol. 108. n. 3. Læsi pacem sanguine , fol. 116. n. 4.

Pecccata etiam ignoratae bicipiter paenitit. corde , fol. 90. n. 4.

Periculis Patrum , fol. 213. n. 3.

Pestis pellitur , fol. 175. n. 2. vide Lties.

Pinsufossi neophyti cladem inferunt Mamalucis , fol. 74. n. 1. Cladom
reciprocam ab iis patiuntur per dolorem , fol. 48. n. 3.

Piratinus a nidus Mamalucorum , fol. 34. n. 2.

Plagiarum Cathedrici causam suam malam diu defendunt . & decisio nem im-
pediunt , fol. 43. n. 1. Graves tandem poenæ in eos suscute , fol. 43.
n. 2. Pessimum omnia ; fol. 192. n. 3.

Plagiarum Mamaluci cum quina urbinum & Missionem , fol. 35. n. 5.

Pla.

Rerum memorabilium.

Plegatio in sancti, novi Christiani, fol. 118. n. 1. Ap. Invenit se impune
quod crucidari, fol. 118. n. 2.
Pluvia impetratur, fol. 126. n. 3. f. 131. n. 2. f. 73. n. 1.
Populi diversissimae iuxta Paraquarium Novum, fol. 103. n. 4.
Percus aquatus, fol. 104. n. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14.
Præstigioris exitium, fol. 82. n. 2.
Puraxes populos docet P. Cavallero, Hisque pluviam impetrat, f. 126. n. 3.
Puyzoce Barbari necant P. Lucam Cavallero cum aliis, fol. 194. n. 3.
Circumstantias mortis vide ibidem.

R

RAprus ecstaticus Neophyti, vide Ostenta, vel Visio.
Reductionum nomina & numerus, pitematione versum, fol. 4. n. 2.
fol. 273. 274. in fine operis sine tabula non habet in fine quodlibet.
Redactio & Iosephus intermaxime floentes, fol. 96. 97. n. 1. 2. 3. 4. 5. 6.
Remorae Missionis, fol. 6. n. 2. vide Missio, & Mamalucis.
Rosarium Martiana & Neophydis sermonem æstimata. tanquam scriptum in adversis, fol. 75. n. 1. Rosarium ablatum arguitur ab ipsa Deipara, quo reddi jubet, fol. 91. n. 2.

S. I. E.

Sanitatem Angeli apparetis uni ex ægris, omnes sanat, fol. 181. n. 5.
Sanitatem ægris Comitibus P. Cavallero impetrat, fol. 180. n. 4.
Sanitas cœlitus reparata post diaboli verberationem, fol. 158.
Sanitas plurium sauciorum divinitus data, fol. 178.
Sanitas recitato super ægros Evangelio, fol. 180. n. 3.
Superstitiones Manacorum mixtae quasi umbrâ Christianâ, fol. 242.
n. 1. 2. fol. 143. n. 1. fol. 144. n. 2. 3. 4. f. 145. n. 1. f. 146. n. 2.
fol. 147. n. 3. f. 148. n. 1. 2. f. 149. n. 3.

T.

THomœ Apostoli doctrina, olim prædicata, degeneras in superstitiones diaboli, vide supra Manacos.
Tricœ Indorum cruentæ, sed compolite, fol. 9.

V.

Venefici alkerius exitium, fol. 82. n. 2.
Venefici conversio, fol. 78. n. 1. Item impudici, fol. 81. n. 3.

VII

Index rerum memorabilium.

- Via brevior ad Chiquitos queritur, fol. 95. n. 1. f. 115. n. 2. Tandem via inventa, fol. 210. n. 1. Via brevior ad eisdem defecta, fol. 271. num. 4.
Victoria iterata contra Mamalucos, fol. 51. n. 3. f. 52. n. 2.
Visio mirabilis Neophyti segni, fol. 85. n. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. fol. 88. n. 1. 2. 3. 4.

Z.

- P. **Z**ea iter per difficilem, fol. 227. n. 4. f. 228, 229. n. 1. 2. 3. 4. Tentam nuper in saltu viam pervincit alciis, fol. 233. n. 4. Zamucis amicè excipitur, fol. 233. n. 5. Vita, & Virtutes P. Zea, fol. 234. per totam s. 4. 5.
P. **Z**ea nobis precepsa exigit à robusto Neophyto, fol. 205. n. 8.
Zelus Neophytorum ad convertendos etiam alios Indos, fol. 83. n. 1. fol. 92. n. 5. f. 118. n. 102. f. 120. n. 11. f. 173. n. 1. f. 209. n. 1. fol. 271. n. 5.
Zibate Neophyti cum suo Catiqne promovat rem Christianam, fol. 173. num. 1.

FINIS.

Errata.

In Approbatione P. Silva,		ut poterit.
Folio 3. n. 3. lin. 3.	& cura,	incessit.
fol. 3.	lin. 3.	Regum.
fol. 15.	lin. 9.	redibant.
fol. 18.	n. 5. lin. 4.	gossypium.
fol. 20.	n. 2. lin. 7.	nolz.
fol. 24.	n. 1. lin. 15.	aliquam multa.
fol. 48.	n. 3. lin. 22.	aliquam multa.
fol. 26.		Stygi.
fol. 36.		constituerat.
fol. 59.	n. 3. lin. 8.	ingloria.
fol. 60.	n. 3. lin. 14.	vitam.
fol. 60.	n. 4. lin. 9.	invalerudimenta.
fol. 76.	n. 2. lin. 10.	structuras.
fol. 79.	n. 1. lin. 20.	exempli.
fol. 82.	in ipsa synopsi prestigiationis,	præstigioria,
fol. 87.	n. 7. lin. 18.	temerandas.
fol. 100.	n. 5. lin. 11.	distinguere.
fol. 101.	n. 6. ad finem,	Mbeymanboya.
fol. 102.	n. 3. lin. 12.	Mbototsei.
fol. 115.	n. 1. lin. 17.	arrideret ad locum
fol. 120.	n. 3. ad finem,	fecisset.
fol. 120.	n. 1. lin. 5.	ex hac.
fol. 120.	n. 1. lin. 7.	barbaris.
fol. 131.	n. 3. lin. 7.	scribit.
fol. 131.	n. 4. lin. 1.	duo.
fol. 143.		arridet.
fol. 143.		velis.
fol. 163.	n. 3. lin. 12.	suis.
fol. 184.	in ipsa synopsi	flagris.
fol. 186.	n. 3. lin. 1.	refricarentur.
fol. 187.	n. 5. lin. 22.	muli.
fol. 188.	n. 1. lin. 14.	vel de die.
fol. 193.	n. 2. lin. 10.	artibus.
fol. 194.	n. 3. lin. 6.	infucera.
fol. 197.	n. 3. lin. 5.	laboris.
fol. 199.	n. 1. lin. 2.	cogoreta.
fol. 200.	in ipsa synopsi	Indi.
fol. 201.	n. 1. lin. 18.	maxioni.
fol. 203.	n. 2. lin. 17.	invitatis.
fol. 208.	n. 3. lin. 24.	erat.
fol. 210.	n. 1. lin. 12.	tunc.
fol. 213.	n. 1. lin. 13.	Nam.

fol. 227.	n. 4.	lin. 4.	cucurbita,	lege	cucurbita.
fol. 224.	n. 2.	in fine,	furi,	lege	frui.
fol. 225.	n. 4.	lin. 25.	ubi,	lege	uti.
fol. 233.	n. 4.	lin. 1.	careris,	lege	Careris.
fol. 241.	n. 1.	lin. 12.	cucusatum,	lege	Cucuratum.
fol. 241.	n. 1.	lin. 14.	si	lege	se.
fol. 242.	n. 3.	lin. 8.	perageret,	lege	peragrat.
fol. 243.	n. 3.	lin. 33.	aliqui,	lege	aliquis.
fol. 243.	n. 3.	lin. 37.	celoire,	lege	celoire.
fol. 243.	n. 3.	lin. 39.	de hoc.	lege	de hac.
fol. 244.	circum medium		adulterioribus,	lege	adulterioribus.
	Ibidem post medium		sancto fidei,	lege	sancte fidei.
	Ibidem post medium		Missionarios,	lege	Missionarius.
	Ibidem post medium		Partis.,	lege	Partis.
fol. 245.	n. 1.	lin. 25.	intervallo,	lege	intervallo.
fol. 246.	n. 1.	lin. 26.	piscorum,	lege	piscosum.
fol. 247.	n. 1.	lin. 26.	vocandi,	lege	vacandi.
fol. 247.	n. 1.	lin. 21.	venirent,	lege	veniunt.
fol. 247.	n. 1.	lin. 18.	duraturus,	lege	duraturis.
fol. 247.	n. 1.	lin. 21.	Divina,	lego	diura.
fol. 247.	n. 1.	lin. 30.	vehementer enim,	lege	vehementem.
fol. 247.	n. 1.	lin. 33.	variis,	lege	vario.
fol. 248.	n. 1.	lin. 36.	patetna,	lege	paterno.
fol. 248.	n. 2.	lin. 6.	scilicet,	lege	scilicet.
fol. 248.	n. 2.	lin. 9.	Durebat,	lege	durabat.
fol. 250.	n. 4.	lin. 2.	Cosucas,	lege	Cosucas.
fol. 250.	n. 4.	lin. 20.	Lurucanes,	lege	Lurucanes.
fol. 250.	n. 4.	lin. 23.	quæsitu,	lege	quæsitum.
fol. 250.	n. 4.	lin. 25.	comitis,	lege	comites.
fol. 251.	n. 4.	sub finem	amplectandæ,	lege	amplectandæ.
fol. 251.	n. 4.	in fine	Gulones,	lege	Gulones.
fol. 251.	n. 4.	lin. ult.	Guaryes,	lege	Guaryes.
fol. 253.	n. 2.	lin. 13.	bellua,	lege	bellua.
fol. 255.	n. 2.	lin. 21.	metiamus,	lege	metiamur.
	Ibidem eadem	lin.	P. Tolu,	lege	P. Tolu.
fol. 259.	n. 4.	lin. 10.	& unico,	lege	eo unico.
fol. 260.	n. 4.	sub finem	Fidei orbi tam,	lege	orbitam.
fol. 262.	n. 1.	ad finem	sat diu	adde	se.
fol. 263.	n. 3.	sub finem	id,	lego	idem.
fol. 264.	n. 4.	ad finem	del Chaca,	lege	del chaco.
fol. 266.	n. 2.	in fine	qua,,	lege	qua.
fol. 269.	n. 3.	lin. 5.	de Texo,	lege	de Texo.
fol. 270.	n. 3.	lin. 12.	propriam,	lege	propriam.

GB

Ballina

